

И. (Араб)
У 33

Омон УИСААЛ

СОТИЛГАН

ҚИЗ ҚИСМАТИ

Kitob shu yerda ko'rsatilgan muddatdan
kechiktirilmagan holda topshirilishi shart

ilgarigi berilmalar miqdori _____

--	--

10.

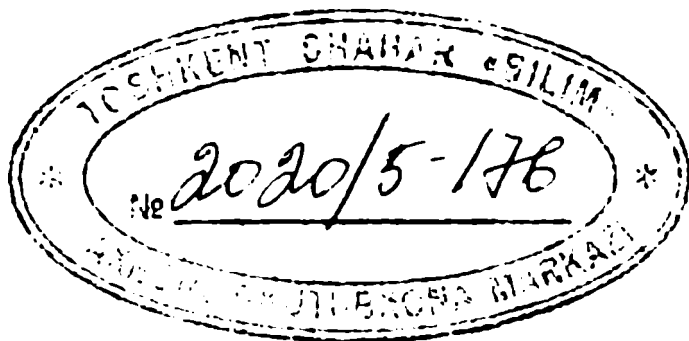
13

Омони УИСААЛ

СОТИЛГАН ҚИЗ ҚИСМАТИ

Урмила ЧАУДХАРИ
ЎН БИР ЙИЛЛИК
АСИРА

Биографик роман ва қисса

Тошкент
«IJOD-PRESS»
2018

УЎК: 821.411.21-3

КБК: 84(5БАА)

У 33

Русчадан **Нодирабегим ИБРОҶИМОВА** таржималари

Такризчи:

Рисолат ҲАЙДАРОВА – ёзувчи, Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси аъзоси

Уисаал, Омони

Сотилган қиз қисмати: биографик роман ва қисса, / О. Уисаал – Т.: “IJOD-PRESS” нашриёти, 2018 йил. – 224 б.

ISBN: 978-9943-5233-4-0

«Сотилган қиз қисмати» асари муаллифи араб шайхларидан бирининг рафиқаси, Бирлашган Араб Амирликларида истиқомат қилади. Славян миллатига мансуб бўлган бу аёл Россияда ночор оилада туғилган. Олти ёшлигида эса ота-онаси томонидан чет элга сотиб юборилган. Қиз вояга етгунга қадар шайхларга хотинликка тайёрлаш уйида тарбияланган. У ўз хотираларини Ойсув исмли қиз номидан қоғозга туширган.

Шунингдек, китобдан одам савдоси иллатларига бағишланган яна бир асар – непаллик қиз Урмила Чаудхарининг «Ўн бир йиллик асира» қиссаси ҳам жой олган.

УЎК: 821.411.21-3

КБК: 84(5БАА)

ISBN: 978-9943-5233-4-0

© “IJOD-PRESS” нашриёти, 2018

СОТИЛГАН ҚИЗ ҚИСМАТИ

“ИВАНОВ ҲАРАМИ”

Онамнинг кўзи ёриди: уч қизалоқ эгизаклар. Уларни бир-биридан сира фарқлаб бўлмасди. Отам бирданига уч фарзандли бўлишини асло кутмаган эди. Бир тўда қизлар ташрифидан гангиб қолган отам бир ҳафта шаробдан бош кўтармаган эмиш. Хуллас, уч опа-сингил дунёга келдик. Отамнинг оғайнилари шундай деб ҳазил қилишган экан:

– Ваня, уйинг нақ ҳарамнинг ўзи бўлибди!

Ўшандан бери биз қизларнинг исмимиз билан бирга «Иванов ҳарами» деган жумла ҳам бирга ишлатиладиган бўлди. Туғруқ оғир ўтган, онамнинг бачадон йўллари тикиб ташлашга тўғри келган экан. Энди ота-онам бошқа зурриёд ҳақида ўйлашлари мумкин эмасди. Онам бу борада надомат чекиб кўп гапирар, мен эса онамнинг қорнига ачиниш билан боқардим. Балки шунгадир, онамнинг жаҳлини чиқармасликка тиришардик.

– Сенга бола нимага керак? – дерди онам ўғли йўқлигидан нолиётган отамга. – Барибир меросхўрга қолдирадиган бир чақамиз йўқ. Чанг босган ашқол-дашқоллардан бошқа...

– Балки имкони бордир...

– Шундоғам қашшоқликда умр кечиряпмиз! Қизларим куни келиб яхши йигитларга эрга тегиб кетишса, одамдек яшашар.

Ота-онамнинг шунга ўхшаш, биз қизларнинг келажаги тўғрисидаги суҳбатларини кўп тинглардик. Бола бўлганим учун “эрга тегиш” сўзи менга нотаниш эди. Чинданам, биз камбағал эдик. Кичкина баракнинг биринчи қаватида турардик, хо-

налар бор-йўғи иккита эди. Бири ота-онамники, бири биз – қизларники. Миттигина ошхона ҳам бор эди. Яхшики, бизникида алоҳида ҳожатхона мавжуд, қўшнилариимизда шу ҳам йўқ. Улар доим челақдан фойдаланишарди. Челақлар ағдариладиган хандақ ҳидига эса ёз кунлари умуман чидаб бўлмасди.

Шаҳарчамизда болалар майдони ва аттракционлар жойлашган боғ бўлиб, уйимиздан анча олисда эди. У ерга фақат автобусда бориш мумкин. Биз – қизлар боққа боришга жуда қизиқардик, аммо онам бундай бетайин нарсаларга пул сарфлашни истамасди. Умримизда икки марта – байрам туфайли боғ текин бўлган кунларда борган эдик у ерга. Боғ ичидаги кайфият жуда қувноқ: жилмайган одамлар, рангбаранг пуфаклар... Ўшанда илк марта момиқ булутга ўхшаган оппоқ пахта қанд еган эдим.

Билмадим, нега ота-онамдан қизлардан бирини сотиш фикри чиқди экан? Бу ахир, жоҳилликку? Мен анча йиллар шу даҳшатли саволга жавоб изладим. Анча вақт онамнинг бу иши учун қарғаб ўтдим ва кечиролмадим. Лекин шу билан бирга онам юртимдаги кўплаб қизлар орзу ҳам қилмайдиган гўзал ҳаёт ато этганди. Менинг ўтмишим минглаб бошқа одамларникидан ажралиб туради. Билмадим, нега ҳаётимни китоб қилиб ёзишга қарор қилдим?

– Нега қайтиб келдинг? – саросималаниб сўради эгизак опам. Худди ўзимга қуйиб қўйгандек ўхшаш бўлган эгизагимни кўриб бир оз довдираб қолдим. У кундалик оғир юмушлардан толган ва жуда ҳорғин кўринарди. Мен билан солиштирганда каттароқ, чеҳрасига турмуш ташвишларининг нуқси урганди. – Менга бунақа ҳайрат билан қарама. Ўзимни худди кўзгуга боқиб турган ёвуз ялмоғиздек сезяпман, – давом этди у норозилик билан.

– Тушунмадим, – дедим мен чуқур нафас олиб.

– Чунки сен кўзгудаги аксимдек қаршимда турибсан! Энг ёмони, мендан кўра ёшроқсан.

– Демак, кўринишим жойида экан-да?

– Ҳа, ҳа! Майли, илтифот қилишимни ортиқ кутма, – деди у аччиқланиб.

Онам романтик ва хаёлпараст аёл эди. Тарихий романлар ва фильмларнинг ашаддий шайдоси бўлгани учун биз – қизларнинг исмимиз ҳам шунга яраша бўлди: Маргарита, Жозефина ва Скарлетт. Каттамизга Александр Дюманинг қаҳрамони Марго исми насиб этди, у масъулиятли қиз эди. Ота-онам уйда йўқлигида ҳамма нарсадан бохабар бўларди.

– Сен биздан катта эмассан! – дерди Жозефина уришиб қолишган чоғларида. Мен эса сира жанжалга кўшилмасдим. Марго доим балерина бўлишни орзу қиларди. Бироқ бу орзусига нуқсонни халал берарди: унинг иккала кўл-оёғининг узунлиги тенг эмасди. Шунга қарамай, Маданият уйидаги рақс тўгарагига қатнардди, ҳатто бир концертда охирги қаторда чиқиш ҳам қилган. Бизнинг Марго ўз тиришқоқлиги ва иқтидори билан оиламизнинг ифтихорига айланди. Опаларим билан айрилганимизда олти ёшда эдим. Орадан йигирма йил ўтиб ҳам у ўз қатъиятини йўқотмаганди. Бироқ бу қатъият уни ожиз кўрсатарди. Ўзимни мажбурлаб жилмайдим-да, унга савол бердим:

– Нега қайтганимни кўриб ажабланасан? Бу мумкин эмасмиди? Ахир, оиламни кўргим келди...

Марго билан кичик тамаддихонада ўтирар эдик. Атрофдан ачимсиқ ҳид анқирди, мен эса бунақа исларга ўрганмаган эдим. Юртимга келгач, бу ернинг ҳавосидан тўйиб симирдим, аммо ичим ғуборга тўлди. Шундан бери бошим айланяпти.

– Бекор келибсан, Скарлетт! – деди опам.

Титраб кетдим. Чунки неча йиллардан бери ҳеч ким мени Скарлетт деб атамаган эди. “Шамолларда қолган ҳисларим” фильми шарафига олинган ис-
мимни эшитиб ғалати бўлиб кетдим. Болалигимда ўртоқларим “Скарлатина” деб устимдан кулишарди. Шунинг учун нотаниш одамларга ўзимни Аня деб таништирдим.

– Ҳозир менинг исмим ўзгарган, опа, – дедим мулойимлик билан. – Мени Ойсув деб атай қол.

– Ойсув? Бу қанақа ном бўлди?

– Бу ойнинг суви деган маънони билдиради.

– Ойнинг суви... ғалати экан. Нега ўз исмингдан воз кечдинг?

Опамнинг писанд қилмай сўзлаши менга оғир ботди. Бу учрашувимизни тамоман бошқача тасаввур қилгандим: худди сериаллардаги каби кучоқлашиб, кўзда ёш билан кўришишимиз, оиламизнинг жам бўлиб йиғилиши... Аммо бари тескари бўлди, ўрта-
тамизда кўринмас девор мавжуд экан. Афсуски, бу деворни ўз опам барпо этганди.

– Биласанми, – опам сал юмшаб давом этди, – сен билан қандай муомала қилишга ҳайронман. Негадир сени ўз қондошим сифатида қабул қилолмаяпман... Суратимиз ўхшаш бўлгани билан сийратимиз турфа.

– Биз бир кунда туғилганмиз. Шунча йил давомида сизлар билан учрашишни нақадар истардим. Илтижо қилардим бу орзу йўлида!

– Истардинг, орзулардинг, илтижо қилардинг! – яна аччиғи чиқди унинг. Шундай деб нарироқда бизга қизиқиш билан қараб турган эркакларга назар ташлаб кўйди. – Онам айтганидек, ҳамма орзу ҳам рўёб учун арзимаydi.

Суҳбатимиз қовушмасди. Сабр билан учинчи

эгизагимиз Жозефинанинг келишини кутардим. Унга бу исмни Наполеоннинг рафиқаси шарафига қўйишган. У болаликдан эътибор марказида туришни ёқтирар, актриса бўламан деб айтарди. Ҳамма билан чиқишиб кетадиган қувноқ бу қизни барча яхши кўрарди. Ростдан унда одамларни ўзига тез жалб қилишдек ажойиб қобилият бор эди.

— Жози келмайди, — деди опам совуққонлик билан ширин хотираларимни бўларкан.

— У мен билан учрашишни истамадими? — сўрадим хавотир билан.

— Унга қўнғироқ қилмадим. Жози билан унча чиқишмаймиз.

— Афсусли ҳол...

— Сенинг фикрингни сўраганим йўқ!

Унинг қон томирлари бўртиб, асабийлашганини сездим. Бирор жанжал чиқиши олдидан одам шундай ҳолатда бўлади. Болалигида ҳам Марго шунақа эди. Нимадандир аччиқланса, аламини олиш учун қурбон изларди. Сўнг аламидан чиққунча захрини сочар ва ичи бўшагач, ҳеч нима бўлмагандек кулиб кетаверарди. Унинг шартакилигидан ҳамма озор чекарди, начора, табиати шунақа эди. “Бу яхши хислат. Қизим катта бўлганда ўзини бировларга хафа қилдириб қўймайди”, дерди онам. Кўнгли бўш онам ҳам қизининг аччиқ гапларидан бенасиб қолмасди.

— Нима, орадан йигирма йил ўтиб юртимга қайтиб келсам, оёғимга қизил гилам тўшаб, оркестр жўрлигида кутиб олишади, деб ўйлабмидинг? — деди у кўзларида нафрат билан. Кўз олдимда гўё қадрдон опам эмас, неча йиллик душманним тургандек сездим ўзимни.

Опам шундай деганча ноқулай ва кир босган стулдан турди. Худди митти тамаддихонада эмас, катта майдонда ўтиргандек бор овози билан ҳайқирди:

– Бизнинг шарқ гўзалимиз қайтиб келди! Ўзининг улкан саройини ташлаб, бизнинг устимиздан мазах қилгани келибди!

Қулоқларим зириллаб кетди. Кўзларимни юмиб у гапини тугатгунча миқ этмадим. Узундан узоқ аламли монологини тинглаб сал бўлмаса столдаги салфеткаларни у томон отиб юборгим келди.

– Нега ундай деяпсан? – дедим таҳқирона гаплари тугагач. Маргарита икки дақиқача чуқур нафас олди ва деди:

– Нима дебман?

– Ҳақорат қиляпсан, – дедим оҳиста юмшоқлик билан. Менинг хошам Конфуций таълимотидан жумлалар келтиришни хуш кўрар ва ундан кўп бора қадимги хитойга оид мақоллар эшитардим. Хошам бир гапни кўп такрорларди: “Бағрикенг одамнинг қалби осойишта бўлади. Ожиз одам бўлса ташвишдан чиқмайди”. Тўғри, ўзимни айни дамда осойишта деб атолмасдим, лекин ичимдаги газабни ташқарига чиқармай, ичимда йўқотишга уринардим.

– Ҳақорат қилдим? Менми? – кулди Марго. Менинг сокинлигим унинг баттар аламини келтирарди. – Менга қара, нимайди... ҳа, Ойнинг суви, – давом этди у қутурганча.

– Менинг исмим Ойсув, – тўғриладим жилмайиб.

– Амирлигинга қайтиб кет! Тинчгина ҳаётингдан қувониб яшайвер. Мендан фарқли ўлароқ сенда ўйлайдиган муаммонинг ўзи йўқ! Биз эса кунимизни кўрайлик.

– Тушунаман, мени кўришни бошқа истамайсан. Менга Жозефинанинг манзили ёки телефон рақамларини қолдир. Ваъда бераман, шундан сўнг сени бошқа безовта қилмайман!

Бу сўзларни базўр айтдим. Ҳар бир жумлани

тилимга чиқаришдан аввал кетар чоғим хожам билан бўлган суҳбатим ёдимда турарди:

— Ватандошларинг бахтли бўлган масканингга қайтиб борма, дейишлари мумкин. Нега Россияга кетишга қарор қилдинг?

— Тугунни ечмоқчиман, — дедим мен. Шунча йилдан бери ўралашиб дилимда катта тугун ҳосил қилган бу саволларга жавоб топмасам бўлмасди. Улар мени нега сотиб юборишганини сўрамоқчи эдим. Аммо бу ҳақида хожамга айтмадим. Мени ватанимга боришимга рухсат бермаслигидан чўчигандим.

НИМАНИ ЭКСАНГ, ШУНИ ЎРАСАН!

Мукамал шарқ аёли образини яратиш учун мен узоқ йўл босишимга тўғри келди. Тажрибам ошгани сайин ўзимни назорат қилишни ўргандим. Айрим жиҳатларимни ўзгартиришга ҳам тўғри келди. Ҳаётда яхши натижаларга эришиш учун атрофдагилар билан ҳамкорликни тўғри йўлга қўйиш керак экан. Буни замонавий тилда дипломатия дейишади.

— Сен ўжар байталнинг ўзисан! Сени жиловлаш қийин бўлади, — деганди лаб устида қалин мўйлаблари бор аёл. Уни Жамила деб аташарди. Аёл қачонлардир собиқ шўро давлатларидан бирида туфилганини билардим, холос. Чунки у ўзи ҳақида гапиришни ёқтирмасди. Ўтмиши ҳақида билганимиз шуки, у бир умр ҳарамда яшаган ва хожаси вафот этган. Ўз хожасидан айрилган ёлғиз шарқ аёли учун яшаш нақ фожианинг ўзи. Кўпинча уларни худди жонивор сингари сотиб юборишади. Сотилган аёлларга яхши хожа тушади, деб айтиш қийин.

Кўнгилдагидек ҳарамга ёш ва гўзал аёллар тушар, мундайроқлари эса касодга учраган мол сингари

арзон-гаров сотилар, ёши ўтиб қолганлари шунчаки ҳарамдан қувиларди. Ҳарамнинг собиқ аёли Жамила бахт юлдузи остида туғилган шекилли, тақдир кулиб боқди. У ёши ўтган чоғда камбағаллик балосига дучор бўлмай, мўмайгина пул топадиган иш билан шуғулланарди.

Унинг вазифаси шайхларга аталган қизларни тарбиялашдан иборат эди. Унинг қўл остидаги қизлар кўпинча Бирлашган араб амирлиги, баъзида Покистонга юбориларди. Жамила ким пул тўласа бўлди, дейдиганлардан эмасди. У қизларни фақатяхши ҳарамларга жўнатарди. Қизларнинг айтишича, бир мамлакатга юборилган қиз удумларни менсимагани ва ўзини ёмон тутгани учун Жамилага қайтарилган экан. У жуда тарбияли қиз бўлган дейишади, аммо бир умр бу ерлардан қочишни кўзлаган экан.

Ҳозирги замонавий асрда Араб мамлакатларида ҳарамлар йўқолиб кетган. Лекин айрим бадавлат хожалар яширинча ҳарам очган ва унга дунёнинг турли бурчакларидан минглаб қиз-жувонлар келтириларди. Баъзи канизлар билан шартнома тузилар, маълум муддатдан сўнг улар ватанларига қайтишарди. Айримлар бўлса бир умр ҳарамда яшашга маҳкум эдилар. Жамила учун энг кутилган вазият бу қўл остидаги қизларини бадавлат араб эркагига эрга бериш эди. Аммо бу ҳолат камдан-кам содир бўларди. Чунки мусулмон эркаклар ўз дини ва миллатига мансуб аёлларга уйланишни маъқул кўришарди. Арабларда тўрттагача уйланишга рухсат этилган. Шу тўрт аёлдан бирига айланиш бахтига эришиш — бир умр ҳаётинг яхши кечишини кафолатларди.

— Сенинг олдинда иккита йўл бор, қизгинам, — дерди Жамила қошларини чимириб, — ё тақдирингга тан бериб, шу ерга қадалган ниҳолдек униб-ўсиб мева

берасан ёки чўчқа каби сассиқ ботқоқда яшайсан. Мен энаганг эмасман, сабримнинг ҳам адоғи бор.

Олти ёшли гўдак эдим. Жамиланинг ҳамма сўзларига тушунмасам-да, энди уйимга қайта олмаслигимни англаб турардим. Қаршимдаги бу аёлдан бошқа қаровчим йўқлигини тушуниб, унга кулоқ солдим. Балки катта бўлсам, бу ердан қочиб кетарман ҳам деб ўйладим. Унгача эса шу ернинг тили ва одатларини ўрганиш билан банд бўлдим.

Бир куни хонада осифлиқ турган дунё харитасига кўзим тушди. Ундан Россияни изладим. Аммо у Амирликларга жуда узоқ экан. У ёққача пиёда боролмаслигимга кўзим етиб тақдирга тан бердим. “Ҳозирча асира бўлсам-да, бу узоқ давом этмайди”, деб аҳд қилдим. Жамиланинг сўзларига индамай кулоқ тутишим уни қувонтирди. Баджаҳл эмасди, ҳар бир маслаҳатини дўстона берар, агар хато қилиб қўйсак бирор иш буюрарди. Мен ҳам бир марта бир уюм идиш-товоқни ташиганман.

— Агар айтганимни қилмасанг сени ёмон одамларга бериб юбораман. Улар оқ танли қизларни яхши кўради, ёш бола деб ҳам ўтиришмайди! Уларнинг қўлида ҳатто ўлиб кетишинг мумкин, — деб танбеҳ берарди.

Жамиланинг айтганларидан тушунганим, ёмон одамлардан нари бўлишим керак. Бунинг учун эса унинг айтган гапларини сўзсиз бажаришим лозим бўлади. Бир ҳафтача ҳожатхона тозаладим. Лекин бу ишдан жирканмасдим, юртимда бундай ҳидга ўрганиб қолгандим.

— Нима қилсам мендан хурсанд бўласиз? — деб сўрардим Жамиладан.

— Аввало, ўтмишингни унутишинг керак. Ўтган кун ўтиб кетди, энди қайтмайди. Эртанги кун учун

ҳаракат қилишинг лозим, — дерди Жамила шифобахш чойдан хўпларкан мамнун жилмайиб.

Менинг бола кўнглим бундай файласуфона гапларни тушунмасди. Жамила ҳам довдираб турганимни кўриб:

— Нимани орзу қиласан? — деб сўради.

— Онамни кўргим келади.

— Мени тушунмаган кўринасан, — у менга ҳамдардлик билан сўзлади. — Сўзларимни бирортасини англамабсан.

— Лекин мен онамни соғиняпман. Оилам билан кўришармикинман?

Нафасим тўхтаб юрагим дукурлаганча ундан ижобий жавоб кутардим. Жамиланинг қора кўзлари киртайди, қошлари кўтарилди, бир нуқтага тикилганча:

— Нимани истасанг шуни орзу қилишинг мумкин. Ахир, умид охирида сўнади, — деди бир оз жилмайиб. Шундан кейин у оқсочга ўз тилида бир нималар деди. Мен эса суҳбатимиз тугаганини англаб нари кетдим.

Қора танли аёл мени бир хонага олиб кирди. У русчани билмас, шу сабаб мен билан имо-ишора орқали гаплашарди. Аввалига Россиядан кийиб келган кийимларимни алмаштирдим. Бу оқ нуқтали сариқ кўйлак эди. Опаларимда бу кўйлакнинг қизил ва яшили бор эди. Учаламиз кўйлакларимизни кийиб кўчага чиқсак бизни светофор деб аташарди. Онам кийимларимизни алмаштириб кийишимизга йўл кўймасди, чунки алмашсак бизни ажратиб бўлмай қоларди. Айнан кийимимиз рангига қараб ота-онам бизларни танирди.

Чўлга борганимизда эгнимга узун қора чодрани кийдиришди. У мени бегона кўзлардан асрар экан. Аммо бу рўдапода жуда қизиқ кетардим. Шунинг учун вақти билан менга аллақандай чой ичиришарди.

Ота-онам мени сотиб юборган кунни унчалик эслолмайман... Онамнинг ёшга тўла кўзлари, “Мени кечир, Скарлетт”, деб пичирлагани, кўлларида турган бир даста пул, бегона эркакнинг бақувват кўллари, кичкина автобусда кетганим... Кўрққанымдан ҳушимдан кетган эдим.

Чўлгача турли транспортларда келдик. Йўл бўйи деярли ухлаб кетдим. Уйғонганимда бу туш бўлишини, яна митти уйчамизга боришни, ота-онам бағрига босиб қучоқлашини жуда истардим.

Бетси исмли қиз Жамиланинг илк тарбияланувчиларидан бўлиб, бўйи паст ва миқти гавдали эди. Баданидаги ажинлар ва очранг сочларини айтмаганда уни африкалик дейиш мумкин. Жуда галати эди, тарабар тилида кўшиқ хиргойи қилишдан тўхтамасди. Қизлар хонада ўтмишдан халос бўлиш учун ғайритабиий иримлар қилишарди. Бетси ҳам менинг бошимдан аллақандай ўт-ўланни айлантриб сўнг ёқиб юборди. Шундан сўнг хонада Жамила пайдо бўлди. У менинг марказдаги гиламга чўк тушишимни буюрди. Бетси кўлимдан ушлаб гилам томон элтди.

— Ортимдан қайтар, — буюрди Жамила, — мен ўтмишим ва исмимдан воз кечаман... Аллоҳ номи билан қасам ичаман.

Мен унинг айтганини сўзсиз такрорладим. Нотаниш сўзлар кўп эди. Узун тиловатдан сўнг Қуръонни ўпдим ва менга Ойсув исмини беришди. Менга янги ва тоза либос келтирилди: узун оқ кўйлак, шалвар ва рўмол. Шу тариқа энди мен ҳам Жамиланинг дунёсига тегишли бўлдим.

— Агар қасамингни бузсанг, бир умр бахтсиз бўласан, — деди бекам, — ваъдасида турмаслик ислом динида катта гуноҳ саналади.

Шу дамда ҳамма гап-сўзлар мен учун нотаниш,

фақатгина овқатланиб, чанқоғимни босиб ухласам дердим. Мени тоза матрасга оппоқ чойшаб тўшалган ётоқхонага олиб киришди. Жисмоний нуқсони бор қизларга алоҳида хона ажратилганди. Улар бадавлат хожаларга эмас, кўпинча Жамиланинг хизматкорларига хотинликка бериларди.

Ўша кезлари мен Оливия билан танишдим. Унинг соғлиғи яхши бўлмаса-да, юраги тоза эди. Ҳамма уни яхши кўрар ва мароқ билан эсларди. У бир неча марта муздек сув ичиб, ҳафталаб шамоллаб ётди. Жамила сарфлаган дори-дармони бенаф кетаётганидан нолирди. Чунки тарбияланувчи қизлар нафақат ташқи томонлама гўзал ва тарбияли, балки тўрт мучаси соғлом ҳам бўлиши шарт эди. Анча вақт Жамилага ортиқча ташвиш бўлган Оливияни бир шайхнинг ҳайдовчиси севиб қолди. Ёш покистонлик йигит тасодифан уни дераза ойнасидан кўриб қолган ва фариштасиймо гўзал унинг ақли ҳушини ўғирлаган. Ҳайдовчи хўжайинидан қизга уйланишга рухсат сўраган. Ҳотамтой шайх эса йигитнинг илтимосини ерда қолдирмади: ҳар иккиси ҳам Жамиланинг хонадонидан хотин олиб кетишди.

Бу биз қизлар учун ҳақиқий муҳаббат эди. Лекин кўнгилни оғритадиган бошқа ҳодисалардан ҳам кўз юмиб бўлмасди. Хонамизда тилларанг гўзал қиз Нузар яшарди. Унинг ёши ўн бешда бўлиб, Жамиланинг хонадонини тарк этишига умид йўқ эди. Сабаби ошхонада ишлаётганида устига қайноқ ёғ тўкилиб, бадани куйганди. Унга жуда ачинардим. Нузар куни билан дераза қаршисида ўтирганча кўз ёш тўкарди. У ҳам Оливиянинг маҳбубига ўхшаган умр йўлдошини кутар ва илтижо қиларди.

— У Яратгандан жонини олишини сўраяпти, — деди шарқона қиёфали бир қорамағиз қиз. Унинг қора кўзларида мазахлаш зоҳир бўлди.

— Нега ўлишни истар экан? — ҳайрон бўлдим мен Нузарнинг тилларанг узун сочларига боқиб.

— У бир олам орзулар билан яшарди. Содир бўлган фалокатдан сўнг умиди сўнди. Энди ҳеч қачон бадавлат шайхнинг суюкли хотини бўлолмайди! Худди мен каби...

— Сенга нима бўлибди? — сўрадим унинг бенуқсон танасига назар ташларканман.

— Нима, гапиришимдан сезмаяпсанми? Ким ҳам тили ноқис хотинни истарди? Бир куни тилимни қаттиқ тишлаб олдим, шундан бери равон сўзлолмайман.

— Балки кар шайхга тегарсан? — орқамизда ўтирган бир қиз қийқирди.

— Сенинг ишинг нима?! — қорамағиз қизнинг жаҳли чиқиб, мен томон сурилиб ётиб олди. Қорамағиз бу қизнинг тақдири ҳам ғалати. У аслида Россиянинг шимол қисмида туғилган экан. Сап-сарик рус аёлидан қорача қизалоқ туғилгани дояларни ҳам ҳайратлантирибди. Отаси бўлса «бу менинг болам эмас», деб оиласини ташлаб кетибди. Турли миш-мишлардан безган она бўлса қишлоғидан чиқиб кетибди. Чинданам қизалоқ на она тарафга, на ота тарафга ўхшаркан. Хуллас, аёл қизчани сотиб, ўзи янги ҳаёт бошлаган эмиш. Бу ҳақида ҳамма нарсани биладиган билагон қиз сўзлаб берди. Бу қизни сергаплиги учун бошқа қизлар сафларига қўшишмасди. Ростдан у ўзига алоқаси бўлмаган масалаларга бурнини суқмай ўтолмасди.

— Ортиқча сафсата сотганлар тилини тишлаб олади, тушундинглар? — жиддийлик билан гапирди қоратанли бир қиз, сўнг Нузарга қараб қўшиб қўйди: — Мағрурлар эса гўзаллигини йўқотгач, надоматда қолишади.

Кичкинагина бу хонадаги кўролмаслик ва эътиборсизлик ҳислари мени ўйлантирди. Эшитишни истамасам-да қизларнинг бир-бирига бўлган ўзаро адоватига гувоҳ бўлиб ётардим. Нузар ўзини бу ерда ягонадек тутар, бошқа қизларни тез-тез ҳақорат қилишдан тоймасди. У фақат Жамиланинг олдидагина жим бўларди. Унинг куйиб қолгани кўпчиликни ажаблантирмади: ҳамма уни шунга муносиб баҳолади.

— Нимани эксанг, шуни ўрасан, — деди сергап қиз. Менга бу мақол ёқди. Буни келажакда эслаб қолишга ва амал қилишга қарор қилдим.

НАПОЛЕОНСИЗ ЖОЗЕФИНА

Ҳарҳолда Марго илтифот кўрсатиб, менга Жозефинанинг манзили ва рақамларини тутқазди. Унга қўнғироқ қилиб туша олмадим, шу сабаб огоҳлантиришсиз бўлса-да, тўғри уйига йўл олдим. У қўшни шаҳарчада яшаркан, у ергача бир неча соат автобусда юрдим. Ўзимга қулай бўлиши учун такси ёлласам ҳам бўларди, аммо негадир вақтни чўзгим келди. Автобусдаги ҳамроҳим бўлмиш кекса кампир тинмай гапириб кетарди. У қўшни қишлоқдан бўлиб, сут маҳсулотларини бозорга олиб чиқиб сотаркан.

— Бугун хайрсиз кун бўлди, маҳсулотларимнинг ярми сотилмай қолди, — деди кампир куюниб.

— Қолганларини мен сотиб оламан, — деб таклиф билдирдим. Кексайиб қолган аёлга ёрдам бергим келарди. У аввалига хурсанд бўлди, кейин эса раҳмим келганини сездими, сотишдан айниди. Рўмолини қайта боғлар экан, унга ачинишларини истамаслигини айтди.

— Ахир, бекорга бермайсиз-ку? Мен опамникига кетаётгандим, анчадан бери кўришмадим. Шошга-

нимдан бозорга киришни ҳам унутибман. Лекин Россияда меҳмонга қуруқ қўл билан бориш ҳам мумкин.

— Бизда уйга меҳмон келса, дастурхон тузаш мезбоннинг бурчи, — деди кампир менга бошдан-оёқ разм солиб. Эгнимдаги либослар машҳур бренднинг кийимлари эканини пайқади чоғи.

— Анчадан бери бу ерда яшамайман, — тушунтирдим мен, — болалигимда кетишга мажбур бўлганман. Истагандимки... ҳа, майли, муҳим эмас.

Кампир менга ён босиб, халтасидан пишлоқ, творог, кўкат ва тузланган бодринг чиқарди. Сўнгра нархини айтди. Бу дўкондагидан кўра баланд сумма эди. Начора, ўрганиб қолдим: бу ерлик эмаслигимни сезган ҳайдовчи, сотувчилар атайин қиммат нарх айтишарди. Пулини тўладим.

Берилган манзилни узоқ излашимга тўғри келди. Йўлимда учраган одамларга қоғозчани кўрсатардим. Аммо улар Липовой кўчасини биринчи марта эшитиб туришларини айтишди. Мен Ленин кўчасини ўн беш дақиқа айландим ва далага келиб қолдим. Шаҳарча жуда кичкина экан. Уйлар беш қаватдан паст ва таъмирталаб бўлиб, бир неча машиналар кўчани тўлдириб турарди.

Кимдир мени чақирди:

— Эй, нима қилиб юрибсан?

Ортимга ўгирилиб, ёш бир йигитчага кўзим тушди.

— Нега бундай қараб қолдинг? — деди у менга жиддий разм солиб.

Жилмайдим, англашимча, у мени Жози билан адаштирарди. Менга уйга кетдик, деб ишора қилди. Қўлимда кампир тутқазган бир дунё нарсалар бор эди. Қизиғи, йигит сумкани қўлимдан олинганга тўттинмади. Жимгина унинг ортидан бордим, ~~Саманинг~~ ~~хастини~~ кўз олдимга келтирдим: болалар, иш, ночор турмуш,

ароқхўр эр бўлса керак... Бундай оилалар руслар турмуш тарзида кўп учрайди. Йигит биздан ёшроқ кўринди. Ҳа, бу ерда эрнинг хотиндан катта бўлиши шарт, деган талаб йўқ. Бир неча дақиқалардан сўнг икки қаватли барак уй қаршисидан тўхтадик. Бу болалигимиздаги уйга ўхшаб кетарди. Деворлари нураб қолган уйдан ачимсиқ ҳид анқирди. Уй ичини ҳам ташқаридан кам деб бўлмасди. Зиналардан иккинчи қаватга кўтарилдим. Йигит эшик ёнида Жозефинани кўриб, бақириб юборди ва қўлидаги пакет тушиб кетди. У ўзи билан овора бўлган пайт Жозефинанинг кўзи менга тушди.

— Марго? — ҳайрон бўлиб тикилди у менга.

Мен йўқ дегандек бошимни қимирлатдим. Кўзларимда ёш айланди. Бир неча дақиқа шу ҳолатда бир-биримизга тикилиб турдик. Йигит бўлса пакет билан ерга тушиб синган шишаларни йиғиш билан банд эди. Димоғимга ароқ ҳиди урилди.

— Скарлетт! — чуқур нафас олиб тилга кирди опам. У қаршисида худди арвоқ тургандек титрарди.

Йигит мен томон ўгирилди ва сўкинди.

— Сен эгизакларинг ҳақида унга айтмаганмисан? — сўрадим опамдан йигитнинг ҳайрона нигоҳларини кўриб.

— Имкони бўлмаган! — мийиғида кулди Жози ва унга ўгирилди: — Эшитдингми, Мишка, бу менинг синглим.

У менга яна бир бор қараб қўйди ва Жозини туртиб ичкарига кириб кетди.

— Агар яшашга келган бўлсанг... манзилда адашибсан, — деди опам қўлимдаги сумкаларга қараб.

— Йўқ, хавотир олма. Булар... меҳмоннинг бир туҳфаси, холос.

Жози худди ёш боладек қўлимдаги сумкани мамнунлик билан олди.

— Оғиргина экан, — деб мени ичкарига бошлади. Ортидан кирдим. Хона қоронғи эди. Кирган хонамиздаги столда ювилмаган идишлар, бўш шиша бутилкалар қалашиб ётарди. Эски жавон ва қийшиқ диван-кресло ҳам жойлашганди. Бурчакларда ўргимчак тўрлари. Хира лампочка хонани аранг ёритиб турарди. Бу ҳолатни кўриб ичим ачиб кетди. Хонани кузатаётган чоғим Жози сумкани бўшатди.

— О, шўр бодринг! Бизбоп газак. Бу нима экан? Пишлоқ. Мазали кўринади. Кўкат ва творог ҳам бор экан. Ичишга ҳеч нима олмадингми? — сўради у. Ичимликсиз булар жуда ғариб кўринди, шекилли.

Шу пайт ҳалиги йигит ҳожатхонадан чиқиб келди. У ҳамон менга ҳайрат билан қарар ва Жози билан қиёсларди. Ароқ отамни ҳам ақлдан оздирганини эсладим. Ичиб олган вақтлари бизни умуман ажратолмасди.

— Нега ҳамманг бир хил бўлиб, мени жинни қил-япсанлар? — деб ўшқирарди биз — қизларга. Биз бўлса кўрқиб девор ёнида тизилиб турардик. Бир куни маст бўлган пайтида кўлига пичоқ кўтариб келди. У бизнинг исмимизни адаштириб қўймаслик учун бош ҳарфларимизни билагимизга пичоқда ўйиб ёзишни кўзлаганди.

— Дадажон, меҳрибоним, керак эмас! — деб йиғлаганди Жози.

Отам бўлса ароқ таъсирида ҳеч нимани идрок қилмасди. Бундай пайтда унда раҳм-шафқат туйғулари сўнарди. Ўшанда биз беш ёшда эдик.

Ўша тундаги кўрқувимни унутолмайман. Отам ўткир пичоқ билан Жозига яқинлашди ва билагига тигни теккизди. Унинг қичқириғини эшитган онам ошхонадан югуриб чиқди ва бизни отамнинг чангалидан қутқазди. Жозининг билагидан қон

тўхтагач, ўрнида озгина чандиқ ҳосил бўлганди ўшанда.

– Мишаня, таниш, бу менинг синглим... – дея мамнун сўз бошлади опам.

– Ойсув, – дедим давом эттириб. Шундай деб у билан қўл сиқишдим. Ноқулай танаффусни тўхтатиш учун давом этдим. – Болалигимда исмимни ўзгартиришган. Мана, йигирма йилдан бери мени Ойсув деб аташади. Ўрганиб кетганман!

– Синглим болалигида бу ердан кетган эди, – Михаилга тушунтирди Жози, – бошқа мамлакатга.

– Бошқа сайёрага, деявер, – дедим хўрсиниб.

Жози ҳолатимни пайқади, лекин савол беришга тортинди. Унинг менга бўлган қизиқишини пайқаб турардим.

– Миша, Алсуни тузукроқ кутиб олишга ҳам ярамадик-ку!

– Ойсув, – тўғирладим мен.

– Менам шундай дедим. Умуман, қандай келиб қолдинг ўзи бу ерга?

– Мен айбдор эмасман, – деди Миша. – Уни сен деб ўйлабман. У ҳам индамай ортимдан келаверди. Агар эгизак бўлмаганингизда, мен пакетни тушириб юбормас эдим! Беайб айбдорга айландим, шекилли.

Мишага яхшилаб разм солдим. Адашмасам, ўсмир ёшда эди. У Жозидан синдириб қўйган шишалари учун чўчиб турарди.

– Ичиш шунчалик шартми? – дедим мен охири.

– Унда нима қиламиз? Удум шунақа. Меҳмон келса, қадаҳлар тўлдирилади! Қадимги рус одати. Сингилжон, сенда икки юз рубл топиладими? – айбдорона сўради опам.

Мен дарҳол сумкамни очдим ва ундан кармонимни олиб минг рубл чиқардим. Бундан мамнун бўлган опам менга хайрихоҳ нигоҳ ташлади:

— Ишларинг бешга ўхшайди, Скарлетт! Йўғ-ей, Ойсув. Пулинг етарли, бу яхши. Пулинг бўлса, ҳамма йўллар сен томон очилади. Йўқ бўлса уриниб ҳам кўролмайсан. Сенга яхши тўлашади, шекилли.

— Нолимайман, — дедим жилмайиб.

— Хўш, Мишаня, дўконга чоп. Уч шиша яхшисидан олиб кел! — Жози унга яшил пулларни тутқазди.

— Газакка-чи? — сўради йигит бурнини тортиб.

— Газакни ўйлама, синглим олиб келган. Бир ҳафтага етади.

— Балки чучвара ҳам олармиз, — йигит пулларга қараб деди. У худди онасидан конфетга пул сўраётган ёш болага ўхшарди.

Мен унга яна минг рубль тутқаздим ва чучвара, колбаса ва ўзига ёққан егуликларни олиб келишини айтдим. Лекин Жози мен берган пулни олиб чўнтагига солди ва деди:

— Уни эркалатиб юборасан, синглим!

Йигит аразлаб эшик сари йўналди.

— Майли, Миша, ўзингга чучвара ола қол. Фақат ўзинг пиширасан, бўладими?

Йигит хурсанд бўлиб дўконга чиқиб кетди. Жози эса стол устидаги бир уюм идишни ошхонага олиб чиқди. Раковинани очиб уларни юва бошлади. Сўнг учта чала ювилган стакан ва санчқи кўтариб келди.

— Нон эсдан чиқибди, — шундай деб деразадан қаради ва қичқирди: — Миша, нон ҳам ол, эшитдингми?

Жози мени ўтиришга таклиф қилди. Мен ёнимдаги стулга чўкдим. У бўлса марказга жойлашди ва менга тикилди:

— Марго билан кўришдингми, дейман. Бўлмаса манзилимни тополмасдинг.

— Ҳа.

— Биз у билан уришганмиз.

– Нега?

– Маргарита айтиб бермадими? – ҳайронлик билан сўради у. Сўнг бошини сарак-сарак қилиб давом этди: – Хуллас, мен уйдан бош олиб кетганимдан сўнг у отам билан ёлғиз қолди. Отам тўшакка михланиб қолган, мастлигида кўчада қолиб оёғини совуқ уриб кетди. Шунинг учун кесиб ташлашди. Эртадан кечгача бизга буйруқ берарди. Худди биз унинг хизматкорларимиз... Бу орада мен бир йигит билан танишдим, у бирга яшашни таклиф этди. Марго уларни ташлаб кетганим учун мени кечирмаяпти.

Жозининг отам ҳақида гапирганда қўллари титраганини сездим. Билагидаги митти чандиққа назар солиб чуқур нафас олди. Кўз ёшларини аранг тўхтатиб қолди.

– Миша қаёққа даф бўлди экан? – деди асабийлашиб. Мен унинг қўлларидан сиқдим. Уни қучоқлаб далда бергим келарди. Аммо қўлимдан келмади.

– Онам вафот этдими? – сўрадим базўр.

– Буни ҳам айтмадими? У мудҳиш ўлим топди. Сен учун берилган пулларнинг бари даволаниши учун сарф бўлди. Қолган-қутганини отам ичиб тугатди.

Онамнинг нимадан ўлганини сўрадим.

– Саратон!

Қалбимда қаттиқ оғриқ турди. Шунча йиллардан бери ичимда сақланиб келган гина ўрнини айрилиқ азоби эгаллади. Онамдан нега мени сотиб юборгансиз, деб сўрашни қанча кутгандим.

– Нима саволинг бўлса беравер, – деди Жози ичимдагини уққандек.

– Мени бериб юборишгандан сўнг қандай яшашди? Наҳотки, милиция ҳам изламади?

– Ҳазиллашяпсанми? Милиция нима қилсин у

ерда? Шаҳар бўйлаб суратларингни илиб ҳамма сени излашга тушсинми? Тўғри, озроқ қидирув ишлари бўлди, аммо бир неча ойдан сўнг тинчиб кетди. Ойим худдики сен ростдан ҳам йўқолиб қолгандек йиғлаб юрди. Ўлимидан олдин эса сени сотиб юборгани учун ўзини лаънатлади. Биз ҳақиқатни ўшандагина билдик. Сенгаям раҳмат лекин. Йўқолганингдан сўнг оиламизга раҳми келган ҳомийлар бизга егулик, кийим ва ўйинчоқлар олиб келди. Ҳаммаси яхши кетаётганди, аммо онам бирдан хасталаниб қолди-да.

Шу пайт эшик гийқиллаб, Миша кўринди. У хурсанд эди. Столга шиша идишларни қўйиб, чучварани пишириш учун ошхонага кириб кетди.

— Баракалла, иккита шиша олибди. Ақли жойида бунинг!

Жози чаққонлик билан стаканларни тўлдирди ва менга таклиф қилди. Мен эса рад этдим.

— Бекор қиласан, — деди у қадаҳни бўшатаркан. — Рад этиш одобдан эмас. Опанг сифатида-ку, сени тушунаман. Аммо ош-тузимиздан татиб кетмасанг бўлмайди-да.

Ҳечам татиб кўрмаган бўлсам ҳам опамнинг ҳурмати учун стаканни қўлимга олдим.

— Мана бу бошқа гап! — ўзига ҳам қуйди Жози. Биз қадаҳларни уриштириб ичдик. Ичимга худди кислота тушгандек ёндирди. Ўткир ичимликдан кўзларим ёшланиб, томоғим гиппа бўғилди. Аҳволимни кўрган опам дарҳол оғзимга шўр бодринг тутди.

— Ўзимнинг қайғучигинам, — мулойимлик билан эркалади у.

— Худди онамга ўхшаб гапиряпсан, — деб базўр жилмайдим. Онам ҳам шамоллаб қолганимда худди шу сўзларни айтиб иссиқ адёлга ўрарди. Биз опаларим билан касал бўлиб ётишни яхши кўрардик.

Шу вақтдагина онам бизга эътибор қаратар, отам ҳам ўзини босиқ тутарди. Ҳатто қишда шамоллаш учун қор ҳам ердик.

— Хўш, энди сўзла-чи, у ерда қандай яшадинг? Сени қаерга олиб боришди ўзи?

— Чўлга, — дедим у ердаги иссиқ ҳароратни эслаб.

— Чўлда нима қилдинг? — бодрингни ғарчиллатиб чайнаркан яна сўради у.

— Бошқатдан яшашни ўргандим, — дедим Жамиланинг хонадонини кўз олдимга келтириб.

КИТОБНИНГ МУҚОВАСИГА ҚАРАБ БАҲО БЕРМАНГ

“Қайта туғилганим”нинг эртасига ўқишни ўргата бошлашди. Эрта тонгда уйғонар ва Жамиланинг араб тилидан беражак сабоқларини тинглардим. Жамила русчани билгани учун аввалига ўзи дарс ўтар, ўқувчи араб тилини сал ўзлаштириб олганидан сўнг катта тарбияланувчи қизлардан дарс оларди.

Ўз тилимда на ўқишни, на ёзишни билганим учун бу тилни ўрганишга қийналмадим. Орамизда фақат Марго ўқиш ва ёзишга қизиқарди. У олти ёшлигимизда ҳижжалаб ўқир ва ҳарфларни ёзарди. Лекин Жози иккимиз “она” ва “дада” сўзларини ўқиш ва ёзишни билардик, холос. Марго бизнинг ўқишни билмаганимиз учун устимиздан куларди.

— Ҳаммангиз ҳали мактабга борасиз, — дерди онам бизни ҳимоя қилиб.

Жамилага ўз тилимни ўрганмаганим маъқул бўлди. “Рус грамматикасини билмаганинг учун араб тилини тез ўзлаштирасан”, дерди у. Мен тез орада йигирма саккиз ҳарфни ёдлаб олдим. Аммо бу тилда ўйлай олмасдим. Тил курсидан ташқари, рақс, кўл меҳнати ва мутолаа машғулоти ҳам ўтиларди. Шунингдек,

Бирлашган араб амирлиги тарихидан ҳам хабардор бўлардик. Яхши ўзлаштирганимга қарамай, аввалига арабча гапиролмас ва тушунмасдим. Вақт ўтиб аста суҳбатларга аралаша бошладим ва тилни ўрганган сарим қизиқишим ортиб борди.

Хонадонда, тахминан, ўттизта турли ёшдаги тарбияланувчи қизлар бор эди. Уларнинг кўпчилиги рус ёки славян тилида сўзлаша оларди. Оқ танли қизларни араблар юқори баҳолашарди. Бизнинг машатэ (Жамилани шундай атардик) “оппоғой”ларни бекалик учун алоҳида парвариш қилар, қорача қизларни бўлса оқсочликка тайёрларди.

Қочиш ҳақидаги фикрларимни Жамиланинг бир таниши бузиб юборди. Унинг айтишича, хонадон чўлнинг ўртасида бўлиб, бу ердан чиқишга уриниш ўзини ўлимга топшириш билан тенг экан. Яқин орада бирор тирик жон йўқ эмиш. Қочқинлар ё чанқоқ азобидан ёки бирор жониворнинг ҳужумидан ўлиб кетаркан.

Жамила қочиб кетган бир қизнинг тақдирини сўзлаб берди. Уни қочганидан сўнг икки ой ўтиб топишибди. Танасини қузғунлар еб битирган экан.

— У бирор олижаноб шайхнинг завжаси бўлиши мумкин эди! — дея ҳикоясига яқун ясади Жамила.

Шундан кейин қочиш ҳақидаги хаёлларимни йиғиштириб, итоаткор тарбияланувчига айландим.

— Сенда ҳарамнинг етакчи малаги бўлиш имконияти бор, — деди мендан мамнун бўлган Жамила. — Ҳаётинг эртақлардагидек гўзал бўлиши ва маликага айланишинг мумкин.

Саккиз ёшимда сочларим қорая бошлади. Бу ҳолат Жамилага маъқул бўлмади.

— Бу нархингни арзонлаштиради, — деди у умидсизлик билан. — Ишқилиб, сенга яхши ҳақ тўлашсин-да.

– Сочларни бўяш мумкин-ку? – дедим мен.

– Ёш болага соч бўяб нима? Худди кичкина хотинга ўхшаб қоласан. Кимёвий бўёқлар соғлиғингга зарарли!

Биз хонадонимиз девори ёнида суҳбатлашардик. Бу ерда дам олиш учун мўлжалланган айвон бор эди. Жамила бирор муҳим гапи бўлса шу ерга қизларни йиғарди. Масалан, орамиздан бирор тарбияланувчи бу ердан учирма бўлиш ҳақидаги хабарлар кўп янграрди.

– Қўшнимиз сочларини мойчечак ёрдамида саргайтирарди, – дедим мен Жамиланинг танбеҳига эътироз билдириб.

– Мойчечак? – ҳайрон бўлди у. – Нима, уларни сочингга сурасанми?

Мен она юртимдаги бир қўшнимиз ҳақида сўзлаб бердим. У биз қизлардан мойчечак териб келишимизни илтимос қилар ва бунинг учун ҳақ тўларди. Гуллар бир муддат токчада яшнаб турар, сўлигач эса ундан дамлама тайёрлар эди. Дамламада сочларини ювар, музлатиб қўйиб баданини артарди. Менга аёлнинг ўзини парвариш қилишини кузатиб ўтириш ёқарди. Онам ўзига унча қарамасди. Оқарган сочларини ўриб юрар, юзини баъзан кунгабоқар мойида артарди.

– Хўш, чўлнинг қоқ ўртасида мойчечакни қаердан топаман? – кулди Жамила. – Майли, ҳаммаси Худодан.

Хонадонга Жамила билан гаплашиш ва савдолашиш учун келган эркаклар мебель билан жиҳозланган унча катта бўлмаган хонага таклиф этиларди. Айнан шу ерда бизнинг машатэ харидорларга турли ёшдаги қизлар ҳақида маълумот берарди. Тилга олинган қизлар, албатта, балоғатга етган бўларди. Сўнг қизлар билан учраштириш маросими бўларди. Битта

қиз ҳатто, ўн икки ёшида учрашувга чақирилган, айримлар эса анча вақт йўқланмасди. Айтиш керакки, тарбияланувчилар ўн олти ёшгача ўз харидорини топиб бу ердан учирма бўлиб кетишарди.

Бошқа қизлар билан яқин дугона бўлишга интилмадим, барибир улар бу ерни тез орада тарк этишади. Улар билан келажакда учрашишимиз эса амри маҳол. Шундоқ ҳам оиламдан айрилиш азобига зўрға чидадим. Қизлар ичида энг серсавол ва киришимлиси мен эдим.

Биз ҳар куни ўзимизни парвариш қилиш ва хонадонни тоза тутишга мажбур эдик. Кир ювиш, уй тозалаш, овқат тайёрлаш кундалик юмушимиз эди. Жамила ҳар ҳафта ишларни бўлиб берарди. Бир куни менга ошхонада Римага қарашиш вазифаси тушди. Бу аёл ушбу хонадон ташкил топганидан бери шу ерда ишларди. Кескин ва илтифотсиз бу хизматчи биз қизларни ёқтирмасди (ҳасад қиларди, чоғи), шунинг учун нуқул бизга айб тўнкарди. Унинг севимли юмуши тарбияланувчиларни келажак ҳақидаги қайғули фикрлар билан кўнглини қолдиришдан иборат эди.

— У гапираверади, эътибор бермагин, — деб қулогимга шипшиди бир қиз ошхонада ишлашим эълон қилинган. Ошхонада аввал ишлаб кўрганлар қайтиб у ерга боришдан бош тортишарди. Лекин мен буни мамнунлик билан қабул қилдим ва Римага эътибор бермай ўз ишимни қилавердим. Чунки бу ерда доим мазали бир нима топиларди. Айниқса, меҳмон кутган пайтларимизда. Кейинги сафар Жамила ким ошхонада ишлайди, деб сўраганда, ҳаммани ҳайрон қолдириб бажонидил рози бўлдим.

— Ҳали замон учирма бўлиб, бир-бирингни тушингда ҳам кўрмайсанлар! — деди бир куни Рима ошхона ойнасидан икки қизни дугоналарча шивирлашиб ўтиришганини кўриб.

– Сен ёвузсан! – деди улардан бири.

Бундан жаҳли чиққан Рима ўша қизнинг устига қайноқ ёғ тўкилиб, бир умр шу ерда хизматкор бўлиб қолишини башорат қилди.

– Бугун бир харидор келади, – ҳасад билан сўзлади Рима менга қараб, – биласанми, бу нима дегани?

– Кимдир эрга тегса керак-да? – дедим иккиланиб. Рима шунда қаҳ-қаҳ отиб кулди.

– Бу дегани шуки, сен билан энди баҳсимиз тугайди! – деди қатъийлик билан у. – Шошил, танбал қиз! Ишларинг қолиб кетяпти!

Мен асосан идиш ювар ва патнисларни таширдим. Риманинг тили заҳар бўлсаям, қўли жуда ширин эди. Бу ҳақида ўзига ҳам айтдим. У аввалига илтифотимга ўзини эътиборсиздек тутди, сўнгра жавондан ширинлик олиб берди.

– Мана, е!

Митти пирожний бирам чиройли эдики, уни ейишга ҳам кўзим қиймасди.

– Кейин роҳат луқум ҳам бераман, – деди Рима. – Фақат кўп гапирма, хўпми?

Мен мамнунлик билан бош ирғадим. Унинг бошқалар таъкидлаганидек тошбағир аёл эмаслигига амин бўлдим. Ҳамма китобни муқовасига қараб баҳо бериб бўлмайди. Жамила айтганидек, кўримсиз сурат ичида гўзал сийрат яширинган бўлиши мумкин.

– Гўзал қалбни қандай кўриш мумкин? – деб сўрагандим ўшанда.

– Қалблар кўзларда намоён бўлади, Ойсув. Суҳбатдошингни нигоҳларига яхшилаб тикил, шунда унинг қанақалигини билиб оласан.

Кўпол Риманинг кўзлари чиройли, қалби эса озор чекканди...

БЕРИШСА ОЛ, БЕРИШМАСА ТОРТИБ ОЛ!

Қовоқларимни базўр кўтардим. Бошим қаттиқ оғриб кўнглим айнирди. Опамнинг уйидаги диванда чўзилиб ётардим, Жози бўлса ҳамон стулда ўтирарди. Эсимда қолгани опам билан ичиб, тоза йиғлашдик. Ҳатто бир-биримизни қучоқлаб барчаси учун кечирим ҳам сўрадик. Бир пайт опамнинг қўлида кармоним турганига гувоҳ бўлдим.

– Сенга айтяпман-ку, паспорт ва карточкадан наф йўқ, деб! – дерди Миша асабийлашиб.

– Ахир, у билан қиёфамиз бир хил-ку! – унинг гапини бўлди Жози – Банкка бораман ва айтаман: Салом, мен Ойсувман. Мана, паспортим ва карточкам. Пулни чўзинглар!

– Пин кодни ҳам билиш керак-да! Шунда ҳамма пулни ечиб олиш мумкин, – яна асабийлашарди йигит.

– Сизлар пулни ечиб ололмайсизлар. Ҳисоб рақами Амирликда очилган ва ҳимояланган, – дедим мен ўрнимдан туриб. Жози дарҳол кармонни ортига яширди.

– Биз бу ерда Миша билан ўзимизча ҳазиллашиб ўтирибмиз. Эътибор берма! Бир хаёл сурдик-да! Ичасанми? – қувноқлик билан қадаҳни қўлига олди опам. Мен кўнглим айнигани учун ҳожатхонага кириб кетдим. У ердан ярим соатда чиқдим.

Вася деган йигит опамнинг собиқ севгани бўлса-да, унга яхшигина “дарс” ўтиб кетган экан. Айнан шу “рицар” Жозини ота уйдан олиб кетган. Опам у билан ўтган романтик ва ноқонуний ҳаётини мароқ билан сўзлаб берди. Мен ҳам ўз ҳаётимни сўзлашга энди киришган эдим ҳамки, опам ўргимчак тўрларига назар ташлади-да, уйни кўтариш лозимлигини эслаб

қолди. Унинг бефарқлиги мени ранжитса-да, хафа бўлганимни сездирмадим. Униям тушунаман: кимга ҳам бегонанинг ҳаёти қизиқ? Жамила айтганидек, ўтмиш бу оғир юк, ҳозирги замон билан яшаш муҳим. Ароқ одамни сергап қилиб кўяркан. Агар улфатчилик узоқ давом этганида мен дунёнинг энг бадавлат инсонларидан бирининг хотини эканимни гуллашим аниқ эди. Лекин опам бунга ишонмасди, менимча. Мен ўзимни киборли тутмасдим, шайхнинг хотинига ҳам ўхшамасдим. Пул билан ишим бўлмасди, аммо хожам ҳар куни туҳфа этадиган қимматбаҳо совғаларни яхши кўрардим. Хожамга ҳам тақинчоқлар тақдим этиш жуда ёқарди.

— Шунча тақинчоқни нима қиламан? — деб кулардим мен. Кўчага чиққанда барибир тўлиқ ўраниб юрсак, улар кўринмайди. Уйда эса қимматбаҳо буюмларни тақишга ҳожат йўқ. Шунинг учун тақинчоқлар йиғишга унча қизиқмасдим. Ўтган йиллар ичида тақинчоқларим катта коллекцияга айланиб, алоҳида бир хонани банд этди.

— Биласанми, агар тақинчоқларингдан бирини ҳарамга қўйиб, буни энг гўзал аёл олсин, деб шарт қўйсанг, тонгда у ерда тирик аёлни топиш мушкул бўларди, — дерди хожам менинг тақинчоқларга ўч эмаслигимдан кулиб.

— Бунинг жилоланиши қаранг! — дедим Франция аукционидида сотиб олинган зумрад кўзли узукка қараб. Хожамнинг айтишича, бу узук қачонлардир Наполеоннинг рафиқаси Жозефинага тегишли бўлган экан. Бу гапни эшитиб бошим айланиб кетди. Айнан ўша вақтда мен опамнинг исмини эслаб, қариндошларимни излаш қарорига келган эдим.

— Бу асл нусха, — давом этди хожам гурур билан. — Бунга анча-мунча пул сарфлаганман. Сен бундан зиёдасига ҳам арзийсан!

Мен уни ранжитмаслик учун асл бойлик қимматбаҳо буюмларда эмас, инсонларнинг ўзаро ғамхўрлигида, деб айтолмадим. Жамиланинг уқтирганларини эслаб, хожам олдида бошимни эгдим ва майин товуш билан ташаккур билдирдим.

– Совғам сени хушнуд этмаган кўринади? – сўради хожам. – Нимадан безовтасан?

– Атрофда бир бурда нонга зор инсонлар жуда кўп... Ушбу узукка кетган пулга қанча оч аҳолини тўйдирса бўларди, – дедим хижолатлик билан.

– Очларга балиқ эмас, қармоқ ташланади, – уқтирди хожам, – бошқаларнинг тақдирига бефарқ эмаслигинг мени қувонтиради. Аммо эгнингдаги кийим билан ҳаммани иситолмайсан. Ёрдам бер, аммо жавоб кутма!

– Нега?

– Улар яхшиликни тез унутишади. Уларнинг ожизликлари ҳам шунда.

Жозининг собиқ йигити ҳақидаги гапларини эшитиб, мен ҳам хожамни ёдга олдим. Фарқи шуки, мен ўз хотираларимни тилга чиқармасдим.

– Ҳарҳолда, қашшоққа ўхшамайсан, тўғрими? – Жозининг сўроғи хаёлларимни бузиб юборди.

– Менда ортиқча пул йўқ, – дедим Жозининг сўрамоқчи бўлган нарсасини пайқаб. Унинг ёнида бўш кармоним ва банк карточкам турарди. Негадир юрагим нотинчланди, бу суҳбатни дўстона яқунланишига кўзим етмай қолди.

Опам столдаги тилларанг карточкани олиб ишбилармонлик билан деди:

– Пуллар шундами?

Тасдиқладим.

– Уни ечса бўладими?

– Махсус банк орқали...

– Мени аҳмоқ деб ўйлаяпсанми? Харобада яшасам ҳам, дунёдаги янгиликлардан хабарим бор. Менга пин кодни айтасанми? – деди у асабийлашиб.

Мен рад этдим ва карточкани менга қайтариб, кармондан олган пулларни ўзида қолдиришини айтдим. Ҳарҳолда, кармонимда ўттиз мингдан ортиқ пул бор эди. Михаил билан опамни минг рубл қандай қувонтирганини ҳисобга олсак, бу сумма улар учун анчага етадиган совға эди. Аммо менинг эгизагимнинг кўзларида олов ёнди. Ортимда шитирлаган товушга аланглаб бурилган эдим ҳамки, қўлларим қайириб бойланди. Бу халатнинг боғичи эди, бу ишни Михаил бажарганди. Уларга қаршилик қилиш бефойдалигини сезиб, диванга чўкдим.

– Нега бундай қилаяпсизлар? – сўрадим ўзимга келолмай. Қаршимда қиёфаси мен билан бир хил, аммо қалби бегона аёл турарди.

– Сен бирибир тушунмайсан, лекин ҳаракат қиламан: қачонлардир Скарлетт исмли синглим бўларди. У жуда камбағал эди ва изсиз йўқолиб қолди. Анча вақтгача унинг ёнимда йўқлигига кўниколмай қийналиб юрдим. Чунки биз у билан яқин дугона эдик. Кейин онам ўлди, отам билан қолдик. Бу ҳаётимдаги энг даҳшатли палла эди. Бу азобга шунча йил бардош бердим, сен эса йўқ эдинг. Ҳатто ўзимни самурайлар каби ёндириб юборишга ҳам рози эдим. Нега айнан самурай деяпман? Унга тушунтир, Миша! – шундай деб Жози ўзига ароқ қуйди.

– Ҳақиқий самурайлар ғолиблик ёки мағлубиятни ўйлашмайди. Улар ўлим билан юзма-юз келганда ҳам ҳеч нимадан кўрқишмайди! – деди йигит виқорли нутқда.

– Шунақа! – стаканни бўшатган Жози газак қилди. – Мени ўшанда Василий қутқариб қолди. У мени

урса ҳам, лекин севарди. Менга ҳаётнинг биргина қоидасини ўргатиб кетди: беришса ол, беришмаса тортиб ол! Ҳозир мен ҳам шу қонунга амал қиламан! Билсанг, бу ҳаётда, сингилжон, ҳамма ўзи учун курашади.

Жози аста ўрнидан туриб мен томон яқинлашди. Халатининг боғичи ечилгани учун қорин қисми кўзга ташланарди. Мен унинг қорнида чизиқлар тортилганини пайқадим. Одатда, бундай чизиқлар ҳомиладорлик даврида тушади. Эҳтимол, ортиқча вазндандир, деб ҳам ўйладим. Опам ёнимга ўтирди ва деди:

— Менга лаънати пин кодни айтишинг керак. Шунда ҳаммаси яхши бўлади. Ҳисобингда қанча пул бор ўзи?

— Билмайман! — ундан келаётган ароқ ҳидидан юзимни бурдим. — Ҳисобни эрим тўлдиради.

— Эринг? — қичқирди Жозефина. — Ёлғончи суюқоёқ! Кеча эрга тегмаганман, демабмидинг! Ахир, эгизаклармиз, ўртамизда сир бўлмаслиги керак.

— Жози, гапимни эшит, мен унинг ҳаққоний хотини эмасман. У мени Жамиладан сотиб олган. Жамила ҳақида айтиб бердим-ку! Пулини тўлади ва менга эгалик қилди!

— Майли, Шаҳризода, эртақларингга шайдолар йўқ бу ерда. Хуллас, пин код рақамларингни эслагунингча шу ерда ўтирамыз. Шошаётган жойимиз йўқ! — шундай деб у Михаилга режа бўйича иш қилишини айтди. Йигит ўрнидан туриб ароқ шишасини қўлига олди ва мен томон яқинлашди. Оғзимни мажбуран очиб, ароқни қуйди. Нафасим қайтиб ўқчидим, аммо бу ҳеч кимни ташвишга солмади. Жози бўлса жавонни очиб, шошиб спорт кийимини кийди. Кийим унга анча катта эди, собиқ Бонапартидан қолган

бўлса керак. У паспортимни ва картамини олиб банкка кетаётганини айтди.

– Агар араб қаршилик қилса, куч билан ушлаб ўтир. Уришинг ҳам мумкин, лекин изи қолмасин. Қорнига ёки орқасига ур. Вася ўргатганларини эсла!

– Бунчалик бағритошлик қаердан? – сўрадим пичирлаб.

– Яхшиси, сўрама, сингилжон. Жонингни сақлаб тинчгина саройинг султониغا қайтишни ўйла. Мен тезда келаман. Агар мени алдасанг ўзингдан кўр!

– Илтимос, картани банкоматга солма! Шунчаки ходимлардан нима қилишни сўра! – дедим илтимосим бефойдалигини билсам-да. Жози кетди. Менинг пойлоқчим бўлса диван ёнида ўтирарди. Чарчоқдан кўзларимни юмдим. Ичганим учун хона деворлари айланарди. Бир пайт Михалнинг бармоқлари менга текканидан сесканиб кетдим.

– Нима қиляяпсан?! – бақирдим қатъийлик билан.

– Ўйловдимки... балки яширин кармонинг бордир. Сейфнинг калити дегандек...

– Ҳамма буюмларим сумкамда, болакай!

Аммо йигитчанинг нияти бузуқ эди. Уни қандай тўхтатиш ҳақида тезлик билан ўйладим. Олдимда ё фолиб бўлиш, ёки мағбулият турарди. Мен биринчисини танладим. Тиззам билан унинг нозик ерига зарб билан тепдим. Михаил девор томон йиқилиб бошини уриб олди. Шундан кейин қимирламай тек қотди.

Мен куч билан қўлимдаги боғични ечдим ва йигитнинг тириклигига амин бўлиш учун ёнига чўкдим. У ҳушсиз ётарди. Ўзига келиб менга ҳужум қилмаслиги учун скотч билан қўл-оёғини бойладим. Шундан кейин диванга ўтириб опамни кута бошладим. Қочиб кетишим ҳам мумкин эди, лекин бу фожианинг финалини кутишим шарт.

— Тасаввур қиялпсанми, Мишаня, ўлгур банкомат картани куйдириб қўйди, — деб кириб келди Жозефина. У шошиб эшикни очди-да, стол томон юрди. Аммо Мишанинг оёғига қоқилиб кетди. Йигитчага ҳайрон бўлиб қаради-да, мен томон ўгирилди.

— Уни нима қилдинг, лаънати?

— У дам оляпти, — дедим сокинлик билан. — Паспортимни қайтар, автобусга ҳам пул бер. Қолгани ўзингда қолаверсин!

— Хавотир олма, шундоқ ҳам олиб қоламан! — деди у ғазаб билан. — Сен эса ҳали шошма. Биз картани тиклаш йўлини ўйлашимиз керак. Бўлмаса султонингдан пул ундирамиз. Нима деб ўйлайсан, у сени қайтариш учун қанча пул бераркин? — айёрлик билан сўзлади опам.

— Шарқ эркаклари сен билан савдолашиб ўтиради деб ўйлайсанми? — кулдим мен.

— Ахир, сени бир марта сотиб олган-ку? Иккинчи марта ҳам тўлашига тўғри келади! Шунда асл нархингни билиб оласан. Ҳаммасини ўзгартириб юборишим ҳам мумкин. Паспортларимизни алмаштирамиз, мен ўрнингга учиб кетаман. Россия катта жой, ўлсаям сени тополмайди у. Нима деб ўйлайсан, султонинг сенинг омон қолишинг учун миллион тўлармикин?

— Миллион, керак бўлса миллионлар тўлайди! — дедим. — Менинг хошам бадавлат инсон. Қаердалигимни аллақачон билиб олган. У менга миллионни рублда эмас, еврода тўлайди. Евро курси Россияда қанчалигини биласанми? Ҳисоблаб кўравер, ахир мактабда ўқигансан-ку, Жози? Бу пулни, ҳатто тушингда ҳам кўрмагансан. Қирқ миллион рублни нимага сарфламоқчисан? Сени шунча пул билан тинч қўйишади, деб ўйлайсанми? Банкда

картамни ишлатган захотинг қаердалигинг уларга маълум бўлган. Видеокамералар буни тасвирга олмаган дейсанми? Бир соатга қолмай изингдан келишади. Суратим билан ўн беш дақиқада мени топишади. Нима деб ўйлайсан, мени бу ҳолатда топишса сизларнинг ҳолингиз нима кечаркин?

Жози чуқур нафас олди ва столга чўкиб бошини қўллари орасига олди. Мени бир соатда топишларига ўзимам ишонмасдим. Тўғри, Россияга бир ўзим келмадим, шайх ортимдан иккита бақувват тансоқчи қўйганди. Улар ҳар бир қадамимни пойлашарди. Лекин бугун мен уларнинг кўзини шамғалат қилиб келгандим бу ерга.

— Менинг Васкам қамоқда бўлса ҳам қўли ҳамма ерга етади, у билсанг агар, авторитет! — деди ниҳоят опам узоқ ўйлагандан сўнг. — Агар унга муаммойимни айтсам, биласанми, сени нима қилади у?

— Авторитет дейсанми? — кулдим мен. — Одамларни нимталаб ташлагани учун қамоқда унга мулойимлик билан мулозамат қилишади, деб ўйлайсанми?

Шу пайт Михаил кўзларини очди ва ачинарли товуш билан минғирлади:

— Ойи, бунингни томи кетган, йўқолсин бу ердан...

— Ойи? — дедим мен ҳайрон бўлиб. Жозининг юзига қайғу соя солди ва норозилик билан менга деди:

— Йўқол! Биз ҳақимизда шикоят қиладиган бўлсанг, ўзингдан кўр! Қасам ичиб айтаманки...

— Хайр, опа! — дедим унинг гапини бўлиб. Ортимга қарамай, юрагимда оғир юк билан чиқиб кетдим. Ҳаммаси мен кутгандек, орзу қилгандек, интилгандек бўлмади. Умуман, Россияга келганимга афсус қилдим.

ШАЙХ УЧУН КЕЛИНЧАК

— Ватанингни унут! Энди шу ерликсан. Ўз бахтингни ўзинг ярат, Ойсув! Сенга эслатиб қўяй: сен қасам ичгансан, — дерди Жамила менга.

Хонадошларимдан кимдир туни билан йиғлаб чиққанимни унга гуллаган кўринади. Тушимга онам кирганди. Бу ерга келганимга беш йил бўлди: араб тилида гаплашиш, қўшиқ куйлаш, рақс тушиш, тикиш-бичиш, таом тайёрлашни ўргандим, умуман, шарқ эркагига мос умр йўлдош бўлиш учун барини ўзлаштирдим. Рима менга ажойиб таомлар тайёрлаш сирини ҳам бўлишди.

Кичкина бу империянинг асосий ёрдамчиси мен эдим. Рима мендан бошқа қизнинг ошхонага киришини тақиқлади. Бу ҳақида у Жамила билан гаплашганини эшитиб қолдим. Мен тайёрлаган овқатлар рецепти бошқаларникидан кўра мазали чиқаётганини сезган қизлар менга ҳасад билан “урғочи чўчқанинг қизи” деган лақаб қўйишди. У мен учун даҳшатли ҳақорат эди. Бу ҳақида Римага айтмадим. Аммо у лақабим ҳақида қаердандир эшитиб қолибди.

— Бугун кечки овқатни ема! — деб шипшиди бир куни менга.

Унинг айтганини қилиб ўша куни узун столга тизилишиб ўтирган қизлар билан бирга овқатланмадим. Ошқозоним оғриётганини айтдим. Ўша туни эрта тонггача ҳамма қиз ҳожатхонага югуриб чиқди. Эртасига эса ҳамма кир ювиш ва тозалаш ишларига жалб этилди. Жамила бунинг тагига етиш билан шуғулланди. Рима унга ҳақиқатни айтди. Қизлар бўлса менга уруш очишди. Чунки ўша

тунда мен маза қилиб ўрнимда ухлаб ётгандим. Улар мен билан сира гаплашмай қўйишди, худди мени кўрмаётгандек тутишарди ўзларини. Мен бўлсам куни билан ошхонада куймаланардим. Рима билан бу ҳақида гаплашмадим, аммо ўртамизда қандайдир дўстлик ришталари пайдо бўлди. У менга мулойимлик билан сўзлар ва уришмасди.

— Қизлар эрга теккандан сўнг нима бўлади? — деб сўрардим ўзимдан анчагина катта дўстимдан. Бу саволни ундан бошқа ҳеч кимга беролмасдим.

— Сен умуман нима бўлишини сўраяпсанми ё ўзинг ҳақидами?

Тарбияланувчи қизлар орасида бир афсона юрарди. Айтишларича, талабгор бўлиб келган харидорларни уч мартагача рад этган қизнинг боши танасидан жудо этилармиш. Жамила қизлар билан келишолмай қолганим учун мени ҳам шу жазога маҳкум этишидан чўчиб қолгандим. Риманинг товуқ сўйганига неча марта гувоҳ бўлганман. Бугун ҳам у товуқнинг оёғидан қисиб, шарт калласини узди. Калласи узилган товуқ негадир питирлаб ётаверарди. Бир пайт парранданинг қони этакларимга сачраб кетди. Мени ўйлантиргани, товуқ сезаётган оғриқда эди. Юқоридаги афсона ҳақида Римадан сўрашга жазм қилдим.

— Кўп гапирмай, товуқ патини юлишга ёрдам бер! — деди у.

Товуқ гўшти шўрвага солиб қайнатилди. Кейин Рима билан эчкининг пишлоғи ва кўкатдан тайёрланган мазали пирог едик. Уни ўзим тайёрлагандим.

— Куруқроқ чиқибди, — деб баҳо берди у. Аммо кейинги бўлакка ҳам кўл узатди. Демак, унчалик ёмон чиқмапти.

— Барибир ҳалиги саволимга жавоб бермадингиз?
— дедим мен, — наҳотки, келажақда мени яхшилик кутмаяпти?

— Ёшинг нечада? Ўн уч?! Ҳозирча болалик онларидан завқлан, ўйлантирган саволларингга кейин жавоб топасан, — деди у бармоғини ниқтаб.

— Ахир, бу ўртамизда сир бўлиб қолади... — дедим жавобни эшитишдан умидимни узмай. Бунақа ҳолатимни Рима думини ликиллатаётган кучукка қиёсларди. Айнан шу йўл билан мен кўп саволларимга жавоб олардим. Аммо Рима асабийлик билан жавоб қайтарди:

— Қанақа қайсар қизсан ўзи! Бошимни айлантириб ташладинг. Майли, сени нима кутаётганини айтаман. Ўтир!

У гапини аёллар бахтсизлик учун яратилгани ва бир умр хожасининг кўнглини хушлаши шартлиги билан бошлади.

— Кўнглини қандай хушлайди?

— Бу ерда куйлаш, рақс тушиш, пишириш, тикишни бекорга ўрганяпсанми? Буларни бари сени танлаган харидорнинг кўнглига йўл топиш учунда! Сен бир умр унинг хизматида ўтасан. Эркаклар офатнинг ўзи, лекин уларни қўлга олса бўлади. Бир сири бор бунинг!

— Қанақа? — сўрадим қизиқиш билан. Гўё шу биргина сирли калит билан мен келажақдаги бахтим эшикларини очишга тайёрдек турардим. Аммо кутган жавобим мени қониқтирмади:

— Хожангга эҳтирос бермоғинг лозим.

— Нима у? — дедим ҳайрон бўлиб.

— Шуниям билмайсанми? Аҳмоқ қиз, шунинг учун бу ҳақида сенга айтишдан фойда йўқ эди.

Ўн уч ёшли қиз учун номаълум бўлган сўзларни

Йиғиштириб, унга ўзимни қизиқтирган бошқа саволларни бермоқчи бўлиб тургандим, Рима гапимни бўлди:

— Бугунга етарли! Энди савол бермайсан, деб умид қиламан. Қани, ошхонадан кет энди!

Остонада қошларини чимириб турган Жамила билан тўқнашиб кетдим. У мендан нега умумий қодаларга риюя қилмаётганимни сўради.

— Кечиринг, бугун оғир кун бўлди, — дедим мен кўзларимни яшириб.

Бир пайт Жамила этакларимдаги товуқнинг қон доғларига эътибор қаратди ва мамнунлик билан ҳайқирди:

— Ниҳоят, қизгинам, балоғатлик давринг келибди! Тезда Бетсининг ёнига бор, ундан бўлажак келинлар учун мўлжалланган либосларни ол.

Ҳайрон бўлганча айтилган хонага йўл олдим. Бетсига беканинг гапларини айтгандим, у ҳам хурсанд бўлиб кетди. У менга янги либос ва мато тутқаздида, кичик ҳужрага олиб кирди. Бу ерда бир неча кун қолишимни айтди. Бу таклиф менга маъқул бўлсада, сабабини тушунмадим. Қизлар билан ётоқхонада ухлашдан зериккандим: улар гоҳи чойшабимни кесакка тўлдиришар, гоҳи кийимларимни яшириб қўйишарди. Бетси тоғорада илиқ сув келтирди ва ювинишни ўргатди. Сўнг оқ матони ҳам ишлатишни тушунтирди. Унинг гапларидан сўнг ниҳоят англаб етдимки, Жамила кийимимдаги товуқдан сачраган қон доғларини менда ҳайз келганига йўйган. Бундан чўчиб кетдим. Негр қизнинг тезроқ кетишини кутдим. Сўнг ҳужрадан чиқдим-да, дарҳол ошхонага, Рима билан маслаҳатлашиш учун югурдим. У аввалига кулди ва бунақа гаплар билан Жамиланинг бошини қотирмаслигимни айтди.

Бутун баданим титраб, Жамиланинг эшигини тақиллатдим.

— Нима керак? — сўради у уйқусираган кўзларини менга тикиб. Мен унинг кўзларига қарашга ботинмай оёқ кийимимга қараганча, англашмовчилик ҳолатини тушунтирдим.

— Нега ўша заҳоти айтмадинг, аҳмоқ қиз? — деди у жаҳлланиб.

— Билмадим, менга алоҳида ҳужра ажратилганда тушундим. Бетси мато тутқазганда хаёлимга келди.

Жамиланинг ётоқхонасига биринчи марта киришим. Кенг хона тўлиқ рангли гиламлар билан қопланган. Эшикка қарама қарши томондаги деворга ёпиштириб қўйилган ётоққа гулдор чойшаб тўшалган. Бурчакда эса дам олиш ва овқатланиш учун юмшоқ кресло, диван ва стол қўйилган. Жамила мени ўтиришга таклиф қилгач, тезгина диванга чўкдим.

— Энди сени нима қилсам бўлади, довдиргинам... Ҳужрага жўнатганимнинг сабаби у ерда сени яхши парвариш қилишади. Тўрт кундан кейин сени бир одам кўришга келмоқчи эди.

Бу хабардан қўрқиб кетдим. Риманинг сўзларини айтиб, Жамиладан мени асраб қолишини ўтиниб сўрадим.

— Бунақа сафсатани кимдан эшитдинг? — эркакларга эҳтирос беролмаслигим ва уни нималигини билмаслигим ҳақида айтганимдан сўнг ҳайрон бўлиб сўради бека. Мен дўстимни, албатта сотмадим ва бу ҳақида қизлардан эшитганимни айтдим.

— Гаранг товуқлар! Улардан боплаб шўрва пиширишим керак ўзи, — аччиқланди Жамила, — бунақа бўлмағур гапларни эшитма, Ойсув! Эркак ва аёлнинг муносабати меҳнатга қурилади. Ҳеч қанақа эҳтирос асосий роль ўйнамайди бу ерда.

Мен кўлларимни тиззамга қўйганча Жамиланинг менинг тақдиримни ҳал этишини кутардим. У кейинги режасини ошкор этди:

– Учрашувни бекор этиб бўлмайди. У одам биз учун муҳим, айнан сен унга ёқишинингга шубҳам йўқ. Энди бундай қиламиз: Риманинг ошхонасига бориб, Бетси берган матони товуқ қонига белаёсан ва эрталаб ҳужрангдаги тоғора ёнига қўйиб қўясан. Барибир куни келиб балоғатга етасан. Унгача эса ҳар ойда товуқ шўрва ейишимизга тўғри келади!

Мен бошимни силкиб Жамиланинг буйруғини қабул қилдим. Сўнг қизлар ётоқхонасига қачон қайтишимни сўрадим.

– Агар шайх сени танласа, алоҳида хонада яшайсан. Аммо сирингни яширишга тўғри келади, чунки бошқа қизларда сен каби имконият йўқ. Мени тушундингми?

Бошқа иложим йўқлигини билиб хўп, дедим.

Катта қизлар билан эрнинг кўнглига йўл топиш борасида машғулотлар бўлиб ўтарди. Уларга илк никоҳ тунидаги сирлар ошкор этиларди. Бу дарсга биринчи марта кирганимда помидордек қизариб кетдим. Биринчи марта фарзандлар қандай дунёга келишини тушундим.

Ҳаётимдаги илк ва охириги эркак билан учрашишим лозим бўлган куни Жамила ўзи ёнимга кирди. Унгача мени фақат Бетси ва бошқа ёрдамчилар парвариш қилишди.

– Ҳали кўрасан, шайх хўппа семиз одам. У, албатта сени танлайди! — деди Жамила рақибаларимдан бири бўлмиш сепкилли қиз Ясминнинг юзига енгилгина уриб. Ўн беш ёшли бу қиз лўппигина эди. «Агар гавданга яраша ақлинг ҳам бўлганида эртагаёқ эрта берворардим», деб кўп айтарди унга Жамила.

Учрашувга тайёрланаётганлар жами тўрт қиз эдик. Бу орада Жамила баримизни йиғиб, китоб ўқиди, келажак ҳақида суҳбатлашди, ўтганлар руҳидан мадад сўради. Икки қиз ажралиб турарди: улар оқ бадан ва малла соч эдилар. Бу қизлар жуда сокин. Эҳтимол, тинчлантирувчи дорини кўп қабул қилишгандир. Ҳорҳолда, шайхга итоаткор хотин кераклиги маълум. Иккиси ҳам мен каби Россиядан сотиб олинган ва Жамилага топширилган. Ясмин бўлса менга ғолибона нигоҳ билан боқишни тўхтатмасди. Учрашувга бир оз вақт қолганда биз ҳовлига чиқиб гиёҳли чой ичдик.

– Биласанми, бўлажак куёв қари чол бўлса керак! У билан ажойиб жуфтлик бўласизлар! – деди Ясмин устимдан кулиб.

Нариги икки қиз ҳам ҳиринглаб кулишди. Шайх мени танлашига умуман қарши эмасдим, чунки мени ёмон кўрадиган ҳамхоналардан қутулганимга шукур қилардим. Жамила менга ҳарам ҳаёти ҳақида сўзлаб берди. У ер ҳарҳолда бир оз зерикарли ва тўкин жой эмиш.

– Бошқа ҳаётни орзу қилма, Ойсув. Имкониятлар ва эркинлик эшиги шу ердан бошланади. Барчаси ўзингга боғлиқ, қизим. Унутма, бахтимизни ўзимиз яратамиз!

Бу сўзлар менга далда бўлиб, ўз бахтимни қургим келарди. Шуларни ўйлаб Ясминга қарата:

– Биласанми, Ясмин, у семиз бўладими ёки қари чол, бу мен учун муҳим эмас. Агар унинг қалби гўзал ва меҳрибон бўлса, у билан кетишга тайёрман. Бу хонадонни тарк этиб шайхга турмушга чиққанимдан сўнг сени эслаб ҳам ўтирмайман.

– Албатта, бемалол, мени эслашингга кўзим учиб тургани йўқ!

– Сен бир умр навбатда турувчи афсонага айланасан! – дедим ундан қолишмай.

— Нега ундай деяпсан? — сўрашди нариги икки қиз.

— Агар уч марта ҳам рад этилса, уни ҳовли орқасида бошини танасидан жудо қилишади! Ўшанда нима деркинсан, Ясмин?

Ясмин билан сўз жангимизни Жамиланинг ташрифи бузди. У бизга ажратилган хоналаримизга киришимизни ва махсус мойни баданимизга суришимизни буюрди. Кетаётган чоғимиз Жамила қўлимдан тутди:

— Қизим, кийимингга нима бўлди? Яна ўлик товуқлар билан ўралашдингми?

Кийимимга қарадим-да, секин пичирладим:

— Бу товуқники эмас, меники...

— Худога шукур! Яратган сенга меҳрибонлик қилди: бу яхши белги.

ИҚРОРЛИК

Умримнинг илк олти йили ўтган барак уй қаршисида турардим. Йигирма йил ичида деярли ўзгармапти. Мен подъезд ёнига боришга иккиландим.

— Сенга нима бўлди? — уйдан чиқиб келган Маргарита аҳволимга қараб сўради.

— Жозининг уйига меҳмонга боргандим.

— Сени огоҳлантирган эдим-ку! — Марго шундай деб сирпаниб кетай деди. Шошиб бориб қўлидан тутдим.

— Кир, — деди у, — подъезднинг ҳидига чидаб бўлмайди.

— Аҳволинг яхшими? — сўрадим ундан. Марго қўлимни силтаб ташлади ва эшикни очиб хонага кириб кетди. Мен ҳам чуқур нафас олдим-да, ортидан қадам ташладим. Уй болалигимдан эслаб

қолганимдан кўра бутунлай бошқача кўринишга келганди.

— Уйни таъмирлатдим. Ўтган кунлардан бирор хотира қолмаган! У сенга нима қилди? — Марго ота-онамизнинг собиқ хонасига кираркан сўради. — Жозининг турмадаги муҳаббатидан хабаринг борми?

Хонада устига чойшаб ташланган эски диван турарди. Ёғоч табуреткани айтмаганда бошқа мебель йўқ.

— Ҳаммасини сотиб юбордим, — деди у хонани кузатаётганимни пайқаб.

— Сен ичмайсанми?

— Ароқнинг ҳиди сендан келяпти! Жози билан учрашувни тоза ювдингларми, дейман? — сўради у асабийлашиб.

— Афсуски, у билан энди дўстлаша олмасак керак. Ўзингда нима гаплар? Даволаняпсанми? — дедим курсида турган дориларга қараб.

Марго диванда, тирсакларига бошини қўйиб ўтирарди. Унинг устида велюр қора костюм ва оёқларида тўқилган пайпоқ бор эди. У бир муддат жим қолди: кўринишидан сенга айтайми, йўқми, деб ўйланарди.

— Менда ҳам онамнинг касали кўзгаган, — деди сўнг ҳорғинлик билан.

Энди мен жимиб қолдим: керакли сўзни тополмасдим. Унинг сарғайган юзи чинданам беморлиги ва чарчаганини билдириб турарди.

— Охирги марта қачон овқатландинг? — сўрадим жиддийлик билан.

— Иштаҳам йўқ, — шикоят қилди у, — аммо иссиққина товуқ шўрва бўлса қанийди...

— Буни ташкил қилиш мумкин. Агар менга ишонсанг, Марго, — дедим мулойимлик билан. Мени ҳайдаб солишидан ҳам чўчиб турардим, лекин

бунинг учун унда мадор йўқ эди. Аввалига такси тутишни ўйладим, аммо ёнимда пулим йўқ эди. Маргодан қарз сўрадим ва меҳмонхонага боргач, қайтаришимни айтдим.

— Ювиниб олгунимча, такси буюртма қила оласанми? — дедим унга. Марго розилик билдирди.

Ювиниш хонаси ва ҳожатхона кўшилган эди. Болалигимдан хотира бўлиб биргина шу ер ўзгармапти. Онамнинг биз — қизларни чўмилтирганини эсладим. Учта болани эплаб чўмилтириш осон эмасди.

— Мен таксига тўлайман, лекин пулни қайтаришга сўз бер, — сўради Марго кўзларини ерга қадаб.

Машина келгач, опамни орқа ўриндиққа ўтиргиздим. Биз бир муддат жим кетдик. Сўнг ўзимни қийнаган айрим саволларни беришга мажбур бўлдим:

— Михаил ким бўлди ўзи? У Жозини “ойи” деб атади. Лекин кап-катта бола-ку?

— Бу ерда жавоб беролмайман, — деди Марго.

Меҳмонхонага тезда етиб келдик. Шаҳар, албатта ўзгариб кетганди. Янги бинолар қад кўтарган, улар орасида ҳашаматли меҳмонхоналар ҳам бор эди.

— Сен шу меҳмонхонада турибсанми? Жуда қиммат кўринади. Уни атайин хорижий меҳмонлар учун қуришган дейишади, — деди Марго замонавий санъат асарига боққандек.

— Мен кимман? Унутдингми, мен ҳам хорижликман, Ойсувман, — дедим унга зиналардан кўтарилишга кўмаклашиб.

— Жуда узун зина экан.

Холлда бир неча одам бор эди. Улар орасида икки бақувват тансоқчиларим мени кўриб ўринларидан туришди. Уларга эътибор қилмай опамни ич-карига бошладим.

— Эсинг жойидами, улар мени ҳайдаб солишади!
— деди Марго яшил кўзларини атрофга тикиб. Уч эгизаклар ичида Маргонинг кўзлари зумрад яшил, Жози ва меники эса хира кулранг эди.

— Сени ҳеч ким ҳайдамайди. Бу ерда люкс хоналар ойлаб бўш ётади, ҳали бу ердан кетгинг келмай қолади!

Опамни кутиш жойига қўйиб, қўриқчиларим ёнига бордим. Улар айтмай кетганимга норозиланишди ва бу ҳолат яна такрорланса, Амирликка қайтишга мажбур бўлишимизни айтишди. Мен бошқа улардан қочмасликка сўз бериб, бундан бу ёғига номеримда бўлишим ва гоҳида опам билан машинада шаҳар айланишимни билдирдим.

— Эй Худо, ҳаяжондаман! — дерди Марго икки ёноғи қизариб. — Меҳмонхона ходимлари мен билан шундай мулойим гаплашишдики, ўзимни худди юлдуздек ҳис этдим. Чинданам энг қиммат номерда турасанми?

Мен бош ирғадим. Опам бир-икки бор ўзини чимдилаб кўрди ва кайфияти кўтарилди.

Люкс икки хонадан иборат эди: алоҳида ётоқхона ва меҳмонхона. Катта ойнадан эса бутун шаҳарни кузатиш мумкин эди.

— Биласанми, дераза ёнида туриб осмонга тикилиш одамга ажойиб кайфият бағишлайди, — дедим опамга.

— Балки шу ердан самога равона бўларман!

Мен унга ҳайрон бўлганча тикилиб қолдим, у бўлса кулди.

— Охирги пайтларда ҳазилларим бир оз аянчли, — деди сўнг.

Хонамизга тушлик келтиришди. Опам келтирилган таомларни кўриб, ҳайратланди, мен эса бўридек очлигимни айтдим.

– Нима, меҳмонга борганинга овқат беришмади-ми? – кулди Марго столга яқинлашиб. Уни юмшоқ креслога ўтирғиздим. У шошмасдан товуқ шўрвадан хўплади ва балиқли салатдан тотинди. Ошқозоним очликдан хуштак чалса-да, иштаҳам бўлмади.

– Сен бизни муҳокама қилма, Скарлетт... Сени шундай атасам майлими? – бош силкиганимдан сўнг давом этди. – Ойсув дейишга қийналяпман... худди бегонани чақираётгандек.

Мен унга сутли чойдан қуйдим ва дераза ёнига парёстик қўйиб уни ўтирғиздим. Марго мени саволга тутди:

– Сен, ҳойнаҳой, ҳақиқатни суриштиргани келгандирсан?

– Саволингга жавобни ўйлаб олишим учун бир неча дақиқа вақт бер. Унгача чой ич, мен эса тезгина кийиниб олай.

Шошганча душ қабул қилдим ва юмшоқ матодан тикилган оч тусли кўйлагимни кийдим. Сўнгра опамнинг ёнига ўтирдим ва суҳбатни давом эттирдик.

– Аввалига, қайтиш ҳақида ўйлаш оғир бўлди... Менга доим ўтмишни унутиб келажак учун яшашни ўргатишган. Аммо қўлимдан келмади... Тез-тез тушимда онам ва сизларни кўрардим. Бошқа юртдан келиш ҳам осон кечмади. Ички бир умид билан Россияга келсам, бир умр шу ерда қоламан, деб ҳам ўйлардим.

– Тўғри, сен ватанинга қайтдинг, аммо ўтмишга эмас, – гапимни бўлди Марго. – Ишон, мен ҳам, Жози ҳам ич-ичимиздан болаликка қайтишни жуда истаймиз. Сени сотиб юборгач, онам телба бўлай деди. Бу лаънат келтирди: унга ёпишган касаллик менга ҳам мерос бўлиб ўтди.

Унинг гаплари нишонга тегди. Иккимизнинг ҳам кўзларимиз намланди. Олдинда бизни узоқ

суҳбат кутарди, бунинг учун эса опа-сингиллик ришталарини боғламоғимиз даркор эди.

— Энди тушунгандирсан, Михаил нега уни «она» деб атаганини? — аччиқ кулди Марго. Шунда Жозининг қорнидаги чизиқлар ёдимга тушди ва англадимки, у жуда эрта туғруққа дучор бўлган экан. “Бечорагина, Жозийим. Агар буни билганимдами...” деб ачинардим унга.

— Миша отаси кимлигини билладими? — сўрадим.

— Йўқ, Жози унга бу ҳақида гапирмаган. Бу ҳақида айтиш осон эмас, — титрарди Марго, — отам бизга жуда ёмон муносабат кўрсатарди: хўрларди, азобларди...

— Отамнинг устидан кимгадир шикоят қилмадингизми? — дедим унинг нафрат тўла нигоҳларига боқиб.

— Отам агар миқ этсанглар сизларни ҳам сотиб юбораман, дерди. Биз нуқул йиғлар ва сени сотиб юборганларидан сўнг ўлиб кетгансан, деб ўйлардик. Жози ўн икки ёшида ҳомиладор бўлиб қолди. Ҳомиласи етти ойлигида дунёга келди. У ҳеч кимга қандай ҳомиладор бўлиб қолганини айтмади. Шундан кейин Жози ўзгариб кетди. Мен куни билан чақалоққа қарардим. У бўлса қандайдир гуруҳга аралашиб қолди. Алкоголь ва наркотикка ружу қўйди. Васка деган йигитни учратдию, боласини ҳам ташлаб у билан қочиб кетди. Нима қилишни билмай қолдим. Дўкондан сут олиб иситар ва бир оз уйқу дори қўшиб чақалоққа ичирардим. Кейин отам ногирон бўлиб қолди. Вақт ўтиб Жози келди ва боласини талаб қилди...

Мен эса барчасини кўз олдимда гавдалантириб тасаввур қилардим.

— Юра қол, энди бир оз дам олишинг керак, — дедим Маргонинг кўзлари илинаётганини пайқаб.

– Шу ердами? – ҳайрон бўлди у.

– Ҳа. Сенинг дориларингни олишни унутибмиз, хоҳласанг уларни олиб келаман, – деб таклиф билдирдим. Аммо рад этди.

– Уларни шунчаки очлик ҳиссини камайтириш учун ичардим. Қачондир тўхтатиш керак эди...

Унга сув тутдим.

– Худди момиқ булутдек юмшоқ экан, – деди у паркўрпага чўзилар экан. – Фақат мени ёлғиз қолдирма, илтимос... Ёлғизликдан бирам чарчадимки, Скарлетт, жудаям чарчадим...

ҚАЛБ ЁШЛАРИ

– Шунчаки хонага кир ва жилмай, Ойсув! – дедим ўзимга ўзим икки табақали катта қора эшик қаршисида турарканман. Шайх билан учрашиш назаримда жуда оддий кўринганди, аммо айна дамда бунга журъатим етмаётганди.

Юрагим типирчилар, тиззаларим қалт-қалт титрарди. Ўзимни мажбур қилиб, чўғдек гиламлар тўшалган кенг хонага қадам қўйдим. Дераза ёнида бир эркак тик турганча кўчани кузатарди. Бошдан-оёқ оппоқ либосда бўлгани учун худди руҳни кўргандек чўчиб кетдим. “Энди унинг юзига боқиш қолди, – дердим ичимда. – Ҳойнаҳой, ажин ёки чандиқ тўла бўлса керак!” Эркак мен томон ўгирилди ва жилмайиб рус тилида гапирди:

– Келганингдан хурсандман, раҳмат.

Мен ҳайрат тўла кўзларимни унга тикиб оғзим очилиб қолди. Чунки неча йиллардан бери она тилимда бирор жумла эшитмагандим. Шундан кейин у фақат араб тилида гапирди. У менинг рус эканлигимни билиб, атай шу сўзларни ёдлаб

олганини пайқадим. «Ахир, у шайх бўлса, менга ёқишга уриниб нима қилади?» деб ўйладим унинг чиройли юзига тикилганча. Меҳмон бошига оқ салла кийиб олганди. Машғулотларда бундай бош кийим эркакларни офтоб нури, шамол ва чангдан асрашини айтишганди.

— Кел, ўтир, — мулойимлик билан чорлади у турли ўлчамдаги ёстиқлар қўйилган ўриндиққа ишора қилиб. Мен шошганча у кўрсатган томон юрдим, аммо майин ипакдан тикилган янги либосим торлиги учун сал қолса йиқиладим. Доим кенг шалворда юрганим учун катта қадам ташлашга ўрганиб қолгандим. Аранг ўриндиққа етиб олиб, бир четига омонат чўкдим. Бунинг устига ёйилган сочларим гашимга тегарди, менга ўргатишганидек бошимни тик тутиб ўтиришим ва шайхни ўзимга мафтун этишим керак эди. Лабимга аллақандай ёпишқоқ паста суришган, у алвон рангда бўлиб, таъми ҳам ширин эди. Шунинг учун нуқул лабимни ялардим.

— Мен ҳам ҳаяжондаман, — деди у ўриндиқнинг нариги четига ўтирганча столга безатилган ноз-неъматлардан тотинаркан. Бир пайт патнисда турган юрак шаклидаги бодомли ширинликларга кўзим тушиб, кулиб юбордим.

— Нега куляпсан? — мулойимлик билан сўради эркак.

— Биласизми, бу ширинлик... яхшиси, уни емай қўя қолинг, хошам.

— Нега энди?

— Чунки уни мен пиширганман-да! Уни кўриниши каби мазали деб бўлмайди. Мен ошхонада Римага ёрдам бераман. Унинг ширинликлари жудаям тотли, меники улар олдида арзимас, — дедим овозим титраб.

Шунга қарамай шайх менинг ширинликларимга

қўл узатди ва бирини олди. Уч донагина юрак шаклидаги бу ширинликларнинг уст қисмига С, М, Ж ҳарфларини битгандим. Бу уч опа-сингилнинг исми эди. Кейин эса шакар ўрнига туз қўшдим. Ва бу ширинликни «Қалб ёшлари» деб атадим. Албатта, мен шайхнинг айнан шу ширинликни татиб кўришини сира кутмагандим. Балки рақибаларим бу ишимни сотиб қўйишгандир? Лекин ошхонада мендан бошқа ҳеч ким йўқ эди.

Шайх С ҳарфли ширинликни татиб кўрди.

— У жуда шўр экан... бу кўз ёшлар туфайлими, Ойсув? — аста сўради у.

— Бу худди юрагим тўккан кўз ёшлар каби, холам. Сиз танлаган ширинликдаги белги менга онам берган исмининг бош ҳарфидир.

У иссиқ тафтгли кафтини юзимга босди ва аста ўзига қаратди. Унинг кўркам чеҳраси шундоқ қаршимда турар, ҳатто нафасини эшитардим. Бир он шайхнинг оч жигарранг нигоҳларига кўзим тушди. У менга бир оз тикилиб турди-да, пешонамдан ўпди.

— Бора қол, — деди сўнг пичирлаб.

Энди саволга ўрин йўқ! Ичимда шундай ширинлик пиширганим учун ўзимни ва Римани яниб ташқарига отилдим. Хонамга қайтганимдан сўнг ўрнимга ётдимда шайх ҳақида ўйладим. Дақиқалар жуда секин ўтарди. Ўзимни шундай тутганим учун афсусландим. Аниқ биламанки, учрашувимиз бир соатга ҳам чўзилмади.

«Агар шайх шу дўмбоқ Ясминни танласа, у бир умр устимдан кулиб юрса керак», деб ўйладим.

Шу пайт хонага Жамила кириб келди ва менга диққат билан тикилди. Сўнг мулойимлик билан сўради:

— Унга нималар дединг, Ойсув?

— Жуда мулойим бўлдим! Лекин сиз ўргатга-

нингиздек эмас, ўзимни бошқача тутганим рост. Бу унга ёқмагани аниқ.

— Ёқмагани? — кулди Жамила. — Шайх бошқа қизлар билан учрашишни рад этди ва Дубайга қайтиб кетди. У ердан сенга бир олам совға-салом олиб қайтаркан, Ойсув!

Бу гапни эшитиб бир пайтнинг ўзида ҳам кулиб, ҳам йиғлаб юбордим. Жамила қўлимдан ушлаб бағрига босди.

— Тажрибам давомида ҳали бундай ҳодиса бўлмаган эди... Шайхни бир неча дақиқа давомида мафтун этиш бу алоҳида истеъдод, қизим. Сен, албатта бу сирни мен билан бўлишишинг керак, — деди Жамила бағридан бўшатаркан. — Бу сирни бошқа қизларга ҳам ўргатаман.

— Мен шунчаки ўзимни қандай бўлсам шундай тутдим ва унга ёқиш учун ҳаракат қилмадим.

— Демак, у сенинг меҳрли нигоҳларинг ортида чиройли қалбингни кўрган! Баракалла, энди дам ол. Бу шайх жуда сахий, омадинг келибди, Ойсув! У сенга бир гапни етказишимни сўради: юрагингнинг кўз ёшлари унинг юрагидаги музни эритибди.

Қалбимда аллақандай гуллар очилгандек бўлиб, бу туйғулар ўша инсон билан боғланаётгани сездим. Севиб қолдимми, деб ўз ўзимга савол берардим. Унда нега уни бунчалик қўмсаяпман? Ўз-ўзимдан жилмаяр ва кўз олдимга кулиб турган меҳрибон хожам келаверарди. У дунёдаги энг яхши инсон эди мен учун.

Рима мени жилмайиб қарши олди, сўз ўрнига ширинликдан тутқазди.

— Энди бу ерга келишинг шарт эмас. Бундан бугега тарбияланувчи эмас, бўлажак келинсан. Сенга қўлингни унга белаш ярашмайди! — бир оз кесатик билан кулди у.

— Бекорчиликдан ўлай дедим! — Сўнг унинг қўлидан тутдим. — Раҳмат сизга, Рима!

Рима доимгидек ҳиссиётга берилмай, буйруқ берди:

— Ундай бўлса печга югур! Бугун ишимиз кўп. Бешта янги қиз келтиришди, бунинг устига яна бир харидор келармиш! Қайсидир қиз сен каби келинлар сафига қўшилади.

Мен қўлимдаги пирогни еб, чайиниш учун сувдон томон юрдим.

Хожам билан кейинги учрашувимиз бир неча кундан сўнг юз берди. У менга юрак шаклидаги туморга эга тақинчоқ туҳфа этди. У буни доим асрашим ва бўйнимга тақиб юришимни исташини айтди.

— Ўйлайманки, юрагингни бир қисми менга тегишли. Менинг юрагим ҳам сенга тегишли бўлиши керак, — деди у мени безатилган дастурхонга бошлар экан. — Хўш, бугун ҳам сен тайёрлаган бирор егулик борми?

— Йўқ, хожам. Мен шунчаки пиширишга кўмаклашдим.

Хожам мен тавсия қилган таомлардан тотинди. Ўтаётган дақиқалар мўъжизага бой эди. Мен озроқ она юртим ҳақида сўзлаб бердим.

— Бўш вақтингни қандай ўтказасан? — сўради хожам. — Бу ер зерикарли бўлса керак?

— Ҳаётнинг қадрини билмаганлар учун зерикарли, — дедим унинг кўзларига боқиб.

У истаган саволимни беришим мумкинлигини айтди. Ўзим ҳам унинг оиласи ва ўтмиши ҳақида билишни истардим. Аммо шахсий саволлар беришдан тийилдим.

— Мен бу девордан ташқарида бўлмаганман. Чўлдан ташқаридаги ҳаёт қандай? — деб сўрадим ўйлай-ўйлай.

Шайх менга неча ўн йиллар аввал қурилган ажойиб шаҳар ҳақида сўзлаб берди. У ўз ватанидан гурурланар, миллати ҳақида фахр билан сўзларди. Мен эса унга тикиламан: у ёш ва истарали, қирра бурун, қалин қош ва бутун чеҳрасига аллақандай ёқимлилик бағишлаб турган ажойиб кўзлар. Хожам уни тингламай, юзига тикилиб ўтирганимни пайқади. Бурнимни чимдиб қўйди-да, қулоғимга пичирлади:

— Кетар вақтим бўлди, аммо сендан айрилишни истамайман, Ойсув. Сен билан ўзимни сокин ва бахтли ҳис этаман. Вақти келиб, менинг ҳаётим билан танишасан ва ҳамиша ёнимда бўласан. Яратгандан ушбу кун тезроқ келишини илтижо қиламан!

У шундай дея чуқур нафас олди, худди исимни ўзи билан олиб кетмоқчидек. Кейин ўрнидан туриб эшик томон йўналди. Бирдан тўхтади ва ортига қайрилди. Мен ўриндиқда ёлғизлик азобини чекишга шай ўтирар, қалбим оғриғи кўзларимдан ёш билан томарди.

— Сенга нима бўлди, Ойсув?

— Сизни қўмсаб қоламан, хожам, — дедим овозим титраб. Шайх дарҳол ортига қайтди ва бир зумда қаршимда тиз чўкди. Ҳеч нимани англамасимдан, лабларимда қайноқ ҳисни туйдим: бу бўса эди.

— Сенинг юрагинг худди қафасдаги қушдек потирлайди, — деди қалбим соҳиби.

— Бу бахтдан, — шивирладим мен.

— Назаримда, Жамиланинг қоидаларини буздим.

— Бу бизнинг сиримиз бўлади, — жилмайдим мен.

Хожам яна бир марта бурнимдан чимдиб қўйди ва кетди. Бу сафар ўгирилмади. Мен анча пайт эшикка

термулиб қолдим. Шундагина уни севиб қолганимни тушундим.

Кечки овқатдан олдин мени Жамила йўқлади. У аста эшигимни тақиллатиб рухсат сўради. Авваллари ҳеч бундай қилмасди.

– Ойсув, учрашув қандай ўтди? – оҳиста сўради хонамга киргач.

– Яхши, – дедим ҳаяжонимни яширишга уриниб. Назаримда, мендан хошамнинг иси келар ва яширин бўсамизни сотиб қўядигандек эди.

– Менга айтишдики, қоида бузилганмиш...

– Қоровул аёл айтдими? Бу фирт ёлғон! Хожам айб қилмади, мен ўзим уни ўпдим!

Аммо Жамиланинг ҳайратли кўзларига қараб қовун туширганимни пайқадим. У ҳеч қандай бўса эмас, умуман бошқа нарсани назарга тутган экан.

– Ўпдинг? – қошлари кўтарилди унинг. – Ёки у ўпдими?

– Илтимос қиламан, мени уни кўриш бахтидан айирманг! – дедим унинг оёқларига йиқилиб.

– Сенга нима бўлди, қизим? – мени тепага кўтарди Жамила. Кўзимдаги ёшларни артиб, йиғлашни бас қилишимни айтди.

– Бесабаб йиғлайверасанми? У азбаройи сени севгани учун қоидани бузган. Кўриб турибман, у билан тезроқ кетишни истаяпсан. Ҳатто бундан ҳайратдаман... Тўғри, бизнинг мамлакатда, ҳатто ўн бир ёшда ҳам эрга тегишади. Аммо бунинг оқибати яхши эмас! Жинсий ҳаётга ҳали тайёр эмассан. Ахир, эрга текканингдан сўнг нима бўлишини биларсан...

– Яна эҳтиросми? – дедим Риманинг сўзларини эслаб.

– Уф, сенга нима бўлган ўзи, Ойсув? Чивин

чақдим, нима бало? — аччиқланди бекам. Сўнг ўрнидан туриб кетишга чоғланди.

— Нима қарорга келдингиз? — сўрадим чўчиб.

— Бирга бўлишингизга, албатта қарши эмасман. Аммо сен шошма. Ўн тўрт ёшга тўлганингдан сўнг у сени олиб кетишига рухсат бераман.

— Ахир, бунга ҳали бир ой бор!

— Атиги бир ой, қизим. Сабр қил! Ҳали олдинда сени бир қанча машғулот ва дарслар кутиб турибди. Оила қуриш учун тайёр бўлишинг керак...

Жамила кетгач, ёстиқни қучганча ўтган бахтли онларимни яна эсладим. Гўёки мен Золушка эдим, ҳадемай оқ отдаги шаҳзодам келиб мени бу қафасдан бахтли сарой сари олиб кетади!

“АКУЛА ТИЛИ”

Тонгда уйқудан аранг қовоқларимни очдим ва қаршимда Маргаританинг иштаҳа билан кечаги овқатни еяётганига кўзим тушди. Бирдан хаёлимга, балки у ўзини касалликка солаётгандир, деган шубҳа ўтди.

— Нега бунчалик оч қолиб уйғонганимни тушунмадим! — деди у мени кўргач, айбдорона оҳангда.

— Янгисини буюртма қилсанг бўларди. Кушу, омлет ёки бирор фойдали нонуштами...

— Фойдали? Куляпсанми? Ўзи қанча умрим қолди... Энди нима есам ҳам бирибир. Бир фильм томоша қилгандим: унда ўлаётган одам ўз истакларини рўйхат қилиб амалга оширади.

— Унда сен ҳам рўйхат туз, — таклиф билдирдим.

— О, битта орзуйим аллақачон амалга ошди! Ўлимимдан олдин ҳашаматда бир кун яшашни орзулагандим! Кулгули-а? — чуқур нафас олди опам.

– Нима бўпти? Узун рўйхатинг нимадан бошланишини айт-чи? Шунчаки тасаввурингни ишга сол, – дедим унинг оғриқли нигоҳларига боқмасликка уриниб. – Агар сен жим тураверсанг, ўзим тузаман!

Шундай деб ресторанга кўнғироқ қилдим ва энг антиқа таомни буюртма бердим.

– Бунақа овқат жуда қиммат турса керак, – деди Марго.

– Бу ҳақида ўйлама! Ушбу тухфани менинг турмуш ўртоғимдан деб била қол.

– Бой бўлиш ажойиб бўлса керак-а?

Мен бу саволга аниқ жавобни билардим ва буни опам билан ўртоқлашдим:

– Севимли бўлиш ажойиб, Марго! Лекин тан олиш керак, ҳисоб рақамингдаги маблағ ҳам бахт учун ортиқчалик қилмайди.

Унга жавобим маъқул бўлди. Ресторан ошпазлари кўнғироқ қилиб ўз тажрибаларидаги энг фаройиб бўлмиш экзотик таомлар номини келтиришди:

– Тухум ва пишлоқ қўшилган тимсоҳ гўшти, чўчқа гўшти ва вино уйғунлигидаги жигар, бамбук қўшилган акула тили, пиёзга қўшиб қовурилган тошбақа гўшти, хамирда пишган устрицалар... Хўш, қай бирини танлайсизлар?

Марго рўйхатдаги Акула тилини эшитиб роса кулди.

– Бунақа овқатларни умуман емаганман! Егандан кўра эшитишнинг ўзи ёқимли!

– Илтимос, бизга устрицадан ташқари айтган ҳамма таомингизни келтиринг! Яна янги шарбат: сабзи ва апельсинли бўлсин. Қайнатилган қаҳва ҳам, – дедим мен ошпазларга.

Икки соатлардан сўнг бизнинг стол антиқа таомлар билан тўлди. Маргарита уларни ейишдан

аввал яхшилаб тикилиб чиқди. У худди ота-онаси билан ширинлик дўконига кириб, қайси пишириқни олишни билмай турган қизалоққа ўхшарди.

– Бундан намуна олиб, экспертизага юборармиз, – деди у бир пайт. – Булар ўзи нимадан тайёрлаган, қизиқиб кетяпман. Ахир, биз Амирликларда эмасмиз. Эй Худо, кейинги ҳаётимда мениям шайхнинг хотини қилиб яратгин-да!

У гапини тугаллаб таомларга қўл узатди. Мен бўлса уни ёлғиз қолдириб, нариги хонага ўтдим. Маргонинг шоҳона ҳаётдан бир ўзи лаззатланишини истадим. Хожам ҳақида унутиб кўяёздим, телефонни олиб унга сим қоқдим. Унинг овозини эшитиб ўпкам тўлиб кетди. У мен билан боғлана олмаганидан, бунинг устига банк карточкам блокка тушиб қолганидан хавотир олганини айтди. Мен айна пайтда бари жойида эканлиги, ишларимни яқунлаб тез орада Дубайга қайтишимни билдириб уни тинчлантирдим. Хайрлашганимиздан сўнг бир муддат гўшакни қўйгим келмай турди.

– Сен бу тилни яхши биларкансан, арабчами? – сўради Марго унинг ёнига ўтирганимдан сўнг. – Менинг бўлса тил ўрганишга қобилиятим йўқ.

– Йигирма йил ичида ўрганмай иложинг йўқ-да! Бу муддатда ҳар қандай одам ҳам яшаётган жойининг тилини ўрганиб олади, – дедим қаҳвадан ҳўплаб.

– Рус тилини унутиб юбормабсан, қизиқ!

– У ерда русчани биладиган кўп одамлар бор эди. Бундан ташқари, мен ўз она тилимда ўйлайман.

– Бахтлимисан, Скарлетт? Бегона жойларда...

Мен шунча йиллар ичида менга азиз бўлиб қолган хожамни соғинаётганимни айтолмадим. Бошдан тирноғимгача Ойсувман, Скарлетт эса энди йўқ.

– Ўзинг айтгандинг-ку: мен она шаҳримга қайтдим, аммо ўтмишга эмас, – дедим охири. – Сен ҳақ эдинг.

– Ҳарамда яшасанг керак? – қизиқишда давом этди Марго. – Бизда ҳозир шу мавзу тилдан тушмайди, чунки телевизорда шарқона бир сериал кетяпти... Бечора шарқ аёлларига қийин экан. Мана, бир кўрсатувда кўрганим: эр хотинини арзимас хатоси учун болаларининг кўз ўнгида дўппослайди. У ерда олтинларга кўмилиб яшашни орзулашадию, оқибат оддий буюм каби қадрсизланишаркан. Айримлар бўлса кундошлик дардидан безор. Сен ҳам бу каби муаммолардан ҳоли эмасдирсан? Хуллас, ҳарамдаги канизакмисан, дейман-да?

– Барчаси одамларнинг ўзига боғлиқ. Мен ҳарамда яшамайман. Оддий ҳаётим бор..

– Оддий? – кулди опам столга қараб. – Мен ҳозир ресторанга қўнғироқ қилиб Акула тили ва тошбақа гўшти неча пул туришини сўрашим мумкин. Оддий одамнинг бунга қурби етади, деб ўйлайсанми?

– Нега асабийлашасан, Марго? – дедим мулоимлик билан. Саратонга йўлиққанларнинг кайфияти тез-тез ўзгариб туришини билардим. – Менга ҳам бошқаларга керак бўлган оддий нарсалар керак: эътибор ва тушуниш. Бунга пулга сотиб олиб бўлмайди. Яхши яшасанг-да ёлғизликдан азоб чекасан. Бу бошимдан ўтган.

– Бошингдан нелар ўтди ўзи, Скарлетт? Олтин қафас ичра нимани ҳам ҳис этдинг? Ҳақиқий дард нималигини билармидинг сен?

“Оҳ, дард ҳақида мен билганларим... жудаям кўпки, уларни унутишни астойдил истайман”, деб ўйладим мен.

– Нега акуланинг тиллари жим? – сўради Марго. У болаликданоқ гапни айлантириб нишонга уришни биларди. Ҳозир ҳам ликопага қараб менга шаъма қилди.

– Нима бу? – ҳайрон бўлиб сўради Марго елкамга кўзи тушиб. Мен бу изларни “тимсоҳ тери” деб атардим. – Қайноқ печда тоблашдими сени?

– Бу чандиқлар.

– Демак, эринг жазолар экан-да? Баджаҳл шайхнинг севимли машғулоти рус қизини азоблашдан иборатми?

– Бу чандиқ мен унинг ҳаётининг бир қисмига айланганимдан сўнг пайдо бўлган, – дедим овозим титраб. Мен Маргонинг олис ўтмишимдаги оғриқларни эслатишини истамасдим. – Мени асир олишганди. Ўша дамларни “Бахтсизликнинг юз йигирма бир куни” деб атайман. Бир одам унинг кўнглини хушлашини истамаганим учун ҳар куни шу жазога тортарди. Бунга эслашни истамайман. Жисмим оғриқларини хотирласам руҳим озор чекади.

– Бу ерда нечта чандиқ бор? – Марго синчиклаб назар солди.

– Юз йигирмата, – дедим елкамни рўмол билан ёпиб.

– Демак, шунча кун ичида сен унинг истагига қарши чиқдинг. Юз йигирма биринчи куни-чи? Роза бўлдингми?

– Йўқ. Мен унинг жонини олдим.

– Ўлаётган чоғи жуда абгор кўрингандир?!

Шундан кейин Марго бошқа савол бермади. Унинг саволлари кўплигини билардим, аммо менга бир оз дам берди чоғи. Бу ерда қамалиб ўтириш жонимга тегиб, опамга сайр қилишни таклиф қилдим.

– Бу яхши фикр, деб ўйламайман, Скарлетт. Менга ўхшаган касал ва нимжон одам билан сайр ҳам расво бўлади. Бунинг устига кўп овқат еб қўйдим... Сайрга лойиқ инсонни топа қол.

– Ахир, номерда сиқилиб ўтиравермаймиз-ку? Пиёда юришга тўғри келмайди, машина ижарага оламиз!

Мен бу ерда хорижликлар каби кўриниши учун унга ўз жавонимдан арабча либос кийишни таклиф қилдим. У бугун мен учун ҳамма нарсага тайёрлигини айтиб, қизил гулли зумраданг кўйлагимни танлади.

– Бу либосни жалабия деб аташади, – дедим уни томоша қиларканман. – Араб мамлакатларидаги аёллар товонидан тортиб кафтигача ўраниб юришади. Бу қонун.

– Кўйлак чиройли экан.

– Бу кўйлакни фақат оила аъзолари даврасида кийишади. Кўчада эса қора кўйлак.

– Сен ҳам ўраниб юрасанми? – сўради у эгнимга илган қора кўйлагимни кўриб. – Сайр учун тантанали либосинг шуми?

– Мен анъаналарга риоя қиламан, аммо хошам европача кийинишимга қаршилик қилмайди. Лекин гарб либослари очиқ бўлмаслиги керак, – дедим бошимга рўмолимни ўрарканман.

– Бу рўмолнинг оти нимади-я? Эслолмаяпман. Кабобга ўхшаган сўз эди, – Марго ўйланди.

– Ҳижоб, – дедим мен.

– Бир тарафдан шарқ аёлига ҳавасинг келади, бир тарафдан тушунарсиз. Айтганча, сен мусулмонмисан?

Мен тасдиқладим. Сумка ва телефонни олиб, ташқарига чиқдик.

– Нимадан бошлаймиз? – сўради опам қувноқлик билан.

– Истироҳат боғидан! Болаликка қайтамиз!

Биз қачонлардир онам билан борган ўша боққа йўл олдик.

– Сен эрга текканмисан? – сўрадим опамдан ма-

шинага ўтиргач. Марго бир инсон билан боғлиқ бўлган эски хотираларини тирнамаслигимни сўраб бошини четга бурди.

ТЎЙДАН АВВАЛГИ КЕЧА

Хожамга тегишли бўладиган куним ҳам яқинлашиб қолди. Рима бу орада менга кўп нарсани ўргатди. У ошхонадалигимда умуман печга яқинлашишимга қўймасди.

— Агар қўлинг куйиб қолса, бекадан нақ балога қоламан! Биласан-ку, жаҳл отига минса уни таниб бўлмайди, — Рима шундай деб менга фақат нон учун хамир қордирарди.

Бўлажак келин мақомида эканлигим бир томондан мени уй ишларидан озод қилган бўлса, бир томондан бошқа қизларнинг нафратига сабаб бўлди. Айниқса, ўша кун шайх билан кўришиши керак бўлган рақибаларимнинг ҳолатини тасаввур қилаверинг.

— Айёр тулки! — дерди Ясмин алам билан ҳамманинг олдида. — Сен шайхнинг ёнига биринчи кириб, унинг бошини айлантириб олгансан, шунинг учун у бизни рад этди. Уни қандай жодуладинг, а?! Ҳойнаҳой, беҳаё ишлардан ҳам тоймагансан!

Менга ҳасад билан тикилиб турган бу қиз билан олишишни истамадим ва жимликни маъқул кўрдим. Шундоғам бу хонадонда қизларни ўзимга душман қилиб қўйдим. Тезроқ ўша кун келсаю, бу ердан кетсам бўлди. Жамила бизга Золушка ҳақидаги эртакни сўзлаб бериб, ҳар биримизнинг кўнглимизга умид уруғини сепарди. Мана, унинг эртаги амалга ошмоқда.

— Ойсув, ўрнингдан тур, — деди ёнимизга кириб келган Жамила, — бугун юрагим қувончга тўла!

Менинг қушчам уясидан учирма бўлиш арафасида.
Сен билан фахрланаман, қизалоғим!

Зўраки қарсаклар янгради.

Кечки пайт мени махсус хонага олиб киришди.
Бу ерда келинларни тўй куни учун тайёрлашарди.
Аввало, бадан ортиқча туклардан халос қилинади,
бу эса оғриқли ўтарди. Аммо мен миқ этиб овоз
чиқармадим. Хизматчи Бетси эса:

– Баракалла! Сен чидамли экансан, – деб далда
бўларди.

Шу пайт тарбияланувчи қизлардан бири Оксана
эсимга тушиб кетди. У жуда ҳазилкаш қиз эди.
Жамила уни ўн олти ёшида бир шайхга узатди.
Аммо шайхнинг қизга бешафқатларча қилаётган
муносабатини эшитгач, бекамиз бу шайх билан
ҳамкорликни тўхтатди. Кейин билсак, ўша пайтда
Оскананинг рақибалари ҳам гарчи шайх томонидан
хотинликка олинмаган бўлса-да, шайх учрашув
пайтида уларга азоб берган экан. Қўрқоқ қизлар бу
ҳақида бировга айтолмаган. Улар орасидаги бир қозоқ
қиз тунлари бу золимга турмушга чиқмасликни
сўраб илтижо қиларди.

– У мени тўрт оёқлаб юриб, уни миндиришимга
мажбур қилди, – деб шикоят қилди қиз бир куни
Жамилага, – тиззаларим кўкариб бирам оғриқ бер-
япти...

Бу шафқатсиз шайхнинг иккита севимли машғуло-
ти бор экан: тулпорлар ва аёллар. Ўжар қизларни
худди от каби жоловларкан. Оксана чинданам қай-
саргина эди. Шайх уни олиб кетганидан сўнг у
ҳақида бошқа эшитмадик.

Бетси шундан сўнг сочларимни текис қилиб кесди,
тирноқларимни қиртишлади, баданимга юмшоқ мой
сурди. Уқалаш машғулотида сўнг мени хонамга
кузатиб қўйишди. Тўйиб ухлашим керак экан, чунки

тонгда мени хожам олиб кетади. Янги ҳаёт олдидан кўзга уйқу келармиди? У билан келажак ҳаётимни хаёл қилишга уриндим, аммо тасаввур оламим ожизлик қилди.

Риманинг бахтсиз қиёфаси кўз олдимга келдию, у билан хайрлашиш учун ёнига шошдим. Эрталаб бунга имкон бўлмаслиги мумкин. Рима мени хонасига таклиф қилиб, узоқ вақт олиб ўтирди.

— Мен сизни ҳали уйимизга таклиф қиламан, — дедим жиддийлик билан, — хожамдан бунинг учун рухсат сўрайман, у меҳрибон инсон, албатта рози бўлади.

— Менинг ўрним шу ерда, Ойсув. Бунинг устига опамга бу ёқмайди.

— Жамиланинг сингисимисиз? — дедим ҳайрон бўлиб.

— Қондош бўлмасак-да, қалбан опа-сингилмиз. Бир вақтлар у ҳаётимни сақлаб қолган, бунинг учун миннатдорман ундан. Сен ҳам доим Яратгандан миннатдор бўлиб яша, ўйларинг самога етиб боради.

— Агар Яратгандан миннатдор бўлсангиз... нега бу ердасиз, Рима?

У шунга мажбур эканини айтиб, узоқ жим қолди. Сўнгра:

— Қачонлардир кимнидир ўлдириш ёки омонлик бериш орасида қолсанг, асло қўлингни қонга белама, Ойсув! Марҳумлар сени бир умр тинч қўймас экан!

Бундай ғалати гаплардан сўнг мен хонамга қайтдим. Ўн тўртга қадам қўяётган қиз ҳали бировни ўлдириш ҳақида ўйламайди, шунинг учун Риманинг сўзларини унча тушунмадим. Бир пайт Жамила мен билан хайрлашиш учун ёнимга кирди.

— Нега шайх билан бугун кетишимга рухсат бермадингиз? — сўрадим ундан.

– Шундоғам сен билан узун йўлни босиб ўтдик. Наҳотки, сенга бу ер ёқмаса, Ойсув? – хафа бўлди у. Мен гапимдан уялиб кетдим. Дарҳол узр сўраб, унга миннатдорчилик билдирдим. У эшик томон йўналди ва кетиш олдидан сўради:

– Нимани ҳис этяпсан? Бу одамни атиги икки марта кўрдинг, аммо жуда боғланиб қолдинг.

– Тушунтириш қийин... кўзимни юмсам, у хаёлимда жонланади, исини туяман. Ёнимдалигида эса қалбим ял-ял ёниб, кўзларимга ёш келади. Ҳатто озроқ кўрқаман ҳам...

– Нега?

– Бу бахтни йўқотишдан...

– Беғубор севги шу бўлса керак, – деди у мулойим оҳангда, – афсуски, бу туйғуни бошдан кечирмаганман. Юрагимга яқин инсонни учратмадим. Тўғриси, аввал бундай ҳолатни кузатмаганман. Шу кунгача кўп қизларни ўз эгасига топширдим, бироқ улардаги қалбан яқинликни сезмаганман ҳам.

– Ахир, бизга доим ишониб яшашни ўргатдингизку? Севги ҳаёт йўлидаги энг гўзал бекат дегансиз.

– Бу шунчаки йўлига айтилган гаплар эди-да. Аслида ҳаёт оғир. Ҳамма нарсанинг ҳисоб-китоби бор. Сенга Яратган тухфа этган бу бахтдан масрур яша! Бу ҳаммагаям насиб этмайди. Бахт ёнида бахтсизлик ҳам бўлади, унутма. Қўққисдан келган қувончдан ҳам кўрқ, дейишган.

Жамила пешонамдан ўпди-да, хонани тарк этди.

– Энди тонггача кут, бахтли кунингга оз қолди, – дедим ўзимга ўзим. Тушимга хошам киришини тилаб кўзимни юмдим.

...Ярим тунда бақир-чақирдан уйғониб кетдим. Ташқари ҳали қоронғи эди, ҳаво негадир дим. Дарҳол ўрнимдан туриб, йўлакка чиқдим. Қизларнинг чин-

қириғи ва эркакларнинг дағал товушлари эшитилаётган тарафга беихтиёр юрдим. Қўрқувга тўлган юрагим билан қизлар ётоқхонаси қаршисида тўхтаб мўраладим. Ичкарида қизларнинг ёрдам сўраб йиғлаётгани ва уларнинг устидан кулаётган қора кийимли қуролланган эркакларга кўзим тушди. Бу худди кўплаб актёрлар иштирокидаги театрга ўхшарди.

Девор ёнида туя минган бир эркак ҳаммага буйруқ бериб турганини кўрдим. Бошим айланиб, ортга чекиндим. Ошхона ёнаётганига гувоҳ бўлиб, ўша ёққа чопдим. Атрофда бошқа қизлар ҳам ёрдам сўраб ўзини у ердан бу ерга урарди. Бир қизни тўхтатиб нима бўлганини сўрадим. Даҳшатга тушган қиз фақат “душманлар”, “ўлим” деган сўздан бошқасини айтолмади.

Мен янада ичкарилаб, Римани топдим. У ерда ётар, кийимида қон излари бор эди.

— Ойсув! — хириллаб гапирди у мени кўргач. — Сен яширинишинг керак. Бу ердан қоч, ваҳшийлар сени топиб олишмасин!

Мен дарҳол унинг бошини тиззамга қўйдим. Қорача юзининг оқариб бораётганини кўрқинч билан кузатдим. Унинг қорни ва елкасидан оқаётган қон бутун полни эгаллаб борарди. Рима кучдан қолган, пичирлаб аранг сўзларди.

— Нима бўляпти ўзи, Рима?!

— Бостириб киришди! Бир харидорга Жамила рад жавобини берганди. Чунки у қизларни ёпиқ ҳарамда маҳбус каби ушларди. Бундан ғазабланган харидор қуролланиб ҳужум қилди. Вақтни йўқотма, юзинг ва сочларингни ёпиб, бу ердан чиқиб кет, — буюрди Рима. — Сени Яратганга топширдим, қизим! Менинг эса куним битди...

Рима аста кўзларини юмди. Қўлларимда ҳозиргина нафас олиб турган аёлнинг мурдаси ётарди. Кўзларимдан отилиб чиққан ёш олов тафти туфайли ерга тушмай қуриди. Ошхонадан чиқишга шошилмадим, аввал қадрдон дўстимнинг қўлларидан ўпдим. Мен ундан берган меҳри ва эътибори учун миннатдор эдим. “Энди нима қиламан?” деган савол миямга келгач, довдираб қолдим. Босқинчиларнинг эътиборига тушмаслик учун ғалати фикр келди: бир нечта сочиқларни тўп қилиб елкамга солдим. Бу билан худди букри қизга ўхшадим. Лекин сочиқлар тушиб кетаверди. Яхшиси, тикиш керак! Шундай деб тарбияланувчи қизлар хонасига югурдим, у ерда игна-ип бўларди. Бу хонага ҳали ёнғин етиб келмаган эди.

Қўшни хонадан бир қизнинг ёрдам сўраб қичқирганини эшитдим. Секин мўралаб, уни бир эркак зўрлаётганига гувоҳ бўлдим. Не қилай, унга ёрдам беролмасдим! Йўқса, ўзим ҳам тузоққа тушишим тайин. Оҳ, тезроқ тонг отсаю, хошам келиб мени олиб кетса! Тонггача эса мени букри санаб тегишмаса бўлди! Кейин хошам келади ва мен янги ҳаёт бошлайман. Титроқ қўлларим билан бир нечта сочиқни улаб тўпча қилдим. Сўнгра кўйлагимни орасига қистириб тикдим. Иш битгач, хонадаги бир жавоннинг ичига кириб беркиндим. Ишқилиб, бу ергача ёнғин келмаса бўлди. Сониялар соатга тенг ўтар, кўнглим жудаям хижил эди...

ЯҚИН БЕГОНАЛАР

Агар ҳаётимни бошқатдан бошлашга тўғри келганда, ҳеч нимани ўзгартирмаган бўлардим... Эҳтимол, ота-онамнинг меҳрибон қалб эгалари бўлишини тилармидим. “Агарда...” деган тилакларим

болалигимда кўп бўларди. Аммо ҳаётни ортга қайтариб бўлмайди. Ҳаёт бу тўхтамайдиган карусел. Скарлетт ҳаётини яна шу ҳолатда ўтказишига бардоши етармикин? Ўша даҳшатлар: ота-онаси томонидан сотиб юборилиши, бегоналардан шафқат кутиши, босқинчилар кўлида маҳкума бўлишим яна такрорланишига кучим етмасди. Опаларимнинг ҳаёти билан танишгач, Риманинг сўзларини эсладим. У доим миннатдор бўлиб яшаш кераклигини айттарди. Шунини ўйлаб, Маргога нисбатан қалбимни кенг қилдим ва салбий туйғуларни аритдим. Опам қайсидир маънода менинг бахтли эканимни ўзимга намоён қилди: ахир, менда хожамнинг муҳаббати бор. Ҳаётда бундан ортиқ бахт борми?!

— Биласанми, шундай хулосага келдим: одамлар ўсимликка ўхшайди, қаер чиройли кўринса, ўша томонга ўсиб боришади, — деди опам машинага ўтирганимиздан кейин. — Баъзилар бу йўлда савоб қилишади, айримлар бошқаларнинг ҳаётини захарлашади. Биз иккимиз бегоналармиз. Мақсадим, отамдан авлод қолдирмаслик! Афсуски, Жози бола туғиб, авлодни давом эттирди. Уни вақтида йўқотиш керак эди, оқибати эса...

— Оқибати нима бўлди?

— Отамнинг қони оқаётган авлодлардан яхшилик чиқишига ишонмайман. Улар қалбан мажруҳ бўлишади.

Унинг жоҳилларча сўзлаётган гапларига қарши чиққим келмади.

— Нечук баҳслашмаяпсан? — ҳайрон бўлди у.

— Чунки бу каби фикрларни кўп эшитганман-да... Лекин бу билан сен ҳақсан, деёлмайман.

— Ундай бўлса бола каби яхшиликка ишониб яшайвер, синглим! Бу рўё бўлса-да, чиройли. Биласанми, ота-онам учаламиздан нега айнан сени бериб

юборишди?

Мен қизиқиш билан Маргонинг озғига тикилдим. Ахир, бу саволга йиллар давомида жавоб тополмагандим.

– Чунки онам сени кўпроқ яхши кўрарди!

– Онам мени-я? Буни қаердан биласан? – титраб сўрадим.

– Буни ўлиמידан олдин тан олган! Айнан шу саволни бериб, жавобини олганман.

– Тушунмадим. Яхши кўра туриб қандай сотиб юбориш мумкин?

– Яхши кўргани учун ҳам шундай қилган, ишонавер. Биз билан эмас, ўша ёқларда сенга яхши бўлишини билган.

– Бунга юрак қандай чидаши мумкин? – танимда титроқ кучайди.

– Онам сенинг ироданг кучли, кўникиб кетишингга ишонган. Менинг жисмоний нуқсоним бор эди, Жози эса руҳан ожиз эди. Биз бегона ерларда яшаб кетолмасдик. Сени кўриқчи фариштага ишониб топширганини айтганди.

– Энди буларнинг нима аҳамияти бор?

Маргонинг гапларига ишонгим келмасди. Севиб туриб бу ишни қилиб бўлмайди. Мен оилага ортиқчалик қилганим аниқ, менга берилган пуллар ҳақида ўйлашган, холос.

– Нималарни ўйлаяпсан? Жудаям жиддий тортиб қолдинг? – сўради опам мени туртиб.

Шу пайт биз манзилга етиб келдик: болаликдаги истироҳат боғимиз. Бу ер ҳар доимгидек қувноқ ва беташвиш одамларга тўла эди. Машинадан ҳаяжон ила тушдик. Бола пайтларимиз онамдан карусел ва пахтақанд учун пул сўраганимиз, бу пулни топиш эса ота-онамиз учун қанчалик қийин бўлганини ўйламаганимиз эсимга тушди.

– Хўш, нима қиламиз энди?

– Болаликка тушиб қолганмисан ҳеч? Бунни кўп эшитганмизу, аммо бошдан кечирмаганмиз, – дедим кулиб.

– Яъни?

– Худди боладек яйраймиз, опа! Бўккунча пахтақанд еймиз. Бошимиз айлангунча барча каруселларга минамиз. Мақсадим айнан шу!

– Бу ғалати кўринмайдими? Иккита кап-катта аёл қилаётган ишни қаранг!

– Одамлар нима деса дер!

Шу кун ғаройиб ўтди. Бизга рухсат этилган барча каруселларга чиқдик. Осмонларга учгандек бошимиз айланди... Узун кўйлақда бўлсак-да, батутда маза қилиб сакрадик. Томошаталаб одамлар бизни қарсак чалиб қўллаб турди.

– Жин урсин, агар бахтли бўлмасам! Ўлишни сира истамайман! – дерди Марго аттракциондан тушгач. – Бугун биз чиндан ҳам ортга қарамай яшадик! Ҳаёт қадрини билиш учун бир умр ёмон кўрган одамнингни кутиш шартмиди?

– Мени ёмон кўрармидинг? – сўрадим.

– Бу ёмон кўриш ҳам эмас... – тан олди у. – Бу тушунмаслик, ҳасадга ўхшаш нарса. Биласанми, сен оиламиздаги энг бахтли одамсан: чунки бойсан.

– Бой бўлиш бахт деб ўйлайсанми?

– Шунга ҳам билмайсанми? Нима истасанг, муҳайё бўлади! Мана бу карусел ҳақида унутибмиз-ку, қара!

Бу каруселда учишдан жуда кўрқардик, чунки унга чиққан одамлар нуқул бақиришарди. Аммо Марго болаликда ҳам шунда учишни истарди. Бироқ онам қўймасди.

– Мен бир оз чарчадим, ўзинг учаверасанми? – сўрадим Маргодан.

– Худди касал мен эмас, сен! – у шундай деб пулни

олди-да, каруселга чопди. Мен эса бир четда уни кута бошладим. Бир пайт ёнимда бир эркак пайдо бўлди ва деди:

– Таниш чеҳра-ку? Мени танимаганга олма ўзингни!

У мени опаларимдан бирига адаштираётганини билиб, унга тескари ўгирилдим.

– Бизнинг чала ишларимиз қолган, унутдингми? – пичирлади у қўлтиғимдан олиб.

Мен қўлимни тортиб олиб унинг юзига тарсаки туширдим. Нотаниш ҳам бурнимга мушт урди. Шу заҳоти қўриқчиларим пайдо бўлди ва эркакни бир зумда ерга ағдаришди. Бир нечта муштан сўнг у алам билан мен томон тикилди:

– Аҳ, ярамас! Бир чақага арзимас фоҳиша учун иккитаси кўплик қилмайдими? Уларга нима билан ҳақ тўлайсан ўзи?

Қўриқчиларим унга яна мушт туширишди. Шу пайт Марго қайтди ва ерда қонга беланиб ётган кимсага кўзи тушиб анграйиб қолди.

– Жин урсин! Сени клонлашибди! Ёки кўзим иккита кўряптими? – бақирди эркак.

– Агар бизга яқинлашсанг, ўласан! – деди Марго унга қараб. Сўнг қўлимдан тутди. – Эрим билан танишиб улгурибсан. У нима деди?

– Сени суюқоёқликда...

– Тушундим! Соғ пайтларимда бу иш билан шуғулланганман, тўғри.

– Энди билдим, кўчада айрим эркакларнинг менга кўз қисганини...

– Биласанми, эрим мижозларимдан бири эди. У мени ёқтириб қолиб, айрилолмай қолди.

Боғнинг чиқиш эшиги ёнида турарканмиз, энди нима қилиш ҳақида ўйлардик.

– Бир байрам уюштирамиз. Яъни режалаш-

тирилмаган ҳаракатлар қиламиз. Одатий ҳаётингдаги қоидаларни бузиб, кутилмаган қарорлар чиқарасан. Масалан, бўккунча ичасан, бар столида рақс тушасан, хуллас, эртасига эслаб ҳайратга тушадиган бир воқеа бўлиши керак-да!

— Байраминг ичволиб аҳмоқликлар қилишдан иборат экан-да? Амирликларда бунақа ишлар билан шуғулланганлар жазога тортилади.

Шу асно Амирликларда хожам билан бир байрамга борганимиз эсимга тушди. Ўшанда хожам иш бўйича ҳамкорлари билан учрашганди. Уларнинг орасида рус эркаклар ҳам бор эди.

— Сизларда зерикарли экан! — деганди улардан бири мени гапга тутиб. — Бизнинг русча байрамга нима дейсиз, хоним?

Мен рад этдим.

— Сизнинг асл исмингиз нима? Маша, Света, Оля? — сўради эркак яна.

— Исминни топишга уринманг, ҳеч бир вариантнингиз орасида исмим бўлмайди.

— Агар имкони бўлганида... сизга ҳақиқий рус йигитлар қандай бўлишини кўрсатардим! Балки султонингиз ҳарамдаги бошқа маъшуқалари билан бандлигида менинг номеримга ташриф буюрарсиз?

— Эътиборингиз учун менинг эрим русчани яхши тушунади, гарчи хорижий тилда гаплашишни хушламаса ҳам, — дедим мен, — сизга ўхшаган эркакларни деб ҳам ватанимга қайтгим келмайди, Николай. Омон бўлинг!

Шундай деб столни тарк этдим. Хожамнинг кўзларида эса ғазаб кўрдим. Демак, ватандошимнинг ҳоли чатоқ кечади. У бундай пайтда ҳамкорликни ҳам унутиб, ғурури учун курашишини билардим. Хожам меҳмоннинг бўғзидан тутди, унинг қўриқчиси эркакни зўрға ажратди.

– Агар яна бир марта озғингдан шу сўз чиқса, тилингни узаман! – деди хожам унга қарата.

Сўнгра менга қараб, бу кўнгилсизликни юрагимга яқин олмаслигимни сўради. Рус эркакни беҳуш ҳолда ресторандан чиқариб юборишди. Хожам билан машинага ўтирдик, унинг қовоғи солиқ эди.

– Наҳотки, уларга бировнинг ҳаётига аралашмаслик борасида тарбия беришмаган бўлса? Энди сени бу каби тадбирларга олиб бормаيمان, Ойсув. Ватандошларингни кўриб, улар билан бир оз кўнгил ёзасан, деб ўйлагандим. Бу аблаҳ сен билан бир столда ўтиришга ҳам арзимайди!

– Хаёлларинг қаерга учиб кетди? – чалғитди Марго. У бир умр орзу қилган баъзи жойларга боришимизни таклиф қилди. – Ўлаётган опангнинг тилагини рад этма, Скарлетт!

Мен розилик билдирдим ва унинг ҳаётдан баҳра, олишига шерик бўлдим.

УЗОҚ ҚУЛЛИК

Бир неча соат туяда юрдик. Елкамдаги “букрим” туфайли эътибор тортмасликка тиришаман. Бизни катта бўлмаган қандайдир лагерга келтиришди. Бу ерда аёллар йўқ эди, фақат иккита кампир овқат тайёрларди. Улар нотаниш тилда гапиришар, биз билан эса имо-ишора орқали сўзлашишарди. Бизни икки гуруҳга бўлишди: биринчисида гўзал қизлар, иккинчисида эса нуқсонлилар. Мен иккинчи гуруҳга тушдим. Ўзаро гаплашиш ман этилган, қароқчилар агар шивирлашишимизга гувоҳ бўлишса қуроли билан таҳдид қиларди. Биринчи гуруҳ том ёпилган жойга кўчирилди, уларга сув берилди. Биз «иркит»ларга эса офтоб тиғида туриш насиб этди.

— Бунни қаранглар! Худди қироличадек турибди-я! — пичирлади ёнимдаги қиз нарироқда туяга миниб турган малласоч Ясминни кўрсатиб. У виқор билан қизларни кўзата туриб, менга кўзи тушди. Мен эса дарҳол ерга қарадим ва рақибам мени танимаслиги учун юзимни бурдим. Ясмин ёнидаги бадбашара бир эркакка нимадир деб пичирлади, эркак эса хизматчисини мен томон жўнатди. Мени гуруҳдан ажратиб, қоракуяга беланган баданимни сув билан ювишди.

— Айёр экансан, аммо ақлли эмас! — деди эркак араб тилида. — Биласанми, иккинчи гуруҳдаги қизларнинг ҳоли нима кечади? Йигитларим улар билан бир оз кўнгилхушлик қилгач, ўлиб кетишади. Хўш, шулар билан қолишни истайсанми?

Мен жим эдим. Эркак хизматчига мени биринчи гуруҳга кўшишни буюрди. Кейин менга либос кийдириш учун алоҳида чайлага олиб киришди.

— Ўз хоҳишинг билан меники бўлишингни сўрайман, — деди ҳалиги эркак ёнимга кираркан кўпол товуш билан.

— Мени кўйиб юборинг! — дедим илтижо билан.

— Кўйиб юбораман, ундан аввал эса кўнглимни овлашинг керак, бошқа чоранг йўқ.

У ўйлаб кўришим учун мени ёлғиз қолдирди. Мен бўлса чайланинг бир бурчагида қунишганча ўтирар, ҳаётим бунчалик ўзгариб кетишини сира кутмагандим.

— Ахир, бугун мен хожам билан турмуш қуришим керак эди... — пичирладим йиғлаганча.

Ерда ётганча ухлаб қолибман. Кўзимни очганимда ҳалиги эркак столдаги таом ва мевалардан тотиб турганига кўзим тушди. У аста ёнимга яқинлашди ва қўнжидан пичоқча чиқарди. Менга орқамни ўгиришимни буюрди. Елкамга пичоқни теккизиб

тилди. Кейин то шартига рози бўлмагунимча ҳар кун шу ҳолат такрорлашини уқтирди. Мен ушбу чайлада бир юз йигирма кунни ўтказдим. Елкамда шунча чандиқ пайдо бўлди.

Дақиқалар соатлар, кунлар, ойларга уланди... Елкамда турган қаттиқ оғриқ ортида нимадир юз беришини кутардим.

— Сўзида турадиган одамман. Менга нима кераклигини биласан. Бир тун ва сен озодсан, — дерди у. — Йўқ десанг пичоғим тайёр, у елкангга юз йигирма биринчи тигни уради. Қачонгача чидамоқчисан ўзи?

Индамадим. Чиндан ҳам бошқа сабрим қолмаганди. Қўлимда мева арчадиган пичоқ бор эди, уни сездирмай олиб қўйгандим.

— Бўла қол энди, келсанг-чи!

Мен аста ўрнимдан туриб у томон яқинлашдим.

Бир қадам қолганида қўлимда яшириб турган пичоқни шарт унга урдим. Бир нафасда жон берди, ўлими олдидан нималардир деб шивирлади. Бир муддат унинг бадбахт нигоҳларига тикилдим. Қон исидан кўнглим айниб, бу ёғига нима қилишни билмай қолдим. Агар ҳозир кимдир кириб қолса, мени соғ қўйишмайди. Шартта эркакнинг шол ёпинчиғини олиб устимга ўрадим. Уни эса ўринга ётқизиб устига ўранчиқ ташладим. Сўнг аста чайладан чиқдим. Уртада гулхан ёқилган, қароқчилар ўша ерда давра қилиб ўтиришарди. Қаттиқ бақириб кулишар, шу сабаб менинг лагердан чиқиб кетганимни сезишмади. Қаёққа юришни билмай, чўлда бир неча кун сарсон кездим. Чанқоқ ва очлик азобидан ҳолим қуриди. Бунинг устига елкамдаги оғриққа чидаб бўлмасди. Охири юришдан тўхтаб таслим бўлдим. Шу лаҳза узоқдаги бир кулбага кўзим тушдию, ҳушимни йўқотдим.

...Йўтал тутиб уйғондим. Кўзимни очиб қаршимда

ажин босган юзли ва бир кўзли кампирни кўрдим. У баланд овозда мени қандайдир дамлама ичишга ундарди. Бир кундан кейин ўзимга келиб, ўрнимдан турдим. Елкамга нимадир сурилган, оғриқ бермасди.

– Мен хожамни топишим керак! – биринчи гапим шу бўлди. – Дубайга боришим лозим.

Кампир норози бўлиб бошини қимирлатди. Шундан кейин оёғимга занжир бойлаб, устунга маҳкамлаб қўйди. Ёлғиз кампир мени асир қилмоқчига ўхшайди.

Кампир менга ўз хунарини ўргатди. Биз қайишдан бош кийим тўқирдик, кампир уни сотарди. Ҳафтада бир марта бош кийимларни олиб кетар ва кечга масаллиқлар билан қайтиб келарди. Менга оддий матодан кўйлак тикиб берди, оёқ кийим ҳам кийдирди. Устун ёнига ўранчиқ ва челак қўйди. Мен унинг шахсий буюмига айландим. Нотаниш тилда гапиргани учун тушунмасдим. Бир кўзли бўлишига қарамай, у жуда кузатувчан эди, қочиб кетишнинг иложини тополмадим. Назаримда, шу кулбада бир умр қоладигандек эдим. Унинг кўнглида раҳм-шафқат уйғотишга уринмайин, бари бефойда эди. Қочишнинг ягона йўли занжир қулфнинг калитини қўлга киритиш эди. Кампир калитни нимчасида олиб юрар, нимчани эса сира ечмасди, ҳатто ухлаб ётганда ҳам.

Бир куни ёнимга келганда, кампирга ташландим. Бироқ у кучли экан. Мени ўзидан итариб, кейин эҳтиёткор бўлиб қолди. Кулбасида бир йиллик тутқинликдан сўнг бу ердан чиқишга умид ҳам қилмай қўйдим. Аммо... бир куни у мени озод қилди. Шунчаки занжирни ечди ва қўли билан “кет” ишорасини қилди. Охирги пайтлар у ўзини ёмон ҳис қилар, доим ётарди. Ҳатто, раҳмим келди. Кампир менга харита тутқазди ва ундан катта шаҳарни

кўрсатди. Йўл учун менга кўйлак, ҳижоб, сумка, сув ва катта пул тутқазди.

— Сен бунини ишлаб олдинг, энди кет, — деди араб тилида.

— Шу пайтгача мени тушунган экансан-да, — дедим мен. Мен барибир тушунмайди, деб унга ўтмишимни сўзлаб бергандим. Айниқса, хожам ҳақида кўп гапирардим.

Кампир кулди, йўтал тутиб ўзини зўрға босди:

— Вақт севгини синайди. Агар туйғуларинг кучли бўлса, уни албатта топасан. Аммо унга кўпам ишонаверма. Эркакларнинг туйғулари ўзгариб туради.

Мен унинг гапларига ишонишни истамай индамадим.

— Юрагим нимжон бўлиб қолди. Вақт-соатим етган кўринади. Чарчадим, хайр энди!

Кетаётганимда у ҳаёт эди. Ўлимини кўришимни истамади ва тезроқ кетишга ундади. Мен унга миннатдорлик билдириб, йўлга тушдим. Ҳалигача хожамни топишдан умидимни узмагандим, бунинг учун бир неча ой сарсон юришимга тўғри келди. Ҳужжатларим йўқлиги учун эҳтиёт бўлардим. Яхшики, тамаддихонадан бир иш топдим. Бу ерда пол ва идиш ювар, менга ажратилган кичкина хонада ижарага турардим. Шу ерда Хадича исмли қувноқ қиз билан танишдим. Хадича отаси танлаган эркакка турмушга чиқишни истамай уйдан қочиб кетган эди.

— Ахир, бу эскилик сарқити-ку? Мен айтдим: «ота, сизни ҳурмат қиламан, аммо эски дўстингизнинг учинчи хотини бўлишни истамайман». Билсанг, ўша эркак отамнинг эски қарзларидан воз кечиш эвазига мени сўраган экан. Ўз қизини пул эвазига эрга бермоқчи бўлган отани қандай тушуниш мумкин? Шундай қилиб қочиб кетдим! — дерди у.

Хадича Амирликларда туякашлар оиласида туғилганди. Охириги пайтлар ишлари ўнгидан келмай, қарзга ботганди.

— Сен ҳеч туялар мусобақасида бўлганмисан? — сўради бир куни Хадича.

— Йўқ.

— Сени олиб боришим мумкин. Фақат эркакча кийиниб олишимизга тўғри келади. У ерда аёллар бўлмайди.

Эртасига биз шаҳарга йўл олдик. Дугонам Идрис исми билан жониворларни парвариш қиларди.

— Нега у ерда йигитлар кўринишида юрасан? — сўрадим ундан.

— Тентак Ойсув! Кўряпсан-ку, бизнинг мамлакатда аёлларга паст назар билан қарашади. Ҳали отамга мен бола туғиш ва эримнинг соясида юриш учун эмас, катта ишлар учун туғилганимни исботлайман! Жон билан миллион ютиб оламиз.

— Жон ким?

— Туямнинг исми шунақа. Агар мусобақада ютиб чиқсак, бойиб кетамиз! Уйдан қочиб кетганимдан бери уни чопишга ўргатиб келаман. Отам сира мусобақаларда ютишига ишонмаган, мен эса ишонманаман.

Хадича менга тентак бўлиб кўринарди. Унга шунча қувват қаердан келарди, билмайман. Уйдан қочган бўлса-да, ҳаётдан мамнун яшарди. Хуллас, биз йигитча кийиниб, мусобақа майдонига кириб бордик. Хадича юзимни бир оз қорайтириб олишимни ва қора линза тақишимни буюрди.

— Эътиборни тортма. У ерда оқбаданлар деярли йўқ, агар сени бу ерлик эмаслигингни билиб қолишса, тамом. Полиция участкасига боришни истамассан? — У шундай деб олмадан тишлади. —

Туякаш енгил бўлиши керак, шунинг учун вазнимни ушлаб тураман. Бўлмаса-ку, ҳар куни ширинлик ердим. Чопувчи туяларни ўргатишга ўн беш ёшдан рухсат беришади, бу менинг бахтим.

Хадича туялар ёнига йўл олди, мен эса томошабинлар ўриндигидан жой олдим. Сигнал чалинган, туялар ўнлаб метрлик трассада югуришар, уларнинг тезлиги соатига олтмиш километрга етаркан. Бу ҳақида менга ёнимга ўтирган эркак айтди. У Чўлгули номли туяга пул тиккан экан. Хадича финалга биринчи бўлиб келмади, аммо кучли учликка кирди. Ўйин сўнгги жанжалга уланиб кетди. Ютқазганлар ўзаро уришиб кетишди. Хадича туя савдоси билан банд эди. Шунинг учун мен уни қаҳвахонада кутиб туришга қарор қилиб, кетишга чоғландим.

Аммо шу пайт... туялар савдо қилинаётган ерда хожамни кўриб қолдим, тақ тўхтадим. Юрагим қинидан чиққудек урар, нафасим тиқилиб қолганди. Бор овозим билан уни чақиришни истар, аммо исмини билмасдим. Хожам Хадичанинг ёнига келганда титраб кетдим. У шундоқ ёнимда турар, бироқ мени пайқамасди. Хадича билан бир оз сўзлашган, у менга назар ташлади. Жуда ғамгин кўринди кўзимга. Шунча йилдан бери соғиниб кутган инсоним омон ва саломатлигига шукур қилдим.

Хадича ишлари битган, мени койиди:

— Нега ҳамманинг олдида мени Хадича деб атадинг, тентак! Бунақа пайтлар мени Идрис деб чақир!

— Ҳали ким билан гаплашдинг? — титраб сўрадим.

— Собидни айтяпсанми? У менинг туямни сотиб олмоқчи бўлди, — хурсанд бўлди у. — Кейинги сафар Жон ҳеч бўлмаса иккинчи ўринда етиб келса, яхши ҳақ олишим мумкин.

— Ўша одам билан яна қачон кўришасан?

— У бугун кечки пайт қаҳвахонамизга келмоқчи. Ўшанда туянинг нархи бўйича гаплашиб, кейинги мусобақа учун тайёргарлик борасида маслаҳатлашамиз.

Хадичадан мени у билан учраштиришини сўрай олмадим. Йўқса, ўтмишимни сўзлаб беришимга тўғри келади. Шунча вақт хошамни кўриш умидида яшадим. Ниҳоят, кўрдим ҳам. Хадича билан ошхонага кириб бизни кутиб турган бир дунё идишларни ювишга ўтирдик.

ХАЙР, ОПАЖОН!

Опам билан меҳмонхонага қайтдик. Уни деворга суяб қўйсам-да, сархушлиги туфайли нуқул тиззалаб қоларди. Мен Маргони базўр кўтариб ётоққа ётқиздим.

— Мактабни аълога тугатгангандирсан? — сўрадим унга сув тутарканман.

— Қўй, мен яна май истайман. Барни очсам майлими? — шундай деб у турли рангда товланиб турган шишалар жавонини очди. — Ҳа, мен мактабда аълочи эдим. Ҳатто олтин медал ҳам беришган. Аълочи-суюқоёқ, ғалати-а?

— Институтга ҳаракат қилиб кўрмадингми?

— Институтга кирдим, аммо ташлаб кетдим. Эҳ, битирганимда ўқитувчи бўлардим! Эртага мени кўриб лол қоласан. Қиролича Марго ҳаммасига қўл силтайди!

Опам йиғлади, худди танидаги бор қуввати тугаб, охирги кучини кўзёшга бағишлагандек туюлди.

— Агар ўтмишга қайтиш имкони бўлганида, ҳаётим умуман бошқача кечарди, Скарлет. Айниқса, отам бизни хўрлашига йўл қўймасдим. Кейин сени сотиб

юборишлариниям олдини олардим. Шунда мен ва Жози чеккан азобларни сен ҳам ҳис этардинг.

— Бугунга етарли, Марго, қолганини эртага гаплашамиз. Балки меҳринг ийиб, мен сенга бегона эмаслигимни англарсан, — дедим унинг аччиқ гапларидан безиб. Унга “касал эканинг бежиз эмас, чунки бир танга шунча қаҳр сиғиши мумкин эмас. Сен ўз нафратинг билан ўзингни единг. Бахтсизлигинг учун бошқалар ҳам бебахт бўлишини истайсан”, дегим келди. Аммо унинг ўрнига “балки ухлаб оларсан?” деб сўрадим.

— Бас қилсанг-чи, — у шиша билан диванга чўзилди. Мен унга тикилганча агар шу ерда улғайганимда ҳаётим қандай кечиши мумкинлигини ўйладим. Албатта, опам каби суюқоёқ бўлмасдим. Балки зўрға кунини кўрувчи оддий, ҳаёт ташвишларидан чарчаган уй бекаси бўлармидим. Эҳтимол, отамнинг қабиҳлиги туфайли ўзимни ўлдираддим.

Кўзим илинибди. Бир пайт опамнинг овози кушуйқумни бузди.

— Алвидо, Скарлетт, барчаси учун кечир мени!

Кўзимни очдим, тонг ёришаётганини пайқадим. Опам томон эгилдим. Унинг кўзлари очиқ, бир нуқтада қотиб қолганди.

— Марго! — секин уни туртдим.

У қимир этмади. Чунки... энди нафас олмасди.

— Қанчалик адолатсизлик... Ахир, ҳақиқий опасингиллардек ўтириб гаплашолмадик-ку? Наҳот, қалбингда нафрат билан бу дунёни тарк этдинг?!

Шу пайт ювиниш хонасида нимадир шитирлагандек бўлди. Секин кирдим, аммо ҳеч ким йўқ. Шунда кўзгудаги ёзув эътиборимни тортди: “Кўзгуга боқ ва доим ёнингдалигимни ҳис эт! Сени яхши кўраман!” Оғзимни ёпганча йиғлаб юбордим.

— Бечорагина, бебахт опажоним! Ҳаётда нима яхшилик кўрдинг ўзи? Сен ҳақсан: менинг ўтмишим сизларники олдида ҳеч нима эмас! Энди нима қиламан, Марго?!

Хонамга тиббиёт ва милиция ходимлари келишди. Шифокор опамнинг касаллик туфайли ўлганини тасдиқлади. У менга қараб:

— Худди марҳуманинг тирик нусхасини кўраётгандекман, — деди ҳайратланиб.

— Доктор, сиз таъзия ўтказиш борасида менга маслаҳат бероласизми? Россияда яшамаганим учун одатларни билмайман.

— Бу билан мен шуғулланаман, Ойсув! Хавотир олма, — деди эшикдан кириб келган Жози. У мен томон қадам ташлади, мен ҳам югуриб бориб унинг елкасидан қучдим.

— Қаердан эшитдинг? — сўрадим йиғим босилгач.

— У кеча менга кўнғироқ қилганди. Сени ёлғиз кўймаслигимни сўради. Кучли кўринсанг-да, асли ожизлигингни айтди. Афсус, улгурмадим! Тонгги соат бешда жони узилибди, дейишди. Айнан ўша пайт безовталангандим. Мишкага ҳам ишлар чатоқлигини айтдим ва опаларим билан нимадир бўлганини ҳис этдим. Биз бир бўлагимиздан айрилибмиз.

Яна йиғлашдик.

— Сенинг пулларингни келтирдим, — узрхоҳлик билан давом этди Жози, — бу пулни кўмиш маросимига ишлатамиз.

— Керак эмас, ўзингда қолдир. Барча харажатларни ўзим қоплайман. Бу ҳақида ўйлама, шунчаки ёнимда эканингдан хурсандман!

Уч кун қайғули ўтди. Жози барча ташкилий ишларни ўзи бажарди, мен эса харажатларни тўлаб бордим. Амирликларда таъзия учун кўп маблағ

кетмайди, аммо Россияда бу сумма каттароқ экан. Бизга финландларнинг тобутини таклиф этишди. Портрет учун ҳам яхшигина ҳақ тўладим.

— Агар биз ҳам ёш ўлиб кетсак, шу портретдан нусха чиқариб олсак, анча пулимиз тежаларкан, — кулди Жози. — Ахир, биз эгизаклармиз!

Мен кулгига қўшилгим келмади. Белгиланган кун марказга тобут ўрнатилган таъзия залида йиғилдик. Опам тобут ичида безантирилган, худди қўғирчоққа ўхшарди. Залда йиғилган Маргонинг “касбдош” дугоналари аввалига бизни кўриб ҳайратланишди.

— Тинчланинглар, меҳмонлар, биз унинг эгизакларимиз, — тушунтирди Жози. Қаршимизда йиғилган аёллар ёрқин пардоз қилган ва қора ҳарир кўйлак кийишганди.

— Уларни мен чақирдим. Ҳарҳолда улар бирга ишлашган. Сенинг эринг келмайдими? — сўради Жози. Хожам шу пайт ёнимда бўлишни истаб, келиш таклифини билдирган эди. Аммо мен рад этдим, Россия урф-одатлари уни ҳайратлантириши аниқ.

— Сен оилангни жамлаш учун кетгандинг, афсуски, йўқотибсан, — деди хожам кўнғироқлашганимизда.

— Кўникишга мажбурман, хожам. Энди иккинчи опам билан бир оз вақт бирга бўлмоқчиман. Тез орада қайтаман ва шундан сўнг айрилмаймиз, — деб уни хотиржам қилдим.

Маросим якунига етгач, биз қабристонга йўл олдик. Кўмишгандан сўнг қабри устига у ёқтирадиган хризантема ва сариқ атиргуллар қўйдим. Қисқа вақт ичида унга қаттиқ боғланиб қолибман, қабристондан сира кетгим келмади.

— Мен ҳам ҳис этипман бунини... жуда оғир, чида! — дерди Жози.

— Михаил ҳақида эшитдим, — дедим мен унинг

қўлидан ушлаб. Жози ўзини ноқулай ҳис этиб нимадир демоққа чоғланди, аммо айтолмади. Бунинг ўрнига юзимдан ўпиб қўйди. У аччиқ йиғлади. Қабристондан чиққач, йиғилганларни меҳмон қилиш керак экан. Жози бунинг учун ресторан эмас, оддий тамаддихона танлаганини айтди:

— Бу аёлларнинг дарди ичиш! Фоҳишаларга оддий ошхона ҳам бўлаверади!

Ошхонада стол тайёрланган экан.

— Озроқ қуймоқ еймиз, ичиш шартмикин? Энди ичишни ташлаб, янгича ҳаёт бошламоқчиман, — деди опам. Мен унинг фикрини қувватладим. — Анави келишган қўриқчиларинг доим сен билан юрадими?

— Ҳа, улар русчани тушунишмайди, романтикага ҳам ҳушлари йўқ.

— Ҳа, Жози ўз ўрнини билиб, Наполеонини изласин, демоқчисан-да.

Биз аёлларни ошхонада қолдириб, ўзимиз чиройли ресторанга йўл олдик. У ерда овқатлангач, меҳмонхонага қайтдик. Бу ерда Михаил телевизор кўриб ўтирарди. Диванда ўтириб бир оз ҳордиқ чиқаргач, Жозидан ота-онам уйининг калитини сўрадим.

— Мен уйга бормайман. У ердан фақат оғриқли хотиралар қолган, — деди у.

— Балки уйни сотарсан ёки ижарачи қўй. Миша улғайиб оилали бўлса, унга ҳам уй керак бўлади.

— Тўғри айтасан. Ўтмишни унутиб, яшашда давом этиш керак. Балки сен ҳам Россияда қоларсан?

— Энди менинг уйим Амирликда. Ҳеч нимани ўзгартирмоқчи эмасман.

— Мен ҳам ўрнингда бўлганимда бу ерда қолмасдим.

Бир пайт телевизорда эски рус комедияси бошландию, шу билан чалғидик.

ОРЗУЛАР БИЛАН ХАЙРЛАШИШ

— Нега у келмади? — сўрадим Хадичадан, — ахир, сендан туя харид қилмоқчи эди? Айтилган вақтда кўришмадинглар. Балки уни нотўғри тушунгандирсан? Айнан бугун деганмиди ўзи?

Хадича гапларимга эътибор бермай ликопларни ювишда давом этди. Бугун менинг дам олиш куним бўлса-да, унга ошхонада ёрдам берардим.

— Сенда унинг манзили борми?

— Албатта. У менга манзилини бериб, туяни сотиш фикрига келсам, бораверишимни ва орқа эшикдан уйга кириб ўтиришимни таклиф қилганди.

Шайх дугонам билан учрашгани келмагани мени ташвишга солганди. Ахир, уни яна кўриш умидида эдим. Шунда ўзимни унга танитаман ва мени ўз саройига олиб кетишига ишонардим.

— Ахир, ваъда бериб келмаслик яхшими? — дедим яна алам билан.

— Ойсув, ахир у шайх бўлса! Туядан бошқа ишлари ҳам бор-ку! Бойларнинг менга ўхшаган оддий одамларга берган ваъдаси эсида қоладими? Лекин Собид бошқа шайхлардан ажралиб туради, доим ваъдасини бажарган. Демак, муҳим иши чиқиб қолган. Балки мусабақада унинг туяси оқсоқланиб қолгани учун шу муаммо билан юргандир.

Хуллас, уни бир неча кун кутдик. Иккимиз ҳам асабий эдик: Хадича савдоси пишмаганидан, мен эса топганимда уни йўқотишдан қўрққаним учун. Наҳот, тақдир яна устимдан кулаётган бўлса?!

— Агар тақдирда бўлса, ишимиз пишади, — дерди дугонам. — Собид жуда кўркама-а? Ҳамма унинг хотини бўлишни истайди!

— Сен ҳамми? Ахир, эркаклардек бўлиб, ўз ҳуқу-

қинг учун курашмоқчи эдинг? Гапингга қараганда олтин қафасга тушишни истаяпсан? – дедим бир оз рашким келиб.

– Унинг битта хотини бор. Собиднинг тўйи ҳақида ҳамма газетада ёзишган. Аммо ҳали уч марта уйланиш имкони бор, улардан бири бўлишга йўқ демасдим.

Хадича менга унинг тўйи ҳақида сўзлаб берди. Маросим шарафига катта туя мусобақаси уюштирилган экан.

– Ўшанда Жон касал бўлиб қолганди, мен эса оддий томошабин бўлиб боргандим. Унинг хотини жуда чиройли эди, ҳашаматли кўйлак ва қимматбаҳо тиллақош таққанди. Қаеридир сенга ўхшаб кетади! У ҳам оқбадан ва мовийкўз.

“Кимдир ўрнимни аллақачон эгаллабди-да”, деган фикр миямда гужғон ўйнарди.

– Уйланганига кўп бўлдими?

– Бир йил бўлди.

У ҳақида кўпроқ билиб олмоқчи эдим, аммо бақалоқ Лайло келиб, кўп гапирмай ишлашимизни буюрди.

Биз яна ўз ишимизга шўнғидик. Шу пайт зал томондан хитоб янгради:

– Шайх ташриф буюрди! Тамаддихонамизга шахсан Собид келдилар!

Официант қизлар дарҳол ўзларини кўзгуга солишди, Хадича ҳам қувончдан қийқирди:

– Мана! Энди мен бойиб кетаман ва янги ҳаёт бошлайман!

– Ахир, йигитча кийинмагансан-ку? – огоҳлантирдим уни. У ҳам чўчиб либосига қаради.

– Менинг хонамда сен берган эркак либослари бор. Ўшани кия қол, – дедим. У дарҳол хонамга чопди, мен эса унинг ўрнига ишлаб турадиган бўлдим. Шу

асно хожам билан кўришиш ҳақида ўйлардим. У мени танимаслиги учун қора линзаларимни тақдим. Хожам мени неча йил аввал кўрганидан сўнг мен бир мунча ўзгаргандим: бўйим чўзилиб, озгинлашганман. Сочларим рўмол остида бўлиб, юзим ҳам чўлдаги ҳаётимдан сўнг бир оз қорайганди. Бир пайтлар хожам тақдим этган юрак туморчали тақинчоқни эса бўйнимдан сира ечмасдим. “Қизиқ, у хотинига ҳам шунақа тақинчоқ совға қилганмикин? Наҳотки, сенинг юрагинг иккита бўлса?!” хаёлан сўрардим ундан.

Ишимни битириб, залга кирдим. Хадича шайх билан бир столда гаплашиб ўтирарди. Доимгидек, Собид оппоқ кийинган, бошида салла бор эди. Менга орқа ўгириб ўтиргани учун юзини кўролмадим.

— Салом, Идрис! — дедим уларнинг столига яқинлашиб. Ҳеч қандай режа тузмай, таваккал уларнинг даврасига қўшилдим. Хадича менга ҳайрон бўлганча тикилди.

— Бугун кўришишни ваъдалашгандик-ку? — дедим дугонамга жилмайиб. Хадича ноилож Собиддан мени столга ўтиришимга рухсат сўради.

— Мен суҳбатимиз гувоҳларсиз ўтишини истаяндим, — деди шайх норозилик билан.

— Ойсув, мени бошқа столда кутиб тур! — деди дугонам. Исминни эшитган шайх менга назар ташлади.

— Исмингиз Ойсувми? — сўради у. Мен тасдиқладим. У менга диққатлик билан тикилиб, нимадандир безовталанди.

— Чиройли исм. Кечирасиз, сизларнинг учрашувингизга халал бердим. Бизнинг суҳбат тезда тугайди... — у шундай деркан нигоҳи бўйнимдаги тақинчоққа эътибор қаратди. — Буни қаердан олгансиз?

Мен шошиб қолдим ва алдашга мажбур бўлдим. Уни бир сотувчидан олганимни айтдим. У менга ишонди. Ҳаяжондан ҳушимдан кетай деб турардим. Аммо ҳолатимни юзага чиқармай, чуқур нафас олдим. Собид юзимга синчковлик билан тикилишдан тўхтамасди.

— Англолмаяпман, жуда ўхшаркансиз... — деди у.
— Бу тақинчоқни бир вақтлар адашингизга тақдим этгандим. Бунақа тумор бошқа ҳеч қаерда йўқ, уни шахсий заргарим ясаган. Икки йиллар аввал у қизни йўқотиб қўйдим. Ҳамма жойни изладим, охири уни ўлганини айтишди.

“Ахир, мен тирикман-ку? Қаршингизда турибман! Наҳот, юрагингиз буни сезмаяпти? Ойсувни қалбингизга дафн этдингизми? Қалб кўз ёшларим тинмаяпти”, дердим хаёлан.

— Уни сизга қайтаришимни истайсизми? — сўрадим унга тик боқиб.

— Йўқ, албатта! Бари ўтмишда қолди, мен тақдирга тан берганман.

— Энди борай, — дедим титроқ товуш билан. Хонамга йўл олдим ва ўз қайғуим билан якка қолдим. Балки унга тирик эканимни айтмай хато қилдимми, деб иккиланардим. Собид бу тақдирга кўниккан, унинг учун Ойсув энди марҳума.

— Нега ундай қилдинг? У менга жуда кўп савол берди! Сенинг манзилингни ҳам сўради. Ойсув, тушунтириб бер, нималар бўлаяпти ўзи? — сўради Хадича қайтгач.

— Тушунтира олмайман... бунга ҳожат йўқ. У мени эслай олмади. Бари тугади! — дедим тинчланиб.

— Эслолмади? Шайх билан танишмидинг? У савдолашишга келганини ҳам унутиб, сени суриштирди. Жон ҳақида бир оғиз ҳам гап бўлмади!

Мен орзулар йўлида курашишдан тўхтадим. Унинг кўзларида ўша муҳаббатни тополмадим. Демак, шунча йил фақат саробга интилибман.

Эртасига тамаддихонадан чиқарканман, ташқарида чиройли кийинган бир аёл мени кутиб турганига гувоҳ бўлдим. Унинг юзи таниш кўринди, аммо эслолмадим. Кейин хотирладим: у қачонлардир рақибам бўлган Ясмин эди!

— Наҳотки, тирик бўлсанг? — кулди у. — Собид Ойсувнинг қиёфадошини учратдим, деганда дарҳол тушунгандим. Сени шу ердан топдим, балки гаплашиб олармиз?

Унга розилик билдириб, қўшни тамаддихонага таклиф қилдим. Бўш столга ўтириб бир муддат жим қолдик.

— Ҳаёт ўйинлари жуда қизиқ-а, Ойсув? — малласоч дугонам гап бошлади. — Сен бир марта ўрнимни эгалламоқчи бўлгандинг. Огоҳлантириб қўяй, менинг ҳаётимга бош суқма. Яна бир марта бахтимни тортиб олмоқчи бўлсанг ўзингдан кўр!

— Нималар деяпсан ўзи, тушунмаяпман!

— Жамиланинг уйида шайхни бир учрашувдаёқ ром этгандинг. У ҳатто мен билан учрашишни ис-тамаганди. Мана, яна унинг қаршисидан чиқиб, бошини айлантiryапсан!

— Сен мени сотгансан! Ўшанда босқинчиларга букри эмаслигимни айтгандинг.

— Букри? Ахир, сени қутқариб қолдим. Ўша қизлар тонггача тирик қолмаганини биласанми ўзи? Қароқчилар уларни туни билан азоблашди! Бу ҳайвонлар қилган ишни ўз кўзим билан кўрганман!

— Нега келдинг, Ясмин?

— Огоҳлантириш учун келдим, бошқа аҳмоқлик қилма. Эсингдами, Жамила ўтмишни унутишга

ўргатганди. У учун ўлгансан, Ойсув. У бунга кўниккан. Собид мен билан бахтли, бизга халал берма!

У шундай деб бу ерни тарк этди, бахтсиз муҳаббатим билан ёлғиз қолдим. Бир муддат қотганча шу ерда ўтирдим, сўнг кучимни тўплаб тамаддихонадан чиқдим.

Хадича мендаги ўзгаришни сезиб, нима бўлганини сўради.

— Ҳаммаси жойида. Ёқмайдиган нарса едим, шекилли.

— Алдама! Бу Собид билан боғлиқлигини билиб турибман!

Индамадим. Энди у ҳақда ўйламасликка аҳд қилгандим.

— Яшаш керак, — дедим, — у бахтини топибди... Ясмин билан.

Мен эски орзуларимдан воз кечиб, янги мақсад учун яшашим кераклигини тушундим. Ҳаётимни ўзгартириш учун биринчи қадам қўйдим: ушбу тамаддихонадан кетдим. Қушлар учун мўлжалланган бир шифохонадан иш топилди. Ўшанда иш излаб кун бўйи иссиқдан роса ҳолим қуриди. Офтоб урган чоғи, ўзимни ёмон ҳис этиб, бир шифохона қаршисида тўхтадим. Ундан чиқиб келган оқ халатли эркакдан менга ёрдам кўрсатишини сўрадим. У бу ерда одамлар эмас, қушлар учун мўлжалланганини айтди. Ёш, қора сочли ушбу эркак менга сув тутди ва оқ жилдли диванга ўтирғизди.

— Бу ер одамларнинг шифохонасидан яхшироқ экан, — дедим мен чиройли таъмирланган бинога боқиб.

— Бургутлар бунга арзийди! — деди шифокор. У ўзини Идрис деб таништирди. Мен жилмайганча, ўзини шу исм билан атайдиган бир қизни танишимни айтдим.

– Бу ерлик эмасмисиз? – сўради у. Тасдиқлаганимдан сўнг ортиқча қизиқувчанлиги учун узр сўради.

– Россияда туғилганман.

– Қуймоқлар ва шароб диёри. Бизнинг шифохонага ҳам турли миллат вакиллари келиб туради. Улар келтирган қушларни даволаймиз. Ўтган йили бир рус эркак бургутини олиб келганди. У овчи қуш эди.

Биз бир соатча у ёқ-бу ёқдан гаплашиб қолдик, сўнг уни кабинетига чақиришди. Мен билан хайрлашишни истамаётганини сезилиб турарди.

– Сув учун раҳмат. Мабодо сизларда бирор иш топилмайдими? Ишимдан айрилдим ва яшашим учун иш керак, – сўрадим мен.

– Бир нима ўйлаб топаман, Ойсув! – ваъда берди у. – Ҳозирча шу ерда дам олиб туринг.

ТЕШИК ТОҒОРА

Опам билан боғлиқ маросимлар якунлангач, мен Россиядан кетишга тайёрланиб турардим. Аммо Жози уйни сотиш борасида мендан кўмак сўраб, ҳужжатбозликни тушунмаслигини айтди. Уй отамнинг номида қолган экан.

Жози ёнимдалигидан бери хатти-ҳаракатларидан бир эртакни ёдга соларди. Олтин балиқ тутиб олган чолнинг кампири балиқдан ҳар нимани сўраб, охири тешик тоғора билан қолади. Жози ҳам меҳмонхонадалигимизда шу кампирни эслатди: хизматчиларни койир, истаган таомини буюрар, куни билан телевизор қаршисидан жилмасди. Менга эътиборсизлигидан бир оз раңжидим ҳам.

Такси ёллаб барак уй сари йўл олдик. Доимгидек ортимиздан қўриқчиларим ҳам машина тутишди.

– Ўзингни муҳим одамдек ҳис этсанг керак-а:

қиммат меҳмонхона, қўриқчилар... — деди Жози мийиғида кулиб.

— Меҳмонхона, бу — пулга харид қилинадиган қулайлик, қўриқчилар бўлса эримнинг эҳтиёткорлиги. У сафаримга қарши эди, унингча Россия маданийлашмаган мамлакат. Бир марта мени сотиб юборишган, бу ҳол яна такрорланишига кафолат йўқ.

Жози ота-онам мени қайси йўл билан сотиб юборишганига қизиқди.

— Бу оддий усул: бола харидорлари кўпинча камбағал оилаларни кузатишади, уларни болалар майдончасида гапга тутишади. Улар кучли психолог, гап билан мўлжалга уришни билишади. Ота-оналарнинг ишончига кириб, шу таклифни билдиришади... Қизларни асосан беш-етти ёшлигидан сотиб олиб, бошқа мамлакатдаги “бозор”га жўнатишади. Бозорда бўлса болалар худди мол сингари баҳоланади: кимдир фоҳишалikka, кимдир органлар савдосига, кимдир эса хотинликка тайёрлов уйларига маҳкум бўлади. Яхшики, мен учинчи вариантга насиб этдим. Фақат шу йўл билангина бахт учун интилишим мумкин эди...

— Қизиқ, бунақа савдогарлар қанча пул топишаркин? Ҳарҳолда, бунинг учун ота-онамдан қаттиқ нафратланган бўлсанг керак?

— Нафратланмасдим... шунчаки сабабини тушунмасдим, холос.

— Хожангни ҳарами ҳам борми? — қизиқсинди опам.

— Унинг ҳарами йўқ. Аммо мендан аввалам уйланган.

— Сизлар билан навбат билан ухлайдими? — Жозининг овозида мазах сезилди.

— Бизда эркаклар барча хотинларига бирдек эътиборли.

Биз айтилган манзилга етиб келдик. Уйга ҳаяжон

билан кириб, бир муддат эски альбомларни томоша қилдик. Уч яшарлигимизда опаларим билан тушган суратимизга узоқ тикилдим. Нарсаларни тартибга келтириб, ҳужжатларни олгач, бу ерни тезроқ тарк этишга интилдик.

— Сен билан меҳмонхонада бир оз яшаб турсам бўладими? — сўради Жози кетарканмиз.

Мен рад этдим, у бундан хафа бўлди.

Рад этишимга сабаб ҳам бор эди, мен у ерни тарк этаётгандим. Россиядан кетарканман, Жозефина билан хайрлашолмадим. Меҳмонхонада юкларимни йиғиштираётиб, баъзи тақинчоқларим йўқолганини пайқаб қолдим. Уларни тақмасам-да, балки опаларимга совға қиларман, деб олгандим. Бироқ бунга имкон бўлмади. Эҳтимол, уларни Михаил ўғирлагандир. Жози ҳарқолда унинг бу ишидан мамнун бўлган. Ватанимни тарк этарканман, қалбимда тешик тоғорадан бошқа ҳеч нима қолмагандек туюларди. Сумкада бу ердан эсдалик сифатида фақат битта эски эълон қоғозчасини олволгандим: бу олти ёшли Скарлетт исмли қизчанинг йўқолиб қолгани ҳақидаги қидирув хабари эди. Скарлетт чиндан ҳам йўқолган, у энди бу ерларга қайтиб келмайди...

ОВДА

— Идрис, мени чўчитиб юбордингиз, — дедим янги дўстим хонага кўққисдан кириб келганида. Мен дам олиш хонасида сочларимни тараб тартибга келтираётгандим. У менга бир оз илтифот қилган бўлди.

— Биласизми, Ойсув, истасангиз европача кийи-нишингиз мумкин. Ёки русча, фарқи йўқ. Мен доим замонавийликни ёқлаб келганман. Шу билан бирга ҳаёт йўлимни боғлайдиган инсонни учратсам... агар сиз...

— Идрис, сизни ҳурмат қиламан, бироқ илтимос қилгандим-ку...

— Эсимда! Бир оз вақт беришим ва шошмаслигимни сўрагансиз. Аммо нима қилай, кўнгил қўймайди, менга жуда ёқасиз. Ойсув, илк бор кўрган кунимданоқ...

Яхшики, шу пайт Парма исмли ҳамшира келиб қолди. У ҳинд қизи бўлиб, ўзгаларнинг ишига аралашини хуш кўрадиган қувноққина характерли эди. Докторнинг ўнг қўли, шу билан бирга уни зимдан севарди ҳам.

— Сизларга айна қизиқ пайтда халал бердим, шекилли, — ҳиринглади бир оз рашк билан, — тушлик буюртма қилмоқчи эдим. Ким мен билан?

Идрис унинг таклифини рад этди, мен эса қўшилдим. Иккимиз тамаддихонага йўл олдик. Бу ернинг эгаси шифохонамизда паррандасини даволатгани учун бизга имтиёзлар берарди.

— Ўзи неча ёшдасан, Ойсув? — сўраб қолди Парма.

— Деярли ўн еттида.

— Кейинги режаларинг қандай? Парранда докторимизга эрга тегмоқчимисан?

— Яқин орада оила қуриш ниятим йўқ. Идрис яхши инсон, у менга ёқади... аммо бу муҳаббат эмас. Менинг хаёлларим, менинг юрагим бошқа бир инсонга тегишли. Уни унутиш учун назаримда жуда кўп вақт кетади.

— Муҳаббат можаролари! Бундай ҳикоялар жони дилим!

Тамаддихонада кабоб, нон, сабзавотлар ва сув буюрдик. Парма кўп шахсий саволлар берарди. Гап орасида ўзининг докторга бўлган туйғуларини ҳам қистириб ўтарди. Мен эса бу суҳбатни давом эттиришни истамасдим.

– Араб тилини қаерда ўргангансан? – сўрашда давом этди у.

– Ўргатишган. Биласанми, менинг ватанимда овқат пайти гапирилмайди.

Парма хафа бўладиган қиз эмасди, гапимни тушуниб жим бўлди. Мен шифохонанинг қабулхонасида ишлардим. Вазифам бемор қушларни қабул қилиш, қўнғироқларга жавоб бериш, хулосаларни тартибга келтиришдан иборат эди. Назаримда, бу ер қўнғилочар шифохонага ўхшарди. Бадавлат инсонлар паррандаларини даволатиш учун тантана билан олиб келиши қизиқ туюларди. Бу ҳақида Идрисга ҳам айтдим.

– Яқинда бир эркак қушчасини олиб келди. Қушча'энди учолмаслиги ҳақида ташхис қўйилгач, у хўнграб йиглаб юборди! Ғалати-а?

– Ишонавер, Ойсув, жониворлар одамлардан кўра яхшироқ. Улар ёлғонни билмайди, юракларни синдиришмайди!

Идриснинг менга теккизиб айтган гапларидан уялиб қизардим.

– Тушунаман, Ойсув. Кунни кеча Парма менга севгисини билдирди. Шундагина сен ҳис этаётган туйғуни англадим. Энди сени шоширмайман ва қанча бўлса ҳам кутаман. Бу ҳиндий қизга ҳам ортиқча валдирамаслигини айтиб қўй.

Мен жилмайганча қўлимни Идрисга узатдим:

– Энди дўстмиз.

– Сени қуш овига олиб боришим керак-да, шунда улар ҳақида кўпроқ маълумотга эга бўласан. Дам олиш кунлари бўладими?

Мен рози бўлдим. Доктор энди севги борасида ҳадеб безовта қилмаслигидан хурсанд бўлгандим.

Парма иккимиз қўшни кварталдан кичик бир

хонани ижрага олгандик. Дам олиш куни Идрис ваъда қилганидек, мени овга олиб борди.

– Сенга жуда кўп қуш турларини кўрсатолмайман, менинг қушчам оддий фермада яшайди. Уни тайёрлашади.

– Қандай тайёрлашади?

– Уни одамлардан, отлардан чўчимасликка ўргатишади.

– Худди болани тарбиялагандек. Вақт ўтиб у овчи қуш бўладими?

– Шундай.

Биз чўлга кириб бордик. Қушларни фермадан ов майдонига олиб келишди. Идрис қушни олиб уни тепага учириб юборди.

– Энди машинага кетдик, унинг ортидан борамиз.

– Уни кузатамизми?

– Албатта, у оч қолган ва егулик излаяпти.

– У бирам озодки...

– Қуш инсоннинг дўсти.

Ов чинданам завқли машғулот экан. Шом туша бошлагач, Идрис гулхан ёқди ва овчи қуши тутиб келган илонни оловда пиширди. Қушни эса фермага қайтариб олиб кетишди. Ҳаммаси яхши кетаётганди, аммо дўстимнинг менга яқинлашавериб ноқулай вазиятга қўйиши қўнглимни хира қиларди.

– Бир танишимнинг айтишича, руслар араблардан фарқ қиларкан. Рус қизларига қатъиятли йигитлар ёқаркан, – гап бошлади Идрис мени кум устига ўтиришга таклиф этаркан. Чўлда иккимиздан бошқа ҳеч зоғ йўқ эди. Мен унга ишониб бу ерга келганимга афсуслана бошладим. Чунки у назоратини йўқотаётганди.

– Идрис, эҳтимол мени нотўғри тушунгандирсиз, – дедим ёнимга чўкиб менга яқин сурила бошлагач.

Елкамдан рўмолим тушиб кетди, ичимдаги енгил

футболка ёқасидан орқамдаги чандиқларим кўриниб турарди.

— Аянчли! — деди у чандиқларимга кўзи тушгач, — бунни руслар қилганми? Қандайдир урф-одатми ёки?

— Йўқ. Қароқчилар асира олганларида шундай бўлганди.

— Даҳшат... афсусдаман, Ойсув. Бу аҳволда сенга тузукроқ эр чиқишига ишониш қийин.

У шундай деб машина томон юрди ва эртага муҳим учрашуви борлигини, кетишимиз зарурлигини айтди. Автомобилда жим кетдик. У мени уйимга элтди ва тезроқ хайрлашишга шошилди.

— Агар бу чандиқларим туфайли мени кўришни истамасангиз, ишдан кетишим мумкин, — дедим мен овозим титраб. Севимли ишимни ташлаб кетиш менгаям осон эмасди.

— Ахир, ноинсоф эмасман-ку, Ойсув. Мен сени пок деб ўйлардим... Эшитишимча, қароқчилар кўлига тушган асираларни ҳар кўйга соларкан. Уларнинг кўлидан тирик чиққанинг ва сени сотиб юбормаганларига қараганда, демак, босқинчиларнинг кўнглини овлагансан... ўзинг тушунасан-ку, ичимдагини айтмасдан туролмаман. Кечирасан!

— Тушунаман, кечиринг мени, Идрис.

— Ҳечқиси йўқ. Булар арзимас нарсалар. Эртага ишга кечикма, — деди у менга қарашни истамай. У кетгач, кўчада бир муддат ўйланиб қолиб кетдим. Мени бокира эмас, хўрланган деб ўйлапти. Мени зўрламоқчи бўлган одамни ўлдирганимни эса билмайди. Балки шундай ўйлагани ҳам яхшидир.

— Мен дунёдаги энг бахтли қизман! — деди Парма эртасига. — Доктор дам олиш кунлари мени куш овига таклиф этди! Бу ҳақида нима деб ўйлайсан?

— Нега энди бормаслигинг керак? Агар нияти

жиддий бўлса, сенинг оиланг билан танишсин, ота-онангни кўргани борсин. Шундан сўнг сайрга чиқсангизлар бўлади! — дедим мен у учун қувониб.

— Демак, тўғри экан-да?

— Нима тўғри экан?

— У айтдики, сен билан энди алоқаларини узибди. Биламан, сен унга ёпишиб, хиралик қилгансан! Идриснинг айтишича, сен билан бир хонада яшашим тўғри эмас экан. Энди сен билан айрилишимизга тўғри келади.

— Ўзинг биласан, фарқи йўқ, — дедим аччиқланиб. Идриснинг бунчалик ёлғончи ва мунофиқ эканини хаёлимга келтирмагандим. — Аввал айтиб қўяй, Парма. У покдомон йигит эмас, бу ов сен учун аянчли тугаши ҳам мумкин. Кейин ёнимга келиб йиғлаб ўтирма, хўпми?

— Суюқоёқ! — у шундай деб бошини тик тутганча менга орқасини ўгириб олди. Мен учун қадрли бўлиб қолган бу икки инсон билан муносабатларимиз охир-оқибат кўнгилсизлик билан яқунланишини кутмагандим.

Парма доктор билан кун бўйи ҳиринг-ҳиринг гаплашар, хонамиз ўртасидан эса парда тутиб олганди. Мен эса Парманинг қуш овига кетиб, эртасига менга қандай қарашини ўйлардим. Аммо дам олиш кунларидан сўнг у ишга ҳам, уйга ҳам келмади. Шу сабаб Идрисдан у ҳақида сўрашга мажбур бўлдим.

— Пармадан хавотирдаман, қаерда у?

— У юртига, Ҳиндистонга қайтиб кетди.

— Сиз уни...

— Бемаъни хаёлларни йиғиштир, Ойсув. Унинг оиласида муаммо чиқибди. Ҳамма ҳам ўзини сен каби тутмайди! Бахтимга, ҳозирда пок ва бокира қизларни топиш қийин эмас!

Асабларим янада таранглашди. Унинг тигли гаплари жонимдан ўтиб, шифохонани ташлаб кетишга ҳам рози бўлиб қолдим.

— Балки бирор шайхдан ўз ҳарамига олишини сўрарсан? — мазах қилишда давом этди у. — Айрим араб эркаклари сенга ўша босқинчилардан кам илтифот кўрсатишмайди...

— Нега мен билан бундай гаплашяпсиз? Ахир, сизга бирор ёмонлик қилганим йўқ-ку?! — дедим охири ичимдагини сочиб.

— Биласанми, нимадан нафратланаман? Инсонларнинг кўнглини қолдиришдан! — у шундай деб иш столимга яқинлашди. Ундан шароб ҳиди анқирди.

— Сендан кўнглим совиди, Ойсув! — У бу гапни бир неча марта такрорлади ва хонасига кириб кетди.

Иш куни тугагач, шифохонани тарк этишга шошилдим. Аммо доктор хонасига киришимни сўради. Кўнглимни аллақандай ғашлик эгаллади. Хонага кирганимда у эшик ортидан туриб менга ёпишди. Стол томон судраб, устимдаги рўмолимни тортиб олди. Орқамдан кучоқлаганча, қулоғимга шивирлади:

— Бир оз кўнгилхушлик қиламиз-да! Яхшиси қаршилик қилмай, айтганимга тинчгина кўна қол!

Бор овозим билан бақириб ёрдам сўрай бошладим. Аммо шифохонада ёлғиз эдик. Парма кетган, фаррош ҳам ишини якунлаб жўнаган. Энди унинг чангалидан қутула олмаслигимни ўйлаб ҳўнграб йиғлардим.

— Бу қиз сизни истамаётгани кўришиб турибди, доктор! — шу пайт эшик тарафдан эркак кишининг овози янгради.

— Худога шукур! — шундай дея Идриснинг чангалидан чиқиб кийимларимни тўғирладим. Ортимга ўгирилиб мени қутқарган инсонга назар ташладим.

У Собид эди! Шайх ўзи билан бургут олиб келган, шифохона ёпилмагани учун тўғри шу хонага кирган, кўринади.

– Ойсув! – деди у мени кўриши билан.

– Хожам... – аччиқ йиғлаб юбордим.

НУРЛИ КУНДАГИ ЗИМИСТОН

Мен унинг бағрига бош қўйишдан ўзимни базўр тийиб жимгина ўтирардим. Собид шифохонада Идриснинг юзига мушт туширгандан сўнг мени у ердан олиб чиқиб тўғри автомобилига ўтирғизди.

– Ҳақиқатни билишим керак, Ойсув! Шунча вақт қаерларда эдинг? Нега тириклигингни билдирмадинг? Ёки мендан бирор нимани яширдингми? Ўшанда қаҳвахонада нимага бундай томоша уюштирдинг?

– Нима деб жавоб беришним билмайман... Мен шунча вақт фақат сиз томон юрдим, аммо йўлим олис бўлди. Бошимдан кўп нарса ўтди... лекин сабр билан кутдим, бироқ кечикибман... Энди сизнинг ҳаётингиз ўзгарган, унда менга ўрин йўқ.

– Ўшанда эрта тонгда Жамиланинг уйига бордим. Аммо вайрон бўлган хонадон ва мурдалар билан тўқнашдим. Одамларим сизларга қароқчилар ҳужум қилганини аниқлашди. Жамила ўша қароқчилар бошчисининг ёпиқ ҳарамига қизларини беришни истамагани учун ўч олишганини айтишди. Жамила ўлиmidан олдин нима деганини биласанми?

– Уни тирик кўрдингизми, хожам? Жамилани қаттиқ жароҳатлашгандан сўнг ўлган, деб эшитгандим...

– Ҳа. Жамиланинг сўнгги сўзлари севгилимни топиб, уйимга олиб кетишимни сўраш бўлди.

– Севгилим? У шундай дедими?

Жамиладек қаттиққўл аёл охир-оқибат муҳаббатга

тан бериб ўлишини сира кутмагандим. Хожам билан узоқ суҳбатлашдик. Ўтмишни эслаб кўз ёш тўкдим. Шунда у мени бағрига олиб юпатди. Қачонлардир менга қадрдон бўлган юрак уришини тингладим. Шайх жуда хавотирли ва таъсирчан кўринарди. Қалбим унинг қўрғонида таскин топиб, унутилиб кетган бахт исини туйдим.

— Менга турмушга чиқ, Ойсув! Мен сени бир умр ҳимоялаб, ғамхўрлик қилишга ваъда бераман, ҳеч нимага зориқмайсан! Балки мени унутиб юборган деб ўйларсан, аммо бундай эмас! Вақт ўтиб оғриқларим камайган бўлса-да, бироқ туйғуларим сира ўзгармаган...

— Ахир, сиз уйландингиз, хожам. Менинг ўрнимни Ясмин эгаллаган. Мен иккинчи хотин бўла олмайман, ким биландир сизнинг муҳаббатингизни бўлишишни истамайман, бу қўлимдан келмайди...

— Унда машинадан тушгандан сўнг нима қилмоқчисан? — ранжиди у.

— Россияга қайтиш ниятим бор. У ерда менинг ота-онам ва опаларим яшайди. Ишончим комилки, улар мени кутишяпти...

Шайх мени қўйиб юборолмаслигини айтди. Амирликлардан ҳужжатсиз чиқиб кетиш ҳам иложсизлигини, ноқонуний йўллар билан қочиш эса хавfli эканидан огоҳлантирди.

— Унда... мени каниз қилиб оларкансиз-да, шундоғам бу ерларга келганимдан бери фақат асираман, — дедим овозим титраб. Йиғламасликка тиришар, кучли кўринишга ҳаракат қилардим.

— Бўлмағур гапларни қўй, Ойсув. Сен менинг хонадонимда асира эмас, уй бекаси бўлишга лойиқсан. Агар менга турмушга чиқсанг, ҳужжатларинг ҳам жойида бўлади. Шунда она юртингга меҳмон си-

фатида истаган вақтинг бориб келишинг мумкин. Буни сен учун ҳал қиламан! Неки истасанг, барини бажараман, Ойсув. Шунчаки бахтли бўлишимизга имкон бер. Ахир, юрагим доим сен билан, ёдингдами шу сўзларим? Сеники эса менга тегишли...

Ўшанда агар унга турмушга чиқишни рад этганимда нима бўларди, деб кўп ўйлайман. Хожамсиз яна қандай яшашимга кўзим етмасди. Мен рози бўлдим.

Никоҳ тўйимиз у қадар дабдабали ўтмади, чунки ўзим камтарона бўлишини истадим. Хожам менга олмос кўзли чиройли узук ҳадя этди ва уни ҳеч қачон ечмаслигимни сўради. Ҳар кун тонгда у билан уйғониш, унинг исини туйиш, кулгиларини эшитиш бахтидан маст эдим. Жамиланинг сўзларини эслаб, оғир ўтмишимни унутишга аҳд қилдим ва бугунги бахтли кунимдан миннатдор яшай бошладим.

Ясмин билан кўришишимга ҳожат бўлмади. Шайх иккимиз учун алоҳида уй харид қилди ва жиҳозлади. Шайх биринчи хотини ёлғончи эканиниям билди. Ясмин хожам билан кўришган пайтда, менинг ўлганимни, ўзи мени дафн этганини айтган ва шайхга турмушга чиқиш учун жон борица ҳаракат қилган экан. Менинг бу дунёда йўқлигимни эшитган хожам тушкунликка тушиб, ўзини менинг энг яқин дугонам деб таништирган “оқкўнгил” қизга уйланишга рози бўлган. Ясмин шунчалик маккора эдики, ўзининг ёлғон ҳикоялари билан Собиддек эҳтиёткор одамни ҳам алдай олганди.

— Ахир, бу инсофдан эмас-ку? — дедим унинг мен ҳақимдаги ёлғонларини эшитгач. Собид у билан ажрашишга аҳд қилди. Шариат қонунларига кўра у гувоҳлар олдида хотинига уч марта талоқ бериши керак эди. Бироқ Ясмин ҳомиладорлигини айтгач, талоқ бериш ортга сурилди. Чунки бўйида бор аёл билан ажрашиш ман этилганди.

– Шифокор у чиндан ҳам фарзанд кутаётганини тасдиқлади. Ташлаб кетишга ҳаққим йўқ, Ойсув, — деди хожам афсус билан. — Ота бўлиш ҳақидаги хабар мени қувонтирмади.

Мен буни тўғри қабул қилганимни айтдим. Чунки иккимизнинг муҳаббатимиз Ясминнинг айёрликларидан устун келишига ишонардим. Тўғри, кундошимни ўйлаб хотиржам яшай олмасам-да, бироқ бахтли эдим. Хожам мен билан яшар, баъзида ҳомиладорлик қандай ўтаётганини билиш учун Ясминнинг олдига бориб турарди.

– Менинг қаҳрамоним, менинг жафокашим... Бошингдан кўп қийинчиликлар ўтди, сабринг учун мукофот олиш вақти келди, — дерди хожам елкамдаги чандиқларни силаб, — мен фарзандларимиз жуда кўп бўлишини истайман!

– Онам бирданига учта туққан, — кулдим мен. Ўзим ҳам оиламиз катта бўлишини хоҳлардим. Шайх жуда қувноқ ва беташвиш кўринар, анчадан бери бундай бахтиёр бўлмаганини айтарди.

Уйимиз шарқона услубда таъмирланган, гулқоғоз, парда, гилам ва кўзгулар ҳам мафтункор, ўртадаги фавворанинг олтин балиғи бор эди.

– Нега мени сафарларга бирга олиб кетмайсиз, хожам? — сўрадим бир кун ундан эҳтиёткорлик билан.

– Бизнинг оилада аёллар эрларининг иш бўйича сафарларига бирга бормайдилар. Қоида шундай.

– Жамила айтганидек, айрим қоидаларни бузиш мумкин...

– Билсанг агар, сафардан ортга қайтаётганигда аёлимнинг уйимизда табассум билан кутиб олиши, аэропортдан чиқибоқ, сени бағримга босиш ҳақида ўйлар бирам тотлики...

Мен табассум қилиб унинг гапига қўшилдим.

— Хўш, Швейцариядан сенга нима олиб келай, ҳаётим?

— Билмасам. У ернинг шоколадини мақташади.

— Соатларини ҳам!

Шу пайт кўнглим беҳузур бўлиб дастурхондан туриб кетдим.

— Сенга нима бўлди? Мазанг йўқми? — хавотир билан сўради у.

— Эшитишимча, ҳозир шаҳарда вирус тарқалганмиш. Кўнгил айниш, ҳолсизлик, бош айланиши билан кечаркан белгилари. Боғбонимиз шу дарддан азият чекаётганди.

Хожам мендан хавотирланиб, сафарини бир неча соат ортга сурди. Оилавий шифокоримиз мени текшириб, ҳаммаси жойида эканини айтди ва:

— Сизни табриклайман. Ойсув! Яқинда фарзандли бўласиз, — деди.

Уйда байрам бошланиб кетди: мушаклар отилди, ширинликлар келтирилди, мусиқалар чалинди. Меҳмонлар сафида Ясминни кўришни кутмаган эдим. Унинг чеҳраси тунд, мендан кўзини узмасди. Дастурхон ҳовли бўйлаб безатилган, кичик саҳнадан эса қўшиқчилар жой олганди. Кундошимнинг ташрифидан кўнглим хижил бўлди, барча меҳмонлар уни яхши танигани учун Ясмин билан суҳбатлашар, ҳеч ким менга эътибор бермасди.

— Қўлимдан ҳеч нима келмайди, у биринчи хотин! — деди Собид узр сўраб. Ясминнинг қорни хийла сезилиб қолганди. Собид сўзга чиқиб, иккала ҳомиладор аёлини қутлади. Шундан сўнг Ясмин ҳам сўзга чиқди. У мендан унинг ўрнини эгаллаб олгани учун узр сўради. Бу унинг галдаги ўйини эканини пайқаб турардим, барча меҳмонлар

унинг самимийлиги учун қарсаклашди. Кечга яқин Ясминнинг мазаси қочди, Собид ноилож уни уйимизда қолишига рухсат берди.

– Унинг ёнимда бўлишини истамайман... Ясмин ни-манидир ўйлаган! – дедим хошамга.

– Менимча, чинданам афсусда. Унга нисбатан адолатсиз бўлмайлик, жоним! Шундоғам доим сен биланман, у эса ёлғиз. Ясмин бунинг учун устимдан арз қилиши ҳам мумкин эди, аммо бахтимизга халал беришни истамади. Нима бўлгандаям у фарзандимни кўтариб юрибди, уни жазолаб бўлмайди...

– Уни яхши билмайсиз, ютқазини ёмон кўради. Бир вақтлар ҳаётига аралашадиган бўлсам мени омон қўймаслигини айтган...

Хошам менга ортиқча ҳиссиётга берилмаслигим ва фикрларимни яна обдан ўйлаб кўришимни маслаҳат берди. Қайғуришим болага салбий таъсир қилишини айтиб, яхши нарсаларни ўйлашимни айтди.

Кечқурун Собид ҳамкорлари билан янги очилажак заргарлик дўкони ҳақида гаплашиш учун Швейцарияга учиб кетди. Ясмин шу ерда қолди, тонгда шифокор уни кўриб қўйгач, уйига кетадиган бўлди.

Яримтунда бехосдан уйғониб, қаршимда кундошим ўтирганига кўзим тушди ва чўчиб кетдим.

– Сени огоҳлантиргандим-ку, Ойсув, менинг оиламга бош суқма, деб! Энди сени нима қилсам экан?

Мен унга жавоб қайтаришга оғиз жуфтлагандим, аммо ортимдан кучли қўллар оғзимни ёпди. Ёрдам сўраб чақиришга ҳам улгурмадим. Бошим айланиб, ҳушимни йўқотдим.

Кўзимни очганимда форда ётардим. Атроф қоронғи, ўртада гулхан ёнарди. Мени боғлаб қўйишган, ёнимда Ясмин ҳам ётарди.

– Нима бўлди? – сўрадим кўрқиб.

– Бизни асир олишди! – деди у.

– Нега?

– Бойларнинг хотинларини нега ўғирлашарди? Албатта, пул учун! – аччиқланди у. – Шифокор сенга нима деди? Ҳомиланг қанчалик экан?

– Тахминан олти ҳафталик.

– Кичик экан ҳали. Майли, бир нима ўйлаб топамиз!

Ясмин бақирди, шунда харсангли эшик очилди. Юзи ярим ёпиқ бир одам кириб, менинг қаршимга келди.

– Салом, – деди хириллаб. Сўнгра юзидаги матони олиб ташлади. Қаршимда қачонлардир елкамга чандиқ солган, мен ўлдирдим, деб ўйлаган ўша қароқчи турарди! У чандиқларинг оғрияптими, деб сўради. Мен йўқ, дедим. Унинг тирик қолгани ҳам қувонтирар, ҳам ташвишга соларди. Биринчидан, ўзимнинг қотил эмаслигимни ўйлаб тин олдим. Бироқ тирик қолгани менга яхшилик келтирмаслиги аниқ. У албатта қасос олади. Эркак Ясмин томон қадам ташлади ва унинг сочидан силаб узоқ бўса олди. Уларнинг бир-бирига мойиллиги сезилиб турар, менинг эса бу ерга нима учун келтирилганим номаълум эди. Кўнглим олдинда мени яхшилик кутмаётганини сезиб турарди...

ЖИНОЯТ ВА ҚАСОС

Ясмин мен билан боғлиқ ғолибона режаларини яширмади. Шайхга меросхўр керак, уни эса Ясмин туғишни истар экан.

– Қорнимда менинг ва Алининг муҳаббатидан барпо бўлган гўдак улғаймоқда. Агар қон таҳлиллари топширилса, бунини билиб қолишлари аниқ! – кулди Ясмин.

– Таҳлилда оналикни ҳам текширишади, ёлғонинг узоққа бормайди! — дедим алам билан.

– Муҳими оталик текшируви, биров оналикни текширтирмайди. Иккимизни ўғирлаб кетишди, вақт ўтиб бу ерда кўзимиз ёрийди. Болаларни эса алмаштирамиз. Муҳими, Собид ўз фарзандини бағрига босади! Мен эса гўдакнинг онаси сифатида бир умр унинг ёнида қоламан. Энди эримиз биз учун беражак пулларниям қўлга киритсам бўлди!

– Нега бундай қиляпсан, тушунмаяпман! — дедим жаҳлим чиқиб. — Ахир, ҳайвон эмассан-ку? Дўзахда ёнишдан қўрқмайсанми?

– Менда раҳм-шафқат уйғотиш учун беҳуда ҳаракат қилма! Бу ҳаётда ҳамма ўзи учун курашиши керак. Агар яхши оилада туғилиб вояга етганимда шу ҳолга тушармидим?

– Сен инсон эмассан.

Ясмин шундай бўлишига ҳаётнинг ўзи мажбур қилганини яна таъкидлади. Яна маҳкумалик даври бошланди. Мен форда ёлғиз ўтирардим, вақти билан овқат ва сув келтиришарди. Ясмин кунига уч марта мени кўргани кирарди. Унинг ҳомиласи меникидан чамаси бир ойлик катта, ҳамон болаларни алмаштириш фикридан қайтмаганди. Кунлар имиллаб ўтарди. Менга қандайдир дамлама беришар, шу сабаб кун бўйи ухлар, очиқ ҳавога олиб чиқишмасди. Форда кислород етишмас, оғир нафас олардим. Ясминнинг жазмани ҳам олдимга кириб турарди. Ёнимга келиб кўзларимга қаттиқ тикиларди.

– Ҳали сендан қарзларим бор ва албатта уни оламан! — дерди хириллаб. Унинг қарашидан жуда қўрқардим.

Бир тунда у ёнимга кирди. Ясминнинг инжиқликларидан безигани, мен билан бўлишни истаётганини айтди.

– Биласанми, Ясмин нимани ёқтиради? — деди

у. — Яхшиси, билмаганинг маъқул. Менга бу ярамас аёлнинг қилиқлари ёқади. Масалан, кеча... сеникига ўхшаб елкасига чандиқлар солишимни сўради. Мен эса рад этдим. У бўлса қорнимдаги боламни тушираман, деб кўрқитди. Мени туғилмаган фарзандим билан шантаж қиляпти ўзича! Аслида мен болаларни яхши кўрмайман, тушадими, қоладими, фарқи ҳам йўқ.

У барчасини очиқ гапиришидан ҳайрон бўлардим. Қачонлардир уни рад этган бўлсам-да, ҳамон ўша орзусини унутмаган экан.

— Сен хожангни севганинг каби мени ҳам севишингни истайман! Шайх Ясминни эмас, сени севгани бежиз эмасдир? Демак, сенда нимадир бор!.. Розимисан? Бой шайх сени нега бунча севишини биз ҳам билайлик?

Қароқчи менга яқинлашиб, баданимга қўл юборди.

— Мени эшит, Али, — дедим сокинлик билан. — Қорнимда севган инсонимнинг фарзандини кўтариб юрибман. Унга зарар етишини истамайман, тушуняпсанми?

— Кимга? Шайхгами?

— Йўқ, туғилмаган гўдагимга. Бошқоронғилик туфайли сен истаган нарсани беролмайман, деб кўрқаман.

Аммо у мени эшитишни истамади. Оч бўридек устимга ташланди ва кийимларни парчалаб ташлади. Қаршилиқ қилганим учун бир неча бор бошим ва қорнимга урди... Қорнимда қаттиқ оғриқ турди. Ичимдан қон келаётганини сезиб, кўрқувдан ҳушимни йўқотдим...

— Энди нима қиламиз, аҳмоқ? — бақирарди Ясмин. — Уни ўлдиришимиз керак, тушунарлими? Бола энди йўқ, у эса биз ҳақимизда барини билади.

— У ҳеч кимга айтмайди! Яшайверсин, у ёқимли аёл...

— Ёқимли? Балки мени эмас, уни танларсан? — рашк балан қичқирди Ясмин. Кейин менинг ёнимга келди. — Сенга шундай қиламанки, севимли шайхинг бир умр азобда яшайди!

Улар узоқ вақт баҳслашишди, мен эса жим ётардим. Ҳушимни қанча вақт йўқотдим, билмасдим. Бу ғордан омон чиқмаслигим ҳам маълум.

— У ўзига келганидан сўнг сотиб юбориш керак! Оқбаданлар қимматга кетади, — деди Али менга қараб.

Улар яна баҳслаша кетишди... Овозлари жуда узоқдан эшитилаётгандек эди.

...Кўзимни очганимда шифохонада ётардим. Атроф шовқин, бир неча шифокорлар мени текшириш билан банд эди. Ўтган кунларни эслашга уриндим. Барчаси гира-шира, туш ёки қандайдир хаёлга ўхшарди.

— Сиз автоҳалокатга учрадингиз, — деди шифокор менга.

— Йўқ, ундай эмас! Улар мени ўлдирмоқчи бўлишди...

— Ким ўлдиради? — аста сўради у. Сўнгра шерикларига менинг руҳий ҳолатим жойида эмаслигини айтди. Қўшни каравотда Ясминнинг ётганига кўзим тушди. У шифокорга менинг хотирамни йўқотганимни тушунтирарди. Собид аэропортдан тўғри шифохонага келди ва мени ўзи билан олиб кетмагани учун узр сўради.

— Сен ҳақ экансан, жоним, ёлғиз қўймаслигим керак эди... Нега ўша машинага ўтирдинг? — сўради у.

— Эслолмайман, — дедим.

Тунлари ўтган даҳшатлар тушимга кириб бақириб чиқардим. Бундан хавотирланган шифокорлар ме-

нинг ҳолатим жойида эмаслигини айтиб, руҳий касаллар шифохонасига жўнатишди. Менга кўп дорилар беришди, куни билан ухладим ва ҳеч ким билан гаплашмади. Хожам бир неча марта мени кўргани келди, бироқ мен унга тикилганча жим турар, негадир сўзлай олмасдим. Ҳомиламдан айрилганим ёдимга тушди. Шифокорларнинг энди менинг фарзанд кўра олмаслигим ҳақидаги гапларини эшитиб кўз олдим қоронғилашиб кетди...

Узоқ вақт азоб чекиб, ўзимга кела бошладим. Бир куни тонгда ўзимни яхши ҳис этиб уйғондим. Йигирма ёшимда бошимдан ўтказган шунча ҳодисалар мени кексайтириб қўйганди. Ўзимга келганимдан сўнг фордаги асиралигим ҳақида хожамга сўзлаб бердим. Аммо форнинг қаерда жойлашганини билолмадим. Ясминнинг барча қилмишларини айтгач, шайхнинг ундан ўч олишини истардим.

Кечга яқин ёнимга Ясминни олиб келишди. У калтакланган, оёғида зўрға турар, менга нафрат билан боқарди.

— Агар омон қолсам... — шивирлади менга қараб.

— Омон қолсанг ҳам оёқларинг синган бўлади. Бу ҳолингда мени ўлдиришингга кўзинг етадими? Ўзинг ўлиб бўлгансан, Ясмин!

— Кўп валдирама! — деди у оғриқдан кўзларини юмиб.

Уни олиб кетишди. Мен бир нуқтага тикилганча жим қолдим. Ёнимга хожам кирди ва столга бошлади.

— Оч эмасман, — дедим.

— Гаплашиб олиш учун.

У келажагимиз ҳақида сўз очди. Менинг ўзимга келишим учун қўлидан келганини қилишга сўз берди.

– Мен энди яшай олмайман, – дедим тин олиб.

– Бу вақтинча ҳолат. Ишон, ҳаётим, кўп ўтмай танинг ва руҳинг ўз ҳолига қайтади ва барини унутасан! Бунга қанча вақт кетса ҳам кутаман. Истаган вақтингда юртингга жўнатаман. Эркинсан, Ойсув, мен сенга ишонаман. Нима бўлсаям бахтли бўламиз!

Хожам билан уйимизга қайтдик. Бир неча йиллик умрим худди тушдек ўтди. Мен кам еяр ва кам ухлардим. Кунни бўйи дераза қаршисида жим ўтирар ва қўшиқ хиргойи қилардим. Ясмин эса йўқолиб қолди. Хожамнинг айтишича, у Ҳиндистонга кетган эмиш.

– Қизиқ, – дедим ажабланиб. – Ҳамма йўқотган танишларим негадир Ҳиндистонга кетади. Фаройиб мамлакат!

Шундан сўнг мен эримдан яширинча детектив ёлладим. Ундан юзида чандиғи бор қароқчини топишини сўрадим. У ҳаётимни барбод қилди, бунинг учун қасдимни олишим шарт. У тез топилди. Али билан жамоат жойида учрашишга келишдик, у ёнимга аёллар ҳижобида келди. Шунда полиция эътиборини тортмасди.

– Сенда Ясмин ҳақида хабар борми? – унинг биринчи саволи шу бўлди.

– Ҳа!

– Қаерда у?

– Ҳиндистонда.

Мен қаршимда турган инсонни қандай маҳв этиш ҳақида ўйлардим. Ўзим билан шприцда оғу олиб келгандим, бироқ уни қандай юбориш муаммо эди. Бу заҳар одамни бир неча йил тўшакка михлаб сўнг ўлимга олиб боради, деб эшитгандим.

– Нега мени изладинг? – сўради у.

– Мен қарздор бўлишни ёқтирмайман! – дедим совуққонлик билан.

Кўйлагимнинг узун енгида яшириб турган шприцни маҳкам ушладим. Бунинг учун балки дорга осилишим мумкин, аммо айна пайтда менга ҳаммаси барибир эди. Бир қарорга келиб бўлдим, ортга йўл йўқ. Туғилмаган гўдагим хуни мени қасосга чорларди. Қулай лаҳза келишини зимдан кутардим.

– Сенга бир гап айтишим керак, – дедим уни авраб, – Ясмин ҳеч қаерга кетмаган. Биз унинг қўлоёқларини синдирдик, у оғриқдан ўлди! У шундай ўлимга лойиқ эди.

Унинг кўзларида акс этган қайғуни кўриб, аччиқ гапларимни давом эттирдим:

– Наҳотки? Ўзингни унга ачинаётгандек кўрсатма! Қўйсанг-чи, Али, бунақалар бозорда тиқилиб ётибди-ку! Алданган, ташлаб кетилган оқбаданларни истаган пайтинг сотиб олиб, ўзингнинг авлодингни давом эттираверасан!

– Ясмин бошқача эди! – деди у овози титраб.

– Йўғ-ей? Менимча эса уни соғ деб бўлмасди. Агар истасанг у билан учраштиришим мумкин!

– Ахир, ҳозиргина уни ўлди, дединг-ку?

Мен кулдим:

– Тўғри! Энди эса сенинг навбатинг. Умид қиламанки, Ясмин билан дўзахда учрашасизлар! Иккинги биргаликда оловда куясизлар...

Шаҳд билан унга шприцни уриб, дорини юбордим. Шу заҳоти кўздан йўқолдим. У ортимдан юришга уринди, бироқ оғриқдан тўхтаб қолди.

– Алвидо, Али! – дедим ортимга бир бора назар ташлаб.

Шундан кейин тўғри аэропортга йўл олдим.

У ерда мени хожам кутиб турган экан.

– Нега Россияга кетаётганингни менга айтмадинг, Ойсув? – деди у мени кўриши билан.

– Мен столда мактуб қолдиргандим, – дедим айбдорона. – Сизни безовта қилгим келмади...

– У ерда... бир умр қолмоқчимисан?

– Мен ўз саволларимга жавоб топмоқчиман, хожам. Ўтмишни унутиш ва келажакка бардам боқиш учун тугунларни ечишим шарт. Мен ўз ўтмишим билан юзма-юз тўқнашиб, келажакда сиз билан бахтиёр бўлиш учун ҳам шундай қиляпман!

Биз узоқ вақт жим қолдик. У мени кўйиб юборишни истамаётгани сезилиб турар, мени яна йўқотишдан кўрқарди.

– Биз араблар гарчи туяда юрсак-да, аммо назаримда сенинг юртинг ёввойига ўхшайди. Яқинда Россияда бўлиб қайтдим, аммо у ердан саволларимга жавоб тополмадим.

– Йўқ, хожам. Бизнинг диёрни англаш учун биргина сафар етарли эмас... У ерда туғилиш керак! Бахтсиз оилада туғилиб, яшаш учун курашиб келган мендек қизнинг сиз билан учрашиши кутилмаган бахт эди.

Шу пайт менинг рейсим эълон қилинди. Мен ҳамон хожамдан жавоб кутардим. У мени севишини айтди ва шунинг учун ҳам мен билан бирга қўриқчиларини жўнатишини билдирди.

– Сен менинг ягона жавоҳиримсан. Сени кузатув-сиз қолдиролмайман. Сени уйимизда кутаман, Ойсув, тезроқ қайт!

ХОТИМА

Биз хоҷам билан бахтли ва ўзаро рози бўлиб яшадик. Ҳаётимизда ёмон кунлардан кўра, албатта, яхшилари кўп бўлди. Ҳаётимдан афсусланмайман. У мендан кейин бошқасига уйланмади. Мен унинг ҳаётида ягона рафиқа бўлиб қолдим. Вақт ўтиб шайхим янада бойиб кетгач, кичик ҳарам очганини эшитдим. Аммо биз бу ҳақида гаплашмасдик, чунки мен унинг бу ишларига аралашмасдим. Ҳарамда шартнома асосида турли мамлакатлардан келган қизлар, улар орасида руслар ҳам борлигини айтишди. Улар хизматлари учун яхши ҳақ олиб, муддат тугагач, ватанларига қайтиб кетишарди. Мен бунга кўз юмдим, сабаби хоҷам ҳам менинг шахсий машғулотларимга аралашмасди.

Эрим турли давлатларда заргарлик дўконлари очди. Уларнинг кўпчилигини “Ойсув” номи билан атади. Ўзим фарзанд кўриш имкониятидан маҳрум бўлганим учун турли ҳомийлик ташкилотларига аъзо бўлдим. Шайхим билан сотиб юборилган болаларни қўллаб-қувватлаш фонди очиб, уларга кўмак бердик. Сотилган минглаб болаларни топиб, уйларига қайтардик. Қайтара олмаганимизни эса Бирлашган Араб Амирликлари ҳудудида қонуний яшашига имкон яратдик.

Бир куни катта-катта мовий кўзли бир қиз бизнинг ёрдам фондимиздаги полиция ходимларига гувоҳлик бераётганига кўзим тушди. У русча гапиргани учун мен ўртада таржимон бўлиб турдим.

— Бизнинг мамлакатга қандай келиб қолдингиз? — сўради полициячи.

— Мени олиб келишди... Дискотекада бир йигит билан танишиб қолдим. У менга чет элда зўр иш борлигини ва маза қилиб яшашимни айтди.

– Наҳот, ишондингиз? – дедим мен.

– Ахир, чет элда пул мўл-ку, – деди қиз.

– Агар тинчгина ортингизга қайтишни истасангиз, саволларимга тўғри жавоб беринг.

Менинг жаҳлимни чиқарган нарса, айрим қизлар биров томонидан сотиб юборилмайди, аксинча, ўзлари катта бойлик дардида шу балоларга гирифтор бўлишади. Енгил ҳаётга интилиб, сўнг фоҳишалик қилишга мажбур бўлгач, зўр ҳаёт аслида пуч хаёллиги аён бўлади. Кўпинча бундай қизлар дискотека ёки интернетда тўрға илинишади ва катта ваъдалар оладилар. Уларга фоҳишалик билан шуғулланиш ҳақида сўз очилмайди.

– Бир савол берсам майлими? – дедим. – Қандай қилиб бегона жойларга, бу ернинг тили, удумларини билмай туриб кўрқмай келавердингиз? Бу ерда бирор танишингиз ҳам йўқ-ку?

Қиз хафсаласизлик билан елкасини учирди.

– Сўраб нима қиласиз? Улар ўзларини сотишган! Гапирганингиз билан фойдаси йўқ, – деди полициячи араб тилида. Шундай бўлса-да, мен бу қизнинг ота-онаси ватанида интизор кутаётган бўлиши мумкинлигини ўйлаб, унга ёрдам бергим келарди.

– Кейин нима бўлди? Сизга сеҳрли мамлакатга чипта олиб беришдимми? – сўрашда давом этдим.

– Бу ерда менга канизак бўласан, дейишди... Аввалига ҳазил деб ўйладим. Ҳарам ҳақидаги сериалларни кўргандим, бир кун ўзимнинг бошимдан ҳам ўтади, деб сира кутмагандим. Бунинг учун маълум муддатга шартнома тузилар экан, шундан кейингина ватанимга қайта оларканман...

– Ушбу шартномани ўқиб чиқдингизми? Қандай қилиб унинг мазмунини билмаган ҳолда қўл қўйиш мумкин?

Қиз бирдан маҳзун тортиб қолди, аввалги қатъияти йўқолди.

– Машатэмиз биз билан яқиндан танишгач, шартномада бадавлат инсонларга хизмат кўрсатишимиз ёзилганини айтди.

– Жинсий хизматми?

Қиз билмадим дегандек елкасини учирди ва ҳали бирор-бир хизмат кўрсатмаганини айтди. Унинг мақсади шу ердан бирор бадавлат ва яхши эр топиб тегиш, фарзандли бўлиш эканини билдирди.

– Нима, Россияда яхши эркак топилмайдими?

– Бизда эркакларга нисбатан аёллар кўпроқ. Кўп эрлар хасис ва ожиз.

– Кейин сиз билан нима содир бўлди?

– Бизнинг соғлиғимизни шифокор текширди... ОИТСга ҳам қон топширдик.

– Нима ҳақида ўйловдингиз ўзи? – дедим аччиқланиб.

– Яхши ҳарамга тушиб, одамдек яшамоқчийдим!

– Келажакда сизни нима кутаётганини билмай туриб-а? Ҳаётнинг қадрига етмаганлар, бекорчилар шундай ўйлайди, холос.

Полиция қиздан ўша савдогарларнинг манзилни аниқлаш учун бирор белги, рақам ёки шаклларни сўради. Афсуски, қиз қочган ерининг қаердалигини билмаслигини айтди. Агар ўша жойни топсак кўплаб қизларни қутқариб қолишимиз мумкин эди.

Мен бундай қизларни айблай олмасдим. Чунки бир вақтлар ўзим ҳам эртактаги ҳаётни орзулардим. Бахтимга, ҳаётимга хожам кириб келди, аммо ҳамма билан ҳам шундай бўлавермайди. Уларнинг аксарияти фақат кўғирчоқ бўлиб қолаверадилар. Хожам туфайли мен бу юртда эмин-эркин юриш, истаган пайтим дўкон айланиш, гўзаллик салонларига бориш, хоҳ-

лаган буюмимни харид қилиш имконига эга бўлдим. У ёнимда экан, мен хотиржамман. Эримнинг ёнида соатлаб жим ўтириб ҳам бахтни туярдим. У хос хонасида китоб мутолааси билан банд бўлар, мен эса ёнидаги креслода уни кузатганча ўтиришни хуш кўрардим.

– Ёнимдалигинг бирам яхши, – дерди китобдан бош кўтарган хожам. – Шундагина ўзимни тўлиқ бахтиёр ҳис этаман. Ишонаман, нариги дунёда ҳам иккимиз бирга бўламиз. Бошқа жуфтим бўлишини истамайман.

Россияга бориб келганимдан сўнг тушундимки, тақдиримга Бирлашган Араб Амирликларида яшаш ва бахтимни топиш ёзилган экан. Бундан қочиб бўлмайди. Айнан Жамиланинг хонадониди мен шайхимни учратдим. Унга оддий эрмак ёки каниз бўлишим ҳам мумкин эди, бироқ ҳаётидаги ягона рафиқага айландим.

– Сенга ким афзалроқ: менми ё опаларинг? – дерди Собид қизганиш билан. Мен бунинг жавобини билсам-да, атай гапни чўзардим. Эркаклар шунақа хилқат: ўзига эътибор беришларини, диққат марказда туришни ёқтирашади, худди ёш бола каби. Мен буни билган ҳолда хожамга бор эътиборимни бағишлардим. Ватанимда қолган биттагина опам билан эса бошқа учрашмадик. Энди Россияга боришни истамас, тинчимни шу ердан топгандим.

Бир марта ўтмишимдан хабардор бўлган журналист аёл менга савол берганди:

– Ўтмиш эшиклари очилса, унга қандай нигоҳ билан қарардингиз?

– Мен ватаним ва қондошларимни кечирдим ва дилимда адоват йўқ. Ўтмишимни тинч кўяман ва мени сотиб юборишгани ҳақида энди ўйламайман.

Энг муҳими, ҳаётимда хоҷам бор. Биз нариги дунёда ҳам бирга бўламиз!

Айтишадики, ота-онани ва ватанни танлаб бўлмайди, у берилади. Агар олдимда шу танлов турганида, ўзгартирмаган бўлардим. Пешонада ёзилгани бўлади. Ҳозирда фақат жамоат ишлари билан бандман. Шу билан бирга туялар мусобақасига ҳам қизиқаман. Мусобақа вақтида туяларга қулай бўлиши учун ўзим бош бўлиб текис трасса қурдирдим.

Хадича ҳам ушбу ишларимга хайрихоҳ. У менга кўмак беради. Биз марафондан тушган пулларни бемор ва ночор инсонларга улашамиз. Асосий машғулотим эса қушларни парваришладан иборат. Ферма қурдириб, у ерда овчи бургут қушларни тайёрлата бошладим. Менинг қушларимга нафақат Бирлашган Араб Амирликлари, балки қўшни давлатлардан ҳам харидорлар чиқмоқда. Ўзим ҳам қушлар билан овга чиқиб тураман. Кўпчилик аёл кишининг ов билан шуғулланаётгани учун кулади. Тўғри-да, бу ерда эркаклар аёлларини фақат овқат пишириш ва бола туғиш учун яралган, деб санашади.

Баъзида икки маротаба бахтимга чанг солган Али ёдимга тушади. Йиллар ўтиб, унинг азоб-уқубатда ўлганини эшитдим. У бунга лойиқ эди.

Ҳаётимда дуч келган барча инсонлардан миннатдорман. Хоҳ яхшилик, хоҳ ёмонлик қилишсин, барчаси мени шу тақдирим яралишига сабаб бўлишди. Ҳатто ота-онамни ҳам мени сотиб юборганлари учун айбламайман. Умид қиламанки, ушбу ёзган китобим мухлисларни ҳаётим билан озроқ бўлса-да таништирди. Айримлар ёзганларим туфайли ўз ҳаётларининг қадрига етсалар, демак, меҳнатим бесамар кетмабди.

ЎН БИР ЙИЛЛИК АСИРА

Биографик қисса

Қисса муаллифи Урмила Чаудхари ҳозир йигирма олти ёшда. У мунтазам ночор болаларнинг таълим олишига кўмак берувчи хайрия ташкилотларининг тадбирларида иштирок этиб келади. Урмила ёш бўлса-да, кўп қийинчилик кўрган. У ўз биографик асарини ижтимоий тармоқлардаги саҳифасига жой-лагач, қизнинг ҳаётига бўлган қизиқиш кучайди. Урмиланинг ягона орзуси таълим олиш эди. Бироқ Непалдаги “камалари” анъанаси унинг орзуларига тўсиқ бўлди.

Камалари – таржима қилинганда “оғир иш қилувчи аёл” бўлиб, олтидан ўн саккиз ёшгача бўлган қизларни бой оилаларга хизматкорликка бериб юбориш одатидир. Одатда, бу савдо Непалда ҳар янги йил байрамида ўтказилиб, қизлар 20–70 еврога баҳоланади. Улар бир неча йил бошқа оилаларда ишлашади. 2005 йилдан сўнг Непалда камалари одати расман ман этилди.

Асар икки қаҳрамон: Урмила ва Непалдаги болаларга ёрдам кўрсатиш ташкилоти ходимаси Зента Бергер тилидан олиб борилади.

ЗЕНТА БЕРГЕР

Танишув

Мен 1998 йилда Непалда ишладим. Plan International ташкилоти мендан болаларга кўмак дастурида иштирок этишимни сўради. Ушбу ташкилот ночор давлатларда инсон ҳуқуқларини ҳимоя қилар, эскилик сарқити, порахўрлик, илмсизлик каби иллатларга қарши курашарди. Непалга ўғлим Лука билан бордик. Ушанда ўғлим ўн тўққизга ёшда бўлиб, ўтиш даври оғир кечаётганди. Бу паллада кўплаб болалар ота-онаси билан тортишиб туради. Луканинг ҳали ҳаётда бирор мақсади ҳам, шахсий қарашлари ҳам мавжуд эмасди. Бу саёҳат ўғлимнинг дунёқарашига ижобий таъсир қилди ва катта мақсадлар сари бошлади.

Катманду аэропортидан меҳмонхонагача такси ёлладик. Йўл бўйлаб шаҳарни кузатиб кетардик. Кўчаларда елкасига боғлам-боғлам ўтин юклаган инсонларга кўзим тушади. Яхшилаб разм солсам, улар кичкина қизалоқлар экан. Улар дам олмай, бир-бирларининг изидан қолмай, нозик жуссасида ўзидан икки баравар оғир бўлган ўтинларни ташишарди. Бу менинг Непал қизлари ҳақидаги илк таассуротим эди.

Одми меҳмонхонада тунаганимиздан сўнг тонгда шаҳар яқинидаги тоғда жойлашган бир қишлоққа йўл олдик. Бу ерга келгач, гўё бошқа оламга тушиб қолгандек бўлдим. Биз аввалига маҳаллий мактабга ташриф буюрдик. Мен бу ерда икки болакай билан танишдим. Уларни чет элдаги бир оила асраб олишга келишилганди. Мен асраб олишмоқчи бўлган оила ҳақида суриштирдим. Барча ҳужжатлар жойида экан. Янги ота-она асранди болаларни яхши масканларда ўқитишга ваъда қилишди. Фарзандларини уларга

қонун йўли билан топшираётган онага эса тикув машинаси совға қилишди. Бу имконият аёлга кун кўриши учун яхшигина кўмак эди.

Мактаб кичик бир биночада жойлашганди. Унинг дераза ромлари бўлса-да, ойналари йўқ эди. Қизлардан кўра ўғил болалар кўпчиликни ташкил этарди. Ўғил болалар жуда шўх ва тўполончи бўлса, қизлар эса бир четда ийманиб туришарди. Қизалоқлар жуда озгин, шу билан бирга жулдур кийимда эдилар. Ташкилотимиз болалар учун совғалар ҳам келтирганди: дафтарлар, қаламлар, бўёқлар... Бундан уларнинг қувонганини кўрсангиз эди!

Бу манзарага гувоҳ бўлган ўғлимнинг кўзлари ёшланди. Шу он ўз ҳаёти ҳақида жиддий ўйлаб кўрган чоғи, кўп ўтмай Лука Вьетнамга ижтимоий соҳада ишлаш учун жўнаб кетди. Бир йил ичида у ердан тамоман катта одам бўлиб қайтди.

Ўша куни бизнинг делегация мактаб дарсларида қатнашишди. Болалар ҳаяжон билан дарсга киришишди.

— Улар ўқишни жуда исташади, — деди ўқитувчилари, — чунки фақат ўқибгина камбағаллик балосидан қутулишларини билишади. Айниқса, қизлар илмли бўлишни хоҳлашади.

Ўқитувчи, шунингдек, болалар ўз ота-оналаридан миннатдор эканини айтиб ўтди. Сабаби ҳамма ота-она ҳам фарзандларини мактабга боришига рухсат бермас экан. Кўплаб қизлар учун ўқиш бу ушалмас орзу билан тенг. Машғулотлар тугаши билан қизлар мактаб қаршисидаги кичик дўкон сари шошишди. Билсам, бу ердан улар ичимлик суви ва озиқ-овқат олишаркан. Канистр тўла сувларни елкасига ортган қизлар оила аъзоларининг кундалик эҳтиёжини қондириш учун оғишмай кетиб борардилар.

Биз ҳар куни Химолай тоғларидаги турли қишлоқларни кезиш билан банд эдик. Тоғда чет элдан келган сайёҳлар ҳам кўп эди. Қишлоқ аёллари бўлса сайёҳлар учун қурилаётган меҳмонхоналарда мардикор бўлиб ишлашарди. Улар куни билан бошларида гишт тўла саватларни ташишар, уюлиб ётган ахлатларни тозалашарди. Бош суягига бунчалик оғирлик тушиши уларнинг саломатлигига салбий таъсир этишини ўйлаб ичим ачирди.

Бу ерда турли манзараларга гувоҳ бўлиб, ҳар хил саволлар ўйлантирарди. Аввало, мени нега ота-оналар қизларига инсондек қарамаслиги қизиқтирарди. Улар қиз фарзандларига на ўқиш, на ўрганиш борасида имконият беришарди. Ўғил болалар мактабда таълим олиш билан банд чоғи, қизлар оғир уй ишларига кўмиларди. Жавобини ҳам топдим: чунки доим шундай бўлиб келган. Бу анъанани ҳеч ким буза олмайди. Оналар ҳам болалигидан фақат меҳнат учун яралганини билишгани учун қизлариниям шу тарзда тарбия қилишади. Қизалоқлар ҳам итоаткор, улар камдан-кам ҳолатда катталарнинг сўзини икки қилишади. Онаси бирор хато қилса, отаси тарафидан аёвсиз калтакланишига гувоҳ қизлар эркакларга қарши чиқиш оқибати яхши эмаслигини англаб улғайишади. Улар оналарининг адолатсизликка қарши чиқолмаслигини ҳам кўриб-билиб туришади.

Непалнинг айрим чекка қишлоқларида қизларни болалигидаёқ бегоналарга топшириб юборишар экан: хизматкор сифатида. Йўқ, хизматкор дейиш бир оз нотўғри бўлар. Чўри, қул десам тўғри бўлади! Бой оила вакиллари бу қизларни уйларида ҳақиқий чўри қилиб ишлатишади. Эвазига эса ота-она арзимас пул олади. Қизларнинг ўзига эса ҳеч қачон ҳақ тўланмайди. Бу анъана неча йиллардан бери шаклланиб келган.

Урмила ЧАУДХАРИ

Буни ўзгартириб бўладими? Қўлимиздан келадими бу иш?

Катта ишлар кичик қадамлардан бошланади. Бу ерга келганимдан сўнг Урмила билан танишдим. Шу тариқа иккимиз муаллифлигимизда “Ўн бир йиллик асира” номли китоб дунёга келди. Уни ўқиб, мушоҳада қилишларига умид қиламан. Ушбу қиссада Урмила ўз бошидан кечирганларини сўзлаб беради.

Қиз ва аёллар итобни ўқиб, хулоса чиқаришларини истардим. Ахир, ҳамма нарсани ижобий томонга ўзгартириш мумкин. Фақат бунинг учун сабр ва интилиш керак. Ахир, бу дунёни одамлар бошқаради, дунё одамларни эмас.

УЙГА ҚАЙТИШ

“Қиз ўстириш — қўшнингнинг даласини суғориш билан баробар”.

Непал мақоли

Ҳаво жуда совуқ. Оппоқ туман ҳар тонг Непал водийларини қоплаб олади. Киприкларим намликдан музлагандек, бурним изғириндан қотиб қолгандек туюлади. Рўмолимни ҳарчанд юзим билан ўрамай, титрашдан тўхтамасдим. Атрофда одамлар кўп: сари ва рўмол ўраб бошига сават қўндирган аёллар, велосипед минган эркаклар, сигирлар, қўйлар ҳам бор... Қулоғимга хўроз қичқиргани, итларнинг акиллагани эшитилади.

Мен ва опам Сарда эрта тонгда Манпурга, ота-онамизнинг уйига етиб олиш учун йўлга чиққандик. Чунки бугун Магхи байрами. Бу кунни бир неча ҳафтадан бери интиқиб кутамиз. Магхи бизнинг аҳолимиз учун Янги йил дегани. Бу кунда биз анъанага кўра кўлга бориб покланамиз. Оилада

барча йиғилади: бобо-буви, ота-она, ака-ука, опасингил, хола-амма, амакию тоғаларгача. Катталар кичикларни дуо қилади, кичиклар эса уларга ҳурмат кўрсатишади. Оила йиғилгач, дастурхон атрофида таомланишади, рақс тушишади, кўчаларда байрам қилишади. Аёллар миллий либос кийишиб, кумуш тақинчоқларини тақишади. Гуручли вино тутган одамлар кўшни ва дўстларининг уйига кириб чиқишади.

Мен ҳаммасидан ҳам ўз уйимга кетаётганимдан шод эдим. Бир неча ойдан бери катта опамникида яшаб юрардим. Сабаби ота-онамникида барча фарзандлар учун егулик топилмасди. Улар камайя, яъни оддий деҳқон эдилар. Бир бойнинг ерида гуруч, картошка етиштиришар, онам баъзида уйга озроқ гуруч келтирарди. Аммо кўпинча куруқ кўл билан қайтишига ўрганиб қолгандик. Начора, оч қоринга ухлашга тўғри келарди.

Очлик гирдобидан қутулишим учун онам мени опамникига юборди. Эри ва тўрт боласи билан кўшни қишлоқда яшовчи опамникига пиёда жўнадим. Поччам бир оз бўлса-да, пул топар, шу сабаб оч қолишмасди. Опам болалари қатори менинг ҳам қорнимни тўйдирарди. Мен эвазига жиянларимга қарадим. Гарчи ўзим олти ёшда бўлсам-да, уй ишларини яхши бажарардим. Опамникида гуруч есам-да, барибир ўз уйимни соғинардим.

Мана, уйгача оз қолди. Узоқдан ота-онамнинг кулбаси кўринди. У кўшниларнинг уйи олдида жуда ғариб туюлади. Синиқ том устида қовоқ поялари кўзга ташланди. Ҳаво дим эди, кўшниларнинг молхонасидан анқиган ҳид уйимизни ҳам ишғол этган. Кулбамиз эшиги ёнида онамга кўзим тушди. У новдалардан супурги ясаш билан банд эди.

— Онажон! — деганча улар сари шошдим.

Онамнинг қаршисига бориб, бошимни эгдим. Сўнг онам менга қўлини тутди, мен эса ўпдим. Кейин дуо қилдилар. Биз катталар билан шундай саломлашардик. Онамни кўрганимдан шунчалик қувонган эдимки... аммо қучоқлаб юзларидан ўпишга ҳаддим сифмасди. Бизда бундай қилиш мумкин эмас.

ХАЛҚИМ ҲАҚИДА

Биз — тхар аҳли Непалнинг жануби- ғарбий қисмида, Терай номли катта яшил текисликда истиқомат қиламиз. Ганг дарёси бизни Ҳиндистон чегараси билан ажратиб туради. Ўз тилимиз, анъаналаримиз, динимиз ва маданиятимиз шаклланган, оиламиз Чаудхарилар сулоласига мансуб.

Ота-онам болалик чоғларида бу ерларда безгак хасталиги ҳукм сурган. Кўпчилик шу сабаб кетиб қолган, фақат тхар аҳлигина касаллик билан курашиб шу ерни ватан қилган экан. Авлодма-авлод тхар аҳли Терай ерларини бошқариб келишмоқда. Қачонлардир бу ерлар чангалзор ўрмони бўлган бўлса, айни пайтда гуруч ва сабзаётлар етиштириладиган экинзорларга айлантирилган.

Элигинчи йиллардан сўнг ўрмонлар қисқариб, тхар аҳолиси ерларни ўзлаштира бошлаган. Бобом, сўнг дадам ҳам деҳқончилик касбини тутди. Бойлар ўз ерларида деҳқонларни ишлатишарди. Камбағал тхарларда ернинг ўзи йўқ. Катта ер эгалари ҳаттоки, бир парча ерни деҳқон қизларига алмашишган. “Қизингни менга берсанг, шу ер сеники! Йўқ, десанг катта кўча!” деган таҳдидли таклифлар ҳақида кўп эшитганмиз. Қўлида ҳеч қандай мол-мулки бўлмаган кўплаб оилалар ёш қизларини бойларга чўри сифатида бериб юборишга мажбур бўларди. Шу тариқа қиз сотиш анъанаси бошланиб кетган.

Катта ер эгаларининг деҳқонларга бўлган зулми 2000 йилгача давом этди. Шу йил Непалда чиқарилган қонунга кўра деҳқонлар устидан зулм қилиш тўхтатилди. Ҳозирги кунда деҳқонлар ижарага олинган ерда ишлаб, ҳосилнинг тенг ярмига эгалик қилиш ҳуқуқига эга бўлишди. Шунга қарамай, оддий аҳоли учун ҳаётдаги энг муҳим нарса бу сув, ўрмон ва ер бўлиб қолаверди. Бусиз кун ўтмайди.

Бизда оила бир бутун хилқатдир. Ҳеч бир оила аъзоси ўзича иш қилмайди, бари бамаслаҳат бўлиши шарт. Бир уйда кўплашиб катта оила бўлиб яшаш одатга айланган. Агар товуқ сўйилса, ундан бутун оила аҳли баҳраманд бўлиши керак. Айрим оилалар биргина товуқни ўн етти, йигирма, ҳатто қирқ бўлакка бўлиб, қариндош-уруққа тарқатишади. Оила аъзоларига бир луқмадан гўшт тегса катта гап.

Терайда ҳаёт патриархат жамоани эслатади. Тхарнинг ярмини ташкил қилган аёлларнинг катта қисми ўқишни ҳам, ёзишни ҳам билишмайди. Ҳар учтадан бир бола мактабга бориш ҳуқуқига эга эмас. Ўзининг содда ва тўғрисиўзлиги билан халқимиз кўп адолатсизликларга дуч келган. Бир тарафдан катта ер эгалари арзимас пулга куни тун ишлатса, бир тарафдан худди мол сингари сотиб юборилади. Масалан, 1996–2006 йилларда бўлган фуқаро урушида маоистлар тхар эркакларининг бир қисмини қириб юборган. Қиз ва аёлларни эса текин ишчи сифатида ишлатишган.

САВДО

Туман ҳам тарқади. Қуёш илиқ тафти билан ҳавони исита бошлади. Қизил, сариқ гуллар туфайли оламга ранг киргандек бўлди. Турфа рангли сарилар кийган аёллар бошларига катта сават қўндирганча

ўрмондан қайтишарди. Ҳар тонг аёллар чангалзордан уй ҳайвонлари учун емак олиб келишади.

Бу пайт мен кулбамиз ортида болалар билан ўйнаб ўтирардим. Икки ҳафта олдин менинг туғилган куним бўлди: олтига тўлдим. Бироқ кўринишимдан менга тўрт ёш беришарди. Бунга жуда озғинлигим сабаб.

Бир пайт уйимиз сари яқинлашиб келаётган уч эркакка кўзим тушди. Мен одамларни ҳечам бундай либосда кўрмагандим. Эркаклар костюм-шим кийган, қора кўзойнак ва бўйинбоғ таққан эдилар. Костюм матосининг ялтирашидан кўзим қамашиб кетгандек бўлди. Кўзойнакларига қарасанг, аксинг кўринади.

Улар ёнимга яқинлашиб онамнинг уйда бор-йўқлигини суриштиришди. Мен тасдиқладим. Оила аъзоларим меҳмонларни қарши олишди.

— Яхшимисан ўзинг, кичик хоним? Мактабга борасанми? — сўроқни давом эттирди уларнинг каттаси.

— Ҳа, — алдадим мен. Чунки улар бу ҳақида нима учун суриштиришаётганини билардим. Мағхи байрами нафақат анъанавий тантана, балки камалари савдоси бўладиган кун ҳам эди. Камалари сўзининг маъноси “оғир ишга ёлланувчи аёл” дегани. Бир вақтлар бувим, онам, холаларим ва опаларим ҳам камалари бўлишган. Ҳар йил шу байрамда минглаб тхар қизалоқлари бой оилаларга камалари сифатида сотилади. Мағхи байрамининг ажралмас одати бу. Опам Сарда ҳам бир пайтлар шаҳар меҳмонхоналарининг бирида чўри бўлиб ишлаганини оғир таассуротлар билан хотирларди.

— Ярим тунгача таом тайёрлар, сўнг идишларни ювардим, — дерди опам. — Ошхона полида ухлар, тушликда эса меҳмонлардан қолган овқатларни ейишга мажбур эдим.

Агар мактабга бормаслигимни айтсам, бу эркаклар мени ҳам камалари сифатида олиб кетишларини тахмин қилдим.

— Келинойинг-чи? У касал эмасми? — сўради меҳмон.

Катта акам Омарнинг хотини Бисрами бир неча ҳафтадан бери ошқозон оғриғидан шикоят қилиб келарди. Қайт қилавериб ҳоли қуриган, шу сабаб уйимиз ёнидаги бўйрада чўзилиб ётарди. Меҳмонларнинг унга кўзи тушган бўлса керак.

— Агар биз билан кетсанг, акангнинг келинойинг учун дорилар сотиб олишга қурби етарди... — гапини изоҳлади эркак.

Меҳмонлар, онам ва акам кўз узмай менга тикилишди. Мен эса ер чизиб туравердим. Чалғиш учун оёғимга илиб олган чипта кавушимга тикилдим. У чангалзор ўрмонларидаги новдалардан ясалган, боғичли эди.

— Менинг ҳақиқий оёқ кийимим бўлмаган сира, — дедим гапни айлантириб. — Бугун эса байрам, бу кунни узоқ кутдим.

Эркакларнинг ёшроғи ҳамёнини чиқариб, бир даста пул олди ва ундан эллик рупийни ажратди. Ўшанда оддий шиппакнинг нархи ўттиз рупий турарди. Шунга қарамай, мен бошимни сарак-сарак қилдим:

— Йўқ, менга пулингиз керак эмас. Менга акам шиппак олиб беради.

Бу билан мени сотиб олишга уринаётганини англаб турардим. Эркак пулни акамга берди. Акам бир муддат пулларни қўлида ғижимлаб турди. Сўнгра:

— Жаноб, агар менга тўрт минг рупий берсангиз, синглим сизлар билан кетади, — деб қолди.

Акам гапини якунладию, мендан кўзларини олиб қочди. Мен эса қўрқиб кетдим. Икки ой аввал отам

бетоб бўлиб қолганида, акам дори-дармон учун бировдан тўрт минг қарз олганини билардим. Бир неча кундан бери қарз эгаси уйимизни тақиллатиб безор қилганди. У доим:

– Агар эртагаёқ пулимни қайтармасанг, уйингдан ҳайдаб чиқараман! – деб дўқ қилиб кетарди.

Омар ёнимга чўкиб деди:

– Мен бу пулларни қарзимга тўлайман. Бунинг учун озроқ ишлайсан, синглим. Кейин сени Катмандудаги мактабга жойлаймиз, бўптими?

Умид билан онамга тикилдим.

– Мен аралашолмайман, қизим. Барини аканг ҳал қилади...

Эсимни таниганимдан бери сувдан қўрқаман. Балки ёмғирлар мавсумида одамларни сув оқизиб кетганига гувоҳ бўлганим учундир. Ўрмондан ёғоч ташийдиган бир деҳқон кўз ўнгимда шиддат билан оқиб келаётган пўртана лойқа сувда чўкиб ўлган. Шушу сувга тушишга жуда қўрқиб қолганман. Шуларни ўйлаб, Омарга ялиндим:

– Ахир, шаҳарга кетиш учун дарёдан ўтиш керак... мен ўта олмайман.

Онамга ҳам жон кириб мени ҳимоялашга уринди:

– Ҳа, Омар, биласан-ку, синглинг сувдан жуда қўрқади. Уни дарёнинг нариги четига жўнатмасанг бўларди.

Аmmo Омарнинг жаҳли чиқди:

– Бунақа деяверсангиз, қизингиз ишлашдан бўйин товлаб юриверади! Уйда кун бўйи бекор ўтиравермайди-ку? Агар истамасанглар, қарзни ўзларинг узинглар! Урмила, агар улар билан кетсанг, ҳаммамизга яхши бўлади. Ахир, оиламизда барча ишлайди, сенам ўз ҳиссангни қўшишинг керак-ку...

Меҳмонлар жўнаб кетгач, Омар ҳам йўқолди. Бир соатдан сўнг қайтиб келди ва қўлимга кичкина резина шиппак тутқазди. Яп-янги, ўзимга лойиқ келган

шиппак бирам юмшоқ ва қулай эдики. Аввалига унда юриш ғалати туюлди, сакрасам ё югурсам ечилиб кетаверди. Шунга қарамай аллақандай қувончга тўла эдим. Кечки пайт тинмай рақсга тушганимиздан сўнг барча қишлоқдошларимга шиппагимни мақтаниб чиқдим. Фақат овқатланиш пайти ечиб қўйишга тўғри келди. Байрам дастурхонимиздан ширин жўхори ўрин олганди. Уни жуда яхши кўрардим. Уйқуга кеч ётдик. Кулбамиздаги бўйрада, онам ва опамнинг ўртасидан жой олдим. Акам ва отам ҳам ухлаб қолишди. Бугун катталар гуруч виносидан тотгани учун тез пинакка кетишди. Мен бўлса ҳамон уйғоқ, уй бурчагида ўйнаб юрган икки каламушга қулоқ тутганча жим ётардим. Хаёлимда кетайми, кетмайми, деган савол ғужғон ўйнарди. Катмандуда бир ўзим қандай яшайман? Бегона уйда? Лекин онам, акам, отамнинг қарзлари, менга доим меҳрибонлик қиладиган Бисрами-чи? Уларга ёрдам беришим керак, ахир...

ЎЗИМ ТЎҒРИМДА

1996 йилнинг Мағхи байрамигача менинг сокин болалигим қўй-қўзилар, ўрдагу ғозлар, сигир ва кучуклар қуршовида, кенг ва ям-яшил далада ўтарди. Мен Манпурнинг Данг водийсида Непал тақвими бўйича 2016 йил 8 августда туғилганман. Бу халқаро тақвимга кўра 1989 йилнинг 23 ноябрига тўғри келади.

Оиламизда мендан ташқари олти фарзанд бор: иккита опам Сарда ва Витхила, акаларим Омар, Говинд, Хари ва укам Гуру. Отам Фул Чат Чаудхари, онам Тхал Ши Две азалдан деҳқончилик қилиб келишади. Улар бошқа минглаб ночор қишлоқдошларимиз сингари катта ер эгасининг даласида ишлашарди. Деҳқон оиласида барча фарзандлар ишлашга

мажбур. Мен ҳам отамга ёрдам бериш учун молларни чангалзорга ўтлатишга бирга чиқардим. Онам бўлса, катта ер эгасининг хонадонида ишларди. Уй ишларига келсак, менинг вазифам жиянларимга кўз-қулоқ бўлиш, гуруч тозалаш, сув ташиш, картошка қазиш, ўтин йиғиш, молларимизга ем беришдан иборат эди.

Бўш вақтим кам бўлса-да, топиларди. Шунда кўшни болалар билан резина тўпча ўйнар, арғамчида сакрардик. Айрим пайтлар укам Гуруга кўшилиб кечки мактабга бориб турардим. Шу баҳона ҳеч бўлмаса, непал алифбоси ва рақамларни ўрганиб олгандим. Кундузги мактабга ҳечам бормаганман. Бизга ўхшаган тхар деҳқон болаларига кундузги таълимга йўл бўлсин? Умуман, мактаб даргоҳига ака ва опаларим, ота-онам ҳам қадам босишмаган. Бобо ва бувиларим ўта камбағал бўлгани учун бўлса керак, кўпинча оддий кундалик эҳтиёжлар учун пул топилмай қолади. Ахир, кичик кулбада ўн бир кишининг яшаши осонми? Туғишган оила аъзоларимдан ташқари, келинойиларим, жиянларим ҳам бор-да. Шу сабаб ҳам онам мени тез-тез опамникига жўнатиб турарди. Икки опам ҳам жуда эрта турмушга чиқиб кетишган.

Бизнинг Манпур Непалнинг жанубий қисмида, Тарай паст текислигида жойлашган. Жуда олисдан Ҳимолай тоғларининг оппоқ қоялари кўриниб туради. Қишлоғимиздаги Рапти дарёси ўзани қумларга тутшиб кетган. Ҳар йили ёмғирлар мавсумида дарё ўзанидан тошиб, одамларнинг яшаш жойларига хавф солади. Бу дарё чангалзордан оқиб келади. Аслида бу катта чангалзор ўрмон айна пайтда Ҳиндистон таркибига киради. Қишлоғимизга бирор автомобиль адашиб кириб қолмаса, ўзи йўқ ҳисоби. Онда-сонда мопедга кўзингиз тушади. Манпурда ягона фиштин уй бор бўлиб, қолганлари лойдан қурилган эди.

Манпурда йил гўё иккига ажратилган: ҳосил экиш ва ҳосил йиғиш даври. Июндан сентябргача баркха, яъни ёмғирлар мавсуми давом этади. Жазирама нам ҳавода тирик жон борки, ўзини панага уради. Ҳаводан гўё қизил тутун чиқаётганга ўхшайди, нафас олсангиз, иссиқдан ичингиз ёнади. Ёмғирлар мавсумида одамлар ўзини ва уйини ҳимоялашга ўтади. Далада ишлаганларида ҳам устларига целлофан қоп кийиб олишади. Уйлари олдини дамба билан тўсишади. Йўқса, шошқин дарё ҳаммаёқни пайҳон қилиб кетиши мумкин.

Болалигимдан бери ҳар йили ёмғир мавсумида соябон билан ухлашга ўрганганмиз. Кечаси қуйган шаррос ёмғир томи тешик кулбамизни сувга бўк-тирарди. Шунинг учун барчамиз соябон остида ётар, уй бурчакларига эса тоғора қўйиб чиқардик. Тоғорага чак-чак томаётган ёмғир товушидан уйқунинг ҳам мазаси бўлмасди. Афсуски, ёмғирлар мавсуми тугагач ҳам асорат қолдириб кетарди. Кўпинча шундан сўнг касалликлар тарқаларди. Масалан, дизентерия ёки менингит. Ҳар йил шу хасталик туфайли Терайда уч-тўрт минг бола нобуд бўларди. Онам шу болалар учун шам ёқиб ҳақларига дуо қилганини эслайман. Икки йил аввал давлат эмловни жорий қилганидан бери болалар ўлими анчагина пасайди.

Ёмғир тўхтагач, икки ҳафта ўтиб водий яшилликка бурканади. Бу менинг энг севимли паллам. Октябрь-ноябрь ойларида гуручни йиғиб олиш бошланади. Бу мушкул юмуш, фақат аёллар бажаради. Йиғилган гуруч қопларга жойлангач, сўнгра курмагидан ажратиш жараёнига ўтишади. Бу ҳам кўлда бажариладиган аёллар ишига киради. Онам барчага тушлик тайёрлаши учун анча-мунча гуруч кетарди. Шунинг учун унинг ўрнига кўпинча жўхори уни, ёрма, тўйимли илдиздан таомлар пишириб берарди.

Февралга келиб эса ердан рапса йиғиб олинади. Ундан мой тайёрланади. Мойсиз овқат тайёрлашнинг иложи йўқ. Қиш бўйи шу мой жонга оро киради. Кейинроқ буғдой, жўхори, картошка, нўхат ва бошқа донлар йиғим-терими бошланади. Хуллас, далада доим иш қайнайди.

Бизда январь ва февраль жуда совуқ келади. Бундай пайтларда кулбамиздаги олов атрофига йиғилиб қунишганча ўраниб ўтирамыз. Иссиқлик таъминоти, иссиқ сув деган нарсалар йўқ. Совуқда ҳам насос орқали ер остидан чиқарилган совуқ сув ёки дарёда ювинамыз. Иссиқ оёқ кийими ҳам кўпчиликда топилмайди. Бундай ҳаёт тарзига барчамиз ўрганиб қолганмыз. Йўқчиликка қарамай, Манпурда жуда бахтиёр эдим. Аммо Мағхи байрамидан сўнг шу бахтим поёнига етди...

ХАЙРЛАШУВ

Эртасига тонгда исиниш учун олов ёнида ўтирган пайтим ҳалиги эркаклар яна келишди. Қишлоғимизда тунаб қолишган кўринади. Бу сафар улар мен ва онам билан гаплашишмади, тўғри акамнинг ёнига боришди. Омарга ҳозир тўрт минг рупий беришлари, кейинчалик яна икки-уч минг тўлашларини айтишди. Эркакларнинг энг каттаси пулларни акамга тиқиштирди.

Ҳорғин акам бўлса, “хўп, у сизларга”, деди.

Бу гапни эшитиб уйдан сирғалиб чиқдим ва кўшнимиз эшиги ортига, эчкилар орасида яшириндим. Акам мени бир неча бор чақирди. Афсуски, кўшним мени сотиб қўйди:

– Урмилани излаётган бўлсанг, у молхонамизда.

– Урмила! – қатъийлик билан чақирди акам. Итоаткорлик билан уларга яқинлашдим.

– Агар мени ва оиламизни ҳурмат қилсанг, улар

билан кетасан. Шунда биз қарзлардан қутулиб, келинойингга дори ҳам оламиз. Биз учун рози бўл. Барчамизнинг мушкулимизни енгил қил.

Танлашга имкони бормиди? Буни тушуниб, ҳашамдор эркакларга боқдим. Қора кўзойнак таққан меҳмонлар мотоциклларини ўт олдиришди ва жўнаб кетишди. Тушликдан сўнг акам буюмларимни йиғишимни айтди. Онам йиғлай бошлади. Мен рўмолимни ўраб, кўк курткамни кийдим. Эгнимда узун кўйлак ва шалвор бор эди. Шулардан бошқа буюмим ҳам йўқ. Бисрами онамга қўшилиб кўз ёш тўкди. Мен ҳам ҳиқиллай бошладим. Омар қўлимдан ушлаб уйдан олиб чиқиб кетди. Мен қадрдон кулбамдан борган сари йироқлаша бошладим.

Куёш чангалзор ортига ботмоқда. Далаларда чигирткалар овози баралла эшитилиб турар, қишлоқ уйлари ҳар доимгидан ғариб кўринарди. Кучуклар акиллаши, сигирларнинг кавшаниши, улоқчаларнинг шаталоқ отиши энди мен учун бегона бўлади. 1996 йилнинг январь ойидан сўнг ҳаётим буткул ўзгариб кетди.

Йўл бўйи йиғлаб кетдим. Ҳиқиллайверганимдан бурним битиб, нафас олишга қийналардим. Аммо ҳолатим билан бировнинг иши йўқ. Қишлоғим ёнидаги Ламахи шаҳарчасига етиб боргунча икки соат пиёда юрдик. Қадамларим секинлашса, Омар қўлимни силтаб тортарди. Кун тезда ботди. Аммо мен қоронғиликдан қўрқмасдим. Хаёлимда фақат қандай қилиб дарёдан ўтиб олиш муаммоси кезарди. Умримда дарёнинг нариги ёғига ўтмаганман. Оиламиздан ҳеч ким қишлоқдан нари ҳам чиқмаган. Энг узоққа тушган опам Сарда ҳам қўшни қишлоқда турарди. Ҳозир акамга қўшилиб Сарда ҳам мени кузатишга чиққан. Лекин опам билан йўл бўйи гаплашмадик. Хайрлашув вақти келгач, у мени қучоқлади.

– Ўзингни асра, миттигина сингилжоним!

Ҳарҳолда, опам олдинда мени нима кутиб турганини биларди. Ахир, неча йиллар камалари бўлиб ишлаган. Мен опамга қаттиқ ёпишиб олдим. Аммо Омар бизни ажратди. Опамнинг қишлоғи ёнидан дарё бошланади. Рапти дарёси худди йирик илонга ўхшаб тўлғонарди. Танимда титроқ турди. Бу дарёга чўкиб ўлишим аниқ. Ахир, сузишни билмайман. Атрофимдаги бошқа болалар эса дарё сари илдам кетишарди. Чўчиганча уларнинг ортидан эргашдим. Дарё суви муздек эди. Унга оёқ ташлашим билан сесканиб кетдим.

– Йўқ, – бақирдим, – илтимос, Омар, дарёга туша олмайман!

Лекин акам гапимни эшитмай, мени олға юришга ундади. Шалворимни кўтариб бир оз юрдим. Сув тиззамга келгач, юришга қийналиб қолдим. Шунда Омар қўлларимдан ушлаб, опичлаб олди. Аммо совуқ сув захридан оёқларим ҳеч нимани сезмасди. Хайриятки, дарё чуқур эмас экан. У акамнинг кўкрагидан келарди. Кўзимни маҳкам юмиб, тезроқ нариги соҳилга ўтиб олишимизни кутардим. Етиб келгач, акам мени ерга туширди.

Кийимларимиз буткул ҳўл эди. Шаҳарчага етгунча яхлаб қолдим. Тишларим такиллар, шунга қарамай янги жойларни кузатишга улгурардим. Бу ерда кўплаб шохобчалар, бозор расталари, дўконлар бўлиб, уларда қишки кийимлар, кумуш радиоприёмниклар, бир марталик шампунлар, турли рангдаги уч филдиракли велосипедлар, фарчли крассовка, ялтироқ тўғноғичу зираклар, мазали кекс ва оловранг лимонадлар кўзга ярқ этиб ташланарди.

Мен бу буюмларга ҳайрон бўлиб қараб кетардим. Бунақа нарсаларни авваллари сира кўрмагандимда. Йўл бўйида тўпланган одамлар мўъжаз ош-

хоначада пиширилган гўшт ва сабзавотли пи-рожки ейишарди. Атрофни мой, пиёз, чой иси тутиб кетганди. Катта майдонда одамлар шаҳарлараро автобусларни кутишарди. Қаттиқ сигнал чалиб келган автобусга оломон таппа ёпишар, сифмаганлар эса томга чирмашарди. Автобусга минаётганлар орасида катталар билан бирга келган мен тенги қизлар кўп эди. Баъзан улар билан нигоҳларим тўқнашарди. Қизлар ҳам мен каби ҳуркак ва ожиз эдилар. Демак, менга ўхшаган камаларилар кўп экан-да, ўйладим ичимда.

Акам бир жуфт мандарин харид қилди ва биттасини менга тутқазди. Шундан сўнг йиғлашдан тўхтадим. Биз исиниш учун очиқ гулхан ёнига чўкдик, мен мандаринни иштаҳа билан паққос туширдим. Ниҳоят, бизнинг автобус келди. У Гхорахига олиб боради бизни. Бахтимизга охириги ўриндиқни эгаллашга муваффақ бўлдик. Автобус лиқ тўлиб, томдан ҳам йўловчилар ўрин эгаллагач, улов жойидан силжиди. Автобус тоғдан ўтаётганда бошим айланиб, кўнглим айниди. Сабаби аввал сираям автоуловга минмагандим.

Дарёнинг нариги тарафида

Нега у ерларга кетмоқдаман мен?

Нечун қиз бола яралдим, азизларим, оҳ!

Тонгдан тунгача тиним билмасмен,

Ўғил бола бўлсам, ўқисам, эй, воҳ!

Тхарлар қўшиғидан

Гхорахига етиб келганимиздан сўнг бу ернинг ҳайбати мени янада чўчитди: кўп қаватли уйлар, катта дўконлар, машиналар, оломон бисёр эди. Бизнинг қишлоқдан келаётган яна бир қизча ҳамроҳлигидаги эркак акам билан суҳбатлашиб кетарди. Биз атрофи тош девор билан ўралган катта сариқ уй қаршисида

тўхтадик. Уч қаватли уйда жуда кўп деразалар бор эди. Боғда эса шийпон бўлиб, баланд мусиқа садолари янграб турарди. Ичкаридан одамларнинг кулгиси, идишларнинг тарақ-туруқи, қадаҳлар урилиши эшитиларди.

Биз жигарранг эшик қаршисида тўхтадик. Акам ва ҳалиги эркак бир-бирига қараб қўйишди. Омар оҳисталик билан эшикни қоқди. Бир мунча кутганимиздан сўнг эшикни бир хизматчи очди. Омар ташриф сабабини айтгандан сўнг у бизга кутиб туришимизни айтиб эшикни ёпди. Сал ўтиб қишлоғимизга келиб кетган кечаги эркак эшикни очди ва бизни ичкарига таклиф қилди. Шошганча ичкариладик. Омар ҳам бу ерда бир оз саросималанганини пайқадим.

Бу сариқ уй Гхорахидаги бир бадавлат кишига тегишли экан. Шу куни барча қариндошлар, қўшни ва дўстлар йиғилиб, тўй қилишаётганди. Непалда тўйлар бир неча кун давом этади. Албатта, бунга бой оилаларнинг қурби етади. Боғ ва уй ичи безак ва гуллар билан ясантирилган, одамга лиқ тўла эди. Аёллар ярқироқ сари кийиб олишган, эркаклар бўлса костюмда. Ҳатто ёш болалар ҳам малика ва шаҳзодадек ясаниб олишганди. Фақатгина келинчакнинг юзи тунд кўринди. У тўрда қизғиш тилларанг кўйлагида ястаниб ёлғиз ўтирарди. Худди қўғирчоқдек безантириб қўйишибди. Қўлларига хинодан гуллар чизилган. У гўё бу одамларга бегонадек ғариб кўринди кўзимга.

Омар шошганча, ҳалиги эркакка бир нималар деди. Сўнг менга ўғирилди:

— Мана бу қизча билан ҳов анави жойда жимгина ўтиринглар. Катталар нима деса шуни бажаргин, тушундингми? Менга ваъда берасан-а? Майли, хайр энди, Урмила. Яхши қол...

Акам шундай дедию, мени ташлаб кетди. Гома исмли шеригимнинг ҳамроҳи ҳам акамга эргашди. Эшик ёпилгач, ёлғизлигимизни теран англадик. Бизга ҳеч ким эътибор қилмасди. Барча тўй шодиёнаси билан банд эди. Муסיқачилар ҳиндча куй чалар, ёшлар эса рақс тушарди. Столда шамлар ёниб турар, бир четда сихли кабоблар пишарди. Кўпчилик стол атрофида ўзаро еб-ичиб гаплашиб ўтиришарди. Меҳмон болалар боғда ўйнашаётиб биз томонга бирикки марта қизиқсиниб қараб қўйишди.

Мен ўлгудек чарчаган эдим. Ерга ўтирганча ҳеч ким безовта қилмагач, шовқин бўлишига қарамай ухлаб қолибман. Бир пайт қандайдир аёл елкамдан туртди:

— Мен билан юринглар, — деди йўл бошлаб.

Муסיқа овози тинганди. Аёл бизни ошхона ёнидаги бўлмага олиб кирди. Шу ерда ухлашимиз мумкин экан. Қорнимиз оч ёки тўқлигини ҳам сўрамай, бизни тарк этди. Очликдан ҳам кўра уйқу босарди. Ҳатто йиғлашга ҳам кучим етмади. Бўлмадаги бўйрага чўзилиб Гома иккимиз бир-биримизга сунганча пинакка кетдик. Хона совуқ бўлгани учун рўмолимизни ёпиндик.

Эртасига билганим шу бўлдики, тунов кунини уйимизга келган басавлат эркак мени қизига совға қилиш учун сотиб олган экан. Бу катта хонадон ўша эркакка тегишли бўлиб, кечаги тўй унинг ўғлиники экан. Укасининг тўйига менинг янги соҳибам ҳам келганди. Унинг исми Зита дейишди. Биринчи марта кўрганимда у сари эмас, ўртача калталиқда мовий кўйлак ва блузка кийиб олганди. Зита бу ерга бир дунё жомадон билан келган экан. Унинг катта шаҳардан экани кўриниб турарди. Илк учрашивимиз бир неча дақиқадан ошмади. Отаси бизларни таништирди.

— Исминг нима? — сўради аёл.

Урмила ЧАУДХАРИ

– Урмила, – дедим секин.

Аёл кулди:

– Ахир, у жуда оғзин ва нимжон, қандай қилиб иш қилади? – Отасидан сўради у.

– Зарари йўқ, ўрганиб кетади.

Зитанинг болалари ҳам у билан келган экан. Мендан ёшлари бир оз кичик.

– О, салом, хизматчи қиз, – деб саломлашишди улар. Зита менга мандарин тутқазди.

– Ма, бу сенга. Биз у билан чиқишиб кетамиз, – деди отасига қараб.

Шундан кейин Зита қолган меҳмонларнинг ёнига кетди.

Кейинги кунлар ҳам тўй давом этгани учун мен шу ерда ўтиришимга тўғри келди. Ҳар куни кўплаб меҳмонлар келиб-кетарди. Ибодатхонага бориш учун тайёрланган жип машина ва келин-куёвнинг от-араваси ҳам рангли гуллар ва пальма барглари билан безатилганди. Бунақа ҳаёт фақат эртакларда бўлса керак, деб ўйлардим.

Бу хонадонда иш қилдиришмади. Ҳамма тўй билан банд бўлиб бизга эътибор беришмагани учун ҳатто соҳибамнинг болалари билан бир оз ўйнадик ҳам. Кўпинча эса Гома билан бир четда одамларни кузатиб ўтирардик. Гома аввал ҳам бир хонадонда ишлаган экан. У жуда камгап эди. Мен бўлса ўз уйимни, онам ва ака-опаларимни соғинардим. Гома мендан каттароқ бўлгани учун тажрибали эди. Баъзан кир ювиш қоидаларини тушунтирарди.

Эртасига эрталаб хизматчи бизга Непалнинг миллий таоми бўлмиш дхал бхат келтирди. Бу чечевица соусли гуруч эди. Жудаям оч эдик, ахир кеча мандариндан бошқа нарса еганим ҳам йўқ. Мис идишдаги таомни паққос туширдик. Ҳар кун

тўйдан кейин дастурхонда бир дунё озиқ-овқат ортиб қоларди. Шу кунни ейиш учун егулик сўраганимизда дастурхондан тотинишимизга рухсат беришди. Мен биринчи бўлиб банан, мандарин ва ширинлик олдим. Чунки бизнинг Манпурда бундай егуликлар йўқ эди.

Бу сариқ уй мени ҳайратга солишда давом этарди. Ошхонада умримда кўрмаган турли жиҳозлар, музлатгич, гуруч пиширадиган печ, шунингдек, баланд зинапоялар, ётоқхона эшиклари ҳам ажойиб эди. Иккинчи кундан менга Зита опанинг ётоқхонаси полида ухлашимни айтишди. Хона бўлмамаздан кўра иссиқ ва кенг эди. Бу ерда жигарранг жавон, қутилар, чармли диван, чиройли гилам, тилла буюмлар, биллур вазалар, телевизор, кресло, мусиқа тўплами ва кўплаб ичи тўла пакетлар жойлашганди.

Айтганча, янги келин-куёв тўй совғаси сифатида мопед ва менга ўхшаган камалари хизматчини қабул қилишди. Бир марта бизга бека иш ҳам буюрди: у яқинларидаги бозорчадан салат ва кориандр олиб келишимизни айтиб йигирма рупий пул тутқазди. Илк вазифамга масъулият билан ёндашдим.

Икки кундан сўнг кетадиган бўлдик. Гома шу уйда қолди. Зита, унинг болалари, бир неча қариндошлар автобусга минишди. Биз Гхорахидан Катмандуга йўл олдик. Ўн соатлик йўлдан эсда қолгани, бу — совуқ ҳаво эди. Мамлакатимиз пойтахти Катмандуни ўзимча тасаввур қилардим. Бизнинг қишлоқдан ҳеч ким пойтахтда бўлмаган. Аммо жуда катта, сераҳоли жой деб эшитганман. У ерда ҳаётим қандай кечаркин? Бой одамлар ўқишимга рухсат беришармикин? Гхорахидаги каби катта уйда яшармикинман? Оиламни яна кўра олармикинман?

ПОЙТАХТДАГИ ҲАЁТИМ

Катмандуга кириб келганимизда тонг ёриша бошлаган, атрофни қуюқ туман қоплаганди. Автовокзал одам ва уловларга лиқ тўла эди. Кимдир автобусга минар, кимдир тушар, ўзаро бир нималар деб қичқиришарди. Қўрққанымдан Зитанинг пинжигга кириб кетдим. Катмандуда ҳаво жуда совуқ дейишарди, рост экан. Тишим такиллаб қолди. Бошқа одамлар қалин куртка, этик ва шапка кийиб олишганди. Менинг шиппак илган оёқларим эса изғириндан қотиб қолганди.

— Қани, кетдик энди, — буюрди Зита. Мен уйгача пиёда кетамиз, деб ўйлагандим. Аммо бекам такси тутганини кўриб қувониб кетдим. Машинадан кўчани кузатарканман, бирорта дарахтга кўзим тушмади. Ҳаммаёқ баланд бинолар билан қуршалган. Бизнинг Манпурга ўхшаб хўроз қичқирмайди, жониворлар маърамайди.

Такси баланд бино қаршисида тўхтади. Бу ерда лифт деган нарса бор экан. Кўзгу билан қопланган тўртбурчак қутичага кирганимда кўрқув босди. Эшик ёпилгач, бу ерга қамалиб қолдик, деб ўйладим. Сўнг катта қути жойидан силжиди. Зитанинг болалари Паия ва Моха ҳолатимдан кула бошлашди.

— Бу қишлоқ қизи сира лифтда юрмаган кўринади! Эшик очилгач, кўнглим тинчиди. У ердан чиқиб, тўғридаги уй эшигини жиринглатишди.

— Биз ўзимиз билан хизматкор олиб келдик! — дейишди болалар эшикни очган бувиларига.

— Жуда яхши бўлибди-ку! — қувонди буви ҳам. — Исминг нима?

— Урмила, — дедим мен секин.

— Қорнинг очиққандир?

— Ҳа, озроқ...

Уйга киргач, кампир менга бир стакан сут ва кекс келтирди. Шундай меҳрли оилага тушганимдан ичимда мамнун бўлдим. Стаканни қаерда ювишни сўрагандим, Зита:

– Ҳозир ювишинг шарт эмас, бир оз дам ол, – деб жавоб берди.

Шундай деб бекам менга уйни таништирди: газ плита ва музлатгичли ошхона, малла диван ва стол жойлашган меҳмонхона, айвон, ванна ва ҳожатхона. Барча хонанинг чироқлари ёниб туришидан ажабландим. Уйимизда бирорта мебель йўқ эди. Биз ерда овқатланар, бўйрада ухлардик. Озиқ маҳсулотлари қопда турарди. Уйимиздаги ёғоч синчда бўлса каламуш, чаён ва қўнғизлар ин қурганди.

Телевизор ҳақида эшитгандим. Унда ҳар хил суратлар қимирлаб тураркан. Бу ғаройиб қутида одамлар куйлар, рақс тушар, футбол ва гольф ўйнашарди. Ниҳоят, ётоғим билан таништиришди. Мен ҳалиги кампирнинг хонасида, полда ухлайдиган бўлдим. Бу хонадонда ўн икки киши яшар экан: Зита икки боласи билан; унинг акаси, хотини ва болалари; синглиси, поччаси ва унинг фарзандлари ҳамда Зитанинг қайнонаси. Мен ўн учинчи бўлиб кирдим.

Барча оила аъзоларига ҳурмат кўрсатишим, Зитани бекам деб аташим лозим экан. Зита менга маҳсулотлар харид қилиб келишим учун бозорчани ҳам кўрсатди. Сўнг ичимлик суви ташиш учун қудуқни таништирди. Катмандуда ҳам тоза сув муаммо экан. Уйимиз ёнида катта оқ саройга кўзим тушди. Бу ҳинд элчихонаси экан.

Эртасига тонгда мени дўконга сут олиб келиш учун юборишди. Картон қутили сутни олгач, кўча бўйида ғир-ғир ўтаётган машиналарни кузатганча қолиб кетдим. Йигирмагача санашни билганим учун уларни санаб турардим. Шунча одам машиналарда

қаерга кетаяпти экан? Ҳаммаси жиддий ва тунд. Ерда бирорта ўсимлик кўринмайди. Бу ернинг ҳавоси дим ва тутунга тўла эди. Кўпчилик бурнига ниқоб танғиб олган. Дўконларда турли маҳсулотларнинг рекламаси илиб ташланган. Олиб сотарлар бўлса, кўча бўйлаб кўлқоп, пайпоқ, қулупнай, ёнғоқ ва тамаки сотиб юришарди. Катмандуда ибодатхона кўп эди. У ерда катта Будда ҳайкаллари, ҳинд маъбудлари турфа рангларда товланишарди. Сайёҳлар жамоаси ҳам кўп учрарди.

Кейинчалик машина санашга ҳам вақт етмай қолди. Зита ва унинг оиласи менга янги юмушлар юкларди. Аввал, идиш тозалаш, сўнг кир ювиш... улар бир кунда бир уюм бўларди. Идиш ва кирларни кўлда, совуқ сувда ювишим лозим эди. Қишлоқ каби катта шаҳарларда ҳам иссиқ сув муаммо эди. Оилам билан бир-биримизнинг пинжимизга кириб ухлашга ўрганган эканман, бувининг хонасида бўйрада ёлғиз ухлашга кўниколмадим. Уйни соғиниб кўп йиғлаб олардим.

Оила аъзолари бу кампирни суйишмайди. Балки қишлоқдан чиққан одми аёл бўлгани учундир. Кўпинча бувини мазах қилишар, меҳмон келганда эса хонасидан чиқишига рухсат беришмасди. Буви менга яхши муомала қиларди. Баъзида мени кекс ва мевалар билан сийлаб турар, сабаби оила соҳиблари менга тузук овқат беришмасди. Оч қолган вақтларим буви узатган ўрик ёки бодом жонимга оро кирарди. Бошқалар кўриб қолмаслиги учун жавон ёки ҳожатхонага беркиниб еб олардим. Йўқса, буви ҳам мени деб балогоа қоларди.

Оила аъзолари нонушта, тушлик ва кечки овқатни чиройли катта столда қилишар, мен эса улардан ортганини ошхона полида ўтириб еярдим. Аввалига

таом тайёрламасдим, сабзавотларни арчиб, гуруч ювардим. Овқатни уйдаги аёллар қилишарди. Уйдаги аёллар ичида фақат Зитанинг акасининг хотини бир фирмада ишларди. Қолган аёллар ишсиз бўлса-да, куни билан дўкон айланишар, салон ёки меҳмонга кетишарди.

Зитанинг эри бир неча йилдан бери Японияда автомобиль фирмасида ишларкан. У доим пул жўна-тиб турар, уйдаги харажатлар шунинг ҳисобидан бўларди. У ҳафтада бир марта кўнғироқ қилар ва хотини билан қисқагина гаплашарди. Лекин Непалга сира келмасди. Бу ерда ўтган йилларим давомида Зитанинг эрини кўрмадим.

Уйдаги ҳамма болалар мактабга қатнарди. Мен Зитанинг қизи ва ўғлига кўз-қулоқ бўлиб юрардим. Мохан тўрт ёшда бўлиб, мактабгача тайёрлов муас-сасига борарди. Опаси Паия мендан икки ойлик кичик бўлиб, биринчи синфда ўқирди. Болаларнинг кийимларини тайёрлаб бериш менинг зиммамда. Кўпинча ҳожатхонага кириб чиқишгач, менинг юму-шим кўпаярди. Билсангиз, Непалда ҳожатхонада қоғоз ишлатилмас, сувда таҳорат олинарди. Аммо сув муаммо бўлгани учун бу уйдаги болалар, ҳатто катталар ҳам ҳожатда тозаланишмасди. Ифлосланган ич кийимларни ювиш эса камалари, яъни менинг вазифам эди.

Болалар хонаси ўйинчоқлар билан лиқ тўла эди: машиначалар, кўғирчоқлар, тўплар, рангли қаламлар. Умримда бунақа нарсаларни кўрмаганим учун уларга жуда қизиқардим. Лекин уларни ушлаб кўриш тугул ҳавас билан тикилиш ҳам мумкин эмасди. Йўқса, болалар менга қараб қичқиришарди:

— Сен бу ерга ўйнаш учун эмас, ишлаш учун келгансан!

МЕҲНАТ, МЕҲНАТ...

Паия ва Мохан ҳам мени ўзлари қатори бола эмас, чўри сифатида кўришар, кўп жиғимга тегишарди. Ҳар тонг уларнинг шим ва юбкаси, кўйлаги, бўйинбоғларини тайёрлаб берарканман, менинг ҳам мактабга жуда боргим келарди. Бунинг учун барча нарсага тайёр эдим. Менга китоб ва дафтарларнинг иси ёқар, қалам ва фломастерлардан кўзим қувнарди. Икки ойлардан сўнг юрак ютиб Зитадан сўрадим:

– Мен ҳам мактабга борсам бўладими? Бу ерга олиб келишларидан аввал шундай ваъда қилишганди...

– Аввал сенбоп мактаб топишимиз керак. Ҳозир мактабга кириш учун узун навбатга туриш керак.

Зита ҳечам “йўқ, бормайсан”, деб жеркиб бермасди. Доим кутиш керак, сабр қил, кўрамиз, деб далда берарди. Уйдаги олти бола Катмандудаги энг таниқли ва қиммат мактабга қатнашарди. Эрталаб Паия ва Моханни бекатгача кузатиб қўярдим. Катта йўлдан ўтишга доим ҳайиқардим. Чунки Катмандуда йўл қоидаларига унчалик риоя қилишмасди. Ҳар бир йўловчи йўл белгилари ёки светофорга эмас, машиналарга қараб йўлдан ўтишарди. Машиналар йўлидан чиққан одамларга қаттиқ сигнал чалишар, бундан янада ваҳимага тушардим. Агар болалар мактабга кечикаётган бўлса, Зита менга эллик рупий берар ва мен уларни таксида элтиб қўярдим. Уларни манзилга элтгач, ўша таксида уйга қайтардим. Аммо бир куни мен ҳам таксидан тушиб қолдим. Мактабни жуда кўргим келганди. Болаларини ўпиб қўйиб мактабга элтган ота-оналарни кузатдим. Эшиклар очилиб ёпилганда ичкаридан болаларнинг баланд овозда алифбо ўқишаётгани қулоққа чалинади: А, Б, С, Д...

Мен ҳам уларнинг кетидан қайтардим.

— This is a cat, — дерди ўқитувчи. Болалар эса қайтаришарди. Инглиз тилини умуман тушунмасдим. Мен мактаб ойнасига яқин бориб ичкарини томоша қилишга чўчидим. Танаффус вақтида болалар шодон ўйнашар, айримлари ўзи билан олиб келган егулик ва шарбатдан тотинишарди. Нонушта қилмаганим ёдимда тушиб, қорним гулдуради. Шунга қарамай, тўрт соат мактаб қаршисида ўтирдим. Болаларнинг дарси тугагач, уларни олиб таксида уйга қайтдик. Келганимдан сўнг Зита мени уришди:

— Кун бўйи қаерда эдинг? Ахир, шунча иш қолиб кетди! Йўқолиб қолишинг ҳам мумкин эди. Бу катта шаҳар! Агар бу ҳолат яна такрорланса, мендан яхшилик кутма!

Жимгина бошимни эгдим.

Баъзида болалар дарс қилаётган пайтлари кайфиятлари яхши бўлса, менга ҳам қоғоз ва қалам беришарди. Мен уларга ўхшаб ҳарфларни ёзардим. Агар хонага бирор аёл киргудек бўлса, қоғозларни дарҳол яширардим. Бўлмаса, жазога тортилардим.

Ҳафталар ва ойлар ўтди. Улғайган сарим юмушларим ҳам ортиб борарди. Уйдаги аёллар тобора уй ишларига аралашмай қўйишди, бари менинг зиммамга ўтди: уйларни тартибга келтириш, супирсидир, идиш ювиш, овқат тайёрлаш, кир ювиш, бозор қилиш. Эрта тонг соат бешдан тунги ўн биргача тинмасдим. Энг оғири сув ташиш эди.

Непал сув захираси бўйича бой мамлакат бўлса-да, аҳолига сув етишмасли. Уйларда сув қувурлари ўрнатилган бўлса-да, доим ўчиқ бўларди. Шунда яқинроқдаги қудуқдан сув ташиларди. Навбат узун бўлиб, бир неча соат, ҳатто кечқурунгача кутишимга тўғри келарди. Икки челақ сувни кўтариб қайтардим. Уй ва қудуқ орасидаги масофа пиёда тўрт соатлик йўл. Орада юз мартача тўхтаб дам олсам керак. Бир

марта қайтаётганимда қоқилиб бир челак сувни ағдариб юбордим. Уйдагилардан танбеҳ эшитмаслик учун яна ортга қайтиб навбатда тургандим.

Зитанинг оила аъзолари менга кўпол муомалада бўлишарди. Аёллар арзимас нарсаларга кўп асабийлашар ва бунинг аламини мендан олишарди. Кўпинча Зита уйда йўқлигида гап эшитардим. Бир марта Зитанинг янгаси китобни ҳижжалаб ўқиб ўтирганимда устимга бостириб кирди:

– Дарҳол чироқни ўчир, нонкўр, сурбет қиз! Нима, ўқишинг учун электрга пул тўлаяпмизми? Сен камаларисан, шуни унутма, китоб сен учун эмас! Шунинг учун миянг суюлиб яхши ишламаяпсан.

Чироқни ўчиришга улгурмай у лампочкани ечиб олди ва эшикни қарс этиб ёпиб чиқиб кетди.

Эркаклар аёллардан ҳам ёмон эди. Улар арзимас юмушлар учун мени чақираверишар, айниқса, Зитанинг акаси баджаҳл эди. Бир марта шапалоқ урганидан ерга йиқилиб тушгандим. Яна бир сафар буйругини кўнгилдагидек адо этолмаганим учун кўлимга қайноқ сув қуйганди. У доим мени жазолагандан сўнг:

– Зитага айтсанг, сени ўлдираман! – деб таҳдид қиларди.

Непалда барча оила аъзолари жам бўлиб яшаши анъанага айланган. Ҳатто улар бир-бирини ёқтирмаса-да, шунга мажбур. Бу уйда ҳам Зита ва акасининг хотини тез-тез жанжаллашиб туришарди. Зита уйда йўқлигида унинг гийбати бошланарди. Уйдалигида эса ҳамма жимгина ўтирарди. Зитанинг эри туфайли шу уйда яшаётганларига бўлса керак, унинг юзига ёмон гап айтишмасди.

Хуллас, бу уйдаги муносабатлар аламини мен кўрардим. Эркаклар ярим тунда мени дўконга тамаки ёки май олгани жўнатишарди. Зита кеч тушгач,

кўчага чиқишимни тақиқлаган бўлса-да, эркаклар атай шундай қилишарди. Чунки охириги пайтларда газеталарда ёш қизалоқларнинг йўқолиб қолаётгани ҳақида хабарлар тез-тез кўзга ташланарди. Қўрқаписа югурганча яқиндаги шохобчага бориб келардим. Зита бу ҳақида билиб қолгач, менга танбеҳ берди:

— Сен уларга тамаки олиб келишга мажбур эмасан! Қоронғида сираям ташқарига чиқма. Отам сени менга камалари қилиб берган, уларга эмас!

Зита айтганига қарамай, акаси ва поччаси буйруқ беришни тўхтатишмади. Қай бирларининг гапига киришни билмай довдираб қолдим. Эркакларга йўқ десам, калтак ердим. Охири Зитадан яширинча шохобчага чиқиб келишни одат қилдим. Зита фақат болаларимга қара, деб вазифа топширганди. Қолганлар бўлса бутун уйдаги ишлар менинг зиммамда деб ҳисоблашарди. Оила худди икки фронтга ажралган, мен ўртада сарсон эдим. Ҳеч кимнинг кўнглини бирдек ололмас, бурчакларда йиғлаб олардим. Бошқа чидаёлмайман, дердиму, келгусида ҳаётимда ўзгариш юз беришига умид қилиб қийинчиликларни енгардим.

ЎЗ УЙИДА БЕГОНА

Кутганим бесамар кетмади: орадан тўрт йил ўтиб мўъжиза юз берди гўё. Менга уйга бориб келишга рухсат беришди. Бир кунга! Ўшанда Мағхи байрами эди. Орадан ўтган шунча йил ичида оила билан сира кўришмаган, гаплашмагандим. Барибир уйдагиларда телефон йўқ. Омар ҳам мени излаб бу ерга бирор марта кўнғироқ қилмаганди.

Зитанинг бир қариндоши мотоциклида мени Манпурга элтиб қўйди. Бу ерни олти ёшимда тарк этгандим. Энди ўн яшар қизман. Зита тунов куни салонга бориб сочимни кестиришимни буюрганди.

Узун сочим ҳозир ўғил болаларникидек калта эди. Зита уй хизматчиси учун шу мақбул эканини айтди. Кийим ҳам шунга яраша: жинси шим ва футболка. Зитага европача кийиниш ёқарди, болаларини ҳам замонавий спорт кийимида юришларини истарди.

Фақат бир мен ўзгармабман, қишлоғимда ҳам ўзгаришлар юз берибди. Мени энг қувонтирган нарса шу бўлдики, мен кўрқадиган Рапти дарёси узра катта кўприк қурилибди! Кўзларимга ишонмай, ундан бир неча бор ўтиб кўрдим. Энди аввалгидек совуқ ва лойқа сувни кечиб ўтишга ҳожат йўқ! Демак, ҳамма нарсани яхши томонга ўзгартириш мумкин экан-да, деган хулосага келдим, ичимда қандайдир ишонч пайдо бўлди.

Манпурда ҳам янги уйлар кўпайибди. Мотоцикл одам ва жониворлар туфайли тиқилинч бўлган кўчадан базўр ўтиб борарди. Эски маконим кўрингач, уловдан тушиб уй сари шошдим. Аммо кулбамизни кўриб шокка тушдим: у бузилиб қулаб тушганди. Нима бўлди экан? Қолганлар қаерда? Наҳотки, оилам энди бу ерда яшамаса? Энди уларни бир умр кўролмасам-а?! Кўзларимга ёш тўлди. Шу пайт кўшнимиз келиб, кимни излаётганимни суриштирди.

— Оилам бўлмиш Чаудхариларни қидириб келгандим.

— Ўзинг кимсан?

— Мен Урмиламан, уларнинг учинчи қизи. Тўрт йил уйда бўлмадим, камалариман. Улар қаёққа кетишди экан?

— Хавотир олма, Урмила. Улар узоққа кетишгани йўқ. Ҳозир дарё бўйидаги янги мактаб ёнига уй қуришган.

Елкамдан тоғ ағдарилгандек бўлди. Мени олиб келган кишига манзилни тушунтирдим. Айтилган жойга етиб боргач, янги уйимизни кўриб ҳайратга

тушдим: у катта ва чиройли эди. Онамни узоқдан танидим.

Мотоциклни тўхтатиб, уй сари қичқирганча чопдим:

– Она, онажон!

Онам эса менга ҳайрон бўлиб қаради ва ёнидагилардан:

– Нега анави бола мени она деяпти? – деб сўради.

Оилам аъзоларининг бирортаси мени танимади. Мен эса онамнинг қўлидан ўпиш учун тутдим. Лекин у қўлини тортиб олди.

– Кимсан ўзи?

– Бу мен қизингиз Урмиламан. Наҳотки, танимаяпсиз? – йиғлаб юбордим.

Қўлимда улар учун олган мандаринларим сочилиб кетди. Онам менга синчиклаб боқди. Иягимдан ушлаб бошдан-оёқ разм солди.

– Урмила, ростанам бу сенмисан? Жуда ўзгариб кетибсан! Худди ўғил боланинг ўзисан-ку?

– Ҳа, қизингизман. Тўрт йил кўришмадик, ахир!

Уйдаги бошқа аёллар ҳам бирин-кетин ёнимга келишди. Барчасининг қўлидан ўпдим. Ниҳоят, онам ҳам қўлини узатди ва дуо қилди. Кейин биз уйга кирдик ва олов атрофига чўкдик. Мандаринни ўртага қўйдик. Менга янги оила аъзоларини таништиришди. Омарнинг учта фарзанди бўлибди: бир қиз ва икки ўғил. Говиндада ҳам икки ўғил экан. Уйда Омар йўқ эди. Акам Ҳиндистон чегараси ёнида иш топиб, икки ҳафтадан бери ўша ерда экан.

Отам ҳам табиблик қилаётган эмиш, ҳозир шу юмуш билан йўлда экан. Унинг олдида одамлар иш вақтидаги жароҳатлар, касалликлар, иштаҳа йўқлиги, жин чалиши каби шикоятлар билан келишаркан. Бундай вақтларда отам садақа қилишни тавсия қиларкан: озроқ гуруч, кокос, банан, гуруч

шароби. Сўнгра қопчиғидан аллақандай гиёҳлардан дамлама қилиб ичираркан. Бу ерда одамлар эскича табобатга қаттиқ ишонишади. Эҳтимол, замонавий докторлар ва дори дармонга пуллари етмагани учун табибга қатнашар. Отамни ҳурмат қилган аҳоли уни тўй ва байрамларга чақиришаркан. Бугун ҳам Мағхи байрамида уни олиб кетишган кўринади.

Онам гурур билан уларда ҳам энди электр борлигини айтди. Чироқни ёқиб деди:

– Энди қоронғиликдан кўрқмайсан.

Авваллари шамчироқ ёқсак-да, қоронғидан роса кўрқардим. Онам ва Бисрами қишлоқдаги янгиликлардан сўзлашди: ким уйланди, ким вафот этди. Аммо Катмандудаги ҳаётим ҳақида сўрашмади. Одатда, бизда кўп гапириш одобсизлик саналади. Айниқса, ўз ҳис-туйғуларинг ҳақида кимгадир айтиш уят. Уларга кечинмаларим ҳақида айтганимдан фойда ҳам йўқ, барибир эртага ортга қайтишим керак. Қаварган кўлларимни яширганча жим ўтирардим. Жиянларим бўлса, атрофимни ўраб олганча саволлар ёғдиришарди:

– Катманду қанақа жой?

– Катта уйда яшайсанми?

– Телевизор ҳам борми?

– Мактабга борасанми?

– Машиналар роса кўп бўлса керак?

Улар менга катта шаҳардан келган меҳмон қиз сифатида ҳавас билан қарашарди. Фарбча кийимларим ва оқ кроссовкамга қизиқишар, аммо ҳаётим уларникидан кўра аянчли эканини пайқашмасди. Мен болалар билан қишлоқни айландим. Ёмғир ёғар, лой кўчаларда оёқ кийимим қоп-қора бўлди. Аммо бўш вақтимни шод ўтказаятганимдан бахтли эдим. Биров буйруқ бермаса, маза қилиб сайр қилсанг!

Кўни-кўшни, дўст ва қариндошларнинг уйига бир-

бир мўраладик. Улар бизни байрам егуликлари билан сийлашди. Қўшиқ айтиб рақс тушаётган одамларга қўшилиб тоза сакрадик. Бир уйнинг қаршисида оломон йиғилганини кўриб, тиқинни ёриб ўтдик. Бу ерда кўча театри намойиш этилаётганди. Одамлар эса уларга танга ташлар ва томошадан завқланганча хохолаб кулишарди. Беташвиш ва эркин бўлиш нақадар яхши эди.

Кечки пайт чироқларни ёқиб, катта япроқларга солинган миллий таомдан тотдик. Дастурхондан гуручли шарчалар, пряник, ширин картошка, қовурилган гулкаррам, ҳатто гўшт ҳам ўрин олганди. Онам менинг ташрифим муносабати билан товуқ сўйганди. Мен ўтган йиллар давомида гўшт емаганим учун вегетариан бўлиб қолгандим. Оилам тузаган дастурхон аввалги байрамлардан анча мўл эди. Ака ва янгаларим қурилиш майдонларида ишлаб пул жамғаришган экан. Бундан ташқари, ишчиларга бир қоп гуруч ҳам бериларкан. Хуллас, оилам энди очлик балосидан қутулган эди.

Шунга қарамай, менинг уйда қолишимга рухсат беришмади. Мен онам билан ёлғиз қолганимда, Катмандуда қийналаётганим, мактабга бормаслигим ва оилам бағрига қайтишни истаётганлигимни билдирдим.

— Балки мана бу янги мактабга қатнарман?
— дедим, — ахир, у уйларингизнинг ёнгинасида экан. Шу ерда қолишимга рухсат беринг, илтимос! Катмандуга жўнатманг, онажон!

— Майли, агар Катмандуга кетишни истамасанг, аканг яқинроқ ердан иш гаплашади. Барибир уйда қола олмайсан. Қурилиш якунига етса, аканг ва келинлар яна ишсиз қолади. Икки ҳафтадан сўнг эса гуруч ҳам тугайди.

Мен бошқа оилага хизматчи бўлиб боришни ис-

тамасдим. Худо билади, қанақа бека тушишини? Бошқа камалари қизларнинг даҳшатли ҳаёти ҳақида кўп эшитганман: уларни уришади, жазолашади, чўридек ишлатишади. Ҳарҳолда, бошқаларни айтмаганда, бекам Зита менга яхши муносабатда. Ўша уйда ишлашга ўрганиб қолганман. Ич-ичимдан Катмандуга қайтишдан ўзга чора йўқлигини тан олиб турардим. Аммо умид сўнмас экан.

Тонг ёришгач, кетишга тараддудландим. Бисрами менга шишадан ясалган кичкина тақинчоқ совға қилди. Бўйнимга тақиб қўйиб, пешонамдан ўпди.

— Сен ҳақингда ҳар куни ўйлайман, Урмила. Кучли бўл, вақти келиб, албатта уйга қайтасан, бунга ишонаман. Қайтишингни сўраб дуо қиламан...

Сўнг унинг қизчаси менга гул тутқазди:

— Бу сизга, Урмила.

Мен жиянимни кучиб йиғлаб юбордим.

Бир оз ўтиб кечаги киши мотоциклида келди. Кетишдан аввал тхар халқининг маъбуди Бутуага сиғиндим. Унинг ҳайкали уйимиздаги сандиқда турарди. Бутуанинг қаршисига гул қўйиб, Шива, Вишну, Будда ва бошқа маъбудлардан ҳам тезроқ уйга қайтаришларини илтижо қилдим. Оилам билан хайрлашиб уловга миндим. Оиламиздаги аёллар то кўринмай қолгунча менга қўл силкиб қолишди. Эркак мени Гхорахидаги ўша сариқ уйга элтди. Зита болалари билан отасиникига келган экан. Икки кундан сўнг биз яна Катмандуга қайтдик.

КЎНГИЛОЧАР КУНЛАР

Орадан бир ойлар ўтгач, Зита оила аъзолари билан қаттиқ уришиб қолди. Шу сабаб акасию поччаси, хотини ва болаларини олиб бошқа уйга кўчиб кетишди. Бундан жуда қувондим! Нолаларим Худога етиб борган кўринади. Биз ҳам ўша бинодаги

пастки қаватга, кичикроқ хонадонга кўчиб ўтдик. Доимгидек уй ишлари билан бандман. Уйда Зита ва унинг болаларидан бошқа ҳеч ким йўқ. Шу сабаб юмушларим ҳам енгиллашган.

Зита мени баъзан ўз қизидек кўрарди. Масалан, қизининг сочини ювиб қўйгач, меникини ҳам юварди. Болаларига уйқу олдидан бир стакан сут бераркан, мени ҳам унутмасди. Одам камлиги учунми, егулик бемалол эди, энди оч қолмасдим. Ҳатто улар билан бир стол атрофида ўтиришга мушарраф бўлдим. Энди болаларнинг хонасида, полда ётардим. Зита дўконга чиқса, менга ҳам сақич, қалам ёки тўғноғич харид қиларди.

Бекам Болливуд шайдоси эди. Шоҳруҳ Хон, Ами-табҳ Баччан ва Айшвария Рай унинг кумирлари. Непалда деярли барча аҳоли Болливуд фильмларини севиб томоша қилади. Зита киноюлдузларга ҳавас қилиб баъзида қизини оларди-да, фотосалонга борарди. У ерда актрисаларга хос пардоз қилдириб, улама соч улаб, узун сари кийган ҳолда турфа суратларга тушишарди. Шундан бир жуфтини менгаям совға қилди.

Ишларимни яқунлагач, болалар билан телевизор томоша қилишимга ҳам рухсат берилди. Мультфильм, ҳиндча қўшиқлар, непалча операларни кўрардик. Айниқса, болалар таътилга чиқса, вақтимиз жуда соз ўтарди. Биз кино ёки истироҳат боғига айлангани борардик. Паия билан деярли дугона бўлиб қолдик. Мен Зитанинг болалари билан паркларда арғимчоқ учар, сирпанчиқдан сакрар, қувлашмачоқ ўйнардим. Паия баъзан Барби қўғирчоғини ўйнашга ҳам берарди. Мактаб дарсларини бирга тайёрлардик. Паия туфайли оддий гапларни тузиш ва ёзиш, мисол ечишни ўрганиб олдим. Ҳатто бир нечта инглизча сўзларни ҳам ёдладим.

Зита айрим вақтлар мени ҳам ресторанга олиб кетар, дўстларига таништирарди. Шунда биз пицца ва кока-кола буюрардик. Мана шундай лаҳзаларда ўзимни оила аъзосидек ҳис этардим. Бир марта Зитанинг дўстлари билан Рождество байрамини кутиб олдик. Аввал бунақа байрам ҳақида эшитмагандим. Бу насронийларнинг янги йили экан. Меҳмонхонага безатилган арча ўрнатилган. Деразаларда турфа рангда товланувчи чироқчалар порлаб турибди. Болаларга кекс ва совғалар тақдим этишди. Ҳатто менгаям шоколад беришни унутишмади.

Зита динимиз индуизмга хос байрамларни ҳам нишонларди. Дассаин байрами кузда ўн беш кечакундуз давом этарди. Бу байрамда Кали ва Дурга исмли иблис маъбудлар устидан ғалаба нишонланади. Одамлар ибодатхонада жонлиқ сўйишади: эчки, қўй, ўрдак, курка. Бу байрамда кўп гўшт истеъмол қилинади. Ўнинчи кунга келиб, қариндошлар йўқланади. Катталар фарзандларининг пешонасига қизил хол суриб, дуо қилишади. Одамлар бир-бирига бўйинга тақиладиган сариқ гулчамбар совға қилишади. Бойми, камбағалми, ҳамма Дассаин байрамида янги кийиши шарт. Зита ҳам менга янги кўйлак ва пул берди.

Яна бир диний байрам Тихар маъбуд Лакшми шарафига ўтказилади. Одамлар уйларидан туриб мойли қоғозшамлар ёқишади ва осмонга учиришади. Осмон худди юлдузчаларга тўлгандек нур таратади. Байрам беш кун давом этади. Биз яратганга ва жониворларга шукроналар айтамыз. Непалнинг миллий жонзоти бўлмиш сигирлар эъзозланади. Яна қарға, ит ва бойқуш ҳам Лакшмининг рамзи саналади. Байрамнинг охирги кунда аёллар ўз оиласидаги эркакларни дуо қилишади. Илтижо вақтининг аниқ дақиқалари телевизор ва радиоларда

эълон қилинади. Айни шу онда барча аёллар ўз эри, отаси, акаси, ўғиллари, тоғаю амакиларининг узок умрини тилаб ибодат қилишади.

БАХТСИЗ КУНЛАР

Афсуски, бу қувончим узоққа чўзилмади. Икки ойдан сўнг Зитанинг акаси уйимизга келди ва синглисига гина қилди:

– Сизлар атиги уч кишисизлар, оиланг учун доимий ёрдам шарт эмас. Урмила бизникида ҳам ишлаши керак, ахир!

Зита гарчи менга яхши муносабатда бўлса-да, акасининг гапини қайтаролмади. Бунинг устига бизда аёллар оиласидаги эркакларнинг гапига бўйсунушади. Айниқса, ёлғиз яшаётган аёл ака-укаларининг сўзини қайтариши мумкин эмас.

Шу тариқа, мен икки уйда ишлай бошладим. Зитанинг акаси хизмат керак бўлганда чақирарди. Кейин эса поччаси ҳам ишга чақира бошлади. Хуллас, куни билан учта уй орасида сарсон эдим. Баъзан улар мени талашиб жиқиллашиб ҳам қолишарди.

– Урмила менга тегишли! – дерди Зита.

– Отам уни барчамиз учун ёллаган, – бақирарди акаси. – Бугун уни бизникига юбор, ювилмаган идиш-товоқлар тўлиб кетди!

– Бизникида эса кир ювиш керак! Бунинг устига сув ҳам тугаган.

Кучим қолмаганидан озиб кетдим. Жисмоний чарчоқдан кўра руҳан қийналардим. Зитанинг қариндошлари менга жуда ёмон муносабатда бўлишарди. Куни билан ишга кўмиб, бир бурда нон беришмасди. Айниқса, акаси ўта жаҳлдор инсон эди, доим аламини мендан оларди.

Сув ташигани чиққанимда ўзимга ўхшаган камалари қизлар билан танишардим. Улар ҳам мен ка-

би жуда озгин ва эзгин эдилар. Очлик ва хўрлик азобидан шикоят қилишар, мен эса Зита ҳақида ёмон гап айтмасдим. Бир куни бошқа чидай олмаслигим ҳақида ўйлаб йиғлаб ўтирганимда Зита аҳволимни сўради.

— Акангизникида бошқа ишлолмайман. Сизнинг қариндошларингиз баджаҳл ва тубан инсонлар, мени азоблашяпти. Илтимос, мени уларникига юборманг, буни истамайман! — ёлвордим мен.

Зитага аввал шикоят қилмаганим учун кўрқа-писа тикилдим. У индамади ва ўйланиб қолди.

— Сиз доим мактабга боришимни ваъда қилардингиз. Ҳозир ёшим ўн тўртда, аммо ҳалигача тузукроқ ўқиш-ёзишни билмайман ҳам. Агар мактабга рухсат берсангиз, хонадонингизда сидқидилдан ишлайман. Аммо учта оила мен учун кўплик қилади.

Ўйланиб қолган Зита жавоб қайтарди:

— Майли, сенга мактаб излайман. Яқин-атрофдаги давлат мактабларида балки бўш ўрин бордир.

Эшитганимга ишонмай бекамга тикилиб қолдим. Юрагим қувончдан потирларди.

— Сен ўзингдан анча кичик бўлган болалар билан биринчи синфга боришингга тўғри келади, розимисан шунга?

— Ҳаммасига розиман. Мен фақат ўқишни истайман. Ҳали кўрасиз, аълочи бўламан!

Эртасига Зита мактаб излаш учун чиқиб кетди. Қайтишини сабрсизлик билан кутдим.

— Директор айтдики, душанбадан мактабга чиқишинг мумкин экан. Эртага сен учун форма ва дафтарлар харид қиламиз.

Шодлигимдан Зитани қучоқлаб олдим.

— Раҳмат, бекам, раҳмат! Кўрасиз, уй ишларини ҳам бирдек эплайман!

Кечки пайт Зита бу ҳақида оила аъзоларига айтди. Одатга кўра, аёл киши бир ўзи қарор қилишга ҳақли эмас, эри эса узоқда, шунинг учун акаси ва поччаси бунга розилик бермоғи лозим эди.

Суҳбатдан сўнг мактаб ҳақидаги орзуларим барҳам топди.

– Эсинг жойидами? – дейишди улар Зитага қараб, – Урмила оддий камалари, у ишлаш учун яралган. Агар у мактабга борса, уй ишларини қилгиси келмай қолади. Сенга ва бизларга қарши чиқа бошлайди. Хўш, шунда ким уй ишларини бажаради? Ёки ўзинг кирларни ювиб, овқат тайёрлайсанми?

Паиянинг айтишича, бу гаплардан сўнг Зита йиғлаб ҳам олибди. Икки кундан кейин доимгидек Зитанинг қариндошлариникида ишлай бошладим. Улар мени мазах қилишарди:

– Ана, Урмила хоним келяптилар. Мактабга боринг келиб қолдими? Энди уй ишларидан ҳам озод этишимизни сўрарсан балки? Кел, сенинг ўрнингга биз идишларни ювамиз. Ахир, сен ўқишинг керак, шундай эмасми?..

...Зитадан доим уйимга меҳмонга боришимга рухсат беришини сўрардим. Сабаби оиламдагиларни жуда соғингандим. Аммо бекам рад этар, чунки вилоятимда сиёсий низолар кучайганди. Маоистлар ва ҳукумат ўртасидаги келишмовчиликлар туфайли турли жанжаллар бўлаётгани ҳақида газеталарда бонг уришарди.

– У ер хавфли, Урмила. Катманду сен учун мақбул жой. Агар уйингга борадиган бўлсанг, сени ҳам тутиб олишлари мумкин.

Менга сиёсий низоларнинг фарқи йўқ эди, уйга борсам бўлди. Шунинг учун Зитанинг ҳоли-жонига қўймадим. Охири у рози бўлди ва менга чипта олиб берди. Бекам фарзандлари билан мени кузатиб

қўйди. Гхорахидаги катта сариқ уй қаршисида мени акам кутиб олди. Саккиз йил аввал у мени шу эшик ортига ташлаб кетганди. Омар менга жуда ҳорғин кўринди.

— Нега келдингиз? — дедим аччиқланиб. — Ахир, худди шу ерда мени сотиб юборгандингиз-ку!

— Сени кутиб олгани келдим. Уйга кетамиз.

Омарнинг ўша пайтда бошқа чораси бўлмагани, қарзларни узиш ва хотинини даволатиш учун шундай қилишга мажбур бўлганини ич-ичимдан тан олиб турсам-да, барибир уни ҳалигача кечира олмагандим.

Бу сафар мен Магхи байрамида эмас, ёзда келдим. Ҳаво жуда иссиқ эди. Ота-онам тўққиз набирали бўлишган экан, жиянларим билан роса ўйнадим. Ҳатто акамнинг велосипедини минишни ўрганиб олдим. Бисрами мендан Катмандудаги ҳаётим ҳақида сўради. Ниҳоят, оиламиздан кимдир мен билан қизиқаётганди.

— Бадавлат оилада бахтли яшаётгандирсан? Чиройли уй, ҳашамдор мебеллар, тоза сув...

Аввалига индамадим. Сўнгра аслида ҳаётим қандай эканини айтишга қарор қилдим:

— Мен тонгдан тунгача учта оиланинг хизматидаман. Бекамдан ташқари ҳамма менга қўпол муносабатда. Улар учун одам эмас, оддий чўриман. Мактабга ҳам боролмаяпман. Хуллас, бахтсизман. Барчасига оилам учун чидаяпман.

Оила аъзоларим менга тикилиб қолишди. Мен ичимдаги бор аламимни тўкиб солиш вақти келганини англадим:

— Менга ваъда беринглар, — давом этдим қатъий оҳангда. Аёллар мени бу алфозда кўрмаганликлари учун жим қолишди. — Мен яна Катмандуга қайтиб кетаман. Аммо мендан сўнг бу оиладан бошқа

камалари чиқмасин. Сичита, Зарисма, Магешвори, Рамиталарни асло чўриликка бериб юборманг! Мен охиргиси бўлиб қолай!

Ҳамма ҳайрон эди. Ниҳоят Бисмари биринчи бўлиб сўз очди:

— Ўзим томонимдан ваъда бераман, Урмила! Менинг яккагина қизим Магешвори ҳеч қачон камалари бўлмайди. У сен босиб ўтган йўлларни босиб ўтишини асло истамайман.

Акамнинг хотини Индравати ҳам кўлларимдан тутди:

— Менинг ҳам қизим битта. Рамита бунақа оғир ҳаётга муносиб эмас, ваъда бераман.

Учинчи акамнинг хотини эса жим қолди. Чунки унинг уч қизи бўлиб, ўғил кўрмаганди.

— Радха, илтимос, сиз ҳам ваъда беринг, — дедим мен. — Жиянларим камалари бўлмайди, шундайми?

Радха ўйнаб ўтирган қизларига тикилди.

— Майли, Урмила, ваъда бериш мушкул бўлса-да, бераман! Уларни доим ҳимоялайман.

— Барчангизга раҳмат!

Енгил тин олдим. Уйга келгач, жиянларим ҳам менинг ҳолимга тушади, деб сиқилиб юргандим. Агар оналари ўз қизларини ҳимоя қилишса, уларга бу тақдир насиб этмайди. Бу ерда кўпчилик оналар ўз қизлари бошқа уйда камалари бўлиб ишлаётганидан кўпинча фахрланишарди. Чунки меҳнатда тобланган қизлар тезроқ эрга тегиб кетади, деб ҳисоблашади. Акаларимнинг хотинлари бундай деб ўйламасликларини истардим.

Икки кундан сўнг Зитанинг қариндоши мени олиб кетди. Яна елкамга оғир юк тушгандек бўлди.

Зитанинг отаси мени Катмандуга жўнайдиган автобусга чиқариб юборди. Охирги ўриндиқдан жой тегди. Бир хаёлим автобусдан тушиб қолиб узоқларга

қочиб кетгим келди. Аммо бу билан оиламни иснодга қўйишимни ўйлаб чекиндим. Зитаникига қайтгач ҳам уйимни соғиниб юрдим. Ноябрьда ўн бешга тўлдим, аммо ҳамон камалари эдим. Мактабга бориш орзуси амалга ошмагач, Зитадан мени камалари вазифасидан озод этиб, уйимга жўнатишини илтимос қила бошладим.

— Сенинг вилоятингда вазият ҳамон хавфли, бир оз кут, — деди Зита. — Агар учта уйда ишлаш оғирлик қилаётган бўлса, сени холаминикига жўнатишим мумкин. У ҳам камалари излаб юрганди. У ёлғиз яшайди, ўғиллари Америкага кетган. Хуллас, унинг уйида иш йўқ ҳисоби. У бадавлат аёл, ҳашаматли уйда туради. Ўз хонанг бўлади. Агар яхши хизмат қилсанг, маош ҳам тўлаши мумкин. Балки сенга ўша ерда яхши бўлар...

Биламан, Зита имкон қадар менга яхши бўлишини истарди. Балки акаси билан мени талашавериш жонига теккандир. Мен ҳам жанжаллардан безгандим. Учта уйга қатнашдан чарчаб қаерга бўлсаям кетишга рози эдим. Шу тариқа бекамнинг таклифига рози бўлдим. У ерда қийналмаслигимга ишонгандим. Аммо қаттиқ адашибман...

ҚАҲРЛИ ХОЛА

Зита ва унинг фарзандлари билан хайрлашиш мен учун осон бўлмади. Ахир, шунча йил ичида бу оилага ўрганиб қолгандим. Зита мени охирги вақтлар ўз қизидек кўрди, сира қўл кўтармаган. У билан ҳозиргача алоқаларимизни узмаганмиз. Яқинда телевиденияда Камалари лойиҳаси бўйича берган интервьюимдан сўнг Зита менга қўнғироқ қилиб қолди:

— Сен билан фахрланаман! Болаларимдан бири телевизорга чиқади, деб сира кутмаган эдим.

У мени болалари қаторига қўшаётганидан суюниб кетдим. Гарчи кўрсатув камалари савдосига қарши лойиҳа бўлса-да, бу уни ранжитмади. Чунки унинг ўзи ҳам ҳозиргача мени хизматчи қилиб ишлатганидан афсусланарди. “Тўғри, сени мактабга беролмадим. Аммо ўз қизимдек кўрганман. Болаларим қатори сенга кийимлар, совғалар олиб берардим”, деб узр сўрагани у.

Зитанинг қизи Паия билан ҳам муносабатларимиз яхши. У ҳозир тиббиёт соҳасида ўқийди. Охирги марта Катмандуга борганимда уникида меҳмон бўлгандим. У ҳам камалари савдосига қарши, менинг қилаётган ишларимни мақтайди.

Яна ўтмишга қайтсам. Хуллас, 2004 йилнинг 2 июль куни эшигимизни кимдир қоқди. Бу санани яхши эслайман. Чунки айнан шу кундан эътиборан мен кундалик тута бошлагандим. Ёлғизликда кундалик тутиш яхши эрмак экан. Айнан шу куни менинг ҳаётимда қора кунлар бошланганди.

Зита эшикни очди. Қаршимизда озғин, виқорли кийинган аёл пайдо бўлди. У тахминан эллик беш ёшларда эди. Қора кўзойнак таққан, лаблари бўялган, чеҳраси жиддий тусда эди.

— Мен қизчани олгани келдим, — деди аёл.

Зитанинг болалари холаларига яқинлашмай бир четда қунишишди. Бекам ҳам ундан чўчиброқ муомала қиларди.

— Урмила, бу менинг холам. Энди сенга янги бека бўлади, — Зита шундай деб холасига ўгирилди, — балки чой ёки сув ичарсиз?

— Йўқ, раҳмат, вақтим зиқ.

Зита буюмларимни йиғишга қарашди. Болалар билан хайрлашганимдан сўнг Зита мени пастгача олиб тушди. Янги бекам билан кетарканман, негадир кўзларим намланди.

Урмила ЧАУДХАРИ

Уй қаршисида катта жип машинаси турарди. Ҳайдовчи юкларимни қўлимдан олди. Хола Зита билан хайрлашиб машинага ўтирди.

– Хайр, Урмила, – мени қучди Зита, – ўйлайманки, холамникида сенга яхшироқ бўлади. У хизматинг учун ойига бир ярим минг рупий тўлашга ваъда қилди. Пулларни оилангга жўнатиб, уларга ёрдам беришинг мумкин. Ёки ўзинг учун йиғиб қўй.

Янги бекам дарёнинг нарёғидаги Лалитпур шаҳрида яшарди. Хола шаҳардаги энг катта уйда тураркан. Вилла қаршисида тўхтаган машина сигнал чалгач, дарвоза очилди. Яшил боққа кириб келдик. Боғбон бекага салом берди. Ерга тўшалган газон гиламдек ялтирарди. Умримда бундайин ҳашаматли уй ва гўзал боғни кўрмаган эдим. Бу ерда бир нечта оила бемалол яшаса бўларди.

– Юр, хонангни кўрсатаман, – деди хола.

Катта уйгач киргач, зина бўйлаб ертўлага тушдик. Бу ерда бир нечта хоналар бор эди. Хола улардан бирини кўрсатди:

– Шу ерда ухлайсан. Бошқа хизматчиларим йўқ, ёлғиз ётасан.

Бу ерда икки қаватли темир каравот бўлиб, хона деразаси йўқ эди. Худди қамоқхонанинг ўзи.

– Ертўлада бир ўзим кўрқаман, бекам, мени ташлаб кетманг, – ўтиндим ундан.

– Биринчидан, менга хоним деб мурожаат қил. Иккинчидан, бу ер хизматкорларнинг хонаси!

– Ёлғиз кўрқаман-да, хоним.

– Афсуски, ошпазим кетиб қолди. У ҳам бошқа хизматкорларимга ўхшаб оқибатсиз чиқди. Ўзим рухсат бермагунимча шу ерда яшайсан.

Шундан сўнг у менга бир нечта савол берди: қаерданман, ёшим нечада, ота-онам ким, овқат пишира оламанми, кир юва оламанми, дўстим борми...

— Агар ортимдан бирор ёмон гап айтсанг сени шу заҳоти ҳайдайман, — деди у, — шундоғам ҳамма хизматчиларим нобакор чиққан.

Ўша куни хоним ётоғи ёнидаги зинапояда ухлашимга рухсат берди. Эртасига эса ертўлага кўчишим шартлигини айтди. Ертўладан кўра зинада ётишимдан хурсанд бўлиб уйқуга кетдим.

Хоним мени тонгги бешда уйғотди. Аввал ошхона билан танишдим. Сўнг уй билан таништирилдим: хонадон уч қаватли эди. Хоналар бирам кўпки, ҳаммаси қулфлоғ турарди. Бу лабиринт уйда адашиб қолишим аниқ, деб ўйладим.

— Нега кўрқасан? — деди бекам. — Уйимизни кўриқчилар кўриқлайди, рухсатимсиз биров киролмайди.

Билсам, янги бекам демократик партия депутати экан. 1990 йилгача Непал мутлоқ монархия эди. Кейинчалик демократик бўлса ҳам бу ҳолат ўзгармади: бадавлат қатлам қора халқни эзарди. Менинг бекам ҳам юқори кастадан бўлгани учун ўзидан паст кимсаларни одам ўрнида кўрмасди.

Хоним ишга кета туриб барча эшикларни кулфлаб кетар, фақат ошхона, омбор ва боғ эшиги очиқ қоларди. Балки мени бирор нарса ўғирлар деб чўчир.

Бу хонадонга ҳеч ким кирмасди. Ўзимни худди қамоқдагидек ҳис этдим. Янги бекамнинг табиати анча оғир эканини дарров пайқадим. У доим ўз саломатлиги ва гўзаллиги борасида қайғурарди.

Хоним тонгги тўртта уйғониб узоқ вақт ванна қабул қиларди. Сув овозини эшитиб мен ҳам уйғонардим. Сўнгра у бир соат юзига турли кремлар суларди. Кейин эса бадантарбия қилгач, кийинарди. Бекам соат олтида ўсимликли дамлама, еттида бодрингли шарбат, саккизда эса мевали компот қабул

қиларди. Тўққизга келиб мен унга барра мевалар: папайя, манго, олма, қовун кесиб хонасига олиб кирардим.

Хоним ўзига эътиборсиз кимсаларни ёнидан ҳайдарди. Шунинг учун ҳамиша уни тинглашга тиришардим. У ҳатто эрини ҳам ҳайдаб солган экан. Ўз табақасидан бўлган турмуш ўртоғи жонига теккан эмиш. Икки ўғли эса Америкада ўқийди: бири режиссёрликка, иккинчиси дизайнерликка. Якка қизи бўлса бадавлат бир йигитга турмушга чиқиб кетган экан.

Бекам бозорликни ўзи қилгани учун умуман кўчага чиқмасдим. Бизнинг мамлакатда гуруч асосий таом. Шу сабаб бекам кўпинча гуруч келтирарди. Уни сабзавотлар ёки чечевица соусига кўшиб истеъмол қилиш мумкин. У ўзи учун йирик донали оқ гуруч, менга эса курмакли қорамтир майда гуруч келтирарди. Ҳар куни икки хил идишда гуруч пиширардим.

Баъзида бекам ўзи таом тайёрларди. Шунда мен учун тайёрлаган таомини ея олмасдим. Чунки унга чўчқа гўшти ва қалампир кўшарди. Балки жуда озғинлигим учун семирсин деб гўшт кўшгандир. Мен вегетариан эдим. Кучуклар учун аталган чўчқа гўштининг иси кўнглимни ағдарарди. Шу сабаб бекамнинг кўзидан пана қилиб овқатни ахлатга ағдарардим. Кўпинча мен пиширган таомлар унга маъқул бўлмасди:

– Тфу! Бунга еб бўлмайди. Мени ким деб ўйлаяпсан? Уни кучукларга бер!

Зитанинг оиласи сираям тайёрлаган овқатимдан норози бўлишмаганди. Аммо янги бекамнинг таъби жудаям нозик эди. Ҳатто бир марта у ликопа тўла таомни отиб юборди.

– Нега анқайиб турибсан? Тозала гиламни! Эсиз, қиммат идиш эди-я!

Кўзда ёш билан поллатта келтирдим...

Зитанинг уйидан кетганим учун минг пушаймон бўлардим. У ерда ҳарҳолда ўзимни одамдек сезардим. Бу ерда эса қадрсиз бир чўриман. Бекамнинг кайфияти бир юз саксон даражада ўзгариб турарди. Аҳён-аҳёнда менга яхши гапириб ҳам қоларди:

– Оҳ, Урмила, сендан бошқа ҳеч кимим йўқ. Ваъда бер, доим ёнимда бўласан-а? Бунинг учун сени мукофотлайман...

У кўпинча ўзи ҳақида гапириб берарди. Мен бўлса ҳа, шундай, тушунарли, деб жавоб қайтариб ўтирардим. Бир куни менинг ўтмишим билан қизиқиб қолди. Унга расмий оҳангда юрагимни ҳовучлаб сўзлаб бердим.

– Уйингдан жуда олислаб кетгансан. Ота-онанг сени изламайди ҳам. Балки йўқлигингга қўникиб ҳам кетишгандир. Ҳатто бундан мамнун ҳамдирлар. Улар сени яхши кўришмайди, йўқса, чўриликка топширишармиди? Шунинг учун сенга тўлайдиган маошимни ота-онангга жўнатма. Ўзингга йиғиб қўй. Бир умр ёнимда хизмат қилсанг кам бўлмайсан, пулим етарли. Қариганимда ўғилларимнинг ёнига кетаман. Шунда сениям олволаман. Доим мен билан яшайсан, тўғрими?

Мен жавоб қайтаролмадим. Чунки ўз оилам ҳақида ўйлардим. Наҳотки, улар чинданам мени унутиб юборган бўлишса? Наҳот, бекам ҳақ бўлса?!

Баъзан бекамнинг менга ҳасад қилишини пайқаб қолдим. У нуфузли сиёсатчи, ишбилармон ва ҳурматли хоним бўлса-да, мендек оддий бир чўри қизга ғайирлик қиларди.

– Эҳ, Урмила, сен ёш ва чиройлисан! Терингни таранглигини қара... мен бундай тери учун боримни беришга тайёрман. Кўзгуга боққанда ажинларимни

санаш осон дейсанми? Шунча қиммат кремлар ҳам таъсир қилмаяпти...

Бир куни унинг ёнига келган дугонаси ҳам шу ҳақида сўз очиб қолди:

— Хизматкорингга нега бунақа қолга ўхшаган кийим кийдириб қўйдинг? Қара, у хушбичим, новдагина қиз экан. Юзининг силлиқлиги-чи!

— Қўйлаги катта бўлсаям, қиммат! — жавоб берди бекам. — Уни ўғлим Америкадан юборган. Бир-икки марта кийганимдан сўнг унга бервордим. Сифатли бўлса бўлди-да, нима фарқи бор?

Мен бекам билан баъзида унинг қизи Сьюзиникига борардим. Унинг уйи ҳақиқий сарой деса бўлади. Боғида фавворалар, пальмалар кўзни яшнатади. Бекамнинг қизиникида ўн беш чоғли одам яшайди: хизматчилар, ошпаз, боғбон, ҳайдовчилар, энагалар. Ҳатто кучукларга қарайдиган итбоқарлар ҳам бор.

Бизникидан фарқли ўлароқ бу ерда хизматчиларга яхши муомалада бўлинаркан. Хизматчиларга сифатли таом ва иш ҳақ бериларди. Уларнинг ўз ошхонаси, ётоғи бор эди. Барчаси махсус форма кийиб олишган. Сьюзига ҳам менинг эгнимдаги кийим ёқмади.

— Нега бу рўдапога ўраниб олдинг? Қизиқ, онам либосларга аҳамиятсиз эмасди-ку? Одамлар кўрса, кулади.

У шундай деб менга чиройли оқ кўйлак берди.

— Ана, энди, онамга қандай чиройли қиз эканингни кўрсатиб қўй!

Аммо бекамнинг аччиғи чиқди.

— Кимларга ўхшаб қолдинг? Ким сенга бу кийимни берди ўзи? Нима, қизимга кийимим йўқ, деб шикоят қилдингми?

— Асло, уларнинг ўзлари менга шуни тақдим этдилар.

– Тезда ечиб ташла! Хизматчим нима кийишини ўзим ҳал қиламан! Худди бирор йигитнинг бошини айлантириш учун ясаниб олганга ўхшайсан, ярамас қиз! Шундайми?

– Йўқ, йўқ, – деганча кўйлакни ечиб кўйдим.

Бекам қизини ҳам қилган иши учун койишни унутмади.

ШОҲОНА САРОЙДАГИ ҲАЁТ

Бир куни бекам уйга яхши кайфиятда келди.

– Бугун кечки пайт сени концертга олиб бораман, – деди тантана билан, – мана кўрасан, сенга ёқади. У ерга бутун казо-казолар йиғилади, машҳур кўшиқчилар чиқиш қилишади. Қани, сенга кийим танлайлик-чи.

Унинг менга бўлган бундай самимий муносабатидан эриб кетдим. Балки у унчалик ҳам ёмон аёл эмасдир? Ҳарҳолда, бир йил ичида мени ёқтириб қолган бўлса ажабмас. Бекам ётоғидаги беш эшикли улкан жавонни очди.

– Мана бу чиройли сари сенга мос тушса керак. Йўқ, йўқ, бу эмас. Манавини ола қол. Мендан кўра одмироқ бўлишинг керак!

Бекам сарини жойига кўйиб, оддий кўйлак ва шалвор олди.

– Нимани кутяпсан? Тезроқ кийин!

Либослар менга каттароқ бўлса-да, кийиб олдим.

– Яхши, бўлади, – деди бекам. – Энди эса ечиб кўй ва менга ванна ҳозирла. Концертгача ўзимга қарашим лозим.

Ваннадан сўнг у кумушранг сари кийиб, қимматбаҳо тақинчоқларини тақиб олди. Сўнгра менам кийиндим. Бекам қутичадан мен учун ҳам тақинчоқ олди. У бўйинга ва қулоққа тақиладиган

безакли тилла эди. Кўзларимга ишонмасдим! Бундай тақинчоқни телевизор орқали Непал гўзали танловидаги голибанинг бўйнида кўргандим.

– Наҳотки, бу Непал гўзалининг тилласидан бўлса? – деб юбордим.

– Билмадим. Балки меҳримни қозонсанг уни сенга тухфа қиларман. Қани, кетдик энди, бўлмаса кечикамиз.

Умримда концертга кирмаганим учун ҳайратим чексиз эди. Биз қизил гилам тўшалган улкан залга кирдик. Юзлаб чироқлар илинган қандил кўзни оларди. Бекам дўстлари ўтирган қаторга ўтди ва улар билан саломлашди. Улар орасидан кимдир менга мулозамат кўрсатди.

– Бу менинг Урмилам, – таништирди бекам, – у жудаям ажойиб қиз. Гўзал ҳам.

Концерт бошланди. Моцарт деган бастакорнинг куйини чалишди. Сел бўлиб тинглардим. Муסיқа инсон кўнглини алланечук қилиб юбориши рост экан. Менинг қувончга тўлиб концерт тинглашимни кўрган бекам ўз-ўзидан ғурурланарди. У мени ўзга оламга олиб кириб ҳайратга солганидан қувонарди. Чинданам, ундан миннатдор эдим.

Уйга қайтгач, бекам чарчаганини айтиб уйқуга кетди. Либос ва тақинчоқларни ечгач, яна чўрига айландим. Дилимга қачонлардир мен ҳам скрипка чалишни ўрганишни тугиб қўйдим.

Бекамникига келганимга ҳам анча бўлди. Кунда ўн олти-ўн етти соат ишлайман. Асосий ишим кир ювиш, супир-сидир, овқат тайёрлаш ва хонимни парваришладан иборат. Гарчи уйда кир машинаси бўлса-да, бошқа бой оилалар қатори бекам менга бутун уйдаги жилд ва чойшабларни кўлда ювдиарди. Баъзан қизи ва набираларининг кийимларини ҳам

олдириб келарди. Бир уюм тоққа айланган кир-чирларни куни билан ертўлада ювиб, сиқиб ёярдим.

– Куни билан банд бўлсанг, зерикмайсан, – дерди бекам, – шунда бемаъни ўй-хаёллар ҳам мияннга ёпишмайди.

Назаримда, у менинг бўш вақтим бўлишини сира истамасди. Сьюзи ва унинг эри менга яхши муносабатда бўлишар, баъзида кирларини ювиб берганим учун озроқ пул ҳам беришарди. Сюзининг эри ўз қайнонасининг менга ҳақ тўламай чўри қилиб ишлатишини маъқулламас, бунга инсон ҳуқуқларини камситиш деб қарарди.

Зита ҳақида сира эшитганим йўқ. Бир неча марта Сюзининг уйдан қўнғироқ қилишга уриндим, аммо тушолмадим. Бир куни яна умид билан унга сим қоқдим. Ҳайриятки, у гўшакни олди.

– Зита, намасте, бу мен, Урмиламан!

– Урмила, овозингни эшитганимдан хурсандман! Ишларинг қалай? Нега ҳеч қўнғироқ қилмайсан?

– Холангиз уйдан қўнғироқ қилишимга рухсат бермайди. Ҳозир унинг қизиникидаман. Ишларим яхши деёлмайман. Бекам жуда қаттиққўл экан. Уйдан ташқарига чиқармайди ва ҳалигача маош тўлагани йўқ.

– Афсус... Ундай бўлса мен холам билан гаплашиб кўраман. Сенга яхши муомалада бўлиб, пул тўлашини сўрайман. Бўптими?

– Албатта. Болаларингиз яхшими? Уларни соғиндим.

– Ҳаммаси жойида. Қизимнинг баҳолари яхши, ўғлим бўлса инглиз тилидан қийналяпти. Унга копьютер ўйинлари бўлса бас.

Зита билан у ёқдан-бу ёқдан сўзлашдик. Икки кундан кейин эса Зита бекамга қўнғироқ қилди. Гаплашиб бўлишгач, хоним ҳузурига чорлади:

– Ўтир! Зита кўнғироқ қилди. Демак, унга шикоят қилибсан-да? Қадримни билмаган чўри-камалари! Қишлоғингда ялангоёқ бўлиб, бир бурда нон тополмай юрардинг! Шундай катта хонадонда қорнинг тўқ юрганинга шукур қилсанг-чи? Сенга овқат, кийим бераман. Ёлғиз бир ўзимга хизмат қиласан, шундаям норози бўлишинг адолатданми? Аҳмоқ, Зитага мен ҳақимда нималар дединг? Сени ёқтириб қолгандим. Ярамас тхар, аслида каламушсан! Чўриларга ишониб бўлмаслигини билардим. Сенга нима етмаяпти ўзи?

Бекамнинг юзи бўғриқиб кетди.

– Кун бўйи уйда ёлғизман, бир ўзим ертўлада кўрқяпман. Кейин... ҳақ тўлайман, дегандингиз, — тилимга келганини айтдим.

– Аввал маошга яраша иш қил! Оч қолгандек шикоят қилишингга ўлайми? Ҳали пул керак, дегин? — бекам шундай деб ҳамёнидан бир жуфт купюра чиқариб менга қараб отди. — Мана сенга пул! Менинг пулим етарли, яхши ишласанг бир куни тўлайман. Энди эса кўзимдан йўқол, аҳмоқ тхар қиз!

Югуриб хонадан чиқиб кетдим. Пуллар ерда қолаверди. Тиззаларим қалтираб, Зитага кўнғироқ қилганим учун ўзимни койидим. Барибир тақдиримни ўзгартиролмайман. Нима қилардим ўзимга бошоғриқ сотиб олиб? Мен камалариман, менга ҳеч қанақа ҳақ тўланиши шарт эмас! Менга яхши муомала қилишлари ҳам мумкин эмас! Ёзуғимиз шунақа. Шу пайтгача ўзгармаган удумни мен ўзгартиролмайман, ахир.

Бор дардимни кундалигимга сочардим. Бекам уйда йўқлигида озроқ ёзишга улгурардим. Шу пайтгача учта дафтарим тўлди. Уларни ертўлага, бекам тополмайдиган жойга яширардим.

САЁҲАТ

Февраль ойида хоним Лумбинига бўлажак катта конгрессга кетди. Лумбини, бу таълимотимизга кўра, Будда туғилган жой. Бекам икки кундан сўнг Лумбинига мени ҳам чақирди.

— Менга керакли дори-дармонларим ва кийимларимни олиб келишинг керак. Шу баҳона шаҳзода Сидхартнинг туғилган ерларини кўриб кетасан.

Қамоқ уйдан чиқаётганимдан хурсанд бўлиб йўлга тушдим. У ергача автобусда етиб олдим. Шаҳзода Сидхарт Гаутама туғилган вақтда пайғамбаримиз унинг келажакда авлиё бўлишини башорат қилган экан. Шундан бери қирол ўғлининг диний билим олишига барча шарт-шароитларни яратиб берди. Шаҳзода йигирма икки ёшигача, яъни шу пайтга қадар саройда ўқиб ўрганди, бирор марта ташқарига чиқмаган, дейишади. Кейин эса оламини ўрганиш мақсадида Непал ва Ҳиндистонни кезибди.

Мен буддавий бўлмасам-да, бу таълимотга қизиқман. Лумбиниди хоним жойлашган меҳмонхонага бордим. Конгресс куни бекамнинг қариндошиникида ўтириб уй ишларига қарашдим. Бу шаҳарга дунёнинг кўплаб жойларидан ташриф буюришади, барчаси Буддани зиёрат қилгани келади. Майя Деви ибодатхонасида шаҳзода Сидхарт туғилган хонани ҳам кўриш мумкин. Бу ерда Будда шарафига кўплаб миллат вакиллари ибодатхона қурдирган: тайлар, хитойликлар, японлар, корейслар, ҳатто немислар.

Сафаримиз якунида бекам менга катта жигарранг коңверт тутқазди:

— Уни сумканга яшир!

Сўнг бекам бозорга бориб керакли ул-бул олиб

келишимни буюрди. Йўл бўйи ортимдан икки эркак кузатиб юрганини пайқаб қолдим. Бир пайт улар қаршимда пайдо бўлишди ва мендан қандайдир ҳужжатларни сўрашди.

– Қанақа ҳужжат? – дедим ҳайрон бўлиб.

– Қанақалигини яхши биласан. Беканг берган конвертни айтаяпмиз! Уларни бизга бер! – эркакнинг важоҳатидан кўрқиб кетдим.

– Менда ҳеч нима йўқ, – алдадим мен.

– Ундай бўлса, сумкангни титишимизга тўғри келади. Шунда топиб олсак, ўзингдан кўр!

Ёрдам сўраш учун атрофга боқдим. Кўчанинг нарёғида катта меҳмонхона турарди. Шарт ўша тарафга қочдим. Эркаклар ортимдан чопишди. Аммо меҳмонхонага киришмай тўхтаб қолишди. Мен холлга кириб кўнғироқ қилиб олиш учун рухсат сўрадим. Бекам жойлашган номерга сим қоқдим ва вазиятдан огоҳ этдим.

– Уларга конвертни бермадингми? – чўчиб сўради бекам.

– Йўқ, аммо улар мени ташқарида кутиб туришибди. Чиқсам, олиб кўйишади. Энди нима қиламан?

– Яхши, гўшакни навбатчи ходимга бер.

Мен қабулхонадаги йигитга гўшакни узатдим. Бекам унга мендаги конвертни меҳмонхона сейфида сақлаб туришини ва бунинг учун яхшигина чойчақа беришини айтибди. Йигитга конвертни узатдим. Мени эса сал ўтиб ҳайдовчи келиб олиб кетди.

Кечки пайт бекам конвертдаги ҳужжатларда партияга сайланажак барча аъзоларнинг исм-шарифи борлигини айтди. Бу ўша эркакларга нима учун керак бўлган, шуни тушунмадим.

БЕКАМНИНГ ЎФИЛЛАРИ

Ҳар йили Дассайн фестивалига бекамнинг ўғиллари албатта келаркан. Бу йилги байрамда уларни кўрдим. Прадап ва Пракашнинг оналарининг ғирт тескариси эканини билиб олдим. Улар Америкада ўқиб улғайганлари учун камалари савдосига қарши эканлар. Менинг уларга хизмат қилишимни ишташмади. Мен билан одамдек муомала қилишар, ўзлари еган идишларни ошхонага олиб кириб ювиб қўйишарди.

— Америкада бировни чўри қилиб ишлатиш мумкин эмас. Сен эса бир ўзинг бутун уйни тозаларкансан, — дейишарди ҳайрон бўлиб.

Бекамга бундай гап-сўзлар, албатта, ёқмасди.

— Бизларни ўз акангдек кўр, — дейишгандан сўнг хоним тутаб кетди. Ёлғиз қолганимизда:

— Ўзингни ким деб ўйлаяпсан? Ўғилларимга акадея кўрма. Уларга сингил бўлиб қолдингми? Сени мен туғмаганман. тхар қиз! Ўғилларимнинг хизматини қил ва ортиқча гаплашма!

Айниқса, Пракаш мен билан суҳбатлашишни яхши кўрарди.

— Онам учун узр. Сени қулдек ишлатаётгани яхши эмас. Сен бундай ҳаётга муносиб эмассан. Америкада бундай қилишмайди. У ерда камбағал болалар ҳам мактабда ўқиш ҳуқуқига эга. Онам болалигимизда бизга ҳам қаттиққўл эди. Кун бўйи ишда бўлар, келиб тарбиявий соат ўтарди. Сираям мени яхши кўрганини эслолмайман... Кўп йиғлардим. Мактабда яхши ўқий олмаганим учун доим мени омадсиз санарди. Шунинг учун отам билан суҳбатлашишни яхши кўрардим, у бизни тушунарди. Онамнинг характери туфайли отам ҳам кетишга мажбур бўлган. Аниқроғи, онамнинг

ўзи уни кўчага ҳайдаган. Билсам, онамдан хафа бўлиш керак эмас экан, шунчаки у шунақа туғилган, бошқаларга ҳукмронлик қилишни ёқтиради.

Бекам қаҳрли бўлса-да, ўғиллари шу ердалигида бир оз мулойим тортди. Барибир болаларини соғинган, шекилли. Шу икки ҳафта давомида бу дим уйга ҳам тоза ҳаво киргандек бўлиб, эркин нафас олдим. Прадап ва Пракаш байрам уюштириб, дўстларини чақиришди. Уларнинг ўйнаб-қувнаганини кўриб ўзим ҳам яйрардим. Афсуски, сафар якунига етди.

— Мен опам билан гаплашиб кўраман, у сен ҳақингда қайғуради, — деди Пракаш кетар олдидан, — онамга ҳам мактабга боришинг кераклигини айтдим. Ўйлаб кўраман, деди.

Мен учун қайғураётган инсоннинг қўлидан тутиб ўпдим. Икки кун ўтиб бекам мени хонасига чақирди.

— Ўғилларим сен ҳақингда гапиришди. Сенга ёмон муомала қилаётган эмишман. Мактабга боришинг керакмиш. Ўзинг бу ҳақида нима деб ўйлайсан?

Тилимни тишлаб, жавоб қайтаришга иккиландим.

— Мен, мен... — дедим тутилиб.

— Ҳатто саволга жавоб беролмайдиган даражада аҳмоқсан, яна мактабга бораман, деганиннга ўлайми?

— Йўқ, хоним, илтимос, менга имкон беринг. Сизга у қадар аҳмоқ эмаслигимни исботлайман. Кўрасиз, мактабни тез ўзлаштираман. Дарсдан сўнг барча уй юмушларини бажараман. Ваъда бераман! — дедим шошиб-пишиб.

— Йўқ, сени уйдан ташқарига чиқариш ниятим йўқ, бўлмаса хаёлинг бузилади. Уйга муаллим ёллаш учун пулим етади.

— Уйда ўқишга ҳам тайёрман, хоним...

— Буям бўлмайди. Уйимизга эркаклар келишини истамайман. Охири нима билан тугаши маълум! Бир

марта хизматкоримни уйда ўқитганман. Аммо икки ҳафтадан сўнг у ўқитувчиси билан севишиб қолди ва мени ёлғиз қолдириб қочиб кетди, ярамас! У сендан кўра анча кўримсиз эди: қийшиқ тишли, қора тан. Сен эса гўзалсан, бирор йигит севиб қолиши турган гап. Исталган пайт ким биландир кетиб қолишинг мумкин.

— Йўқ, йўқ! Шунчалар ишонмасангиз, аёл муаллим ёллайлик...

— Муаллима? Фу! Аёллар дарс ўтишни билишмайди, уларнинг мияси бўм-бўш. Сабоқ бериш ўрнига, сен билан гап сотиб ўтиришади пулимни совуриб. Ўқитувчилик фақат эркакларга хос касб.

— Унда кекса муаллим топсак-чи, хоним, — умидимни узмасдим мен, — илтимос, озроқ ўрганишимга имкон беринг. Мен бошқа ҳеч нарса сўрамайман.

— Йўқ! — қатъий жавоб берди бекам. — Уйимга бегоналар кирмайди. Ўғилларимга ваъда берганман, шунинг учун бошқа бирор истагингни айта қол, бажараман. Нима истайсан? Кийим-кечак, зирак, оёқ кийим, қуёшга қарши кўзойнак...

Таълимни бу буюмлар билан таққослаб бўлмайди. Ўзимни жуда омадсиз ҳис этдим. Бир пайт хаёлимга бир истак келди.

— Ундай бўлса, ҳайдовчилик гувоҳномаси учун ўқишни истайман!

— Ҳайдовчилик? Сенга у нимага керак?

— Бизнинг қишлоқда ҳеч ким ҳайдашни билмайди. Мен биринчи бўламан!

— Ҳа, майли. Ҳайдашни шунчалик истасанг, буни ўйлаб кўраман. Ҳайдовчимиз сенга ўргатади.

Шу билан суҳбатимиз якунига етди.

Ҳайдовчимиз камсуқум, яхши инсон эди. Бекам

унга менга ҳайдовчиликни ўргатиши учун пул тўлади. Мартнинг ажойиб кунларининг бирида мен дарс ола бошладим. Ҳайдовчининг сабоқларини кунт билан ўзлаштирдим ва унинг айтишича, биринчи мартадаёқ яхши ҳайдабман. Кейинроқ у менга машинани топшириб ҳайдашимни томоша қилганча, тамаки чекадиган бўлди. Аммо бекам буни кўролмасди. Дарс бошланиб ярим соат ўтгач, мени чақирарди:

— Бўлди, етар, Урмила, уйда ишларинг тиқилиб кетди!

Бир нечта дарсдан сўнг мени кўчада ҳайдашимга рухсат беришди. Ҳайдовчимиз бошчилигида бекамни ҳам олиб машинани секин бошқариб кета бошладим. Ҳаммаси яхши кетарди. Ҳайдовчи мени мақтар, лекин бекам борган сари аччиқланарди. У, билишимча, ҳайдашни ўрганиб олишимга ишонмаганди. Беш кундан кейин машинани эркин бошқара бошладим. Менинг ҳам кўлимдан бир иш келганини ўйлаб ўз-ўзимдан фахрланардим.

— Урмила ҳайдашни ўрганиб бўлди. У жуда иқтидорли ва ақлли қиз! — деди ҳайдовчимиз бекамга.

— Яхши, — ҳиссиз жавоб берди хоним.

Шундан сўнг ҳайдовчилик гувоҳномаси олишни режалаштирдим. Лекин паспортим йўқ эди, эндигина ўн олти ёшда эдим. Бекамдан сўрасам, паспорт олиш учун туғилганлик ҳақидаги гувоҳнома кераклигини айтди. Гувоҳномам ота-онамникида қолган эди. Бекам уни Манпурдан олиб келтирди ҳам. Бироқ шу орада сиёсий низолар кучайиб, паспорт масаласи қолиб кетди. Ҳайдовчилик гувоҳномасини ҳам ололмадим. Бекамнинг сиёсий ишлари якунлангач, гувоҳнома масаласини эслатдим. Аммо ҳар гал турли баҳоналар эшитдим.

— Ҳозир сенга гувоҳнома керак эмас. Барибир мен

билан яшайсан, ҳайдовчимиз ҳам бор. Қачон зарур бўлганда, олиб бераман.

Мен ҳайдовчилик гувоҳномасини олгач, бирор ердан иш топиб, бекамнинг уйини тарк этишни ният қилгандим. Бизда гувоҳнома олган ҳайдовчилар жуда кам эди, чунки у қиммат турарди. Афсуски, бу режам ҳам чиппакка чиқди.

БОСҚИНЧИЛАР

Ярим йилдан кейин бекам менга ертўладан чиқиб кутубхона полида ухлашимга изн берди. Бу у тарафдан кўрсатилган катта илтифот эди.

— Сенга ишониш мумкинлигини исботладинг, Урмила. Сенинг фидойилигинг учун қадрлайман. Лекин кутубхонани доим тартибли ва озода тутиш шарти билан беряпман.

— Раҳмат, хоним, ишончингиздан бошим осмонда.

Чинданам бундан шод эдим. Энди чироқ ёқиб бемалол китоб ўқишим, ёруғ хонада кундалик ёзишим мумкин эди.

Бир куни тунда эшигим тақиллади. Бекам бу пайтда мени безовта қилмасди. У кирса кундузлари тақиллатмай кириб келаварарди. Бу ҳол такрорлангач, аста бориб эшигим қулфини очдим. Қаршимда ниқоб таққан бир эркак фонар ушлаб турарди. Кўрқиб кетдим.

— Сен кимсан? Қолганлар қани? — деб бақирди у.

У фонарни юзимга тутди, сўнг хонамни кўздан кечирди. Мен эса овозим чиқмай қотиб турардим. Бир пайт ўзимга келиб қичқирдим:

— Босқинчилар!

Эркак менинг оғзимни маҳкам ёпди ва қўлларимни қайирди. Шунда зинадан кўтарилаётган бошқа босқинчиларга кўзим тушди. Уларнинг бари қора ниқоб билан юзларини яшириб олишганди.

— Уйда яна ким бор? — деди эркак.

Шу пайт юқори қаватдан бекамнинг овози эшитилди:

— Менинг тўппончам бор! Йўқолларинг бу ердан, ифлослар! Йўқса, отаман! Полицияни чақирдим, ҳозир етиб келишади!

Тапур-тапур пастга тушиб келаётган босқинчилар кўлига илинган майда буюмлари олишди-да, жуфтакни ростлашди. Улар бекамдан кўрққани аниқ! Ёнимга тушган хонимнинг юзида эса ҳеч қандай кўрқув сезилмасди.

— Ойна сингани чатоқ бўлди-да! — деди менга қараб.

Бекам полицияга хабар бермади. Бу ҳақида шовшув бўлиб кетишини истамади. Унинг тахминича, бу ўғрилар кўшнилари ёки тибетлик қочоқлар эди. Ҳарҳолда, улар кўлга олинмади. Бекам негадир полицияга ҳуши йўқ эди. Балки охириги бир ой ичида уни икки марта полиция маҳкамасига олиб кетишгани учундир. Хонимни халқ мулкини ўзлаштирганликда айблашарди. У очган хусусий фирма Непалда ягона бўлиб, полиция одамларга ёлғон ваъдалар бериш бўйича суриштирув олиб борганди. Хоним одамлардан пул олиб чет элда яхши ишга жойлаштиришга кафолат бераркан. Бироқ мижозлардан ҳеч ким ишга киролмаган экан. Хонимдан буни кутса бўлади, шунинг учун бундан ажабланмадим.

Ўшанда бекам полиция маҳкамаси вазири билан боғланиб, ишни босди-босди қилганди. Шундан бери полиция кўзидан нари юради.

Бир куни Сьюзи эри билан Канадага бир неча ҳафтага бориб келишларини айтишди. Унинг болалари энагаси билан бирга бизникига келадиган

бўлишди. Болалардан бири гўдак, иккинчиси эса икки яшар эди. Биз ҳаммамиз ўша босқинчиликдан сўнг иккинчи қаватда ётардик.

Афсуски, бу ҳолат яна такрорланди. Ярим тунда эшик аста очилиб фонарчали одамлар бостириб киришди.

– Ўрнингиздан тулинг! – буюришди улар.

Бекам ва энага ўрнидан турди, болалар эса йиғлай бошлашди.

– Уй эгаси ким? – сўради босқинчи тўппончасини тутиб.

– Йўқ, мен эмасман. Уй эгаси кетган, биз эса хизматкорлармиз, – деди хоним кўрққанидан.

– Бу кампирнинг гапи ростми? – менга юзланди босқинчи. – Бу болалар кимники?

Энага чақалоқни овутиш билан овора эди.

– Ҳа, рост, – дедим титраб, – ҳаммамиз хизматкорлармиз. Болалар мана бу аёлники... – энагани кўрсатдим.

Бекам аллақачон ҳушини йўқотиб чўзилиб ётарди. Босқинчилар телефон симларини узишди.

– Ерга ётинглар ҳамманг!

Босқинчилар устимизга кўрпа ташлаб қўйишди.

– Овозингиз чиқса, сизларни ўлдираман!

Биз уларнинг уй бўйлаб юрганларини эшитиб турардик, холос. Улар ҳаммаёқни ағдар-тўнтар қилиб ниманидир излашди. Кейин улардан бири менинг сочимдан тортиб коридорга олиб чиқди. Унинг қўлида бир даста калит шодаси бор эди.

– Калитлар тушадиган барча хоналарни бирма-бир кўрсат! – буюрди у.

Мен унга кутубхонани кўрсатдим. Босқинчилар бошлиғи шу ерда мени саволга тутди:

– Менга уй бекаси ёки унинг фарзандлари керак?

Ростдан ҳам хизматкормисан? Агар алдаётган бўлсанг, нақ калланг кетади!

– Мен Урмила Чаудхари, оддий камалариман.

– У алдаяпти! – деди босқинчининг шериги. – Бу қиз жип ҳайдаб юрганини кўрганман. Уй эгасининг фарзанди бўлса керак. Уни ўзимиз билан олиб кетсак, кўп пул ишлаб олишимиз мумкин!

Мен қанчалик бу гапни рад этмай, улар ишонинишмади.

– Алдасанг, ўлдираман, деб огоҳлантиргандим! – деди бошлиқлари менга тўппонча тираб.

Кўзларимни маҳкам юмиб олдим. Шу пайт зарб едиму ҳушимдан кетибман. Кўзимни очсам, ётоқхонада ётибман. Бекам ҳамон ҳушсиз. Босқинчилар энагани судраб олиб чиқиб кетишмоқда. Ишқилиб, бу болалар беканинг набиралари эканини айтиб қўймасин-да! Бир муддатдан сўнг энагани ҳам ёнимга ташлаб кетишди.

– Энди ухланглар!

Жим ётдик. Босқинчилар ҳам бир оздан сўнг тинчиб кетишди. Анча вақтдан кейин юрак ютиб хонадан чиқдим ва уйни кузатдим. Ҳаммаёқ тинч эди. Хоналар ағдар-тўнтар бўлган, ҳамма жавонлар эшиги очик эди. Тонг ёриша бошлаганди. Қоровулнинг эшиги устидан қулфлаб қўйишган экан, уни очдим.

Шошиб юқори қаватга чиқдик. Бекам ва бошқалар қаттиқ уйқуда эди. Сочиқни ҳўллаб хонимнинг юзига босдим. У тез ўзига келди.

– Улар кетишдими? Нима бўлди? Қани улар?!

– Хавотир олманг, кетишди.

– Болалар яхшими, ишқилиб?

– Ҳа, улар ухлашяпти.

Бу сафар полиция чақирдик. Чунки босқинчилар сейфни очиб қимматбаҳо тақинчоқлар ва пулларни

ўғирлаб кетишганди. Ҳисоблаб кўрилганда, хоним саксон беш миллион рупий зарар кўргани аниқланди. Тахминга кўра қоровул уларнинг шериги деб гумон қилинди, чунки сигнализацияни ўчириш осон эмасди. Полиция уни олиб кетди. Мен эса кун бўйи уйни тартибга келтирдим. Кечга яқин бекам мени чорлади.

— Урмила, сенга ишониш мумкинлигини яна бир бор исботладинг. Менинг уй эгаси эканимни босқинчиларга сотиб қўймадинг, бунинг учун миннатдорман сендан!

Хонимнинг бировга раҳмат айтиши жуда қийин эди. Мендек оддий камаларига буни раво кўрибдими, демак, мен ҳам ундан озодлик сўрай оламан.

АКАМ БИЛАН УЧРАШУВ

Ўша воқеадан сўнг биз хонимнинг қизиникида тунайдиган бўлдик. Сюзига босқинчилик ҳақида айтмадик. Кундузи эса уйимизда бўлардик. Бекам ишга кетганда аввал хурсанд бўлган бўлсам, энди сабрсизлик билан кутардим. Чунки виллада бир ўзим кўрқа бошлагандим.

Декабрь ойларининг бирида телевизорда акамни кўриб қолдим! Кўзларимга ишонмасдим. Энг қизиғи, у мен яшайдиган жойдан атиги икки километр нарида экан. Янгиликларда ерсиз деҳқонларнинг намойиш уюштирганликлари ҳақида гапириларди. Акам Омар ҳам шулар орасида экан. Юзлаб одамлар Катманду бўйлаб қўзғолон кўтаришарди.

Туни билан акамни қандай топиш ҳақида бош қотирдим. Бахтимга эртасига қўнғироқ бўлди. Гўшакни хоним кўтарганини эшитдим.

— Кимни сўраяпсиз? Урмила Чаудхари дейсизми?

Исмимни эшитиб, ҳайрон бўлдим. Бекам эса менга юзланди:

Урмила ЧАУДХАРИ

– Урмила, сенинг Омар деган аканг борми? Шу сўраяпти...

– Чинданми? У Катмандуда эди, кеча телевизорда кўрдим! – шундай дея гўшакка ёпишдим. – Ака, бу сизмисиз? Катмандуда нима қиялпсиз?

– Намойиш уюштирдик. Ерсизларнинг бари унга кўшилди. Сени излаб аввалги бекангга қўнғироқ қилдим. Аммо у ерда йўқ экансан. Кейин янги уйингнинг рақамларини беришди. Хайрият, топдим! Икки йилдан бери дарагингни излайман. Урмила, гапларимни эшит. Эртага бу ердан кетаман. Сени кўрсам бўладими? Қаердасан ўзи?

Қулоқларимга ишонмасдим. Наҳотки, акам мени излаган, кўришни истаган бўлса? Кўрқиб бекамдан сўрадим:

– Хоним, акам билан учрашсам бўладими?

– Қаерда экан аканг?

– Аэропорт яқинидамиз. Тинкуне дейишаркан. Бу ерда минглаб непаллик деҳқонлар йиғилган.

Бекам ўша ерга боришга рози бўлди. Учрашиш учун бекатни танладик.

– Оҳ, қандай замонларга қолдик? – лабини бурди хоним. – Менинг хизматкорим шахсий телефонимда гаплашса? Яна акаси билан учрашув тайинласа? Ишониб бўлмайди!

Шунга қарамай у гапида турди. Ҳайдовчини чақиргач, биз айтилган манзил сари йўл олдик. Аммо у ер жуда тўполон эди. Машина атрофини деҳқонлар ўраб олди:

– Ер ҳамма учун! Тенглик бўлишини истаймиз!

Уловдан тушиб пиёда юришимизга тўғри келди. Акамни йўқотиб қўйишдан жуда кўрқардим. Одамларни ёриб чиқиб бекат томон юрдик. Узоқдан Омарнинг қорасини кўргандек бўлдим. Бекамга уни топганимни айтиб шоширдим.

– Омар, ака, сизмисиз? – деб бақирдим узоқдан. Сўнг ёнига югуриб бориб йиғлаб юбордим. Акам ҳам мени бағрига босди. Бекам билан уни таништирдим. Омар унга салом берди.

– Синглингиздан ташвишланманг, – деди хоним, – у жуда яхши шароитда яшаяпти.

– Омар, бошқалар қандай? Ота-онам омонми?

– Бари яхши. Кичик укамиз мактабга чиқяпти. Ўзингни ишларинг жойидами?

Бекам ёнимда тургани учун дилимни очолмадим. Унга уйга қайтгим келаётгани, мактабга боролмаётганим ва хоним билан яшашни истамаслигимни айтолмадим.

– Яхши, – дедим базўр. – Ота-онамга салом денг. Рухсат беришса, бирор кун уларни кўргани бораман.

– Урмила, аканг билан тезроқ хайрлаш, – қистади бекам, – ишга боришим керак.

Бекам бурилиб нари кетди. Шу пайт акам пичирлади:

– Менга бир жуфт ботинка олиб беролмайсанми? Пулим йўқ...

Бу пайтда ҳаво жуда совуқ эди, акамнинг оёқларида эса юпқа шиппак илиниб турарди.

– Менинг ҳам пулим йўқ-да, – дедим елкамни қисиб.

– Унда бекангдан сўра.

– Бу осон эмас.

– Ахир, унинг пули кўп-ку?

– Уриниб кўраман, – мен бекамнинг ортидан бордим ва акам учун оёқ кийим олиб беришини илтимос қилдим.

– Аканг билан учраштирганимга шукур қилсангчи. Пул эмиш!

– Илтимос, бекам... ҳаво жуда совуқ, у эса юпун экан.

Урмила ЧАУДХАРИ

– Ҳа, майли. Мана, уч юз рупий... Машинада кутаман, тез қайт!

Мен шошиб пулни олганча йўлнинг нарёғидаги дўконга чопдим. Бу ерда оёқ кийимлар сотилаётганди. Икки юз тўқсон рупийга кроссовка ҳарид қилдим. Уни акамга элтиб бердим.

– Манг, ака, лойиқ келса керак. Уйга қайтишни жудаям истайман, – дедим бекам йўқлигидан фойдаланиб. Акам қўлларимдан ушлади.

– Агар истасанг, сени Манпурга олиб кетаман. Балки эртага ёнингга ўтарман?

– Шундай қилиш мумкинми? Аммо бекам мени берармикин?

– Эртага кўнғироқлашамиз унда.

– Майли. Мен кетдим, бекамнинг жаҳли чиқмасин. Эртагача!

УМИД

Эртасига эрталаб хонимга шарбатини узатарканман, умид билан сўрадим:

– Бекам, мендан хафа бўлманг, лекин акам билан уйимга қайтишни истардим. Уч йилдан бери оиламни кўрмадим. Илтимос, уйимга қайтишимга изн беринг. Менга бошқа ҳеч нима керак эмас!

– Бу сенинг ҳаётинг, – деди хоним хотиржамлик билан, – сени мажбурлолмайман. Истасанг, аканг билан уйинга жўнаб кет. Агар хоҳласанг яна ёнимга қайтиб кел. Қарор қилиш ўзингга.

Бу жавобдан эсанкираб қолдим.

– Ростданми? Рухсат берганингиздан жудаям хурсандман, хоним! Раҳмат сизга!

Қалбимга кирган шодлик еллари билан шошганча пастга тушдим. Оила аъзоларим билан кўришиш саҳнасини хаёлдан кечирар эканман, ҳаяжондан

титрардим. Ярим соатдан кейин бекам мени хонасига чақирди.

— Урмила, полициядан қўнғироқ қилишди. Ҳали тергов ишлари якунига етмапти. Улар айтишдики, ҳозирча шаҳардан чиқишинг мумкин эмас экан. Улар билан алоқанг йўқлигини биламан, аммо полиция ҳаммани сўроқ қилади-да. Балки бу иш уч-тўрт ойга чўзилар. Афсус, сени қўйиб юбориш менинг қўлимда эмас.

Яқин дақиқаларда телефон жирингламаганини билардим. Чунки Омар қўнғироқ қилишини кутиб пойлаб ўтирардим. Хоним мени алдаётганини тушуниб қолдим.

— Полициядан кўрқмайман. Саволлари бўлса беришсин.

— Майли, майли, озроқ кут...

Бир оздан сўнг акам қўнғироқ қилди. Унга ҳозир кета олмаслигим, имкони бўлса хабар қилишимни айтдим.

— Уйдагиларга жуда соғинганимни айтинг. Умид қиламанки, кўп ўтмай кўришамиз.

Ўша тун акам уйимизга менсиз қайтиб кетди.

Акам билан учрашувимиздан кейин бекам менга яхши муомала қиладиган бўлди. Аввалгидек арзимас нарсаларга уришмас, ҳатто ўзи ейдиган гуручдан берарди. Икки йил давомида Сьюзиникида ҳам ишлаганим учун менга кичик бекам маош тўларди. Одатда, бу пулларни хоним мендан олиб жавонига қўярди.

— Шу пуллар сеники, Урмила, қачон кетсанг ҳаммасини йиғиб бераман.

Хоним буларнинг барчасини менинг кетиб қолмаслигим учун қиларди. Бир куни Сьюзининг уйида газеталарга кўзим тушди. Унда камалари савдосига оид мақола берилган экан, ҳижжалаб ўқий бошладим.

“Магхи байрамида минглаб қизлар сотиб юбориларди. Аммо бу сафар бечора қизлар қалбида умид пайдо бўлди. Ҳомийлик ташкилотлари Данг водийсидаги қизларнинг мактабга бориши учун имконият яратмоқда...” Юрагим хаприқиб кетди. Бу менинг қишлоғимда бўлаётган воқеалар эди. Демак, одамлар энди қизларини камалари сифатида сотмай, ўқишини иташаётган экан-да. Мақоладаги суратда “Камалари савдосига қаршимиз!” деган картон қоғоз ушлаб олган қизларни кўриш мумкин эди. Жуда ажойиб хабар! Кўнглимдаги умид тобора униб борарди.

Шундай кунларнинг бирида хоним мени машинага ўтиргизди:

– Сенга бир совғам бор!

Биз анча юрдик ва замонавий кўп қаватли уй қаршисида тўхтадик.

– Бу бизнинг янги уйимиз! Нима дейсан? Бир ҳафтадан сўнг кўчиб келамиз. Зўр-а? Бу ер хавфсиз, бизга ҳеч ким халал бермайди. Юр, ичига кирамиз.

Бешинчи қаватдаги хонадон ёруғ, кенг ва бўм-бўш эди.

– Бу сенинг хонанг бўлади, – балконни кўрсатди хоним, – вилламизни сотиб юбораман. У иккимиз учун катталиқ қилади. Розимисан?

Мен индамадим. Энди ўзимга ишонардим. Бу хонадонга хоним билан кўчиб келмаслигимни аниқ билардим. Албатта, ўша ташкилотни топаман ва мени камалари балосидан халос қилиб мактабга жойлаштиришларини сўрайман.

Магхи байрамига уч кун қолганди. Мен бекамдан байрамни ўз уйимда ўтказишга рухсат сўрадим. Бу илтимосим унга ёқмагани кўриниб турарди.

– Мен сенсиз қандай қиламан? Ким менга шарбат

келтиради? Ким чарчаганимда уқалаб қўяди? Ким таом тайёрлайди? Бу ишлар менинг қўлимдан келмайди. Агар кетсанг, ўрнингга вақтинча Сьюзининг хизматчисини чақириб тураман.

Аммо Сьюзи бунга кўнмади.

– Хизматчиларим сизникида ишлашни иштасмайди. Сабаби, жуда кўпол муомала қиласиз.

Шу пайт бекам кўзимга жуда ғариб кўриниб кетди. Ҳатто кетаётганим учун унга ачиндим ҳам.

Катмандуда ҳаво жуда совиб кетди. Ҳимолай тоғларининг учи оппоқ кўринар, шаҳарга ҳам қор иси келарди. Ниҳоят, мен кутган Магхи – Янги йил байрами келди. Ўша тонг акамни сабрсизлик билан кутардим. У кўнғироқ қилиб йўлга чиқаётганини айтганди. Аммо айнан шу кунда бекам кўчишга қарор қилди: ташқарида юк машинаси турарди. Бир неча йигитлар эса буюмларни ташишарди. Мен ҳам кийимларни сумкачамга жойлаб қўйдим. Бекам олган буюмларимни бирма-бир текширди.

– Ҳозир қиш бўлса, бу ёзги кўйлақлар сенга керак бўлмайди. Ахир, байрамдан сўнг қайтасан-ку? – шундай деб қўлимга йўл пули узатди.

– Яна бир оз бера олмайсизми? Оиламдагиларга совға олмоқчи эдим.

– Сенга совға олишни ким қўйибди? Келганингга шукур қилишсин. Маошингни йиғиб қўйганман, қайтганингда олаверасан.

Бекам хонасидан менга катта пахмоқ пальто олиб чиқди.

– Бу қиммат туради, Испанияники. Қизим олиб келганди. У ерлар совуқ, кийиб ол. Ахир, менга ўз қизимдексан.

Миннатдорчилик билдирдим. Пальто чиндам ҳам ҳашаматли эди. Уни ҳозиргача ҳам асраб қўйганман.

Дарвоза ёнида акам кўриниши билан ёнига чопиб бордим. Ниҳоят! Ўн бир йил аввал мени сотиб юборган қондошим мени олиб кетгани келди. Аммо мен бундан хафа эмасдим. Энди озод бўлишимни, ҳеч ким устимдан ҳукмронлик қилолмаслигини ўйласам, юрагим хапқириб кетади. Бекам мен учун тайёрлаган таомни акамга бердим, чунки у жуда оч эди.

Хоним билан хайрлашдик.

— Яхши бор, Урмила, байрамни кўнгилли ўтказ. Тезроқ қайтгин, ахир қишлоқдан кўра шу ерда, мен билан яхшироқ.

— Албатта, бекам, яхши қолинг.

Акам билан йўлга чиқдик. Қўлимда сумкаларим бўлса-да, елкамдаги оғир юк ағдарилгандек, енгил эдим.

ВАТАНИМ БАҒРИДА

Таксида автошоҳбекатга етиб бордик. Оломон гиж гиж. Магхи байрами арафасида барча қаергадир шошарди. Мана, ўн бир йил олдинги байрамда оилам билан хайрлашдик, энди эса дийдор... Акам бекатда юкларга қараб турди, мен эса кўчанинг нарёғидаги дўконга чопдим. Қариндошларимга совға-салом олдим: онамга тақинчоқ, жиянларимга конфетлар, келинойимларга соч тўқнағич, акаларимга печенье ва тамаки, отамга бўлса откритка.

— Нега пулингни ишлатиб юрибсан? — сабрсизлик билан саволга тутди Омар. — Беканг қанча ҳақ берганди ўзи?

— Хоним менга умуман маош бермади. Фақат йўл-кирага минг рупий тутқазди.

— Қанақасига? Ахир, шунча йиллик хизматларинг ҳақи нима бўлди? — акам ишонқирамай сўради.

— Бекам мен билан ҳисоб-китоб қилмади, чунки ҳали қайтиб келишимга ишонади.

— Ойма-ой тўлаб бормасмиди?

— Йўқ, баъзида қизи менга озроқ пул бериб турарди. Аммо бекам уни олиб сақлаб кўярди.

— Буни қара-я! Ахир, у сени лаққа туширибди-ку?

— Қайтиб келсанг пулларингни бераман, деган.

— Демак, қайтишга мажбурсан. Маошингни олгач, кейин сени яна олгани бораман.

— Қайтмайман, — дедим қатъий. — Мен Манпурдаги мактабга қатнамоқчиман.

— Ўзингни ким деб ўйлаяпсан? Чўнтагингда ҳемиринг йўқ, мактабга йўл бўлсин? Мен таълим олишинг учун пул тўлолмайман, отам эса касал. Пулимиз дори-дармонга кетяпти.

Мен газетада ўқиган ҳомийлик ташкилотлари ҳақида сўзлаб бердим.

— Улар менга ўхшаган собиқ камалари қизларни ўқитишаркан!

— Фу! Ўн етти ёшингда биринчи синфга борасанми? Ҳамма устингдан кулади! Ҳомийлар сенга тўлайди, деб ким айтди? — кулди Омар.

— Менга барибир, кулаверишсин. Мактабга бориш орзуйим, албатта амалга ошади, мана, кўрасиз!

Ниҳоят, биз кутган автобус келди. Ўриндиққа чўкканча пинакка кетибман. Уйғонганимда Данг водийсида эдик. Ўша қадрдон гуруч далалари, чангалзор ўрмони, майсазор оппоқ туман билан қопланганди.

Қишлоғимиз яқинидаги Ламахи шаҳарчасида тиқин автоуловдан тушдик. Бугун Магхи, Янги йил тонги. Барча ўз оиласи бағрига шошарди. Биз қишлоғимизга борадиган машинага миндик. Чанг кўчада ярим соат юрган машина бизни ўша мен

кўрқадиган Рапти дарёсига элтди. Ўн бир йил олдин уни кечиб ўтиб зимистон сари отлангандим. Бугун эса унинг устидан катта кўприк ўтган. Кўнглимни ватан соғинчи эза бошлади... Қишлоғимга яқинлашган сари юрагим қаттиқроқ урарди.

Бу сафар онам мени кутарди. Узоқданоқ танидим: уйимиз ташқарисида миллий либос кийганча кўчага қараб ўтирарди. У ҳам олисдан мени таниди. Бу сафар менинг сочларим узун, бўйим анча чўзилганди.

Қолган оила аъзоларим эса кулбамиз ичида гулхан атрофида ўтирган бўлса керак. Омар онамга қарата қичқирди:

— Қаранг, кимни олиб келдим? Урмилани кутиб олинглар!

Уй ичидан келинойиларим, укам ва жиянларим югуриб чиқишди. Ўн бир йил аввал жиянларим атиги иккита эди. Ҳозир уларнинг сони ўнтага етибди! Энг кичиги Замирани эса илк марта кўриб туришим. Болалар атрофимни ўраб олишди, уларга совға улашдим.

— Сиз кимсиз? — чуғурлашди улар. — Қаердан келяпсиз? Сумкангизда нималар бор?

Келинойиларим мени қучоқлаб йиғлашди. Мен ҳам кўз ёшларимни тиёлмадим.

— Сени бир умрга йўқотиб қўйдик, деб ўйлагандик, Урмила! Бағримизга қайтганинг рост бўлсин. Сен йиғлама, ахир энди уйингдасан-ку? Бу ёғига бахтиёр яшайсан.

Улардан узоқлашиб онамнинг қаршисига чўкдим. Қўлларидан ўпдим, менинг бошимни силадилар. Сўнг қаттиқ қучоқлаб олдилар, бирга йиғладик. Одатимизга хилоф бўлгани учун онам билан умримизда қучоқлашмагандик. Соғинчдан энтикиб кетдим.

Кулбамизда ўзгариш: янги ошхона қуришибди. Энди барча оила аъзолари катта олов атрофида ўтириб исинишлари мумкин эди. Уйимиз қуруқ ва иссиқ. Томдан чакка ўтмасди. Омарнинг қизи бизга чой дамлади. Хайриятки, қиз жиянларимнинг ҳеч бири камалари сифатида сотилмаган экан. Келинойиларим қишлоқдаги янгиликлардан сўзлашди. Мен эса камалари қизларга кўмаклашувчи ёрдам ташкилоти ҳақида суриштирдим. Аммо улар бундан беҳабар экан.

– Ўн етти ёш мактаб учун жуда кечлик қилади, Урмила, – деди Бисрами янгам, – сен энди оила қуришинг, болалар туғишинг керак. Сенинг ёшингдагиларнинг тақдири шундай...

– Йўқ, мен ҳозир турмушга чиқишни истамайман. Орзуйим фақатгина таълим олиш!

КАМАЛАРИГА ЧЕК ҚЎЙИЛСИН!

Уйимиз яқинидаги мактабда бир тўда қизлар йиғилганини кўрдим. Уларни қизиқиш билан кузатдим. Баъзилари билан гаплашдим. Улар қўлида ручка ва картон қоғоз тутганча нималарнидир муҳокама қилишарди.

– Нималар билан бандсизлар? Сизларга қўшилсам бўладими? – сўрадим улардан.

– Фарқи йўқ. Биз намойишга тайёрланяпмиз. Бугун Магхи байрами. Камалари савдоси бўлишини биларсан. Бизлар қўшни қишлоқ қизлари билан бирга қизлар савдосига қаршимиз! Барчамиз аввал камалари бўлганмиз, бу одатни таг-туги билан йўқотиш керак. Сен шаҳарлик бўлсанг керак, барибир бунини тушунмайсан, – деди бир каттароқ қиз уст-бошимдаги чиройли либосларга қараб. Эгнимда бекам берган қизил куртка эди. Кўринишимдан барча мени юқори каста қизи деб ўйларди, чоғи.

Урмила ЧАУДХАРИ

– Жуда зўр-ку! – дедим. – Мен ҳам ўн бир йил камалари бўлиб ишлаганман.

– Сен? Ҳечам хизматкорга ўхшамайсан.

– Уйга бугун қайтдим. Балки намойишга мен ҳам қўшиларман?

– Камаларига ўхшамасанг-да, майли қўшилавер.

Қизлар мактаб ичига кириб катта картон қоғозларга инглиз ва непал тилларида “Камалари тизими йўқ бўлсин!” “Қизлар ўқишни истайди!” “Қизларингизни қулликка берманг!” деб ёзишарди.

– Мени ҳам намойишга қўшасизларми? – деб сўрадим.

– Буни раҳбаримиздан сўра. Ҳозир ўзи келиб қолади.

Раҳбар қиз келгач, менга бошдан-оёқ тикилди.

– Албатта, қўшилсанг бўлади, – деди сўнг, – қанча кўп бўлсак шунча яхши. Фақат сенбоп кийим топишимиз керак.

Мен уйимизга чопиб бориб, узун қора кўйлак ва шалворимни кийдим.

– Энди бизга ўхшадинг, – деди раҳбар қиз, – овозинг чиройли экан. Мана бу сатрларни ўқиб кўрчи? – шундай деб у менга микрофон ва қоғоз тутқазди.

– Бошланиш жумлани ўқийсан, қолганлар эса сенга жўр бўлишади. Қўлингдан келадими?

– Албатта. “Daughters need education!”, «Let’s end injustice and explotation!»

Қолган қизлар эса «Not slavery! Not slavery!» деб қўшилишарди.

– Зўр! – Қувватлади мени раҳбар қиз. – Шундай давом эт!

Қизлар бари жам бўлиб қўлимизга барабанларни олдик-да, тўрт километрни босиб ўтдик. Барчамиз

қулликка қарши сўзларни айтиб ҳайқирав, йўлдаги одамлар эса бизга ҳайрон бўлиб қарашарди. Айниқса, аёллар ҳечам овозини баланд кўтариб гапиришмагани учун анқайиб қолишганди. Аҳоли қизларни камалари одатига қарши чиқишини сира кутмаганди.

Ҳайратли нигоҳлар ҳайририқларимизга кўник-кач, бизга хайрихоҳ боқа бошлади. Чунки ҳеч бир она қизини чўриликка беришни ич-ичидан истамас, аксинча, мажбур бўларди. Биз митинг уюштирдик. Намойишда аҳолидан ташқари бир неча журналистлар ҳам иштирок этишди. Бизга микрофон тутишганда раҳбаримиз қизлар фақат ишлаш учун яралмаганини, ўқиш учун ҳақли эканини айтиб жўшқин нутқ сўзлади. Менинг эса юрагим тобора тўлқинланиб борарди...

Митинг тугагач, уйга шошдим. Биринчи куним шундай таассуротга бой ўтган бўлса-да, яқинларим ёнига учдим.

- Қаерларда эдинг? – сўради келинойим.
- Намойишда!
- Манпурда намойиш бўлдими?
- Ҳа, биз камалари қизлар уни уюштирдик.
- Қанақасига? – суҳбатга қўшилди онам ҳайрон бўлиб.

Мен уйдаги аёлларга бугунги воқеа тафсилотларини сўзлаб бердим.

Эртасига ташкилот бюросига бордим. Бу ерда бир неча эркак ва аёллар бор эди. Айтишларича, халқаро ташкилотдан келган вакиллар қишлоқларни текшириб, камалари савдоси ўтказилмаётганини назорат қилишяпти экан.

– Энди сен ҳам камалари эмассан! – менга сўз қотди бир аёл.

– Лекин отам касал экан. Акам бунинг учун

мени яна бирор оилага ишга ёлласа керак, — дедим вазиятни тушунтириб, — рад этсам, отам оғирлашиб қолади.

— Биз ҳаммага ёрдам берамиз. Лекин қизларнинг ишлашига асло қараб туролмаймиз. Кейинги ҳафтадан биринчи синфга борасан!

Уларга ишонишга ҳайрон бўлиб, иккиландим. Бир оздан сўнг ишончим ортди. Ташкилот аъзолари билан танишгач, улар менга кечаги митинг тафсилотлари баён этилган газетани тутқазди. Энг муҳими, газетадаги суратларда мен ҳам бор эдим! Шу тариқа, ташкилот менга ёрдам қўлини чўза бошлади...

ТАЪЛИМ САРИ

Кейинги ҳафтадан мен эркин ва озод, бахтли ва шодон яшаш мумкинлигини ҳис этдим. Бўш вақтимда уй ишларига қарашар, жиянларим билан ўйнар, митти Замирага энагалик қилардим. Бу вазифаларни сидқидилдан бажарар, чунки барини ўз оилам учун қилаётганимни билардим. Гарчи совуқ сувда ювиниш, мактабга бориш учун беш юз метр пиёда юриш, ёмғирда қайтиш, фақат гуруч ейиш, уй атрофидаги гўнглари исига чидаш, бўйрада бошқалар билан сиқилишиб ухлашга тўғри келса-да, кўнглим хотиржам эди. Шоҳона саройдаги ҳаётимни сира соғинмасдим. Лабларимда табассум қотганча пинакка кетардим.

Тақдирнинг яна бир тухфаси шу бўлдики, мен Ман Баҳадур исмли киши билан танишдим. У хайрия ташкилотининг бошқарувчиси бўлиб, менга худди отам ва дўстимдек бўлиб қолди. У кўп йиллардан бери болалар ҳуқуқини ҳимоя қилар, шу сабаб маҳаллий бойлар тарафидан таҳдид остига олинган ва ҳатто ўғирлаб кетилган ҳолатлар ҳам юз берган экан.

Ман Баҳадур мен ўқийдиган мактабни кузатарди. Бу ерда камалари қизлар учун тушдан сўнг тайёрлов дарслари ўтиларди. Мен бу ерда қўшиш, айириш, озроқ ёзишни ўргандим. Илк ёзган жумлам эса шу бўлди: “Менинг исмим Урмила. Ёшим ўн еттида. Мен Манпурда яшайман”. Синфимизда ўн учта қиз ўқир, уларнинг ёши ўн иккидан ўн тўққизгача. Улар ҳам мен каби собиқ камалари бўлиб, саводлари йўқ эди. Ман Баҳадур ўз шериклари билан синфимизни кўргани келишди ва қизлар билан савол-жавоб ўтказишди. Кўп қизлар ҳуркак ва камгап бўлиб, ҳатто исмларини эслаб гапиришолмади. Навбат менга келганда шарт ўрнимдан туриб:

– Намасте, жаноблар, менинг исм-шарифим Урмила Чаудхари, Манпурда туғилганман. Ёшим ўн еттида, шу ерда ўқийман. Ўн бир йил камалари бўлиб ишлаганман. Бу ерда ўқиётганимдан жуда бахтлиман! – деб жавоб бердим.

Делегация аъзолари ўзаро мамнун боқиб қўйишди. Дарсдан сўнг Ман Баҳадур мени ёнига чорлади:

– Билишимча, Урмила, ўзингга ишонган қиз экансан. Бошқа итоаткор камалариларга ўхшамайсан. Энг муҳими, бошқалар олдида ҳаяжонланмай нутқ сўзларкансан. Барчада илиқ таассурот қолдирдинг. Газетада суратингни кўргандим. Мана, озод бўлибсан. Энди нима билан шуғулланмоқчисан?

– Ўқимоқчиман, жаноб!

– Ўқиш яхши, лекин ёшинг анча улғайиб қолганда.

– Ўрганиш учун ёшнинг аҳамияти йўқ мен учун.

– Яхши, ундай бўлса ўқийвер, биз қувватлаб турамыз. Эртага тушдан сўнг Ламахидаги бюромизга келсанг, дегандим.

– О, албатта, жаноб, бораман. Катта раҳмат сизга!

Эртасига акамнинг велосипедида Ламахига етиб бордим. Бино деворларида камалари савдосига қарши деворий қоғозлар, газета мақолалари ва суратлар илиб ташланганди. Мени кичик хонага таклиф этишди. Бир қиз қайноқ чой келтирди. Стол қаршисидаги одамлар мени саволга тутишди.

– Ўзинг ҳақингда сўзлаб бер-чи.

Мен уларга бошимдан ўтган барча ҳодисаларни гапириб бердим.

– Мактабни ўқиб тугаллашинг учун ёшинг катталиқ қилади, Урмила. Яхшиси, бирор ҳунар курсига ёздиришим мумкин. Масалан, ошпазлик, ҳунармандчилик дегандай...

– Йўқ, йўқ, мактабга боришдан маҳрум этманг мени. Бир умр шуни истаганман. Ҳам ишлаб, ҳам ўқишим мумкин.

Ман Баҳадур бунга розилигини билдирди. Қолганлар ҳам бош ирғашди.

– Кўрасизлар, мактабни тугатиб, олий маълумот ҳам оламан. Орзуйим журналист ёки адвокат бўлиш.

Улар жилмайишди.

– Ҳаммасига бирдан эришиб бўлмайди, Урмила. Ундай бўлса, ўқув йили бошлангач, етти ёшли болалар қаторида сен ҳам биринчи синфга борасан. Бунга тайёрмисан?

– Албатта!

Уйга гўё қушдек учиб қайтдим. Уйимиз ёнида мени Омар кутиб турган экан.

– Қаерларда эдинг? Сени беканг излаб қолибди. Катмандуга қайтишингни истаяпти. Айтишича, қайтаман деб ваъда қилган экансан, маошингни олиш учун...

Бекамнинг қариндоши бир неча марта кўнғироқ қилиб мени излаттирибди. Бекам менинг кетиб қолганимни шундоқ қолдирмаса керак.

– Менимча, Урмила, энг яхши чора – бекангни ёнига қайтишинг. Пул ишлаб оласан, бу оиламизга фойда бўлади. У жуда таниқли аёл, бизга қарши иш қилиб ўтирмасин яна...

– У ерга қайтмайман, ака! Нимадан қўрқасиз бунча? Мени олиб кетиш учун нима ҳам қилоларди? Мен танишган ташкилот одамлари ҳуқуқимни ҳимоя қилишади! Ҳадемай мактабга ҳам бораман!

– Нималар деб валдираяпсан, синглим? Ёш болаларга қўшилиб партада ўтиришинг қолувди энди? У аёл фақат сенга ишонади чоғи, айрилишни истамаяпти. Бундан унумли фойдаланиб, пул ишлаб олсанг-чи!

– Йўқ, ака, бу сафар мени сотиб юбора олмайсиз.

Кейинги ҳафта хонимнинг кўнғироқлари янада жонланди. Унинг одамлари оиламни кўндиришга уринар, таҳдид қилар, пул тиқиштирарди. Аммо мен рози бўлмай туравердим. Бир сафар ҳатто бекамнинг ўзи қўшнимизнинг телефонига кўнғироқ қилиб, мени сўраттирди. Бор кучимни жамлаб гўшакни кўтардим.

– Оҳ, Урмила, ниҳоят сен билан боғландим! Овозингни эшитишдан бахтиёрман. Нега мени унутиб юбординг? Сени узоқ кутдим. Ишларинг яхшими?

– Менда ҳаммаси жойида, хоним.

– Ўғилларим Америкадан қайтишяпти. Сени кўриш истагини билдиришди. Наҳот, акаларингни соғинмаган бўлсанг? Бизникига меҳмонга кел, одам жўнатаман.

Хонимнинг тилёғламалигини сезсам-да, мулоимлик билан вақтим йўқлиги, яқинда мактаб бошланишини айтдим.

– Сени ўзим Катмандудаги энг зўр мактабга жойлайман. Ҳайдовчилик гувоҳномангни ҳам олиб

бераман, — собиқ бекам менга бир талай ваъдалар берди. Мен энди унга ишонмасдим.

— Раҳмат, шарт эмас. Менга ўз қишлоғим маъқул. Ўғилларингиз ва қизингизга номимдан салом айтинг, хоним. Хайр! — гўшакни қўйдим.

Шу билан мен қаҳрли хонимнинг чангалидан қутулиб, ўзимни хотиржам ҳис этдим. Аммо хоним йил бўйи мени кўндиришга уринди.

БИРИНЧИ СИНФ ЎҚУВЧИСИ

Мана, бир ой ўтиб янги ўқув йили бошланди. Мактаб даргоҳига қадам босишни ўн бир йил орзу қилгандим! Энди ўқувчиман! Эрта тонгда янги кўк кофта юбкамини кийиб, папкамга дафтар, қалам ва китобларни солдим-да, мактабга отландим. Мактаб учун зарур буюмларни харид қилиш учун ота-онамнинг қурби етмасди, буларни менга хайрия ташкилоти тухфа этди.

Тайёрлов курсида ўқиганимда ўзимни ноқулай ҳис этмасдим, чунки атрофимдагилар ўзим тенги камаларилар эди. Аммо биринчи синф ўқувчилари мендан нақ ўн ёшга кичик бўлиб, бари устимдан кулишарди.

— Қаранглар, мана бу катта қиз энди мактабда ўқир экан!

— Биз у билан ўйнамаймиз!

— Балки иккичи бўлгани учун синфдан синфга қолгандир.

Бу мазахлар кўнглимни чўктирди. Чунки мактаб ҳақидаги тасаввурим бошқача эди. Лекин кўп ўтмай ўзимни қўлга олдим. Ахир, улар ёш бола-ку, менинг ҳолатимни тушунишмайди. Хуллас, ўқиш бошланди. Биринчи синфларнинг кичкинагина партасига сифмадим. Шунинг учун хона полига ўзим олиб келган

ёстиқни қўйганча шу ерда ўтирардим. Болалар баъзан шўхлик қилиб туришарди.

— Сени синфга киритмаймиз! Катта қизлар мактабда ўқимайди-ку! Бунинг устига камбағалсан!

Йўлимни тўсиб олишган болалардан паноҳ истаб ўқитувчимизга юзланаман.

— Уларга айтинг, устоз, мен ҳам ўқишга ҳақлиман-ку!

— Болалар, бас қилинглари-чи! Урмила ҳам деҳқон қизи, сизларга ўхшаб ўқишни истайди.

Ўша куни уйга йиғлаб қайтдим. Болаларнинг ҳадеб менга осилишлари, танқид қилишлари, устимдан кулишлари бемалол илм олишимга тўсқинлик қиларди. Бир ҳафта аразлаб мактабга бормадим. Чиндан ҳам, мактаб учун тўғри келмас эканман. Акам аҳволимни кўриб яна эски гапни кавлади:

— Кўрдингми, сенга нима дегандим? Ҳалиям бўлса, бекангнинг ёнига қайтиб бор. Шундай шароитдан воз кечиб ўтирибсан-а? Ёки бўлмаса, бирор касб ҳунар ўрган. Агар тикувчи бўлсанг, пул топардинг ва оиламизга нафинг тегарди.

— Бас қил, Омар! — бу сафар онам менинг тарафимни олди. — Урмилани ўз ҳолига қўй. У мактабга боришни истаса, майли, борсин.

Мактабга бормаганим учун мени кўргани устозимиз келди.

— Болалар устимдан кулишяпти, шунинг учун боргим йўқ, — дедим ростини айтиб.

— Бу нимаси? Наҳотки, шу арзимас нарсаларни деб мактабни ташласанг? Сен улардан икки барабар каттасан, демак, эътибор беришга арзимайди. Тишингни тишингга қўйиб, барча гап-сўзларга чида ва таълим олишда давом эт. Бу осон эмас, биламан. Эртага дарсга боришга сўз бер!

Урмила ЧАУДХАРИ

– Хўп, – дедим бошимни эгиб.

Эртасига ҳеч нима бўлмагандек дарсга отландим. Болаларнинг сўзларига эътибор қилмай, бошимни тик тутиб ўтиравердим. Ичимда эса “мен ўқишим керак”, деган сўзни такрорлардим. Кейинги ҳаётимда Чандра пайдо бўлди. У менинг яқин дўстимга айланди. Чандра ҳам мен каби собиқ камалари, ёши ўн олтида эди. У қўшни қишлоқдаги бир бойникида саккиз йил чўрилик қилган экан. У синфимизга янги қўшилгач, дарров танишиб олдик. Унга бор сиримни ишонардим. Бу ерда мени фақат Чандрагина тушуна оларди. Ҳозирга қадар у билан қалин дугонамиз. Баъзан Чандрасиз нима қилардим, деб ўйлаб ҳам қоламан.

Дарсларни тайёрлашимда укам Гури кўмак берарди. Гарчи ўқишни билсам-да, ёзиш ва талаффузда қийналардим. Инглиз тили дарсини эса энг яхши ўзлаштирган ўқувчи мен эдим. Бунга сабаб хоним уйида кўпинча инглиз каналларини кўрарди, бу талаффуз менга ёд бўлиб кетганди. Тўрт ойдан сўнг синфимиздаги бешта ўқувчини дарсларни яхши ўзлаштиргани учун бешинчи синфга кўтаришди. Мен бешликнинг иккинчи поғонасида турардим.

Бешинчи синфни мен энг яхши ўқувчи сифатида тамомладим. Кейин икки ой олтинчи синфда ўқиганимдан сўнг билимимни ҳисобга олишиб, еттинчи синфга кўчиришди.

ТЕАТР

Ман Баҳадур мендаги иштиёқ ва ғайратни кўриб бир куни таклиф билдирди:

– Театр труппасига кўшилишни истайсанми? Балки сендан яхши актриса чиқар.

Жон деб рози бўлдим. Саккиз қиз ва тўрт ўғил

боладан иборат гуруҳ Ламахидаги меҳмонхонада машқ қилишар экан. Мен ҳам уларга қўшилдим. Ўқитувчимиз бизга турли мавзуда роль ўйнаб беришимизни буюрарди: кўз ёш, қувонч, қаҳр, қўрқув. Ўтган хотираларим менинг ролларим ишончли чиқишига ёрдам берди. Айниқса, менга димоғдор хоним образи топширилганда, қаҳрли бекамнинг ўзини тутишларини эслаб уни қойилмақом бажардим.

Биз намойиш этган илк спектакль камалари қиз ҳақида эди. Биз галма-галдан ролларни алмашиб ҳар кун мухлисларга тақдим этардик. Мен маъюс она, ичувчи ота, сотилган қиз, қаҳрли бека образларида чиқиш қилдим. Қарсақлар янграрди! Машқлар вақти биз меҳмонхонада тунардик. Труппадаги ўзим қатори қизлар ҳам собиқ камалари эди, тезда чиқишиб кетдик. Хуллас, бизнинг театр труппаси турли қишлоқларда спектакллар намойиш этиб, одамларда камалари савдосига қарши руҳ уйғотарди. Кўча театри Непалда оммалашган. Айниқса, қишлоқларда бирор кўнгилочар маскан йўқлиги учун аҳоли бизни ўраб олар, олқишлашарди. Меҳнатимиз мукофоти сифатида ота-оналар қизларини сотиб юбормаслигини истардик, холос.

Бир куни машинада икки соат юриб, Хиндистон чегараси яқинидаги қишлоққа бордик. Чайлаларда яшовчи бу аҳолининг турмуш тарзи ибтидоий кўринарди. Эркакларнинг тишлари тўкилиб тушган, аёллар эса кўкраклари очиқ ҳолда болаларини эмизиб ўтиришарди.

Биз янги спектакль намойиш этдик. Сценарийга кўра, содда қишлоқ қизи чет эллик бир йигит билан севишиб қолади. Йигит уни қочиб кетишга ундайди. Улар қишлоқдан қочиб кетишади. Аммо йигит унга

уйланиш ваъдасини бажармай, ҳиндистонлик одам савдоси билан шуғулланувчи одамларга пуллаб юборади. Қизни исловатхонада роса ишлатишади. Охири ОИТСга чалинган, у ердан ҳайдашади. Қиз абгор ҳолда ота-онаси ёнига қайтади. Қизнинг касаллигини билган қишлоқдошлари ундан жирканишади. Оиласини иснодга қўймаслик ниятида қиз ўрмонга қочиб ўша ерда ёлғиз яшайди ва охири вафот этади.

Спектаклимиз ниҳоясидан аёллар йиғлашди. Бош қаҳрамон ролини мен ижро этгандим. Бу ердаги айрим оилалар қизларини Ҳиндистонга сотиб юборишидан хабаримиз бор эди. Раҳбаримиз айтишича, шу намоёишдан сўнг қизлар савдоси бир мунча камайибди. Мен бундан жуда мамнун эдим!

Театримиз учун ўзим сценарий ёза бошладим. Мавзулар турли хил эди: камалари, болалар ҳуқуқи, хотинини урадиган эрлар, ОИТС, деҳқонлар ҳаёти. Биз йигирмата қишлоққа беш-олти хилдаги томошаларимизни қўйдик. Танила бошлаганим учун Данг водийсидаги машҳур бир театр труппаси мени ўзларининг сафига қабул қилишди. Улар катта ёшли актёрлар эди, мен уларнинг орасида энг кичиги бўлдим. Илк ролим оддий бар сотувчиси образи бўлса-да, уни сидқидилдан ижро этдим. Бу труппа катта байрамларда, халқ сайлларида майдонда чиқиш қиларди.

Янги ўқув йили бошланди. Еттинчи синфдаги дарслар бир мунча мушкуллиги туфайли мен театр труппасидан кетишга мажбур бўлдим. Чунки машҳурликдан кўра билим олиш мен учун муҳимроқ эди.

ЧЕТ ЭЛЛИК МЕҲМОНЛАР

Дарсдан бўш вақтимда хайрия ташкилоти ёрдами билан фотостудия очдик. Менга берилган фотоаппаратда мижозларни суратга олар ва чиқартириб берардим. Бу иш менга жуда ёқиб қолди. Ҳатто ўз оиламни жамлаб фотога муҳрладим. Аммо отам бунақа аппаратни умрида кўрмагани учун ундан кўрқди ва уйга олиб келишимни тақиқлади. Афсуски, ишим кўп давом этмади. Шаҳарда рақамли фотоаппарат пайдо бўлгач, ҳеч ким плёнкали аппаратга мурожаат этмай кўйди. Студияни ёпдик.

2008 йилда ташкилотимизга германиялик меҳмонлар келишди. Улар камалари савдоси ҳақида эшитган ва буни ўз кўзлари билан кўриш учун ташриф буюришганди. Биз собиқ камалари қизлар меҳмонларни миллий либосда кўлимизда гуллар билан кутиб олдик. Немислар бизнинг хайрия ташкилотга қизиқиш билдириб, қишлоқларни бирга кезишди. Уларга ўз ҳаётимни сўзлаб берганимда, диққат билан тинглашди. Кечки пайт эса уйимга меҳмонга чақиришимни сўрашди.

Меҳмонларни ўз қишлоғимга олиб бориб, кенг водий, мактабим, эски фотостудиям ва уйимни кўрсатдим. Дугонам Чандра ва янгам Бисрами билан меҳмонларга миллий таомимиз дикра, ширин картошка, яшил соус ва гулкаррам пиширдик. Немислар қизиққанча ерга чўкишди ва япроқда тортилган таомларни паққос туширишди. Айтишларича, жуда мазали экан. Улар кетар олдидан, албатта, ушбу ташкилотга моддий ёрдам кўрсатишларини айтиб хайрлашишди. Машинага ўтиришар экан, меҳмонлардан бири мени ёнига чақирди ва пул тутқазди.

– Бунга рақамли фотоаппарат харид қилиб, студиянгни ишга тушир.

Аввалига кўнмадим. Аммо улар қўйишмади.

– Раҳмат, раҳмат. Яхшилигингизни унутмайман.

Бир неча ҳафтадан сўнг ташкилотимиз ўша пулларга энг замонавий русумдаги фотоаппарат хариб қилди.

– Немисларнинг совғаси бу. Энди яна эски ишингни давом эттирсанг бўлади.

Ҳозиргача ўша аппаратни асраб келаман. Доим ёнимда юради, бирор қизиқроқ нарсага кўзим тушса суратга тушираман. Уни учинчи кўзим, деб атаганман. Ўшанда студияни очдим, аммо 2009 йилда яна ёпишга тўғри келди.

ФОРУМ

Кўп вақтимни камалари одатига қарши акцияларда ўтказардим. Шундай кунларнинг бирида хаёлимга бир фикр келди. Ўзимга ўхшаган қанча камалари қизларни йиғиб бир форум тузсам-чи? Бу ҳақида дарҳол Ман Баҳадурга етказдим.

– Яхши фикр, Урмила! Барчангиз бирлашсангиз катта куч бўлардингиз. Бунинг учун сенга ёрдам берамиз.

Шу тариқа, “Собиқ камалари форуми”ни ташкил этишга киришдик. Қизларни тўплаб Ламахидаги ташкилотда нутқ сўзладим:

– Биз барчамиз бу оғир синовларни бошдан кечирганмиз. Кўпинча бизга паст назар ва мазах билан қарашади. Юрагимизда камалари бўлиб ишлаган вақтларимиздаги оғриқ қолган. Келинлар, барчасини энгиш учун яқдил бирлашамиз! Камалари қизларни озод қилиб мактабга боришига кўмаклашамиз.

Кўпчилик қизлар фикримни маъқуллади. Ман

Баҳадур бизга концепция тузиб берди. Концепцияга кўра камалари қизлар ўқиши, ҳунарга эга бўлиши керак эди. Олдимизда турган вазифаларимиз:

1. Форумни амалга ошириш учун микрокредитлар олиш

2. Ҳомийлик ташкилотлари билан алоқа ўрнатиш

3. Сотилган қизлар ҳақида маълумот йиғиш

4. Қизлар учун мақбул иш ўринлари яратиш турарди.

Ишимиз тезлашиб кетди. Форумга аввалига юзта қиз қўшилган бўлса, кейин беш юз, охирида эса бир минг олти юзтага етдик.

2007 йилда Гхорахи шаҳрида форумимиз учун президентлик сайлови бўлиб ўтди. Йиғинга олти юздан ортиқ қиз-аёллар ташриф буюрди. Шунча нигоҳлар қаршисида мен микрофон олдида нутқ сўзлашим керак эди. Умримда бунчалик кўп оломон олдида чиқиш қилмагандим. Жуда ҳаяжонланардим. Минбарга кўтарилгач, менга чарчаган, ҳуркак, ўзига ишонмаган, беписанд ва турфа нигоҳлар тикилиб турарди.

– Мен ҳам бошқалар каби кўп йил камалари бўлиб ишлаганман, – сўз бошладим. – Ҳозир эса оилам бағридаман. Ниҳоят, мактабга боряпман. Ўн саккиз ёшда бўлсам-да, ўқиш имконига эга бўлганимдан бахтиёрман. Мен бошқа қизларнинг ҳам ўқишини, бегона оилаларда текинга ишламаслигини ва азоб чекмаслигини истайман!

Бирдан қарсақлар янгради. Ўзимда ғайритабиий куч сездим.

– Бу одатга чек қўйиш учун қўлимиздан келганини қилишимиз шарт! Биз буни биргаликда удалаймиз!

Йиғиндан сўнг биз сайлов қўмитасини туздик. Номзодлар қаторида мен ва яна бир қиз бор эди.

Хуллас, сайлов муҳокамаси бошланди.

— Урмила жуда яхши нутқ сўзлайди, оломон олдида тортинмайди. У бизнинг президентимиз бўлиши керак! — деди залдаги қизлардан бири.

Менинг рақибам йигирма бир ёшли ўнинчи синф ўқувчиси эди. Мен эса ўшанда бешинчи синфда ўқирдим ва ўн саккиз ёшда эдим. Мен албатта, ўзимдан катта қиз президент бўлишига ишонгандим. Бироқ форумдаги қизларнинг кўпчилик қисми менга овоз берди.

“Буни Зита ёки қаҳрли бекам кўрганида эди! Ёки акам шунча олқиш олаётганимни билсами? Мана, қачонлардир ҳимоясиз ва хўрланган Урмила минглаб қизларга бош бўлди. Энди у ўзини хафа қилдириб қўймайди”, дея ўйлардим кўзларим ёшланиб.

Форумдан сўнг овқатланар эканмиз, кўпчилик ёнимга келиб мени табриклади. Қизлар ўз илтимос ва тилаklarини айта кетишди. Бундай масъулият ҳиссидан ҳатто чўчий бошладим. Уларнинг ишончини оқлолмасам нима бўлади? Чуқур нафас олиб, фикримни жамладим. Эндиги мақсадим Данг водийсида намойиш ва акциялар уюштириб, бутун водийни қамраб олиш эди. Бу жуда катта меҳнат талаб қиларди.

КАМАЛАРИЛАРНИ ХАЛОС ЭТИБ...

Бизнинг форум ташкилотимиз учун кичик офис ҳам беришди. Хонада иш столим ҳам бор эди. Ҳатто мобил телефон билан таъминландим. Аввало, камалари бўлиб ишлаётган қизларни халос этишга киришишимиз керак. Ўшандан кейин биз етмиштача акция ўтказдик. Бизга қўшни қишлоқлардан хабарлар келарди. Биз шу орқали қайси хонадонда камалари ишлашини билиб олардик ва хўжайинларни қиз-

ларни озод қилишга мажбурлардик.

Кўпинча бундай уйларга шахсан ўзим борардим. Камаларини қул қилиб ишлатаётган уй соҳиблари асосан судя, журналист, полициячи, сиёсатчи, мактаб директори ва ўқитувчилар бўларди. Улар қонунни менсимагани учун камалариларни озод қилиш қийин кечарди. Биз уларнинг устидан давлат идораларига ёзиш ва халқ ичида қўзғолон кўтаришимизни айтиб ҳаққимизни талаб қилсак, улар чорасиз қолишар ва қизларни хизматкорликдан бўшатишарди.

Баъзи хўжайинлар камаларини ишлатаётганини тан олмай тураверди. Айримлар бўлса ўзини бе-гуноҳдек тутарди.

— Бу қиз ўзи бизникига бошпана излаб келган!

— Унинг ота-онаси бизникига ташлаб кетган.

— Биз бу қизга жуда яхши муолала қиламиз, у биздан мамнун! — каби изоҳларни тинглардик. Аммо барча бунинг ёлғонлигини биларди.

Баъзи уй эгалари эса бизни ичкарига киритмай ҳайдаб соларди. Ҳатто биттаси деразасидан устимизга ҳожат тувагини тўкиб юборган. Хуллас, бу борада кўплаб қийинчиликларга дуч келардик.

Кўп оилалар қизларини камалари сифатида қаерга сотиб юборганларини ҳам билишмасди. Бундай қизларни излаш қудуқдан игна қидиргандек гап эди. Айрим оилалар қизининг ишлаётган жойини билса-да айтмасди. Шунда бизнинг ташкилот қизларнинг мактабга боришини таъминлашимиз, эвазига ота-онасига бирор қўйми, эчкими беришни ваъда қилардик. Жонлиққа эга бўлган оила эса бизга қизининг яшаш манзилени берарди.

Бир куни телефоним жиринглаб қолди.

— Илтимос, мени қутқаринглар, — деб сўз бошлади бир қиз, — мени Гхорахида камалари сифатида ишлатишяпти. Хўжайиним менга ёмон муомала қилади.

Доим уради! Ҳаммаёғим кўкариб кетган. Қочиб кетишга уриндим. Аммо яна топиб олиб, уч кун оч қолдиришди. Ўтинаман, халос этинг мени!

Қиз рақамимни қаердан олган билмадиму, аммо дарҳол ёрдамга шошдим. Биз ташкилот ва полиция ёрдамида ўша уйни топдик. Аммо уй эгалари қизни яшириб қўйишган экан. Биз хонадоннинг тит-питини чиқариб, бир бурчакдан топдик уни. Ганга исмли қизнинг аҳволи ёмон эди. Ташкилотимиз уни ўз оиласига топширди. Кейин Гангани мактабга бердик.

Иш жараёнимизда бир бахтсиз ҳодисага ҳам дуч келдик. Бир камалари қизни топганимизда у ўз жонига қасд қилиб улгурган эди. Хонадон эгалари қизнинг ўғрилиқ қилгани ва айбини яшириш учун ўзини ўлдирганини айтишди. Лекин бунга ишонмадим. Уни қутқариш учун кечикканимизга жуда афсусландим. Полиция бу ишни текширмади ва ёпиқлик қозон ёпиқлигича қолиб кетди.

Бир сафар ленлорднинг хонадонига ташриф буюрдик. Бу ерда камалари қиз борлиги ҳақида хабар келганди. Аммо ленлорд бизни хотиржам қаршилади.

— Бу қиз камалари эмас, уни асраб олганман. Мана ҳужжатлар, — дея гапимизни кесди.

Биз ночоргина қизни саволга тутдик. У жуда қўрқиб турарди, шунинг учун лорднинг гапини маъқуллади.

— Ҳа, мен асранди қизман... шу ерда қолишни хоҳлайман. Мени мактабга беришмоқчи...

Бу аҳвол бир неча ҳафта давом этди, қиз ростини айтмади. Охири ўша қизнинг ота-онасини излаб топдик. Айтишларича, уч йил аввал улар қизларини бегона оилага камалари сифатида сотишган экан.

— Қизимни қайтарманглар, ўша оилада қолаверсин, — деб йиғлади онаси, — барибир у менинг қизим бўлиб қолаверади.

Биз полиция билан бориб ўша қизни озод қилдик. Шунча йиллик иш жараёнимизда амин бўлдикки, тўрт-бешта қиз ишлаётган хонадонини тарк этишни чиндан ҳам истамаган. Улар билан холи гаплашганимда, бу уйга ўрганиб қолишганини, ўз оиласига қайтишни истамасликларини очиқ айтишган. Шуларни айтмаса, юзлаб бошқа қизлар озод этилганидан қувонч кўз ёшларини тия олишмаган ва бизга катта миннатдорчилик билдиришган. Болалигидан меҳр-муҳаббат кўрмай, зулм остида улғайган қизларнинг нигоҳларида кўрқув, ҳадик қотиб қолганди гўё. Улар ҳатто озодликка кўника олишмасди. Вақт ўтиб эса қизлар ўз ҳуқуқларини таний бошлашди ва янги ҳаётга қадам қўйишди.

ҚУЛ ҚИЗЛАР ҲИКОЯСИ

Форумимиз йиғинларида биз ҳалос этилган қизлар билан суҳбатлар олиб борардик. Кўпчилиги бошидан ўтган воқеаларни йиғилганларга сўзлаб беришарди. Аввалига бундан чўчишарди, аммо мен ҳам ўз тарихимни айтиб берганимдан кейин дилларини очишарди.

Қизларнинг ҳикояси бир-бирини такрорламасди, ҳамманинг ўз ўтмиши бор. Барча тақдир юракни эзади. Айримлар камалари бўлиб бир йил ишлаган бўлса, баъзилар ўн икки йиллаб оиласини кўрмаган. Қизлар ота-онаси томонидан йигирма-етмиш еврогача сотиб юборилган. Йиллар давомида камалари қизлар ишлаётган хонадонидан бир чақа ҳам олмаган. Бойлар текин ишчидан фойдаланиб яшашган. Кўп-кўп қизларни хўрлашган, уришган, ҳатто зўрлашган

ҳам. Ҳатто қишда молхонада эчкилар билан ухлайдиган қизлар бўлган.

Бир дугонам Карма ҳам арзимас пулга сотилган. Оилада аввал унинг опаси камалари бўлиб ишлаб келган. Аммо у турмушга чиқиб кетгач, навбат Кармага келган. Унинг хўжайини йилда бир марта ота-онасига пул бериб турган. Мен каби дугонамнинг ҳам танлаш ҳуқуқи бўлмаган. У кунига ўн олти соат ишлаган. Ҳар йили Магхи байрамини орзиқиб кутган, ўшанда унга рухсат беришларига умид қилган.

Бир йили Магхи байрамида уйига меҳмонга бориб келишига рухсат беришган. Соғинч билан уйига етиб борган қиз эса шокка тушган: ота-онаси ўлган экан. Уларнинг иккиси ҳам касаллик туфайли бир вақтда вафот этишган, даволанишга пуллари бўлмаган. Ўн бир ёшли қиз саккиз ёшли синглиси ва беш яшарли укаси билан қолган. Қариндошлар эса ёрдам бериш ўрнига уйдаги нарсаларни сотиб пулга эга чиқишган. Ёш болалар уйда қаровсиз қолган. Карма борганида болалар оч-наҳор ўтирарди. Карма яна ишлашдан бошқа чораси йўқлигини билиб хўжайини ёнига қайтган. Эвазига хўжайин болаларга пул бериб турган. Болалар эса бу пулга амаллаб қорин тўйғизишган. Тўрт йил Карма жигарлари учун тинимсиз ишлади. Синглиси сал улғайгач, у ҳам камалари бўлиб ишлай бошлаган. Укаси уйда бир ўзи қолганини билган Карма хўжайинидан уни озод қилишини сўраган. Аммо илтимос рад этилган.

Карма иложсиз қолган шундай паллада бизнинг ташкилот унга ёрдам қўлини чўзди. Карма укасини боқиш учун мактабга боролмаслигини, унга иш кераклигини айтган. Ташкилот уни тикувчилик курсида ўқитди. Уни битиргач, тикув цехига ишга жойлашди ва ойига 1500 рупий маош ола бошлади. Карма болалигида бахтсиз ҳодисага учраган. Қайноқ

ёғ ўнг қўлига тўкилиб куйдирган. Шу сабаб ўнг қўли яхши ишламайди. Тикишга қийналгани учун цехдан кетишга мажбур бўлди. Ташкилот унинг синглисини ҳам камалари балосидан озод қилди ва мактабга берди. Укаси ҳам мактабга чиқди. Ишсиз қолган Карма ҳам мактабни танлади. Ҳозир саккизинчи синфда ўқийди.

Карма жияни Анита ҳақида ҳам сўзлаб берди. Айтишича, Анита саккиз ёшлигида қўшни қишлоқнинг мактаб директорига пулланган. Чунки директор қизни мактабда ўқитишга ваъда берган экан. Аммо улар қаттиқ адашишибди. Анита ўн уч ёшлигида директор уни зўрлаган. Уч марта ҳомиладор бўлиб қолган қизни мажбуран аборт қилдиришган. Тўртинчи боласини эса туғди. Ўшанда қиз ўн олти ёшда эди. Ўғил бола дунёга келди. Исми Сагам. Ота-онаси иснодга чидолмай қизини оқ қилган. Директор эса қизни ҳайдаб юборган. Қаерга бош уришни билмай қолган бечора онага ташкилотимиз кўмаклашди. Ўз ҳуқуқини таниган Анита директорни судга берди. Ярим йиллик суд ишларидан кейин директор оталик ҳуқуқини тан олишга мажбур бўлди ва ўз ерлари ва пулининг бир қисмини Анитага хатлаб берди. Бу пулларга Анита дўконча очди. Оиласига кўмаклашиш учун дўконни укасига топширди. Бир муддатдан кейин эса директор уни никоҳига олди. У иккинчи хотин бўлиб яшай бошлади. Сагам ҳам ота-онаси бағрида яшаяпти. Анитанинг бошқа чораси йўқ эди.

Саккизинчи синфга ўтганимда мен ҳам Карма яшайдиган Нарти ётоқхонасига кўчиб ўтдим. Бу ер бошпанасиз, камбағал ва қаровсиз камалари қизларнинг турар жойи эди. Уйимдан туриб ҳар куни

ярим соат велосипедда шаҳарга қатнашдан чарчаган эдим. Бунинг устига йўлда айрим эркаклар йўлимни тўсиб таҳдид қиларди.

— Ҳов, йиғиштир шу форумингни! Сенга алоқаси бўлмаган ишга бурнингни тикма! Камалари қизларинг билан шаҳримиздан даф бўлларинг! Йўқса... сени ўлдирамиз! Сен қиз боласан, бировларнинг шахсий ишига аралашишга ҳақинг йўқ. Оғзингни юмиб тинчгина яша. Камаларилар фақат ишлаш учун яратилган, тушундингми?

Бундай пайтларда чиндан ҳам кўрқиб кетардим. Бир марта улар велосипедимни тўхтатиб мени ўраб олишди. Шунда бир неча деҳқонлар ёнимиздан ўтиб қолиб мени қутқаришган. Шулардан кейин ётоққа кўчишга қарор қилдим. Бу ерда олти ёшдан йигирмагача бўлган йигирма беш чоғли қиз яшарди. Ҳозирда уларнинг сони элликдан ошган.

Карма билан бир хонага жойлашдим. Бу ерда ошхона, ювиниш хонаси бўлса-да, аммо сув йўқ эди. Шу сабаб эрталаб ётоқхонадан элик метр наридаги ўрмонда ювинардик. Кирларимизни ҳам шу ерга келтирардик. Телевизор совға қилишган. Дам олиш кунлари бирор фильм ёки ҳиндча қўшиқлар тинглаймиз.

Ётоқхонада Сабидха исмли собиқ камалари бош эди. У барчамиздан катта ва меҳрибон бўлгани учун она деб чақирардик. У ҳаммамизга овқат пиширарди. Қиз бола барибир қиз бола-да. Барчамиз бўш қолдик дегунча сочларимизни хинага бўярдик. Бўялган сочлар офтобда ялтирарди. Ортган хинадан қўлларимизга сурат чизар, сочларимизни майда ўрардик. Қизлар тонгда беш яримда уйғонар, дарсларни тайёрлар ва нонушта қилардик. Тўққиз яримдан то кечки бешгача мактабда бўлардик. Мактаб шундоқ ётоқхона рўпарасида. Хоналар кат-

та, бир синфда элликтача ўқувчи таҳсил олади. Парталаримиз металлдан, ўзимиз полларни ювиб тозалаймиз.

Ўқитувчимиз бизни урмайди. Буни директор назоратга олган. Директоримиз ҳам оддий деҳқон оиласидан чиққани, болалигида таълим олишга чанқоқ бўлгани учун бизга барча шароитларни яратиб берган. Бошқа мактабларда ўқитувчилар болаларни урушлари, жазолашлари, ҳатто суйкалишлари ҳақида эшитамиз. Айниқса, деҳқонларнинг болаларига жуда паст назар билан қарашар, уларни каламуш деб аташарди. Хайриятки, бизда бундай эмас.

ПРЕЗИДЕНТ БИЛАН УЧРАШУВ

2009 йилда биз камалари форуми билан ниҳоят Катмандуга бордик. Ўн бир йил ишлаган шахримга ўшандан буён келмаган эдим. Пойтахт ҳамон шошқин эди. Биз бу ерда ҳам намоёиш уюштириб, сиёсатчи ва журналистлар билан суҳбатлашмоқчи эдик.

Меҳмонхонага жойлашгач, биз гуруҳларга бўлиндик. Биринчи гуруҳ бош вазир билан, иккинчи гуруҳ президент билан учрашиши керак эди. Юзлаб қизлар президент девони ташқарисида турибмиз. Бизни йирик газета журналистлари ўраб олган. Барчаси саволга тутуди.

— Биз президент жаноблари Ядаву билан учрашишни истаймиз, — дедик кўриқчиларга, — келганимизни билдирсангиз.

Бир оздан сўнг кўриқчи қайтиб келди.

— Мен билан юринглар, боққа элтаман.

Мен боғнинг ям-яшил майсаларига қадам кўярканман, шеригимга пичирладим:

— Бу ернинг ўтлоғи бизнинг кўрпадан ҳам юмшоқ экан!

Гапимни бир журналист эшитиб қолган, чоғи. Эртасига йирик газета сарлаҳвасида “Президент ўт-лоғи камалари қизлар ётоғидан юмшоқроқ!” деган мақола чиқибди.

Жаноб Ядав бизни виллада қарши олди. Кўрсатилган стулга ўтиргач, биз президентга илтимоснома ёзилган хатни тутқаздик. Унда камалари тизимига барҳам бериш сўралган эди.

– Нечанчи синфда ўқийсан? – сўради жаноб менадан.

– Саккизинчи.

– Эндигина-я? Лекин катта қизларга ўхшайсан. Ўзингга ишонаркансан, бу яхши.

Президент арзимизни диққат билан эшитди ва ташкилотимиз учун йигирма миллион рупий ажратишга сўз берди. Кетишимиз олдидан у қўлимни қисиб, мени мақтади.

Хуллас, ҳаяжонли ташрифимиз омадли якун топди. Кейинги режа бош вазир жаноблари Прачанда билан учрашиш эди. Биз уни кабинети ёнида кутдик. Прачанданинг кўриниши бирам баджаҳл эдики, ҳатто чўчий бошладик.

– Жаноб, биз Данг водийсида камалари тизимини йўқотяпмиз. Аммо бошқа водийларда ҳамон бу савдо давом этмоқда. Биласиз, яқинда Магхи байрами. Бу кунда кўплаб бойлар яна қишлоқ кезиб чўри сотиб олишади. Сиз бунга қарши туриб, бизни ҳимоя қилишингизни сўраймиз.

Жаноб мийиғида кулди.

– Майли, ёрдам беришга ҳаракат қиламан, – деди гапни қисқа қилиб.

Учрашувлар тугагач, олти юз чоғли қиз шаҳар марказида митинг уюштириб, «камалари тизими йўқ бўлсин», деб ҳайқирардик. Бир пайт машиналар орасида катта оқ жип кўринди. Унинг ичида собиқ

қаҳрли бекам ўтирганига кўзим тушиб тиззаларим қалтираб кетди. Аммо машина мени кўрмай оломонни ёриб зумда кўздан йўқолди. Ҳарҳолда, хоним мен ҳақимда газета ва телевизорда эшитган бўлса керак. Тунов куни Зита билан қўнғироқлашганимда бир илтимос қилганди.

— Урмила, холамнинг исмини интервьюларда тилинганга олма. У шуни истаяпти. Биласан-ку, у обрўли аёл, номига доғ тушишини истамайди.

Зитанинг гапига кириб, қаҳрли бекам ҳақида сираям гапирмадим.

2009 йилнинг 14 январиди, яъни биз президент билан учрашувимиздан бир ҳафта ўтиб, Мағхи байрами куни Гроҳари майдонида катта йиғин бўлди. Унда уч мингдан ортиқ собиқ камаларилар қатнашди. Йиғинда Данг водийси губернатори, полиция маҳкамаси бошлиғи, сиёсатчилар, ташкилотимиз ходимлари, журналистлар, чет эллик кузатувчилар иштирок этишди.

Аввал губернатор сўзга чиқиб, камалари тизимига чек қўювчи актга имзо чекди. Кейин мен форум президенти сифатида нутқ сўзладим. Данг водийсидаги тўқсон беш фоиз камаларилар қулликдан озод этилди. Ночор қизларнинг оилаларига кредитлар ажратилиши ҳақида қарор чиқди. Шу тариқа, биз камалари тизими устидан ғалаба қозондик!

ҲАЁТ ДАВОМ ЭТМОҚДА

Биз ҳар жума ва шанбада радиога чиқиб камалари савдосига қарши дастурларни эълон қилардик. Ҳатто форумимиздаги бир қиз машҳур журналистга шогирд тушиб радиога оператор бўлиб ишга жойлашди. Ҳозир қишлоқларга радиолар кириб

борган. Ҳамма бизни эшитади. Данг водийси қиз-аёлларининг ҳуқуқлари энди ҳимояланган. Ўн йил аввал ҳар бир оиладан битта камалари чиққан бўлса, энди бу ҳолни умуман кузатмайсиз. Водийимиз чегарасига “Камалари тизимидан холи ҳудуд” деб катта ёзув илиб қўйилди. Қўшни водийлар бўлмиш Бардия, Канчапур ва Кайлалида эса ушбу анъанага қарши кураш энди бошланган. У ерда ҳамон савдолар давом этмоқда. Собиқ камаларилар янги очилган хино фабрикасида ишлашмоқда, бундан ташқари бамбукдан қутичалар ясаб ҳунарлари ортидан кун кўришмоқда.

Непалда қиз ва аёлларга барибир қийин. Энг оғир юмушлар айнан бизга юкланади. Непаллик аёл оиласи ва бола-чақасидан ортиб, гуруч етиштиради, далада ишлайди, қурилишда фишт ташийди, хуллас, эркаклардан кўра ўн баравар кўп қийналади. Айниқса, ҳайз даврида уни одам ўрнида кўришмайди. Бу пайтда у иркит саналиб, ошхонага киритилмайди ва ёнига яқинлашилмайди ҳам. Баъзи қишлоқларда эса ой кўрган аёлни уйдан уч кунга чиқариб юборишади. Бу пайтда улар ўрмонда кун кўриб, бировга кўринишмайди. Сўнгра уйга қайтишади.

Бизда, айниқса, ўғил туғмаган аёллар яхши муомалага номуносиб деб қаралади. Мана, опам олти қиз туққан, хайриятки, еттинчиси ўғил туғилди. Акам Харининг хотини Радханинг ҳам тўрт қизи бор. У то ўғил кўргунча яна ҳомиладор бўлишга мажбур. Непалда ўғил болалар қадрланади, чунки унинг ортидан келган келинлар уйда текин хизматчи вазифасини ўтайди. Қизлар эса турмушга чиқиб кетгач, оиласига нафи тегмайди. Тхар халқи эркаклари ўзидан ўн-ўн беш ёш кичик қизларга уйланишади. Айримлар иккинчи хотин ҳам олади.

Бундай вазиятда биринчи хотин уй юмушлари билан кўмилса, янги хотин бундан мустасно бўлади. Газетада ўқигандим, Непалда етмиш беш фоиз аёллар ўз оиласида бахтсиз экан. Бунга сабаб эрларининг уриши, хўрлаши ва меҳр кўрсатмаслигида.

Бизда аёллар ажрашиш учун биринчи қадамни ташлашмайди. Умуман, ажрашган ёки бева аёл жамиятдан узилиб қолади. Уни тўй-тантана, муҳим учрашувларга таклиф этишмайди, ҳатто биров уйланмайди ҳам. Шунинг учун аёллар эри қандай бўлишидан қатъи назар бирга яшашга мажбур.

Мен бор эътиборимни ўқишга қаратдим. Мақсадим мактабни тамомлаб, коллеж, сўнгра олий ўқув юртига кириш эди. Бунинг учун эса маблағ керак. Мен ўз ҳақимни талаб қилишга қарор қилдим. Қаҳрли бекамнинг уйида ўттиз ой ишладим ва бунинг учун маош олишга ҳақлиман. Шундай қилиб Зитага қўнғироқ қилдим ва холасига гапларимни етказишини сўрадим.

– Менинг маошимни берсинлар, йўқса телевиденияга чиқиб бу ҳақида интервью бераман.

Зита ҳам жавобни тез куттирмади.

– Холамнинг исмини тилга олмасанг, албатта ҳақингни бераркан.

Мен ваъдамда туриб интервью бермадим. Аммо собиқ бекамдан ҳамон хабар келмасди. Шунни аниқлаштириш учун Зита билан яна боғландим. Бироқ унинг аҳволи ёмон эди: Зитанинг ўғли вафот этибди! Ўн еттига тўлган Моханни ўйлаб ичим ачиди. Билсам, бунга наркотиклар сабаб бўлган экан... Зитага далда бериб, маошим ҳақида сўрамадим. Уч ойдан сўнг қаҳрли бекамга ўзим қўнғироқ қилдим. Бекам укасидан ҳақимни олишимни айтди. Лекин укаси ҳозир пули йўқлиги ва хотини касаллигини айтиб вақтни чўзди. Хуллас, пулимни ололмадим.

2009 йил мен учун омадли келди. Бизнинг қизлар ётоқхонамизга Натали Швайгер исмли немис журналисти ташриф буюрди. У менинг ўтмишим ҳақида эшитган экан. Биз анча суҳабатлашдик. Аёл мендан китоб ёзиш истагим бор-йўқлигини сўради. Очиги, бу ҳақида сира ўйламагандим.

– Сенинг тарихинг бошқа мамлакат аҳлини қизиқтиради. Китобинг дунё саҳнига чиққач, камалари одати билан курашишга кенг имкониятлар очиларди.

Мен ҳаяжон билан розилик билдирдим. Шу тариқа, қўлингизда турган китобим дунёга келди. Бунинг учун эса мени инглиз тилига ихтисослашган махсус мактабга жойлаштиришди. Чунки китобимни инглиз тилида ёзишим керак экан. Кунига ўн икки соат тилни ўрганиш билан машғул бўлдим. Бу орада менга Ламахида кичик уй совға қилишди. Энди ўз уйим бор! У ерда укам ва жияним билан яшай бошладик. Ҳаётда нималар бўлмайди?

Оила қуриш ҳақида ҳам ўйлаб қоламан. Аммо ҳозир бунинг вақти эмас, келгуси режаларимга киритганман. Аввало, олий маълумотли бўлмоғим даркор. Муҳаббат учун вақтим йўқ. Турмушга чиқсам ҳам фақат севган одамим билан ҳаётимни боғлайман. У мени тушуниши, гаплашиши ва дўстим бўлишини истайман. Бир ўғил ва бир қизим бўлишини орзу қиламан. Уларни келажакда, албатта, ўқитаман. Мен билан фахрланишларини хоҳлайман.

Лекин бизнинг Непалда севги-муҳаббатга ижобий нигоҳ билан қарашмайди. Оилалар асосан совчилик билан қурилади. Агар бирор қизни йигит дўсти билан кўриб қолишса, уни мактабга ҳам юбормай уйга қамаб қўйишади. Қўшнилари қиз ҳақида миш-миш тарқатиб юборса, унинг келажаги бузилди ҳисоб.

Аммо пойтахтда ҳозирги вақтда жутфликларни учратиш мумкин. Севишганлар боғ айланишади, дўконларга киришади, ўйнаб кулишади. Афсуски, қишлоқларда бундай ҳолатлар қаттиқ қораланади.

Келажакда орзуларим бисёр. Дунё бўйлаб саёҳат қилсам, диққатга сазовор масканларни кўрсам дейман. Тақдирим қандай кечаркин? Урмила сўзининг маъноси “бошланиш, иккинчи имкон” дегани. Бу исм ҳаётимда чиндан ҳам катта аҳамият касб этди. Мен ўн бир йиллик асираликдан сўнг иккинчи ҳаётни бошладим. Биринчи ҳаётимдан хотира бўлган барча аламга тўла кундаликларимни ёқиб юбордим. Мен ўтмишни унутмоқчиман. Йўқса, ёрқин келажакни қура олмайман.

Ҳеч нима қилолмайман, деб тақдирнинг аччиқ зарбаларига кўниш омадсизларнинг ниқобидир. Шунчаки қулай фурсатни кутиш ва ҳаётингни яхши томонга буриш учун курашиш керак экан. Вақт кутиб турмайди. Бу ҳаётда қирол ёки чўри бўлиш ўз кўлингизда. Доимо ғолибликка интилиб яшанг! Ҳеч нима қилмасангиз, бошқалар ҳам сизга кўмак бермайди. Аввало, ўзингиз интилинг, шунда ёрдам кўллари ҳам чўзилади.

Барчангизга раҳмат! Яратган сизларни паноҳида асрасин...

ХОТИМА НАТАЛИ ШВАЙГЕР МАКТУБИ

“2009 йилда Непалга келганимда худди эски замонга тушиб қолгандек бўлдим. Бу ерда электр, сув, иссиқлик таъминоти, қалин кийим, мактаб парталари, хуллас, яшаш учун муҳим бўлган нарсалар жуда танқис эди. ЮНИСЕФ маълумотларига кўра Непалдаги эллик фоиз болалар тўйгунча

Урмила ЧАУДХАРИ

овқатланмайди ва оч қолади. 2008 йилда Непалда 237 йиллик монархия тугатилиб, мамлакат демократик республика деб эълон қилинди. Шунга қарамай сиёсий тизим намунали деб бўлмайди. Мамлакат ривожланишдан ортда қолган.

Таълимга муҳтож болаларга Plan International ташкилоти ёрдам қўлини чўзди. Биздан кўмак олган болалар қаторида Урмила ҳам бор. У очиқкўнгил, самимий, қувноқ ва камтар қиз. Урмила бадминтон ўйнашни, рақс тушиш ва куйлашни яхши кўради. Ушбу китоб учун маълумот йиғарканман, Урмила билан қалинлашиб кетдик. Унда ажойиб хислат бор: нутқи равон, барчани ўзига эргаштира олади. Ундаги ички қувват бошқаларга ҳам ўтиб, атрофдагиларда ғайрат уйғонади. Бўш қолди дегунча китоб ўқийди.

– Ҳали бу мамлакатда кўп ишлар қилишим керак!
– дейди гурур билан.

Ҳозир ҳомийлик ташкилоти бошқа округлардаги камалари тизимига қарши курашиб келмоқда. У ерларда ҳам Урмилага ўхшаган билимга чанқоқ камалари қизлар кўп. Афсуски, қизларнинг ҳуқуқи тикланаётганини кўрган бойлар ўғил болаларни хизматкорликка сотиб олишяпти экан. Энди ташкилот ўғил болаларни ҳам ҳимоясига олишни кўз-лаяпти.

Урмила мактабни тугатиб, албатта, олий маълумот олишига ишонаман. Ундан адвокат, журналист, актриса ёки сиёсатдон чиқади. Шу тариқа, у қиз ва аёлларнинг ҳаётини ижобий томонга ўзгартирса ажаб эмас. Ҳали у ҳақида албатта эшитасиз...”

2011 йил, Непал.

МУНДАРИЖА

Сотилган қиз қисмати	3
Ўн бир йиллик асира	120

Адабий-бадший нашр

Омони УИСААЛ

СОТИЛГАН ҚИЗ ҚИСМАТИ

Урмила ЧАУДХАРИ

ЎН БИР ЙИЛЛИК АСИРА

Биографик роман ва қисса

Масъул муҳаррир: *А. Қоржовов*
Муҳаррир: *О. Қанаев*
Дизайнер: *Р. Ташматов*
Мусахҳиҳ: *М. Холиқова*
Саҳифаловчи: *Г. Курбанбаева*

Нашриёт лицензияси: АІ №270

Босишга 21.05.2018 йилда берилди. Қоғоз бичими 60x84 1/16

“Virtec Times UZ” гарнитурасида офсет усулда босилди.

Нашр босма табоғи 14,0 Адади 4000 Буюртма №38

«IJOD-PRESS» нашриётида нашрга тайёрланди.

«Dizayn-Print» МЧЖ ЎИЧК босмахонасида чоп этилди.

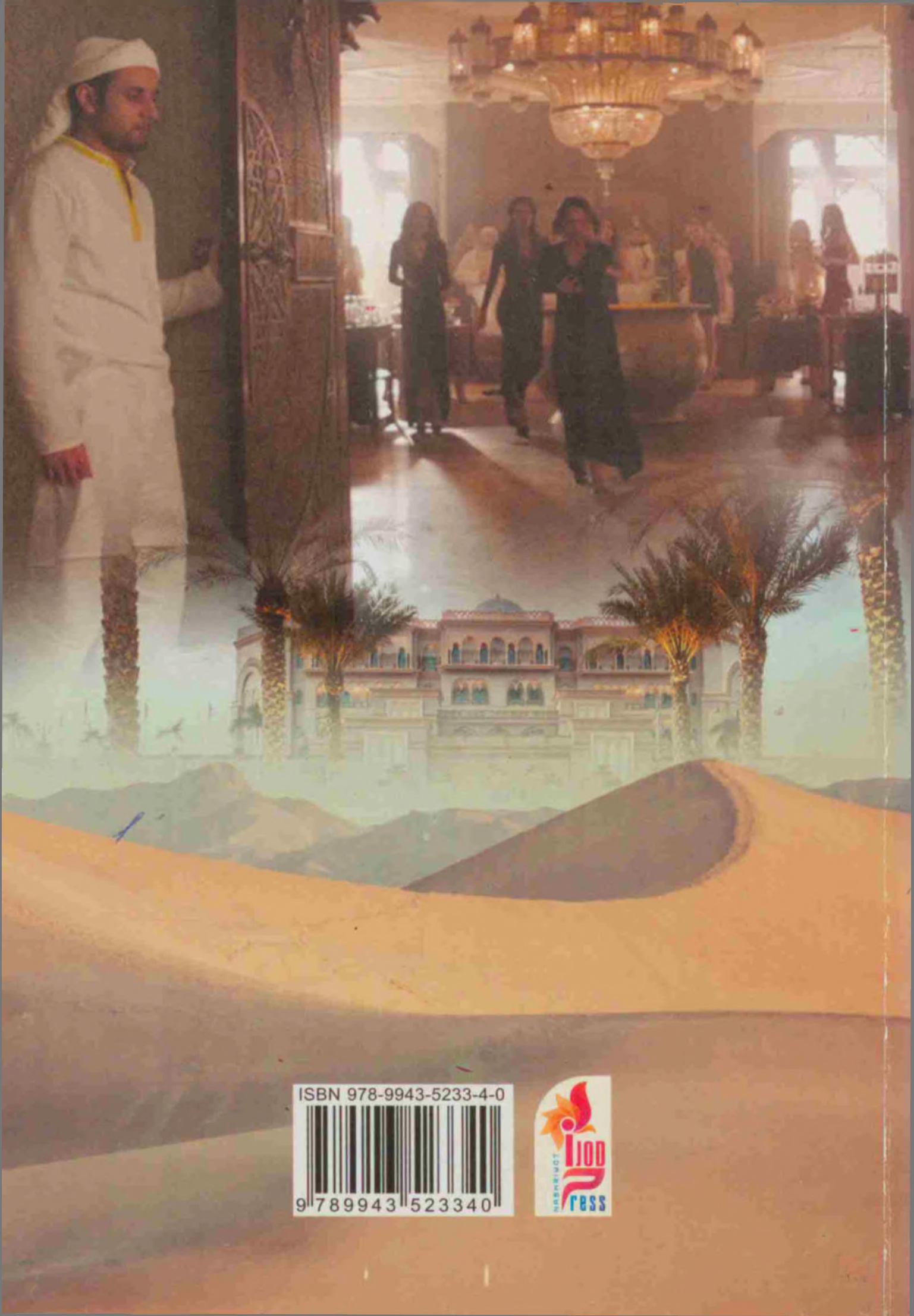
100054. Тошкент шаҳри, Чўпон ота кўчаси, 28-а уй.

Телефон: (371) 273-19-51

Факс: (371) 273-19-50

Email: book@ijodpress.uz

www.IjodPress.uz

ISBN 978-9943-5233-4-0

9 789943 523340

